HERKES İÇİN EDEBİYAT

BEOWULF VE WILLIAM SHAKESPEARE'DEN D.H. LAWRENCE VE JOSEPH CONRAD'A İNGİLİZ EDEBİYATI HAKKINDA BİLMENİZ GEREKEN HER ŞEY

WILLIAM SHAKESPEARE'İN BÜYÜK TRAGEDYASI *HAMLET*, BAŞTA ÖLÜMLÜLÜK VE İNSANLIK HALİ OLMAK ÜZERE BİRÇOK FELSEFİ SORUNU ELE ALIR.

BEOWULF ESKİ İNGİLİZCE OLARAK YAZILMIŞ EN UZUN DESTANSI ŞİİRDİR.

İNGİLİZ EDEBİYATI 101

BİR ÇIRPIDA İNGİLİZ EDEBİYATI

BRIAN BOONE

Çeviren: Özlem Özarpacı

SAY

Brian Boone Çok satan mizah ve bilgi kitapları serisi *Uncle John's Bathroom Reader* için editörlük ve yazarlık yapmaktadır. Penguin/Perigee tarafından basılan *I Love Rock 'n' Roll (Except When I Hate It)* adlı kitabın yazarı, *American Inventions: Big Ideas That Changed Modern Life (Time-Life)* ve *How to Make Paper Airplanes (The Child's World)* adlı kitapların ortak yazarıdır. Ailesiyle birlikte Oregon'da yaşamaktadır.

Özlem Özarpacı 1979 yılında İstanbul'da doğdu. 2002 yılında İstanbul Bilgi Üniversitesi Sinema ve Televizyon Bölümü'nden mezun oldu. Bir süre televizyon sektöründe çalıştı; 2007'den bu yana çeviri ile uğraşmaktadır. Çevirdiği başlıca kitaplar arasında, *Augustus* romanı ile ödül alan yazar John Williams'ın 1960 yılında yazdığı *Butcher's Crossing*, Rick Springfield'ın New York Times Çok Satanlarından olan *Olur Böyle B*ktan Şeyler* (*Magnificent Vibration*) ve Dilbert'ın yaratıcısı Scott Adams'ın felsefi romanı *Tanrı'nın Enkazı* (*God's Debris*) bulunmaktadır.

Brian Boone

İNGİLİZ EDEBİYATI 101

BEOWULF VE WILLIAM SHAKESPEARE'DEN D.H. LAWRENCE VE JOSEPH CONRAD'A İNGİLİZ EDEBİYATI HAKKINDA BİLMENİZ GEREKEN HER ŞEY

İngilizceden çeviren:
Özlem Özarpacı

SAY

Say Yayınları
Herkes İçin *Edebiyat*

İngiliz Edebiyatı 101: *Beowulf ve William Shakespeare'den D. H. Lawrence ve Joseph Conrad'a İngiliz Edebiyatı Hakkında Bilmeniz Gereken Her Şey* / Brian Boone
Özgün adı: *English Lit 101*

© 2017 F+W Media, Inc.
Tüm hakları saklıdır. Bu kitabın tamamı ya da bir kısmı hiçbir koşulda çoğaltılamaz. İletişim adresi: Adams Media Subsidiary Rights Department, 1230 Avenue of the Americas, New York, NY 10020.
Adams Media, bir Simon and Schuster markasıdır.

Türkçe yayın hakları Kesim Ajans aracılığıyla © Say Yayınları
Bu eserin tüm hakları saklıdır. Tanıtım amacıyla, kaynak göstermek şartıyla yapılan kısa alıntılar hariç yayınevinden yazılı izin alınmaksızın alıntı yapılamaz, hiçbir şekilde kopyalanamaz, çoğaltılamaz ve yayımlanamaz.

ISBN 978-605-02-0705-7
Sertifika no: 10962

İngilizceden çeviren: Özlem Özarpacı
Yayın koordinatörü: Levent Çeviker
Editör: Sinan Köseoğlu
Son okuma: Selcan Karabulut
Kapak uygulama: Artemis İren

Baskı: Lord Matbaacılık ve Kâğıtçılık
Topkapı-İstanbul
Tel.: (0212) 674 93 54
Sertifika no: 22858

1. baskı: Say Yayınları, 2019

Say Yayınları
Ankara Cad. 22/12 • TR-34110 Sirkeci-İstanbul
Tel.: (0212) 512 21 58 • Faks: (0212) 512 50 80
www.sayyayincilik.com • e-posta: say@sayyayincilik.com
www.facebook.com/sayyayinlari • www.twitter.com/sayyayinlari

Genel dağıtım: Say Dağıtım Ltd. Şti.
Ankara Cad. 22/4 • TR-34110 Sirkeci-İstanbul
Tel.: (0212) 528 17 54 • Faks: (0212) 512 50 80
internet satış: www.saykitap.com • e-posta: dagitim@saykitap.com

M'ye. "Seni aramak, seni beklemek ve sonsuza dek senin olmak için dünyaya geldim."

Robert Browning

İÇİNDEKİLER

Giriş 11

BÖLÜM 1: ESKİ İNGİLİZCE 13

Bede'nin İngiliz Halkının Kilise Tarihi 15
Beowulf 18
Rençber Piers'ın Hayali 22
Wycliffe İncili 26
Geoffrey Chaucer 29
Kral Arthur Efsaneleri 33

BÖLÜM 2: ELIZABETH ÇAĞI 37

Kral James İncili 39
Toplu Dua Kitabı 44
John Donne 47
Christopher Marlowe 51
Edmund Spenser 55
Ben Jonson 59
William Shakespeare 63

BÖLÜM 3: RESTORASYON VE SONRASI 69

John Milton 71
John Locke 75
Daniel Defoe 79
Jonathan Swift 83
Alexander Pope 87

Henry Fielding 91
Samuel Johnson 95

BÖLÜM 4: ROMANTİK DÖNEM 101

William Wordsworth 103
Samuel Taylor Coleridge 105
Jane Austen 109
Lord Byron 112
William Blake 117
Horace Walpole, Mary Shelley ve Gotik Romantizm 121
Robert Burns 125

BÖLÜM 5: VICTORIA ÇAĞI VE SANAYİ DEVRİMİ 129

Lord Alfred Tennyson 131
Charles Dickens 135
George Eliot 138
Brontë Kardeşler 143
Robert Browning ve Elizabeth Barrett Browning 149
Lewis Carroll 155
Robert Louis Stevenson 160
Rudyard Kipling 164
Oscar Wilde 168
Thomas Hardy 172

BÖLÜM 6: MODERNİST AKIM 175

William Butler Yeats 177
T.S. Eliot 181
D.H. Lawrence 187
E.M. Forster 192
Virginia Woolf 197
James Joyce 201
W.H. Auden 207
Dylan Thomas 209

BÖLÜM 7: ÇAĞDAŞ İNGİLİZ EDEBİYATI 213
Sir Arthur Conan Doyle 215
George Bernard Shaw 219
Joseph Conrad 223
William Golding 228
J.R.R. Tolkien ve C.S. Lewis 232
George Orwell 238
Yeni Soluklar 242

Dizin 247

GİRİŞ

İngiliz edebiyatı, neredeyse bir İngiliz dili bile ortada yokken başladı. Yaklaşık bir milenyum kadar önce sonraları İngilizce olacak dilin en eski haliyle yazılan ilk eser, epik Anglosakson hikâyesi *Beowulf*'tu. Çeşitli Anglosakson gruplar, Britanya Adaları'na göç ettiklerinde beraberlerinde getirdikleri farklı diyalektler, nihayetinde birleşerek tek bir dil oluşturmuştur. Bu dil sofistike bir dile dönüşmüş, o da dünyanın en önemli edebi külliyatlarından birini oluşturmuştur: İngiliz edebiyatı.

Yani daha doğrusu *Britanya* edebiyatı. İngilizce edebiyat, dünyadaki en etkili ve hayati edebiyat geleneklerinden biridir; şiir, düzyazı, film ve tiyatro tekniğini de dünyanın dört bir yanına yaymıştır. Ancak henüz Amerikan edebiyatı veya Avustralya edebiyatı bile ortada yokken İngiltere'nin yazılı eserleri vardı. İşte *İngiliz Edebiyatı 101* de sadece bununla ilgili. Engin, kapsamlı, ancak bir o kadar da sadeleştirilmiş ve anlaşılması kolay bir İngiltere edebiyatı incelemesi.

İngiliz yazınının şairleri, yazarları ve öykü anlatıcıları, her zaman büyük sorulara yanıt bulmaya çalışmıştır: İnsan olmak ne demek? Akılcı düşünce, duygular ve spiritüellikle nasıl bir arada rahatça yaşayabiliyor? İngiliz olmak ne demek?

İngiliz yazarlar özgün bir üslupla, bu büyük sorulara bireysel bir yaklaşım geliştirmişlerdir. Jane Austen'ın *Gurur ve Önyargı* adlı kitabı, toplumun sınırlamalarıyla mücadele eden bir kadını anlatıyor olsa da aslında, özünü kaybetmeden uyum sağlama hikâyesidir. Charles Dickens, dönemin sosyal adaletsizliklerine dikkati çektiği için, Victoria dönemi okuyucularında yankı bulan kitaplar yazmıştır. İster Orta İngilizceyle yazılmış ister ölçülü dizelerle aktarılmış olsun, kişisel anlatılar evrensel temaları yansıtır.

İngiliz Edebiyatı 101'de başlıca edebiyat formlarına, nasıl geliştiklerine ve inanılmaz bir şekilde nasıl değişmeden kaldıklarına kısa bir bakış atacağız. (Örneğin Shakespeare bir oyunun nasıl yazılması gerektiğini büyük ölçüde belirlemiştir ve günümüz çocuk kitabı yazarları da Lewis Carroll'a çok şey borçludur.) Bu kitapta formların, dönemin rağbet gören siyasi görüşlerini yansıtmak üzere nasıl değiştiğini göreceksiniz; örneğin, Elizabeth çağında oldukça törensel ve gösterişli bir üslupla hikâyeler anlatmak ve ulusu yüceltmek için kullanılan şiirin, Birinci Dünya Savaşı'ndan sonra yaygın biçimde hissedilen yabancılaşmaya uygun düşen sadeleşmiş, temelci bir yaklaşıma dönüşmesi gibi. Ya da romanın, büyük maceralardan (*Robinson Crusoe*) sıradan, gerçek yaşamın kasvetli tasvirlerine (*Middlemarch*) ve fazla gerçekçi olduğu için yasaklanan eserlere (D.H. Lawrence) doğru yol alması gibi. İngiliz yazarlar tüm bu süreçte, insan olma halini daha iyi ifade edebilmek adına dilin kendisini keşfedip değiştirmiş, incelikli bir hale getirmiş ve dönüştürmüştür.

İngiliz edebiyatı, pek çok materyali kapsayan muazzam bir konudur; bu sebeple onu dönemlere ayırarak ve her dönemin başlıca yazarları üzerinde durarak inceleyeceğiz. Her başlık altında, tarihsel ve edebi bağlama dair bilgiler bulacak, bilhassa da her yazarın edebiyata nasıl bir katkıda bulunduğunu ve bu kişinin neden bu kadar önemli olduğunu öğreneceksiniz. Bu yüzden ister eksik bilgilerinizi tamamlamak ister lisede veya üniversitede öğrendiklerinizi tazelemek ya da şu anda aldığınız İngiliz Edebiyatı dersine takviye yapmak için olsun, *İngiliz Edebiyatı 101* size ihtiyacınız olan şeyi sunacak.

BÖLÜM 1

ESKİ İNGİLİZCE

Çağımızın okuru "İngiliz edebiyatı"nın en eski örneklerine göz attığında bunların yabancı bir dilde yazılmış olduklarını düşünebilir ve böyle düşünmekte çok da haksız sayılmaz. İngiliz dili yedinci yüzyılda –toplu olarak Anglosaksonlar adı verilen– çeşitli kavimlerin Orta Avrupa'dan Britanya Adaları'na göç ederek kendi dillerini beraberlerinde getirmeleriyle şekillenmeye başladı. Nihayetinde bu farklı diyalektler, tek bir dil içinde birleştiler; son derece tutarsız bir hece yapısı ve dilbilgisine sahip olmakla birlikte bu yine de tek bir dildi: Eski İngilizce.

Eski İngilizce edebiyat, Anglosakson dönemiyle eş zamanlı ilerleyerek yedinci yüzyıl ile 1066'daki Norman İstilası arasında kalan süre içinde yazılmış eserleri kapsar. Eski İngilizce karmaşık, sürekli değişen ve uyarlanabilen bir yapıdaydı. Yüzyıllar içinde yeni kelimeler ve kurallar standart hale gelerek nihayetinde, neredeyse tüm Britanya'ya yayılan bir dil yaratmıştır. Dil iletişim için, iletişim de ortak bir dil geliştirmek için gerekli bir araçtı.

Eski İngilizce döneminden geriye çok az yazılı materyal kalmıştır; günümüze dek varlığını korumayı başaranlar da esasen, iktidardaki kişilerin kâtiplere yazdırmaya değer bulduklarıdır. Bu durum bilhassa da istilacı Romalılarla gerçekleşen büyük ölçekli bir Hıristiyanlığa geçişten sonrası için geçerlidir. Okuma yazma bilenler keşişler olduğundan yerel kiliseler geçmiş olayların kayıtlarını tutmuştur ve günümüzde hâlâ var olan Eski İngilizce belgelerin

çoğu vaazları, Latinceden çevrilen kilise metinlerini, Anglosakson tarihini ve yasal belgeleri içerir. Buna ek olarak kilise etkisinin dışında kalan yazarlar ve şairler de pek sıkıcı olmayan şeyler yazmış, o dönemde yaşayan insanların yaşamlarına ve düşüncelerine bir ışık tutmuştur. Neyse ki (çoğu da nesiller boyunca sözel olarak aktarılan) bu mitler, efsaneler ve hikâyeler korunmuştur.

Anglosakson döneminden toplamda yalnızca 400 kadar elyazması günümüze ulaşmıştır; 1500'lerde Roma Katolik Kilisesinden kopuş ve bu kopuş sürecinde sayısız kilisenin yakılması pek çok belgenin yok olmasına sebep oldu. Ancak işte bu el yazmaları bir dilin ve Yunanca, Latince veya Fransızca olarak üretilenlerle mukayese edilebilir, hatta genellikle onlardan daha üstün bir edebiyatın temelini oluşturacaktı.

BEDE'NİN İNGİLİZ HALKININ KİLİSE TARİHİ

İlk İngiliz Kitabı

"Aziz Bede" ya da "Muhterem Bede" olarak da bilinen Bede (672–735) isimli keşişe "İngiliz tarihinin babası" da denir. O dönemde Northumbria Krallığı'nda bulunan Monkwearmouth'taki Saint Peter manastırında tarihçi ve arşivci olan Bede, Britanya Adaları'nda hızla büyüyen uygarlığın, halihazırda kapsamlı tarihini içeren çağları belgeleyen ilk kişiydi. Bede için bu tarih, Hıristiyanlığın yükselişi anlamına geliyordu; ancak erken dönem Britanya'nın ilk sakinlerine Hıristiyanlığı benimsetme arzusu, adanın ve çok geçmeden birbirine hiç benzemeyen kavimleri birleştirecek olan ortak dilin gelişimiyle de aynı zamana denk düşer.

Bede, dini metinleri Britonlar için ulaşılabilir kılarak Hıristiyanlığı daha çok kişiye benimsetmek üzere, İngiliz ulus gururunun ustalıklı bir şekilde savunuculuğunu üstlenmiştir. Manastırın, erken dönem Katolik Kilisesi kitaplarının 200'den fazla cildini içeren kitaplığından faydalanan Bede derlemeler yaparak yerel kilisenin hikâyesini daha erişilebilir hale getirdi. En ünlü ve son çalışması *İngiliz Halkının Kilise Tarihi*'dir (*Historia ecclesiastica gentis Anglorum, 731*). İngilizce değil Latince yazılan bu beş ciltlik kitap, Britanya Adalarında kaleme alınan ilk kalıcı eserdir. *İngiliz Halkının Kilise Tarihi,* Albinus isimli baş keşişin yardımıyla yazılmıştır ve İngiltere tarihini, Britanya'daki Hıristiyanlık tarihi merceğinden anlatır. Bede'nin, kilise metinlerine ek olarak sözel öykülere ve görüşmelere dayanan çalışması olmasa, Romalıların istilası ve Britanya'ya yerleşmelerinin detayları –bu sebeple de aslında İngiltere tarihi– sonsuza dek yok olurdu.

Halkın Tarihi

İngiliz Halkının Kilise Tarihi, Britanya Adaları'ndaki Anglosaksonların (neredeyse bir ve aynı olan) dini ve siyasi tarihini anlatır. Beşinci yüzyıldan, Bede'nin yazmayı sonlandırdığı MS 731 yılına dek olan zaman aralığını kapsar. Kitap, tarihsel bir incelemeyi metodik biçimde sunduğundan aslında edebi eser sayılmaz; ancak bu tarih kitabı, İngiltere'de yazılmış en eski metin olduğundan tüm tarih kitaplarının kökenini oluşturur.

Edebiyat Dersi

İngiliz Halkının Kilise Tarihi'nin bir diğer kalıcı etkisi de Bede'nin, Batı'nın zamanı tanımlayışını kesinleştirmiş olmasıdır: Kitaplar, yılları belirtmede "milattan sonra" formunu popülerleştirmiş ve evrenselleştirmiştir. Bunun öncesinde yönetimler ve kilise, resmi belgeleri tarihlemede kullanılan 15 yıllık periyotları ya da bir yılın, belirli bir hükümdarlığın hangi dönemine denk geldiğine bakıldığı, karmaşık bir yöntem olan hükümdarlık yılları sistemini kullanırdı.

Her çağdaş ve başarılı edebiyat eseri hem kendi zaman aralığını yansıtır hem de fiili bir tarihi belge olarak hizmet görür; *İngiliz Halkının Kilise Tarihi* de bu niteliklere kesinlikle sahiptir. Bede eserde, Roma Britanya'sının coğrafyasının bir profiline, başlıca iki yerel dini grup (Roma etkisindeki Hıristiyanlar ile günümüzde İrlanda ve İskoçya olarak bilinen bölgelerde o zaman yaşayan Kelt Hıristiyanlar) arasındaki ciddi anlaşmazlıklara dair bilgilere ve kilise tarihiyle açık bir bağlantısı olmayanlar da dahil olmak üzere 600'lü yıllardaki siyasi ayaklanmalara dair pasajlara yer verir. İngiltere'de yazılan kitaplar yeni olmasına rağmen bu kitabın üslubu öyle değildi; Yunanlar ve Romalıların klasik tarihçilik üslubuna öykünerek yazılmıştı.

Bede araştırmalarında tarihçilerle arşivcilerin anlattıklarından faydalanmıştır ve objektif olduğu pek söylenemez. Bir gazeteciden ziyade hikâye anlatıcısı olan Bede'nin, belirgin bir bakış açısı ve eğilimi vardır: yeni Hıristiyanlar kazanmak. (Bede'nin daha sonra "Aziz Bede" olması amaçlarıyla ilgili bir gösterge niteliğindedir.) Bu bakış açısı, onun yazım biçimini de etkilemiş, basit ve sade bir üslupla, herkesin kavrayabileceği bir dille yazmıştır.

Tarihten Anlar

İngiliz Halkının Kilise Tarihi'nin I. Kitabı MÖ 55 yılında Britanya'nın Avrupa'nın bir parçası haline gelmesiyle başlar: Bu da Sezar'ın orayı işgal ettiği ve Roma İmparatorluğu'na kattığı dönemdir. Roma İmparatorluğu'nun Kutsal Roma İmparatorluğu'na evrilmesinin Britanya'ya olan etkilerinden ve bilhassa Aziz Augustine'in MS 597'de adalara yaptığı yolculukta bahsedilmiştir.

II. Kitap, Pagan Kral Penda'nın baş misyoner Edwin'i öldürmesiyle Northumbria'nın tehlikeye giren Hıristiyanlaştırılma sürecini ele alır.

III. Kitap, her biri yeni dini benimseyen yerel kralların yönetimi altında Hıristiyanlığın gelişimini anlatır; IV. Kitabın başlıca konusu, ilk Canterbury başpiskoposu Theodore'un takdisidir.

Beşinci ve son kitap da Bede'nin dönemine (731) dek olanları inceler ve özellikle de Paskalya Yortusunun doğru tarihi hakkında, Roma ve İngiliz kiliseleri arasındaki çatışmayı, Romalılar ülkeden ayrıldıktan sonra İngiltere'nin (kilise bağlamında) nasıl kendi kimliğini biçimlendirdiğini anlatır.

Şu anda 1300 yıllık bir belge olma özelliği taşıyan *İngiliz Halkının Kilise Tarihi*'nin 160'tan fazla elyazması hâlâ bir şekilde sağlamlığını korumaktadır. Hepsi de elde yazıldığından ve muhtemelen toplamda sadece 200 kadar kopyası olduğundan bu durum bilhassa etkileyicidir. Bede yaşamı boyunca, İncil'e dair yorumlarını içeren çoğu Latince olmak üzere kırktan fazla kitap yazmış, ancak bu diğer el yazmalarından sadece birkaçı günümüze ulaşmıştır

BEOWULF

Erken Dönem Edebiyatın Canavarı

1066 yılında Fatih William'ın önderliğide Normanlar İngiltere'yi istila ettiler. Yeni hükümdarların konuştuğu Fransızcanın ilkel bir versiyonu, bölgenin resmi dili haline geldi. İngiltere'nin yerlileri, Anglosakson ve İskandinav atalarının yüzlerce yıl önce Britanya'ya yerleştiklerinde getirdikleri Cermen dilleriyle birleşerek evrimleşmiş bir İngilizceyi konuşmayı sürdürüyordu. *Beowulf* işte bu dilde (Eski İngilizce) yazılmış ve Fransız egemenliği altında varlığını korumayı başararak günümüze ulaşan ilk kurmaca (edebi) eser olarak bilinmektedir. Aslında, Avrupa dillerinden biriyle yazılmış ilk önemli şiirdir ve en az Homeros ya da Vergilius tarafından yazılmış herhangi bir eser kadar güzel ve tarihsel bakımdan önemlidir.

Beowulf epik bir şiirdir; 3182 dizesiyle, Eski İngilizcedeki en uzun eser olmakla birlikte, herhangi bir tür İngilizceyle yazılmış en uzun şiirlerden de biridir. Bir kahramanın yolculuğuna dair klasik bir örnek olan şiir (en önemli klasik örnek olmasa bile hikâye anlatımında kinaye kullanımı açısından durum böyledir), yalın ve dolambaçsız üç hikâye anlatır. İlkinde Grendel adlı bir canavar (günümüz Danimarka'sında bir yerlerde bulunan) Geat kralı Hrothgar'ın sarayı Heorot'a dehşet saçmaktadır. Beowulf adlı bir prens göreve çağrılır ve Grendel'i yener. İkinci hikâyede Grendel'in annesi, oğlunun ölümünün intikamını almaya kalkışır, ancak Beowulf ve ordusundan kaçmak zorunda kalır. Beowulf da onu, gölün dibindeki inine dek takip ederek öldürür. Son hikâye elli yıl sonraya, Beowulf'un Geat kralı olduğu bir zamana gider. Kralın günahları ona musallat olmuştur; çünkü şimdi de şeytani bir ejderha, kendi diyarının uzak bir bölgesine dehşet saçmaktadır. Beowulf bir kez daha savaşa girerek ejderhayı mağlup eder, ancak kendisi de ölümcül bir yara alır.

Alıntı

"Hwæt we Gar-Dena in gear-dagum
þeod-cyninga, þrym gefrunon,
hu ða æþelingas ellen fremedon."

—orijinal *Beowulf* metni

"So. The Spear-Danes in days gone by
and the kings who ruled them had courage and greatness.
We have heard of those princes' heroic campaigns."

—*Beowulf* (Seamus Heaney çevirisi)

"İşte, geçmişte Mızraklı Danimarkalılar
ve onları yöneten krallar cesur ve uluydu.
O prenslerin kahramanca savaştıklarını işittik."

—*Beowulf*

Fatih Kahraman

Beowulf, hikâyesini daha eski zamanlardan kalma, sözel olarak aktarılan halk masallarından alsa da, İngiliz ve Batı edebiyatına kahraman mitolojisinin büyük bir kısmını ve günümüzde hâlâ kullanılan kurmaca türünün özelliklerini kazandıran ta kendisidir. Şiir, kendi döneminde, belki gerçekleri hafiften değiştiren, bilindik hikâyelerden biri olarak kabul görse de fantezi türünü az çok ortaya çıkardığı söylenebilir. *Beowulf* iyi ve kötünün savaşı, macera, yazgı, kahramanlık, ahlak kuralları, krallar, canavarlar hakkında bir masaldır ve net bir şekilde üç bölüme ayrılmıştır. Bu açılardan bakıldığında da aslında oldukça modern bir eserdir.

Beowulf altıncı yüzyılda geçer; tarihçi Tours'lu Gregory, eserlerinde Beowulf adlı karaktere tek bir atıfta bulunduğundan akademisyenler tarafından bu tarih belirlenmiştir. Ancak hikâyenin, adı bilinmeyen bir ozan tarafından oluşturulması ve kâğıda dökülmesi on birinci yüzyılın başlarına, yüksek ihtimalle İsveçli hükümdar Büyük Cnut (saltanatı 1016–1035) dönemine denk düşer. Bu tarihe, kâğıdın ve ozanın el yazısının analiziyle ulaşılmıştır. Yani buna göre, gerçek *Beowulf* efsanesi, yazıldığı dönemde 400 yıldan daha eski bir hikâyeydi; İngiliz dili yaratılırken değişmiş, belki de dilin gelişimine bile katkıda bulunmuştu. Canavarlar, ejderhalar, mitolojik krallar gibi kahramanları olsa da şiir, her halükârda gerçek bir tarih dönemine (MS 1000 yılından öncesindeki İskandinavya'ya) dair bilgiler sunar, ki bu döneme dair diğer bilgiler oldukça azdır.

Beowulf Dönemi

Beowulf efsanesinin gerçek dönemini tespit etmek oldukça zordur. Örneğin tarihçiler, karakterlerle gerçek İskandinav kraliyet üyeleri arasında paralellikler kurmaktadır ve fiziki pek çok tarif de Danimarka'yı işaret eder. Yine de Britanya'ya yerleşen Cermen kavimlerine sözlü gelenekle aktarılan çok eski bir halk masalı olduğu düşünülen, Britanya'daki ilk yerleşimlere dair bir andaçtır; diğer İskandinav, Cermen ve Eski İngiliz efsaneleriyle de benzerlikler ve paralellikleri taşır. Bu aslında eski bir pagan hikâyesi olmasına rağmen Hıristiyan bir ozan, bunu yazılı bir formda sunarak karakterlere Hıristiyanlığa dair motifler eklemiştir. Altıncı yüzyılın sonunda pagan savaşçıların büyük oranda Hıristiyanlığa döndürülmesinin ardından yazılan *Beowulf*'la, nesiller boyu sözel olarak aktarılan *Beowulf* büyük ihtimalle birbirinden çok farklıdır. Bu canavar daha farklıdır; feodal yaşamı ve Sakson kültürünü anlamak için bir yol olarak mitolojiden esinlenen tarihsel bir kurmaca olarak İngiltere'de yazılan şiir, tek bir ozanın eseridir ve efsanenin ona ait versiyonunu sunar.

Alıntı

"Yasa gömülmektense
sevdiklerimizin öcünü almak her zaman yeğdir.
Çünkü bu dünyada yaşayan her birimiz,
sonumuzu bekleriz. Ölümden önce
zafer kazanabilen kazansın. Bir savaşçı göçtüğünde,
onu koruyacak en iyi ve yegâne kale bu olacaktır."

—*Beowulf*

Varlığını Koruma ve Yeniden Canlanma

Orijinal *Beowulf*'tan sadece tek bir elyazması varlığını sürdürmüştür ve şu anda Londra'daki Britanya Kütüphanesinde güvenle korunmaktadır. Hem hikâye hem de elyazması, yüzlerce yıl boyunca unutulmuş, bu kopya 1700'lerde kütüphanede çıkan bir yangında yok olmanın eşiğinden dönmüştü. On dokuzuncu yüzyılda dilbilimciler destanı yeniden keşfetmiş, İngiliz dilinin erken dönem gelişiminde önemli bir rol oynadığını fark etmişlerdi; ancak *Beowulf*'un geniş çapta takdir kazanması ancak 1936 yılında gerçekleşti. Bu yeni ilgi, Oxfordlu akademisyen J.R.R. Tolkien sayesinde geldi. Tolkien, "Beowulf: Canavarlar ve Eleştirmenler" başlıklı bir konuşma yaptı; daha sonra bir makale olarak da yayınlanan konuşma, şiirin gerçek bir edebiyat eseri olarak tanınmasını sağladı. Aynı zamanda Tolkien'in, diğer fantezi eserleri etkilemeye devam edecek, ilk modern dönem fantezi destanlarından biri olan *Yüzüklerin Efendisi*'ni de hiç şüphesiz etkilemiştir. Yani bu *Beowulf*'un, yirminci ve yirmi birinci yüzyıl kurmacasını eşsiz biçimde etkilediği anlamına gelir; ancak 1000 yaşında olmasına rağmen bu etki, ancak yirminci yüzyıldan itibaren başlar. Pek bilinmemesi sebebiyle Chaucer ve Shakespeare gibi başlıca İngiliz yazarlar büyük ihtimalle Beowulf'u okumamış, hatta belki de hiç duymamıştır.

RENÇPER PIERS'IN HAYALİ

Her Şey Bir Rüyaydı

On dördüncü yüzyıla gelindiğinde İngiltere'de dini metinler dışındaki edebiyat, ağır ancak emin adımlarla oluşmaktaydı. İngilizce konuşanlar ve İngiliz edebiyatına katkı sağlayanlar, uzun şiirler ve sade bir dille yazılmış "gizemli" ya da "ahlaki" oyunlar sayesinde yazılı iletişimi bir gereklilik ve ibadet için araç olmanın ötesine taşıyorlardı. Dil artık öykü anlatımı gibi daha kişisel sebepler için kullanılıyordu. Tarihsel kayıtlar ve hatta İncil çevirileriyle dil yaygınlaşarak pekişmişti, öyle ki yazarlar artık dili, insan olmanın anlamını keşfetmek ve kendi öznel deneyimlerini ifade etmek için (bunlar muhtemelen edebiyatın en asil iki amacıdır) kullanabilecek özgürlüğe biraz olsun kavuşmuşlardı. Bu bağlamda *Rençper Piers'ın Hayali*, gerçek İngiliz edebiyatının birinci örneği olmasa bile ilk örnekleri arasındadır. Ayrıca eser şaşırtıcı derecede karmaşıktır: Edebiyat tarihçileri onu, Orta İngilizcenin en önemli şiiri kabul eder.

Rençper Piers'ın Hayali (ya da 1360'lardaki Orta İngilizce ifadesiyle "Perys Ploughman") William Langland isimli bir ozana atfedilir. Şair hakkında, şiiri yazmış olması dışında çok az şey bilinmektedir; anlattığı farklı zaman dilimlerine bakılacak olursa da eser, şairin yaşamının son yirmi yılının büyük bir kısmını kapsamıştır. Langland hakkında bilinenler, Rençper Piers'ın içindeki şifreli referanslardan öğrenilmiştir. O dönem şairlerinin, eserlerine kendilerine dair ipuçları bırakmaları yaygındı; örneğin isimlerini ortaya çıkaran akrostiş şiirler gibi. Langland örneğinde, anlatıcı kendisinden "uzun Will" olarak bahsetmekte ve şiirin ilk hayal sahnesinde, Malvern Tepeleri'ni son derece tutarlı bir şekilde tasvir etmektedir. Bu tepelerin, İngiltere'nin Batı Midlands bölgesinde yer almasının yanı sıra şiirin Batı Midlands diyalektiyle yazılması, Langland'in muhtemelen Batı Midlands'li olduğu anlamına gelir.

Hayaller ve Semboller

Metnin kendisi kesinlikle basit bir hikâye değildir ve farklı anlatı türlerinin oluşmasından çok önce yazılmıştır; bu da şiiri sınıflandırmayı güçleştirir. En iyi ifadeyle, bir dizi hayal vasıtasıyla bilinçsizce kurtuluş ve anlam arayışına çıkmak zorunda kalan Will isimli bir adam –soylu veya kraliyet ailesinden olmayan sıradan biri ve tüm insanlığı temsil eden bir izleyici– hakkında alegorik bir hikâye şeklinde tanımlanabilir. Şiirdeki olaylar ancak Will uyuyup rüyalar âlemine dalarak ruhunu keşfe çıktığında vuku bulur. Evren ve inanca dair kavramlar bu hayallerde, gerçek nesneler ve yaşayan varlıklar olarak betimlenir. Örneğin Will, "Hakikat"in yaşadığı bir kule, derin hüzün zindanı ve bu ikisi arasında da tüm insanlığın çeşitli işlerini gördüğü "halkla dolu bir meydan" görür.

Will bu meydanda kendisine, insanların zaafları yüzünden mahvolmuş, kaderine terk edilmiş bir dünyayı canlandırmasına yardımcı olan, Piers adında (İsa temsili) bir rençper görür. Will insanın hem dünyada yaşayıp hem de spiritüel olarak dünyadan üstün olabilmesinin yolları üzerinde düşünür. Rençper Piers, İngilizcedeki ilk felsefi metinlerden biridir; aynı zamanda alegorinin ve kahramanın mizacının keşfedildiği ilk eserlerdendir. Okuyucusuna oldukça yalın ancak derin şekilde hitap eden bir öyküsel kurmaca türündedir.

Eser, niyetine ve içerdiği dini temalara rağmen, bilhassa yozlaşmış rahipleri hedef alarak Katolik Kilisesini fazlasıyla eleştirir. Bu sebeple de metin, Roma gibi uzak bir yerde konuşlanmış Katolik Kilisesi liderlerinin denetimi yerine, yerel kilise kontrolü talep eden İngiliz hareketine ilham kaynağı olmuştur. 200 yıldan kısa bir süre sonra da bu hareket Kral VIII. Henry'nin, resmi din mercii olarak Katolik Kilisesini saf dışı bırakıp onun yerine yeni oluşan İngiltere Kilisesini getirmesiyle sonuçlanacaktı.

Aliterasyon ve İllüstrasyon

Rençper Piers şiir olarak tanımlanmasına rağmen, şiirin çoğu formunu belirleyen keskinlikte bir yapı kullanmaz. İki ana kısma (Hayal 1 ve Hayal 2) ayrılır; bunlar da uzunlukları 129 ile 642 dize arasında değişen yedi parçaya ya da pasaja (Latince "kademeler" anlamına gelen *passus*'a) bölünür. Belirli bir uyak düzeni kullanılmamasına rağmen şiir, Anglosakson dönemini işaret eden aliterasyonlu şiir formunda yazılmıştır. Bu, ünsüz harflerin yinelenmesiyle bir tür ritim oluşturulmasıdır. *Rençper Piers* sayesinde bu format yazarlar tarafından, özellikle de (bu bölümün ilerleyen kısmında bahsedilen) Kral Arthur efsanelerinin başlıca ilk İngilizce derlemelerinden olan *Sir Gawain ve Yeşil Şövalye ile Arthur'un Ölümü (Le Morte d'Arthur)* gibi eserlerde, sıkça kullanılır hale gelmiştir.

Rençper Piers'a has bir başka husus da, tek bir yazara atfedilmesine rağmen, eserin aslı niteliğini taşıyan tek bir elyazmasının mevcut olmamasıdır. Şiirin, akademisyenlerin "A", "B" ve "C" olarak sınıflandırdığı üç ayrı versiyonu günümüze ulaşmıştır. Bunlar şu şekildedir:

- A metni, iki hayal ve yedi pasaj içeren 2567 dizeden oluşmuştur ve Langland bunu 1367 ile 1370 yılları arasında yazmıştır.
- B metni, kapsamlı biçimde A metninin yeniden yazılması ve genişletilmiş versiyonudur; toplamda sekiz hayal ve yirmi pasaj içeren 7277 dizeden oluşur, 1377 yılında yazılmıştır.
- C metninde yirmi iki pasaj vardır ve Langland'ın, B metnini yeniden düzenlediği 1385 yılında yazılmıştır. Langland C metnini muhtemelen, 1381'deki Köylü Ayaklanmasının ilham kaynağı olarak Rençper Piers'tan bahsedilmesinin ardından yeniden gözden geçirmiştir; C metni bilinçli biçimde daha az siyasi (ya da Hıristiyanlık karşıtı) bir hale getirilmiştir ve B metninden daha kişisel bir üsluptadır.

Rençber Piers, İsa'yla bireysel bir ilişki şeklini teşvik ettiğinden ve kurumsal din hiyerarşisine olan ihtiyacın önemini azalttığından on altıncı yüzyıla değin, Protestan bir metin olarak popülerliğini korumuştur. Aynı zamanda öykü anlatıcılığı ve sembolizm aracılığıyla insan olmanın ne anlama geldiğine dair kavramları açıklamaya girişmesiyle, gerçek İngiliz edebiyatına doğru atılan bir adımdır. Bir yazarın kendi deneyimlerini sanata dönüştürmesinin ilk dönem örneklerinden olan eser, bundan yalnızca 400 yıl sonraki romantik döneme bir zemin oluşturacaktır.

WYCLIFFE İNCİLİ

Şimdi İngilizce Tercümesiyle

John Wycliffe'in tercüme ettiği, Wycliffe İncili olarak bilinen kitap 1382 yılında ilk ortaya çıktığında pek çok Hıristiyan İngiliz sonunda istediğine, yani kendi gündelik dilinde bir İncil'e kavuşmuş oldu. İnsanlar, dinlerinin detaylarını okuyabilince ve/veya sesli okunanı dinledikçe (Britonların büyük çoğunluğu okuma yazma bilmiyordu) bu durum, Katolik Kilisesinin otoritesinin yanı sıra geçerli dogmanın da sorgulanmasına yol açtı. Katolik Kilisesinin işleyişine dair ve Wycliffe'in İncil tercümesiyle teşvik edilen bu sorgulama Reformun tohumlarını ekmiş oldu: Reform, Britanya'nın Katolik Kilisesinden kopup İngiltere Kilisesinin kuruluşunu getiren, on altıncı yüzyılın en önemli olayıdır.

Gittikçe Artan Kızgınlık

John Wycliffe, 1320 yılında Yorkshire'da doğmuştu; bu yıllarda Roma Katolik Kilisesinin Hıristiyanlık ve (devlet üzerinde mutlak güce sahip Kraliyetle gerginlik içinde olan) İngiltere'deki destekçileri üzerinde sınırsız bir gücü vardı. Wycliffe, İncil çalışmaları için Oxford'a girdi ve oradayken kutsal metinleri derinlemesine inceledi. Kilisenin, savunuculuğunu yaptığı (ve desteklenmesini talep ettiği) bazı şeylerin gerçek kutsal metinlerle örtüşmediğini fark etmeye başladı. Bu da Wycliffe'i, başka çelişkiler olup olmadığını anlamak adına Latince İncil'i daha detaylı incelemeye teşvik etti ve bu uyuşmazlıkları buldukça da ana kiliseye kızgınlığı arttı.

Wycliffe en azından Latince biliyordu; İngiltere'deki ortalama biriyse bilmiyordu. İncil İngilizce olsa İngiltere'deki Hıristiyanların, kendi dillerindeki bir tercümeden, dinleri hakkında daha fazla şey öğrenmek isteyebileceklerini düşündü. Sıradan halktan biri Latince biliyor bile olsaydı, kutsal metinleri incelemek için izin almak

oldukça zordu. Wycliffe, matbaa öncesi dönemde yaşadığından yalnızca elyazmaları mevcuttu; bunlara erişim hakkı da yalnızca Oxford ya da Cambridge'de kayıtlı olanlara mahsustu.

İnsanlara İstediklerini Sunmak

1348 yılından 1350'ye dek Kara Ölüm adı verilen veba salgını, Avrupalıların yaklaşık üçte birini öldürdü. Kötü şeyler oluyor, insanlar kendilerini değersiz hissediyor, Tanrı'nın kendilerine ihanet ettiğini düşünüyor ve Latince ayinlerde bulamadıkları bazı yanıtlar bulmak istiyorlardı. Bu da Wycliffe'i, sıradan birinin okuyabileceği bir İncil sağlama hususunda her zamankinden çok motive etti. 1361 yılında Oxford'u oluşturan kolejlerden birinde yüksek lisansa başlayarak Latince İncil'i İngilizceye tercüme etmeye koyuldu. En fazla üç asistanla birlikte çalıştı, ancak dört Müjde ve Yeni Ahit'in çoğu kısmı da dahil olmak üzere tercümeyi büyük oranda kendisi yaptı. Yirmi yıldan uzun bir süre geçtikten sonra Wycliffe'in İngilizce İncil'i tamamlanmıştı ve 1382 itibariyle halka dağıtılmak üzere kâtipler tarafından el yazısıyla kopyalanmıştı. Wycliffe 1384 yılında öldü, ancak baş asistanı John Purvey, 1388 ve 1395 yıllarında yapılan revizyonları denetledi.

İngilizce İncil yalnızca Kraliyet için değil Roma için de sıkıntı kaynağıydı; Kilise, otoritesinin tehdit edilmesinden veya İngilizlerin kendi yararlarına kutsal metinleri değiştirmesinden memnun olmamıştı. 1401 yılında IV. Henry ve Parlamento, De heretico comburendo ("kâfirlerin yakılması") yasasını çıkardı; buna göre devlet, kâfirlikten suçlu bulduğu (kilisenin yerleşik inançlarına karşı çıkan) herhangi birini direğe bağlayıp yakabilecekti. Yasada Wycliffe'in adı geçmemesine rağmen onu ve (Lollardlar olarak bilinen) destekçilerini kesin bir şekilde hedef aldılar. Katolik Kilisesi, 1408 yılında Üçüncü Oxford Konseyinde, Kilisenin –büyük ihtimalle asla vermeyeceği– onayı olmaksızın İncil'in İngilizceye tercüme edilemeyeceğini ilan etti. Daha sonra 1415 yılındaki Constance

Konseyinde kilise liderleri, otuz bir yıldır ölü olan John Wycliffe'in, fikirleriyle Katolik Kilisesine tehlikeli derecede itaatsizlik eden bir kâfir olduğunu açıkladı. Tüm eserlerinin –sadece Wycliffe İncili'nin kopyalarının değil, tüm yazılarının– yakılmasını emrettiler. Konsey aynı zamanda İngiltere'de İngilizce İncil'i okuyan herkesin,

"toprağına, büyükbaş hayvanlarına, canına ve malına el konacağına, vârislerinin miraslarından sonsuza dek mahrum edileceğine"

ilişkin bir karar çıkardı.

Sonunda kilise yetkilileri 1428 yılında Wycliffe'in cesedini mezardan çıkarıp yaktılar, küllerini de nehre savurdular.

Neyse ki Wycliffe'in destekçileri, 1415 Constance Konseyi hükümlerini yeterince önceden haber alıp, el konulup yok edilmeden önce mümkün olduğunca çok elyazmasını kurtarmayı başarmıştı. Yaklaşık 250 kopyanın yanı sıra Reformun tohumları da böylece kurtarılmış oldu.

Alıntı

"Dominus regit me, et nihil mihi deerit."

—23. Mezmur, Latince İncil

"The Lord gouerneth me, and no thing schal faile to me."

—Psalm 23, Wycliff's Bible

"Rab çobanımdır, hiçbir şeyim eksik olmaz."

—23. Mezmur, Wycliffe İncili

GEOFFREY CHAUCER

İngiliz Şiirinin Doğuşu

On dördüncü yüzyılın sonu itibariyle İngiltere, birleşik bir dili olan birleşik bir ulustu. İngilizce, 1362 yılında ülkenin resmi dili olmuş, 1386'ya gelindiğinde okullardaki eğitim dili olan Fransızcanın yerini almıştı. Evrensel ve kabul görmüş olduğundan, yeterince kişi tarafından ustalıkla konuşulduğundan, bir iletişim aracı olmanın ötesine geçerek sanat ve hikâye anlatmak için kullanılmaya uygundu. Yeni şairler ve yazarların dili kucaklaması için çok uygun bir dönemdi ve bunu da kimse Geoffrey Chaucer'dan* (1340–1400) daha iyi yapmamıştı.

Edebiyat Dersi

Chaucer 1360 yılındaki Yüzyıl Savaşı sırasında Fransa'da kaçırıldı ve Kral III. Edward, onu kurtarmak için günümüzde birkaç yüz bin dolara denk düşen bir fidye ödedi.

Chaucer aynı zamanda Anglosaksonlara has aliterasyon yöntemini bırakıp onun yerine vezin, uyak düzeni ve vurgulu heceler içeren "heroic couplet", yani beşli ölçüde yazılmış uyaklı beyit formunu kullandı: Bunlar, şiir sanatının yapısını yüzyıllar boyunca belirleyecek niteliklerdi. Bu tarz bir uyaklı dizede on hece bulunur, iki heceden biri vurgulanır; iki dizelik grupların sonunda da kafiye bulunur.

---

* "Çousa" diye okunur. (ed.)

Canterbury Hikâyeleri

Geoffrey Chaucer'nın başyapıtı 1387-1400 yılları arasında yazdığı *Canterbury Hikâyeleri*'dir. Yaşamın her kesiminden ve her tür sosyal konuma sahip kişiler tarafından anlatılan, son derece değişik öyküsel şiirlerden bir seridir; bu anlatıcıların her biri, ustalıklı bir şekilde ortaçağ İngiltere'sindeki çeşitliliği gözler önüne serer. *Canterbury Hikâyeleri*'nin genel zemini –çoğu birbirini tanımayan– otuz yolcunun, St. Thomas Becket mabedini ziyaret etmek üzere Londra'nın dışındaki Canterbury'ye yapacakları hac yolculuğu öncesinde karşılaşmaları üzerine kuruludur. Bu hac yolculuğu o dönem yaygın bir ritüeldir ve yolcuların bazıları için derin anlamlar taşısa da çoğu sırf eğlencesine oradadır. Hancı, her yolcunun Canterbury'ye gidiş ve dönüşte ikişer tane hikâye anlatması önerisinde bulunur. Hancıya göre, en iyi hikâyeyi anlatan, yolculuk sonunda bedava bir yemek kazanacaktır.

Bu kurgu, İngiliz edebiyatındaki ilk şiir derlemesi ve gerçekten de ilk kısa hikâye antolojisiydi. Dahası bu yapı Chaucer'ya, görünürde alakasız duran pek çok hikâyeyi, özellikle de hacılar birbirlerinin hikâyelerine farklı tepkiler verdiğinden, tutarlı bir bütün içinde anlatma özgürlüğü sağlamıştır.

Her hikâye onu anlatan hacıyla tanımlanır. "Şövalyenin Hikâyesi" Canterbury Hikâyeleri içinde muhtemelen en ünlüsüdür; çünkü içinde şövalyeler ve bir aşk üçgeni vardır. En kısa çöpü çeken ve böylece ilk başlama fırsatı yakalayan Şövalye, aynı kadının kalbini kazanmak için yıllar boyu rekabet eden iki şövalye hakkında destansı bir aşk hikâyesi anlatır. Bir sonraki, genç karısı tarafından aldatılan yaşlı bir marangoz hakkındaki "Değirmencinin Hikâyesi"dir. (Bu hikâye, –düşük rütbeli bir politikacı ve eski bir marangoz olan– çok kızgın bir Çiftlik Kâhyasını kendi hikâyesini, bir başka değirmenciyle ilgili aşağılayıcı bir öykü olan "Çiftlik Kâhyasının Hikâyesi"ni anlatmaya teşvik eder.) Aşçı, Hukuk Adamı, Keşiş, Başrahibe ve daha pek çok kişi sırayla kendi hikâyesini anlatır. Chaucer aslında

kitabı bitirmemiş, 1400 yılında ölmeden önce ancak beşte birini tamamlayabilmişti. Ancak eserin kapsamı ve çeşitliliği dikkate şayandır. Aşk, ihanet, hilekârlık hikâyeleri, mitler, peri masalları, vaazlar ve azizlerin öyküleri, alegori ve hatta parodi bile içeren hikâyeler vardır. Tüm bunlar, tıpkı Chaucer'ın karakterleri gibi duygusal bir hassaslık ve gerçekçilikle aktarılmıştır. Hikâyeler, hisleri, duyguları, zorlukları ve çelişkileri olan gerçek insanlar hakkındadır.

Alıntı

"But for to telle yow al hir beautee,
It lyth nat in my tonge, n'yn my konnyng;
I dar nat undertake so heigh a thyng.
Myn Englissh eek is insufficient.
It moste been a rethor excellent
That koude his colours longynge for that art,
If he sholde hire discryven every part.
I am noon swich, I moot speke as I kan."

—*The Canterbury Tales*

"Lâkin onun tüm güzelliğini anlatmak,
Ne benim dilimin harcıdır ne de kabiliyetimin;
Böylesi yüce bir işi üstlenmeye cüret etmem.
İngilizcem de yetmez zaten.
Onu her bir detayıyla aktaracaksa kişi,
Bu sanata uygun mecazları bilen,
Mükemmel bir belagat ustası olmalıdır o halde.
Böyle biri değilim ben, dilimin yettiğince konuşurum

—*Canterbury Hikâyeleri*

Manzum Hikâyeler

Canterbury Hikâyeleri'nde kullanılan Orta İngilizce bugün biraz tumturaklı görünse de bunun sebebi dilin gelişmeye devam etmesidir. Bu hikâyeler gayet sınırları belirli uyaklı beyit stilinde yazılmış olsalar da Chaucer'nın üslubu, dönemin gündelik dilini yansıtıyordu ve ortak konuşma diliyle birleşen şiirsel bir yapıya sahipti. Bu hikâyelerin (ya da şiirlerin) etkili olmasının sebebi Chaucer'nın onları, o dönemde insanların gerçekten konuştukları şekilde yazmayı tercih etmiş olmasıydı; çünkü bunlar, sıradan insanlar tarafından anlatılan gündelik yaşamın her boyutunu yansıtan hikâyelerdi. Şair de bunları, sınıfına ve karakterine göre her bireyin konuşma tarzında yazarak, hepsi de eşsiz olan zengin karakterlerden bir doku yaratır. Canterbury Hikâyeleri, Latince veya Fransızca gibi yerleşik edebi dillerde yazılmış olsaydı, bu kadar etki uyandıramazdı ve dönemin okuyucuları eserle bu denli kuvvetli bir bağ kuramayabilirdi.

Bu hikâyeler, sıradan okuyucuların (ya da dinleyicilerin) anlayabileceği ve kendilerinden bir şeyler bulabileceği şekilde yazılmıştı. İyi bir edebiyat eseri yalnızca insana özgü yaşantıları anlatmakla kalmaz, bu yaşantılarla bir bağ da kurdurur. Chaucer bunu fark eden ilk İngiliz yazarlar arasındaydı. Chaucer bu gerçekçiliğinin yanı sıra esere, şiir alanında o dönemde (ve hâlâ) nadiren görülen bir enerji ve canlılık –ve bir müstehcenlik– katar; dolayısıyla kendinden önceki, çoğunlukla din odaklı İngiliz edebiyatı üslubunda olmadığı kesindir.

KRAL ARTHUR EFSANELERİ

Çok Yaşa Kral

Kral Arthur hikâyeleri, İngiliz edebiyatındaki en belirgin biçimde "İngiliz" olan eserler arasındadır. Arthur, Lancelot, Excalibur, Guinevere, Yuvarlak Masa Şövalyeleri, Merlin, Gölün Hanımı, Avalon hikâyeleri ve Arthur destanının daha pek çok elementi, onur, aşk ve macera öyküleriyle pek çok nesli büyülemiş ve yüzyıllar içinde, şaşırtıcı biçimde değişmeden kalmıştır. Bu hikâyeler İngiltere'nin, karanlık çağda ve ortaçağda nasıl olduğuna dair tarihi bir bağlam sunsa da aslında tam anlamıyla doğru değildir (evet, maalesef büyülü kılıçlar gerçek değil). Hatta tam olarak İngiliz bile değiller; hikâyeler aslen Fransa ve Galler'den çıkmıştır.

Bir Galler Hikâyesi

Arthur efsaneleri, dokuzuncu yüzyıla dayanmaktadır; Galler'de, Nennius adlı bir keşiş, altıncı yüzyılda Britonlara, 518 Mount Badon Muharebesi de dahil olmak üzere Sakson işgalcilere karşı onlarca savaşta önderlik ettiği iddia edilen, Arthur isimli efsanevi bir komutandan bahseder. (Ancak tarihçi Gildas, 518 yılındaki gerçek Mount Badon Muharebesi hakkında yazmış ve Arthur adlı bir komutandan bahsetmemiştir.) Tarihçiler Arthur'un, Kelt Britanya'sından mitolojik figürlerle kabile savaş ağalarının bir karışımı olan edebi bir karakter olduğu konusunda hemfikirdir. 1132 yılında Monmouthlu Geoffrey tarafından yazılan *Britanya Krallarının Tarihi (Historia Regum Britanniae)* Kral Arthur hikâyelerinin bazılarını bir araya getirir ancak hatalı bir şekilde bunları gerçek olarak sunar.

Alıntı

"Then sir Bedwere cryed and seyd,
'A, my lorde Arthur, what shall becom of me, now ye go frome
me and leve me here alone amonge myne enemyes?'
'Comforte thyselff,' seyde the kynge, 'and do as well as thou
mayste, for in me ys no truste for to truste in.'"

—*Le Morte d'Arthur*

"Bunun üzerine Sir Bedwere ağlayarak şöyle dedi,
'Ah lordum Arthur, beni düşmanlarımla bir başıma
bırakıp gittin ya, ne olacak şimdi bana?'
'Üzme kendini,' dedi kral, 've elinden ne geliyorsa yap,
Çünkü güvenilecek bir şey kalmadı bende.'"

—*Le Morte d'Arthur*

Bugün bildiğimiz Arthur hikâyeleri, Thomas Malory tarafından bir araya getirildi, çevrildi ve kaydedildi. Malory, bir soylu bir toprak sahibiyken 1450 yılında pek anlaşılamayan sebeplerden ötürü neredeyse bir gecede azılı bir suçluya dönüşmüştü. Âdeta küçük bir orduyu andıran bir grup destekçisiyle birlikte (diğer suçlarının yanı sıra) bir kontu ölümle tehdit etti ve bir manastırı yağmaladı. Malory, (yargılanmaksızın) Londra Newgate Hapishanesinde on yıla yakın bir süre kaldı ve zamanını değerlendirmek için de yazmaya karar verdi. Eğitimli bir lort olarak o dönemde nadir okur-yazar mahkûmlardan biriydi ve "Kral Arthur ve asil Yuvarlak Masa şövalyelerinin tüm hikâyeleri" adıyla derleyeceği öyküleri toparlayıp İngilizceye çevirmenin onu oyalayacağını ve kafasını dağıtacağını düşünerek bu işe koyuldu.

Ancak Malory'nin bildiği kadarıyla yazdığı hikâyeler, *Britanya Krallarının Tarihi* vasıtasıyla aktarılan Galler'in halk masallarından 1300'lü yılların sonunda uyarlanan bir Fransız anlatı şiirinden gelmekteydi. Malory, Fransızca hikâyeleri İngilizceye çevirmeye girişmiş, her fırsatta da onları on beşinci yüzyıl İngiliz okuyucusuna uyarlamış, süslemiş ve İngilizleştirmiştir. Malory'nin oluşturduğu, manzum hikâye şeklinde yazılmış yirmi bir cilt içindeki olaylar arasında şunlara rastlanır:

- Kral Arthur'un krallığının kuruluşu.
- Yuvarlak Masanın oluşturulması.
- Kutsal Kâse macerası.
- Arthur'un krallığının çöküşü.
- Kral Arthur'un yaralanıp ölmesi.
- Arthur'un, yüce kılıcı Excalibur'un, geldiği yere, Gölün Hanımına geri götürülmesine dair vasiyeti.

Bir İngiliz Sembolü: Kral Arthur

Kral Arthur'un böyle önemli bir simge haline gelmesinde payı bulunan diğer kişi de matbaacı William Caxton'dır. Britanya'da seri imalat yapan ilk matbaacılardan olan Caxton, kendi önsözlerini ve sonsözlerini yazdığı yüzden fazla kitap ve kitapçık çevirdi ve bastı. Bu kısımlar bilgi verme amaçlıydı ve edebi eleştiriler, birinci ağızdan düşünceler, hisler ve okuyuculara okudukları şeyin tam olarak neden önemli olduğunu açıklayan bilgiler eklenmesi kitaplara bir tür yetkinlik katmıştı. Caxton, İngiliz yazınının en büyük destekçisiydi (diğer bastıkları arasında *Canterbury Hikâyeleri* de vardı) ve hâlâ gelişmekte olan İngilizceyi büyük oranda pekiştirdi, standart hale getirdi ve bilhassa da öğrenmeyi (ve okumayı) kolaylaştırmak üzere imla ve dilbilgisini düzeltti (İngilizcenin kolay olması ticari açıdan da faydalıydı).

Caxton, Malory'nin eserini 1484 yılında İngilizce olarak fakat Fransızca *Le Morte d'Arthur* (yani, hikâyenin sonunun da işaret ettiği üzere, "Arthur'un Ölümü") başlığıyla yayımladı. Caxton'ın benzer dönemde bastığı, kültürel açıdan etkili bir başka eser de *Şövalyelik Düzeni Kitabı (The Book of the Order of Chivalry)* idi. Geçmişteki, var olmamış "daha basit" zamanları anlatan *Şövalyelik Düzeni Kitabı* okuyuculara, Kral Arthur efsanelerinin –kitap kurmaca olmasına ve Malory bunları, işlediği vahşi suçlardan ötürü hapisteyken yazmış olmasına rağmen– insanların nasıl insanca yaşadıklarını ve mertçe davrandıklarını gösterdiğini anlatıyordu. Malory'nin dönemi çalkantılıydı ve *Şövalyelik Düzeni Kitabı,* Güller Savaşı (İngiliz tahtının hâkimiyeti için 1455'ten 1487'ye dek, rakip gruplar arasında kesintili olarak süren ihtilaf) sebebiyle yitirilen sadakat ve huzur gibi aristokratik değerlere ilgiyi yeniden canlandırmıştı.

Ulusal Hazine

Le Morte d'Arthur miti ve *Şövalyelik Yasası Kitabı*'nda yer alan dersler, kitlelere hitap ediyordu ve her ikisi de son derece başarılı oldu. Matbaa makinesi de onlarca yıl önce icat edildiğinden kitapları binlerce kişi okuyabilmişti.

Le Morte d'Arthur insanların hem hayal gücünü cezbetti hem de ulus gururunu okşadı. Bir dile sahip olmanın faydaları sebebiyle de İngilizceyi, Büyük Britanya'nın birleştirici dili olarak pekiştirdi. Le Morte d'Arthur, en az bunun kadar önemli olarak İngiliz popüler kurmaca ve eğlence kitaplarının doğuşuna da işaret eder. Bu kitaplar, ihtiyaçtan doğmamıştı, siyasi veya dini bir amaca hizmet etmiyordu. Sırf eğlence için yazılmışlardı.

BÖLÜM 2

ELIZABETH ÇAĞI

İngiliz Rönesansı olarak da bilinen Elizabeth dönemi, İngiliz edebiyatının altın çağıydı. Yaklaşık olarak 1558 ile 1603 arasında süren bu dönem romanın gelişimiyle, şiirdeki yeni ve kalıcı değişimlerle ve İngilizce yazılmış en önemli ve popüler oyunları üretecek olan yeni tiyatro tarzlarıyla nitelenen, yazılı eserlerin kalitesi ve gelişimi hususunda emsalsiz bir çağdı.

Dönemin hükümdarı Kraliçe I. Elizabeth, çağın sanatını doğrudan etkilemediyse de saltanatının yaydığı hava, İngiliz olmaktan duyulan gurur, refah ve siyasi egemenlik havasıydı. İngilizler artık sadece hayatta kalmaya çalışmıyor, aynı zamanda gelişiyordu; yaşam artık o denli konforluydu ki yazmak yalnızca varlıklı ailelerden gelenlerin bir uğraşı değil geçerli bir meslek olmuştu. (Tiyatro hâlâ alt tabakaya hitap eden düşük seviyeli bir sanat olarak değerlendiriliyordu, ancak Shakespeare ve Ben Jonson bu görüşü değiştirecekti.)

Elizabeth çağı, edebiyatın temelde siyaset ve din için bir araç olduğu geçmiş 500 yıldaki ufak ilerlemeler ve deneylerin ardından büyük bir sıçrayış niteliğindeydi. Yazarlar artık, özellikle de insan davranışları ve deneyimlerinin her boyutuna dair çok çeşitli konular inceliyordu. Ancak gerçekçiliğe olan bu bağlılığa rağmen eserler, tamamen gerçekçi bir üslupla sunulmuyordu. Dönemin şiirleri ve tiyatro oyunları, bilhassa ağdalı, duygusal söylevleriyle

meşhurdu ve performanslarla gayet uyumlu olan vezinler ve uyak düzenleri kullanıyordu.

Dili yüceltmek, bir tür ulusal gurur göstergesiydi ve İngiltere, dünyanın etrafını gemiyle dolaşıp fetihler yaptığı, "İngilizliği" gittiği her yere yaydığı için de önemliydi. Farklı kültürlerle bu temas ve keşif sonucunda yabancı dillerden gelen yeni kelimeleri yazarlar hevesle alet çantalarına eklediler. Böylece de İngilizcenin daha kapsamlı ve belagatli bir dil olmasına katkı sağladılar.

Dünyanın keşfi ve bununla birlikte gelen ticaret, daha çok refah anlamına geliyordu, ki bu da orta sınıfın büyümesini ve okur-yazarlığın artmasını (ve İngilizcedeki kuralların pekişmesini) sağladı. Bu yeni ortaya çıkan ve gittikçe daha kültürlü bir hal alan kitlenin, artık eğlence için hem zamanı hem de parası vardı.

KRAL JAMES İNCİLİ

Dönüştürücü Bir Tercüme

Ekseriyetle "Kral James İncili" olarak anılan eser, bildiğiniz üzere İngilizce yazılmış ilk kitap değildi. Hatta ne İngilizce yazılmış ilk İncil ne de İngiltere'de İngilizce yazılmış ilk İncil'di. Ancak İngiliz dilinde matbaada seri imalat yöntemiyle basılan ilk kitaptı. Kral James İncili'ni, diğer İngilizce İncillerden ayıran şey, onun edebi niteliğidir; onu yazan ekip, kendilerine verilen tercüme görevinin çok ötesine geçerek harika bir sanat eseri ortaya çıkarmıştır.

Wycliffe İncili, İngilizce tarihinde bir dönüm noktası olsa da kusurları ve değerini azaltan yanları da vardı. İncil'i İngiliz okuyuculara sunan tam bir çeviri olmasına rağmen, siyasi açıdan, sadece başka bir dönemin yadigârıydı. Reformdan ve İngiltere Kilisesinin kurulmasından sonra Britanya'da Katoliklik karşıtlığı öyle had safhadaydı ki Wycliffe İncili gözden düşmüştü. Katolik İncili olarak görülüyor, bu sebeple de Protestan bir ulusa uygun düşmüyordu. İngiltere Kilisesi liderleri bunun akabinde metne karşı daha eleştirel bir tutum benimsediler; orijinal yazım dilleri olan Yunanca ve İbraniceden değil de Latinceden tercüme edildiği için yanlışlıklar içerdiğine ikna olmuşlardı. Bir başka deyişle Wycliffe İncili, çevirinin çevirisiydi. İngiltere fazla sofistike, fazla Protestan bir hal almıştı ve Katolik Kilisesinin etkisini tamamen yok edecek yeni bir İncil'e ihtiyaç duyuyordu: İngiltere'nin, kadim dillerden gündelik İngilizceye doğrudan bir tercümeye ihtiyacı vardı.

Daha İyi Bir İncil Oluşturmak

Reformdan bile önce daha tutarlı bir İngilizce İncil için birkaç girişim olmuştu. Protestan reformcu (Katolik Kilisesinden ayrılmayı ilk başaran Luteryen Kilisesinin yöneticisi Alman vaiz) Martin Lut-

her'in İngiliz çağdaşı olan William Tyndale 1525 yılında Yeni Ahit'i doğrudan İngilizceye tercüme etti, 1535 yılında da aynı şeyi Eski Ahit için yaptı. Bu çabalarından ötürü Katolik Kilisesi onu kâfirlik suçlaması sonucu idam cezasıyla mükâfatlandırdı. Tyndale'in İncil'i gözden geçirilerek 1539 yılında Büyük İncil haline geldi; bu, İngiltere Kilisesinin ilk İncil'iydi. VIII. Henry, Roma'dan tam ve kesin olarak ayrılma talimatı verdikten sonra İngiltere Kilisesinin bu İncil'i benimseme kararını da onaylamıştı.

Edebiyat Dersi

İngiltere Kilisesince talepleri karşılanamayan Püritenler nihayetinde ülkeden ayrılıp Amerika'ya gitmeye başladılar. William Bradford tarafından yönetilen dini grup, İngiltere'nin Katolik Kilisesinden ayrılması fikrini desteklese de sonuçtan pek memnun kalmadı; kilise ayinleri hâlâ Katoliklerinkine çok benziyordu. Bu yüzden Püritenler (bu isim İngilizce "pure" yani "saf" kelimesinden türer) kendi kurallarına ve ritüellerine sahip kendi kiliselerini oluşturmaya başladılar; bu da İngiltere kilisesi tarafından bir hainlik olarak görüldü. Bu sebeple de Püritenlere geniş çapta saldırılar oldu ve bu şiddet pek çok Püritenin yaban New England topraklarına göçüyle sonlandı.

Yine de bu kitap onlar için sönüktü; etkili bir araç olabilecek ya da kilise liderlerinin kutsal metinde olmasını bekledikleri nitelikleri içerecek kadar güzel bir çeviri değildi. Kral James, 1603 yılındaki taç giyme töreninden sonra İngiltere Kilisesi liderleriyle görüşmek üzere Ocak 1604'te Hampton Sarayı Konferansını düzenledi. Grup, ulusun kendine has, Katolik olmayan ihtiyaçlarını yansıtan yeni bir İngilizce İncil'e ihtiyacı olduğuna karar verdi. Aşırı derecede muhafazakâr Püriten hizbin üyeleri, önceki İngilizce tercümeleri tamamen uygunsuz bulduğundan bunu bilhassa destekliyordu. Örneğin Büyük İncil'de yer alan iki tane hata –as-

lında imla hataları– Püriten liderlerin, tüm çeviriden şüphe etmesine sebep olmuştu:

- 28. Mezmurdaki "İtaatkâr değillerdi" ifadesi "İtaatsiz değillerdi" olarak çevrilmiştir.
- 30. Mezmurda "Sonra Pinehas kalkıp dua etti" cümlesinden önem taşıyan "araya girdi" ifadesi çıkarılmıştır.

Hampton Sarayı Konferansında varılan başlıca karar yeni çevirinin, yalnızca orijinal metinlerle tutarlılık göstermesiyle kalmayıp, daha da önemlisi hem okuyanlar hem de (İngiltere'de halkın çoğu okur-yazar olmadığından ve kutsal metinleri kilise ayinlerinde okunurken dinleyeceklerinden) dinleyenler için anlaşılabilir ve rahat bir dille yazılmasıydı. Kral James kâtiplere, rehber olarak bir başka erken dönem İngilizce İncil'i olan Piskoposların İncil'ini (1568) kullanmalarını ve özellikle de kutsal isimlerin yazılışını bu kitaptaki şekliyle korumalarını söyledi.

Hepsi de İngiltere Kilisesi üyesi olan kırk yedi âlim, doğrudan orijinal metinlerden çeviri yaparak yeni İncil üzerinde yedi yıl çalıştı. Ekip, her biri ayrı kısımlar üzerinde çalışan daha küçük gruplara bölünmüştü; daha sonra benzer bir üslup yakalamak üzere diğer komitelerin çalışmaları birbiriyle karşılaştırılıyordu. Bu âlimlerin hiçbirine ödeme yapılmadı; ancak işlerini bitirdiklerinde kendilerine kraliyet himayesi (yönetim tarafından ödenen yıllık maaş), kilise ve üniversitelerde makam teminatı verilmişti. Nihayetinde bu çalışma, otuz dokuz Eski Ahit bölümü, yirmi yedi Yeni Ahit bölümü ve kilise âlimleri özgün bulmadığı için daha sonraki İncil baskılarından çıkarılan Apokrifa'nın on beş bölümünü içermiştir.

Edebiyat Dersi

Kral James İncili'nde yer aldıktan sonra İngilizceye giren yaygın ifadeler şunlardır: "körler sağırlar birbirini ağırlar" (the blind leading the blind), "musibet alâmeti" (the writing is on the wall), "aynı tas aynı hamam" (there's nothing new under the sun), "devede kulak" (a drop in the bucket), "huylu huyundan vazgeçmez" (can a leopard change its spots), "kırık kalp" (broken heart), "zamanın izleri" (sign of the times), "büyük güçler" (powers that be), "uyan bakalım" (rise and shine), "ne oldum demememeli ne olacağım demeli" (how the mighty have fallen), "bir deri bir kemik" (nothing but skin and bones) ve "ye, iç eğlen" (eat, drink, and be merry).

Hayırlı Kitap

Robert Barker kralın resmi matbaacısıydı (babası da zamanında I. Elizabeth'in matbaacısıydı) ve 1611 yılında Kral James İncili'nin ilk baskısını yapmakla görevlendirildi. Kral James tebaası ve İngiltere Kilisesi için elverişli bir İncil istemiş, hem bu istediği tercümeye hem de bir sanat eserine ve İngiliz edebiyatında önemli bir sembole kavuşmuştu. Kral James'in versiyonu hem ilmi hem de doğrudan bir üsluba sahiptir; şiirsel bir zarafete sahip olmasının yanı sıra İngiliz diline ustalıklı bir hâkimiyet örneğidir. Kırk yedi kişilik bir ekip tarafından yazılmış olmasına rağmen tek bir yazarın elinden çıkmış gibi akıcıdır.

1700 yılına gelindiğinde Kral James İncili, bir sonraki kısımda bahsedilecek olan Toplu Dua Kitabı'nın yanı sıra, tartışmasız biçimde İngiltere Kilisesinin İncili olarak kabul ediliyordu. Katolik Kilisesinden kopuşu tasdik etmek üzere yaratılmış bu İncil, ne tuhaftır ki, dünya çapında İngilizce konuşan tüm Katoliklerin İncili haline geldi. 1900 yılı itibariyle tarihte en çok basılmış kitaptı; ya da bu en azından, 1769 yılında Oxfordlu âlimlerin Apokrifa'yı çıkardıkları revize edilmiş versiyonu için geçerliydi.

Edebiyat Dersi

Kral James İncili'nin ilk baskıdaki başlığı şöyleydi: "Kitab-ı Mukaddes, Eski ve Yeni Ahit'i içerir: Orijinal dillerden Yeni Çeviri ve eski Çevirilerin titizlikle karşılaştırılmış ve gözden geçirilmiş hali; Majestelerinin özel Buyruğuyla." 1814'e gelindiğinde ondan artık "Kral James İncili ya da "Kral James Versiyonu" olarak söz ediliyordu.

TOPLU DUA KİTABI

Son Derece Özgün

Anglikan Dua Kitabı olarak da bilinen *Toplu Dua Kitabı,* İngiltere Kilisesinin resmi dua kitabıdır. Kilise ibadetlerine ilişkin bir rehber olmasının yanı sıra açıklamalar ve yorumlar içerir. 1662 yılında nihai haline gelene dek 1549'da ilk basıldığından bu yana birkaç kez düzeltildiğinden aslında bir seridir. *Toplu Dua Kitabı* dikkat çekici biçimde, 1980 yılına dek büyük bir değişiklik geçirmeden Anglikan ibadetlerin bir parçası oldu. Üretildiği Elizabeth çağının bir göstergesi olarak zengin, şiirsel bir üslupla yazılan kitap aynı zamanda Metodizm ve Lütercilik gibi aynı devirdeki diğer Avrupa Protestan dinlerinin dua kitapları ve ibadet rehberleri için de bir temel oluşturmuştur.

Toplu Dua Kitabı'nın İngiltere'nin resmi dininin resmi kitabı olması pek çok İngiliz'in, İncil'in yanı sıra okuyacağı tek olmasa bile ilk kitap olduğu anlamına geliyordu. Bütün bir ulus bu kitapla tanışmıştı ve kitabın hâlâ yeni olan ulusal dili de gelişmekte olan Britanya İmparatorluğu'nun diliydi. *Toplu Dua Kitabı,* tarihte en çok dağıtılan ve okunan kitaplardan biri olmaya devam etmektedir.

Resmi Buyrukla

Thomas Cranmer, üç farklı hükümdarın saltanatına tanık olduğu 1533'ten 1555 yılına kadar Canterbury başpiskoposuydu. İngiltere'nin egemen hükümdarı, teknik olarak İngiltere Kilisesinin sembolik lideri olsa da Canterbury başpiskoposu, dini organizasyonun gündelik bazda lideridir. Kral VI. Edward'ın saltanatı (1547–1553) sırasında Cranmer, tüm ayinlerin Latince yürütülmesini dikte eden (ve geçmişte, bunun aksini uygulamaya kalkışan dini liderleri idam eden) Roma Katolik Kilisesinden ayrılışı kesinleştirmek üzere İngilizler için İngilizce dualar hazırlanmasını hedefliyordu.

Toplu Dua Kitabı'nın formatı, takvim yılına uyarak haftalık kilise ibadetlerinin yanı sıra Paskalya Perhizi, Kutsal Hafta ve Noel dönemi gibi özel ayinler için genel bir çerçeve sağlar. Cranmer cemaat mensuplarına, alıştıklarından çok farklı bir şey hazırlamak istemediğinden kitap Katolik ayinlerinin ana esaslarına dayanır. Ancak Cranmer kendisini İngiliz Kilisesine adadığı için, rahatça anlaşılabilen, sade bir İngilizceyle yazılmış bir liturji oluşturulması talimatını vermişti. İngiliz Kilisesini, Katoliklikten farklı olarak kurmak için Cranmer bazı önemli değişiklikler getirdi. Örneğin azizler, Katoliklikteki doğaüstü figürler ya da –kişinin yerine dua edebilen– şefaatçiler olarak değil iyi Hıristiyanlık örnekleri olarak sunuldu. *Toplu Dua Kitabı*'nın 1549'da yayımlanmasıyla birlikte vaftiz, kiliseye kabul, evlilik törenleri ve bunların yanı sıra bütün kilise ibadetlerinin İngilizce dualar eşliğinde yapıldığı bir dönem de başlamış oldu.

Takip Eden Süreç

Toplu Dua Kitabı'nın, Cranmer'ın düzenlediği, derlediği ve (diğer dini liderler ve âlimlerin yardımıyla) tercüme ettiği birinci baskısı 1549 yılında yayımlandı. Parlamento yasasıyla bu, İngiltere Kilisesinin resmi liturjisi kabul edildi. Buna rağmen tepkiler sönüktü; Püritenler gibi muhafazakâr gruplar kitabın, Katolik ayinlerden fazlasıyla farklılaştığını düşünürken liberal gruplar da Katolik ayinlerine fazla benzer buldu. Cranmer görev duygusuyla kitabı yeniden gözden geçirdi; 1552 yılında ikinci baskı yayımlandı. Cranmer ve destekçileri, kilise liderlerinden (ve hiziplerden) veriler toplamaya devam ettiler; ufak tefek değişiklikler sonucunda, I. Elizabeth ve I. James'in saltanatı sırasında *Toplu Dua Kitabı*'nın yeni baskıları yapıldı. 300 yıldan uzun süre kullanımda olan 1662 baskısı hâlâ, neredeyse tamamen Cranmer ve ekibinin çalışmasından oluşuyordu. 1980 yılında bu kitaba ek olarak alternatif ibadetler eklendi; tüm bu girişimler orijinalinde olduğu gibi, kendi inanç sistemlerini açık ve doğrudan bir dille anlayabilmeleri için cemaate yardımcı olma amacı taşıyordu.

Edebiyat Dersi

Toplu Dua Kitabı'nın farklı varyasyonları çok yaygın olarak dağıtıldığından ve okunduğundan, Cranmer ve çalışma arkadaşlarının bu kitap için yarattığı bazı ifade biçimlerinin günlük kullanımda yer bulması şaşırtıcı değildir. Asıl şaşırtıcı olan bu ifadelerin bu kadar başarılı olmasıdır; bu da Cranmer'ın gündelik dilde ve bu dil için yazmayı başardığını kanıtlar. Bu ifadeler arasında şunlar yer alır: "İnsan topraktan geldi, toprağa dönecek", "huzurumuz eksik olmasın" ve "ölüm bizi ayırana dek". Bu sonuncusu kitabın, evlilikle ilgili yönergelerinden gelmektedir; günümüzde mezhep farkı gütmeksizin batı dünyasında standart bir ifade halini almıştır.

JOHN DONNE

Metafizik Şiir

Erken dönem İngiliz şiiri de hiç şüphesiz spiritüel temaları (ulusal meselelerden bahsetmeye gerek bile yok) incelemiş, ancak bunlar her zaman kesin ve belirgin biçimde Hıristiyanlık âleminin sınırları içinde olmuştur; yani insanın İncil'deki Yahudi-Hıristiyan Tanrı'yla ilişkisi ve dinsel kavramların gündelik yaşama uyarlanması konuları ele alınmıştır. Ancak on yedinci yüzyılın başı itibariyle İngiliz dili ve felsefesi öyle bir noktaya doğru gelişmiştir ki, John Donne gibi derin düşünen ve eleştirel yazarların ortaya çıkması hem gerekli hem de mümkün hale gelmiştir.

Alıntı

"Death, be not proud, though some have called thee
Mighty and dreadful, for thou art not so;
For those whom thou think'st thou dost overthrow
Die not, poor Death, nor yet canst thou kill me."

—"Holy Sonnet 10"

"Kimileri seni kudretli ve ürkütücü bulsa da
Mağrur olma Ölüm, çünkü öyle değilsin;
Ne o devirdim sandıkların ölür, zavallı Ölüm
Ne de beni öldürebilirsin."

—Kutsal Sone 10

1572 yılında İngiltere'de Katoliklere büyük işkencelerin yapıldığı bir dönemde, Katolik bir aileye doğan Donne Oxford'da okumuş ancak İngiltere Kilisesine geçmeyi reddettiği için mezun olmamıştır. Nihayetinde boyun eğmiş, bu durum da inancıyla daima

çatışan ve ona karşı merak duyan bu adamın şiirlerine fazlasıyla sirayet etmiştir.

Donne'un şiirleri, İngiliz şiir sanatını yeni ve karmaşık bir entelektüel seviyeye taşımıştır. Eserleri Hıristiyanlığın ötesine geçmiş, bizzat spiritüelliğin doğasını sorgulayıp incelemiştir; özellikle de Donne'un "dini ve dünyevi" dediği, kutsal olan ve sıradan olan şeyler anlamına gelen bu iki kavram arasındaki sürekli çatışmayı konu etmiştir. Donne'un çalışmaları, döneminin genel İngiliz kültürü ve politikasının bir göstergesiydi: (en azından zihinde ya da kâğıt üzerinde) ateşli bir keşfetme ve deneyleme arzusu.

İlk Dönem Eserleri

Donne hukuk okudu ve diplomatlık kariyerine yönelecekken 1590'ları, merhum babasından kalan mirası kitaplara, seyahate ve kadınlara kur yapmakla harcayarak geçirdi; bu kurlar sayesinde de erotik şiirler yazmadaki becerisini geliştirdi. *Satirler (Satyres) ve Şiirler ve Soneler (Songs and Sonnets)* adlı eserleri az sayıda basıldı ve Donne, ufak ama sadık bir okuyucu kitlesi edindi. Erkek kardeşi "Katolikliğe sempati duymak" suçundan hüküm giyip hapishanede ölünce hayata ve yazmaya daha ciddi bakmaya başladı. Donne önceden belirtildiği üzere inancını sorgulayarak İngiltere Kilisesine katıldı. Bundan kısa bir süre sonra da Yüce İngiltere Mührünün Koruyucu Lordu Sir Thomas Egerton'ın özel sekreteri olarak işe başladı.

1601 yılında amirinin on altı yaşındaki yeğeni (Sir Thomas More'un* soyundan gelen) Anne More'la gizlice, More ailesinin onaylamadığı bir evlilik yaptı. More'un babası Donne'u hapse attırdı ancak Donne, evliliğin meşru olduğunu kanıtladıktan kısa bir süre sonra salıverildi.

Donne 1610 yılında, Katoliklerin Roma'ya olan dini sadakatlerinden ödün vermeden İngiliz kraliyetini destekleyebileceğini

* Thomas More'un *Ütopya* (1516) adlı eserinin de İngiliz edebiyatının ilk örneklerinden biri olduğunu belirtmeden geçmemek gerek. Eser bugün dünya mirası içinde önemli bir yere sahiptir ve pek çok dile çevrilmiştir. (ed.)

savunan "Sözde Mağdur" ("Pseudo-Martyr") adlı bir denemeyle Katoliklik inancından resmi olarak feragat etti. Yönetim ve kiliseyle arası düzelen Donne, dinsel fikirleri incelediği düzyazı eserler kaleme aldı ve hiyerarşi basamaklarını tırmanarak 1621 yılında Londra St. Paul Katedrali'nin St. Paul Başrahibi unvanını aldı. Karısı öldükten ve kendisi de ölümcül bir hastalıkla karşı karşıya kaldıktan sonra şaşırtıcı olmayan bir şekilde, temelde son derece yoğun hissettiği ölüm korkusundan bahseden *Gelişen Hadiseler Üzerine Dualar* isimli bir dua kitabı yazdı.

Alıntı

"No man is an island, entire of itself;
every man is a piece of the continent, a part of the main."

—"Meditation XVII," *Devotions upon Emergent Occasions*

"Hiçbir insan tek başına bir ada değildir;
Dünyanın, ana kıtanın bir parçasıdır herkes."

—"Meditasyon XVII," *Gelişen Hadiseler Üzerine Dualar*

Bu süre içinde Donne ciltlerce şiir yazdı. Donne, Samuel Johnson'ın George Herbert, Richard Crenshaw ve Henry Vaughan ile birlikte on sekizinci yüzyılda "metafizik şairler" olarak adlandıracağı bir grup şairin ilkiydi. Genel olarak bu şiir tarzı ve özellikle de Donne'unkiler, okuyucuyu rahatlatmıyor ya da pastoral tasvirler veya diğer yaygın şiirsel tekniklerle dünyayı anlamlandırmaya çalışmıyordu. Donne daha ziyade okuyucusunu huzursuz ve tedirgin ederek şairlerin daima boğuştuğu yaşamın anlamı, aşkın doğası, insanoğlunun evrendeki yeri gibi o mühim gerçekler hakkında düşünmeye teşvik ediyordu. Bunu da paradokslar, çelişkili imgeler, kelime oyunları, tuhaf imgelemler sunarak, sanat ve dinde az bilinen referanslar kullanarak yapıyordu.

Benzetme

Donne'un, şiir sanatına en büyük ve en belirgin katkısı metafizik benzetmedir. Benzetme, normalde uyumlu görünmeyen iki kavramı veya objeyi karşılaştıran uzatılmış metafordur. Metafizik benzetme de aynı şeyi yapar ancak duyusal gözlemleri soyut unsurlarla bağlayan, çok daha sıra dışı çağrışımlar kullanır.

Karşılaştırılan şeyler arasında aşikâr bir bağ olmadığından okuyucu bunlar arasında benzerlikler bulmaya, aynı zamanda bu iki kavramın ne denli farklı olduğunu fark etmeye zorlanır. Donne'un "Veda: Yas Tutmak Yasak" ("A Valediction: Forbidding Mourning") adlı eserinde ayrılmak üzere olan bir çift ne kadar tuhaf gelse de bir pergele benzetilir:

> "Bir değil iki olsalar da / Tıpkı sağlam bir pergelin iki ayağı gibi; / Senin ruhun, sabit ayak hiç oynamaz / ancak hareket eder, kımıldarsa öteki."

Çiftin spiritüel bağı tıpkı bir pergelinki gibidir: Biri merkeze sabitlenirken diğeri onun etrafında döner. Son dizelerde de ("Senin sağlamlığınla düzgün olacak dairem / Ve başladığım yere getirecek yine beni") merkezdeki diğerinin daireyi tamamlamasına yardım eder.

Tabii bir de "Pire" ("The Flea") adlı şiiri vardır. Anlatıcının, bir hanımefendiye kur yapmaya çalıştığı bir baştan çıkarma şiiridir bu; ancak bunu, son derece dolambaçlı bir yoldan yapar. Her ikisini de aynı pirenin ısırdığını söyler ve kanlarının bu parazitin midesinde karışmasının ne denli iç gıcıklayıcı olduğundan bahseder:

> "İşte şu pire keyfine bakar kur bile yapmadan / Ve zevkle kabartır, birleştirirken iki kanı / Ve ne yazık ki bu bizim yapabileceğimizden fazlası."

Ne romantik!

CHRISTOPHER MARLOWE

Uyağı Unutmak

Christopher Marlowe, 1564 yılında Canterbury'li bir ayakkabıcının oğlu olarak dünyaya geldi; ancak Cambridge'de okurken bir âlim ve yazar olarak kariyer yapmaya başlamıştı bile. Klasik bir eğitim alan ve klasik tarzda yazmayı hedefleyen Marlowe bir süre anlatı şiiri türünde eserler yazdı ve Ovidius'un çalışmalarını çevirdi; ancak yaşamı farklı bir yöne saptı ve öyle de devam etti. Dönemin kanıtlarına göre casusluk için birkaç kez Avrupa'ya seyahat etti; sabıka kaydında tam olarak ne tür işler döndüğüne dair bir şey yazmamaktadır.

1589 yılında başka bir şairin, birini öldürdüğü bir sokak kavgasına karıştı. 1592'de sahte altın sikkeler satmaya çalışırken yakalanınca Hollanda'dan sınır dışı edildi. 1593 yılında da Deptford'daki bir meyhanede, Ingram Frizer adlı bir işadamıyla hesap yüzünden kavgaya tutuşunca Frizer, Marlowe'u öldürdü. Marlowe öldüğünde yirmi dokuz yaşındaydı; ancak suç faaliyetlerine ve genç yaşına rağmen çağının en yenilikçi ve önemli oyun yazarlarından biri olarak nam salmıştı bile.

Marlowe, Amiralin Topluluğu isimli bir tiyatro grubu için ağırlıklı olarak tarihsel oyunlar ve tragedyalar yazıyordu; bunlar arasında *Kartaca Kraliçesi Dido, Malta Yahudisi* ve büyük yankı uyandıran *Büyük Timurlenk* yer alır. Marlowe *Timurlenk*'le, İngiliz sahnesinde onlarca yıldır kıymetini yitirmiş olan tragedyayı da yeniden canlandırmış oldu.

Uyaksız Dizeler Yaratmak

Marlowe ölmeden hemen önce, 1590'ların büyük bölümünde yavaş yavaş üzerinde çalıştığı en ünlü oyunu *Doktor Faustus*'u

yayımladı. Oyun 1604 yılına dek sahnelenmeyecekti ancak 1594 yılında yayımlanan versiyonu çabucak satıldı. Marlowe bu oyunla, yani uyaksız dize denen bir koşuk türünü popülerleştirdi. Pek tanınmayan bir sone yazarı olan Henry Surrey tarafından 1540'larda icat edilen uyaksız dizeler beşli ölçüyle yaratılır. Bu, bir dizede beşi vurgulu on hece ya da sırayla bir hecenin vurgulanıp diğerinin vurgulanmadığı veya başka bir deyişle kafiyesi olmayan yani beşli vezinde yazılmış dize anlamına gelir. Uyak, kelimeleri şiire dönüştürecek diye bir şey yoktur; ancak yapı ve ölçü bunu sağlar (en azından İngiliz şiirindeki bu dönem içinde) ve Marlowe da bu yapıyı ve ölçüyü kendine özgü kılmıştır.

Altısı vurgulu on iki heceli dize kullanan Yunan koşuk türünü göz önünde bulunduran Surrey ve Marlowe, İngilizcenin Yunancadan daha ağır ilerleyen kompakt bir dil olduğunu ve bir dizede daha az hece kullanmanın daha şiirsel, akıcı ve doğal bir metin oluşturacağını biliyorlardı. Marlowe'un uyaksız şiiri yazarlara, bir yapı içinde kalmaya devam ederken yeni bir yaratıcı özgürlük sağladı. Uyaksız şiir, Elizabeth çağında İngiliz tiyatrosunun (ve epik şiirin) standart sunuluş biçimi haline gelmiştir.

Faust'un Pazarlığı

Doktor Faustus'un olay örgüsü ve konusu edebiyat için, Marlowe'un metni yazış biçimi kadar önemlidir. Oyun, Şeytan'ın iblisi ve sadık hizmetkârı Mephistopheles'i çağıran ve Şeytan'a şöhret ve servet karşılığında ruhunu satan bir büyücüyle ilgili ortaçağ efsanesine dayanır. Faust hikâyesi, ilk kez Almanca olarak basıldıktan ve İngilizceye çevrildikten sonra on altıncı yüzyılda Avrupa'da yeniden popülerlik kazanmıştır. Marlowe'un tiyatro versiyonu hikâyenin herhangi bir dildeki ilk uyarlanışıdır. Efsanenin orijinalinde Faustus bir büyücüdür; Marlowe'unkindeyse insana daha tanıdık (ve bilindik bir korkutuculukta) gelebilecek bir karaktere

sahip, güç ve maceraya aç bıkkın bir bilim insanıdır. Dr. Faustus, Mephistopheles'in tüm dilek ve arzularını yerine getiren özel cini olacağı yirmi dört yıl karşılığında ruhunu takas eder; bu istekler de temelde anlamsız eğlenceler ve şakalardan ibarettir. Son derece göze çarpan bir sahne de Truvalı Helen'le hayal kırklığı yaratan karşılaşmadır ve şu bilindik dize ortaya çıkmıştır:

"Bu mudur binlerce gemiyi denize salan yüz?"

Doktor Faustus'taki en dokunaklı sahne doktorun öleceğini ve çok korkunç bir yere gitmek üzere olduğunu, yaşamını da tamamen heba ettiğini anladığı final sahnesidir.

Alıntı

"Ah, Faustus.
Yaşayacak tek bir saatin kaldı artık,
Sonsuza dek lanetleneceksin sonra!
Kıpırdamayın her daim hareket eden gezegenler,
Dursun böylece zaman, gece yarısı asla gelmesin;
Doğ Güzel Doğa'nın tomurcuğu güneş, doğ yine
ve günü sonsuz kıl; ya da bırak bu saat
sürsün bir yıl, bir ay, bir hafta, bir gün,
Böylece Faustus tövbe edip kurtarabilir ruhunu!"

—*Doktor Faustus*

Marlowe'un yaşamı ve kariyeri son derece kısa sürdüyse de hem çağdaşları hem de gelecek nesil yazarlar arasında oldukça hayranlık uyandıran ve büyük etki bırakan biri oldu. Oyun yazarı George Peele ondan şu şekilde övgüyle bahsetmiştir: "Esin Perisi'nin sevgilisi Marley." Ben Jonson, merhum Marlowe'un uyaksız dizelerine ya da kendi deyişiyle "yüce dize"ye bilhassa dikkat çekmiştir. Gerçekten de Marlowe'un yüce dizesi, nesiller boyu İngiliz

tiyatro eserlerinde standart halini aldı. Marlowe aynı zamanda, William Shakespeare'in eserleri üzerinde en doğrudan etkisi olan kişidir. Akademisyenlere göre Marlowe tragedyayı yok olmaktan kurtarmamış olsaydı –Marlowe'dan hemen sonra yıldızı parlayan– Shakespeare, kendi eserlerinde bu türü hiç denemeyebilir, dünyayı *Hamlet, Macbeth* ve *Kral Lear*'dan mahrum bırakabilirdi.

EDMUND SPENSER

Şatodan Şatoya

1552 yılında Londra'da doğan Edmund Spenser, siyaset kariyeri için eğitim alırken şiirle amatörce uğraşıyor, çoğunlukla soneler yazıyordu. Bir lordun sekreterliğini yaptıktan sonra 1580'de İngilizlerin İrlanda'yı fethi sırasında lort vekili olarak atandı. Savaş ganimetinin bir kısmı olarak İngilizlerin ele geçirmelerine yardımcı olduğu County Cork topraklarında yer alan Kilcolman Kalesi'ni talep edip buraya yerleşti. Bütün gün her şeyin sorumlusu olarak öylece oturup durmak dışında bir iş yapmadığından yine şiir yazmaya başladı. En yakın kaledeki "komşusu" ünlü kâşif Sir Walter Raleigh'yle de arkadaş oldu. Raleigh bir ziyaretinde Spenser'ı Kraliçe Elizabeth'in sarayına götürdü ve bu görkemli yaşamın tadına varmak isteyen Spenser, kraliçeyi etkileyip kendine sarayda bir yer edinme ve ömür boyu maaş bağlatma gayesiyle yeniden şiir yazmaya koyuldu. İnanılmaz ama bu çabası işe yaradı: 1589'da *Peri Kraliçe (The Fairie Queene)* adlı şiirini Majestelerine bizzat kendisi sunup okudu.

Bu deneyim Edmund Spenser'ın en saygın İngiliz şairlerden biri olmasını garantiledi. On altıncı yüzyılın sonlarına özgü o belirgin, gösterişli üslupla yazıyordu; ancak eserlerinin bir ayağı da çok erken dönem modern İngilizcededir. Popüler olduğu kadar da ustalıklı olan şiirleri, bu sanatı yeni bir döneme taşımıştır.

Kraliçelere Layık

Peri Kraliçe, Spenser'ın alametifarikasıdır; İngiltere'yi, İngiliz değerlerini, İngiltere Kilisesini, İngiliz dilini ve içinde "İngiliz" geçen her şeyi yücelttiği alegorik, fantastik bir epik şiirdir. Kitap altı bölümden oluşur; yazar her ne kadar on iki bölüm yazmaya ni-

yetlendiyse de ilk altı bölüm için aldığı tüm o övgülerin keyfini çıkarmakla fazlaca meşgul olduğundan diğerlerini hiçbir zaman tamamlamamıştır.

Şiirin hikâyesi şöyledir: Aristo'nun erdemlerinden "azamet" veya "centilmenliği" temsil eden –ve hiç de tesadüf eseri olmaksızın Kral Arthur'la aynı adı taşıyan– Arthur adında bir prens, görkem kavramını ve Kraliçe Elizabeth'i temsil eden göz kamaştırıcı Peri Kraliçe'yi düşünde görür. Kraliçe Elizabeth'ten şiir boyunca alternatif olarak Britomart, Belphoebe, Mercilla ve Gloriana olarak da bahsedilir. Arthur onun kalbini kazanmayı hedeflediğinden Peri Kraliçesi'nin her yıl yapılan on iki günlük festivalinin her bir gününde bir serüvene çıkmaları için on iki tane şövalye görevlendirir. Şövalyelerin her biri de yine farklı bir İngiliz erdemini ya da değerini belirgin biçimde temsil eder:

- Kızıl Haçlı Şövalye: kutsallık
- Sir Guyon: ölçülü davranış
- Sir Britomart: iffet
- Sir Campbell ve Sir Triamond: dostluk
- Sir Artegal: adalet
- Sir Calidore: nezaket

Şiir, Spenser'ın Peri Kraliçesi için yarattığı ve artık onun adını taşıyan bir koşuk biçimiyle yazıldı. Spenser stanzası, beşli ölçüyle (on hece) yazılmış sekiz dizeyi takip eden, biri vurgulu biri vurgusuz olmak üzere on iki hece içeren aleksandrin adlı dokuzuncu dizeden oluşan kıtalarla yazılır. Bu uyak düzeniyle yazmak kesinlikle zordur ancak kulağa ritmik ve tatmin edici gelir: ababbcbcc.

Ancak tabii ki Spenser bu yapıyı yoktan var etmiş değildir. Spenser'ın bu nazım biçimi, Fransız edebiyatına özgü eski "balad" türünü (ababbcbc uyak düzeniyle, sekiz dizelik kıtalara bölünmüş şiirleri) temel almaktadır; aynı form Chaucer tarafından *Canter-*

bury Hikâyeleri'nde "Keşiş'in Hikâyesi"nde kullanılmıştır. Spenser, özellikle de şiirin önce bölümlere sonra da "kanto"lara yani uzun kıtalara ayrılması konusunda klasik İtalyan romantik şiirine de teşekkür borçludur. Bununla birlikte Peri Kraliçe, İngilizcenin girift ve yerleşik bir dil olduğunu, yani keşfetmek ve şiirsel formu uygulamaya çalışmak için olgunlaştığını gözler önüne sermiştir. Spenser bunu yaparak, yepyeni ve belirgin biçimde İngilizlere özgü bir şiirsel form yaratmıştır. (Bu da kendisine güzel bir maaş kazandırmıştır: Hayatı boyunca yılda 100£.)

Alıntı

"Durmayan dalgaların kıyıdan sürükledikleri,
Pek o kadar da önemli değil;
Ne yeryüzü eksilir ne de bir kayıptır bu:
Çünkü bir yerden kopup giden,
Başka yere sürüklenir akıntıyla:
Kaybolan bir şey olmadığından, arayınca bulunur o da.

—Peri Kraliçe

Peri Kraliçe'nin ilk üç bölümü tek cilt olarak 1590'da, sonraki üçü de yine tek cilt halinde 1596'da yayımlandı. Ustalıklı şiir sanatını ulusalcılıkla birleştiren iki cildin de çok satanlar arasına girmesi, yayınevlerini, Spenser'ın üniversitedeyken ve süreli yayınlar için yazdığı daha önemsiz eserleri de bulup yayımlamaya teşvik etti. *Peri Kraliçe*'nin başarısı sayesinde Spenser, yazarlığı tam zamanlı bir meslek olarak yapabilme fırsatını yakaladı. Eleştirel ve ticari anlamda başarı yakalayan uzun şiirler yazmaya devam ettiyse de bir yandan oldukça siyasi risaleler yazmaya başladı. 1596'da İrlanda'nın *Mevcut Durumuna Dair Bir Görüş (A View of the Present State of Ireland)* adlı eseri yazdı. İrlanda'da geçirdiği dönemi incelediği

bu kışkırtıcı risalede Spenser, tuhaf dilleri ve gelenekleri yüzünden İrlanda halkını fethetmenin imkânsız olduğunu ve tamamen yok edilmeleri gerektiğini savunmuştur. Bu görüş, günümüzde en basit ifadeyle son derece problematik olmakla birlikte Spenser'ın risaleleri Britanyalıların on altıncı yüzyılda İrlanda'yı işgaline dair bilgilere ilaveten, daha kabul edilebilir ulusalcı şiirlerine sirayet eden tarihsel bir bağlam sunar.

BEN JONSON

Yayımlamazsan Silinirsin

Ben Jonson, 1572 yılında Londra'nın kenar mahallelerinden birinde doğdu. Vaiz olan babası, onun doğumundan birkaç ay önce vefat etti. Büyük üniversitelerden birine katılamayacak kadar yoksul olan Jonson, yerel bir eğitim aldı ve üvey babasıyla birlikte duvarcı olarak çalıştı. Orduya katılmak üzere duvar örme işinden ayrıldı ve Flanders'ta görevlendirildi. Ardından Londra'ya dönüp 1597 yılında Londralı bir tiyatro kumpanyası olan Philip Henslowe ve Amiralin Topluluğuna katıldı. Kumpanya için hem oyunculuk yaptı hem de oyunlar yazdı; kariyerinin ciddi olarak başladığı yer de burası oldu.

Edebiyat Dersi

Jonson'ın duvar örmekten nefret ettiği, bu yüzden de çalışırken *İlyada* ve *Odysseia*'yı ezberinden okuyarak hem kendini teselli ettiği hem de iş arkadaşlarını eğlendirdiği söylenir.

Jonson'ın tiyatro kariyeri başlangıçta çok da harika gitmedi. İlk önemli oyunu –risale yazarı ve çok yönlü siyasi provokatör Thomas Nashe'le birlikte yazdığı– *Köpek Adası (The Isle of Dogs)* 1597'de ilk sahnelenişinin ardından yasaklandı ve bunu takiben de oyun metni ortadan kayboldu. Söylenenlere bakılırsa oyun, kraliçeyi ve önde gelen bir baronu açıktan açığa alaya alıyordu; Jonson bu oyunu yazdığı için isyana teşvik ve iftira suçlarıyla birkaç ay hapse mahkûm edildi.

Ertesi yıl, 1598'de Jonson bir düelloda başka bir aktörü öldürdü; ancak İngiltere Kilisesinden af dileyerek darağacından kıl payı kurtulduysa da işlediği suçtan ötürü kısa bir süre (yine sadece bir-

kaç ay) hapis yattı. Hapisten salıverilişinin ardından tiyatroya dönerek Lord Chamberlain oyuncular topluluğu için kısa süre içinde *Herkes Kendi Saplantısında (Every Man in His Humour)* adlı oyunu yazdı. (Oyunun yıldızı, William Shakespeare adlı genç bir aktördü.) Oyun büyük sükse yapınca Jonson da Londra tiyatrolarının gözdesi oldu. Tuhaf karakterlerin, dört hâletiruhiyeyi ya da bedensel sıvıyı temsil ettiği gülmece oyunlar ya da komedyalara dair çılgın bir akım başladı:

- Melankolik: kara safra temsil eder
- Ağırkanlı: balgam temsil eder
- Asabi: sarı safra temsil eder
- İyimser: kan temsil eder

Bu alt türde büyük başarı sağlayan bir diğer eser olan, *Herkes Kendi Saplantısında*'nın devamı niteliğindeki *Herkes Saplantısı Dışında (Every Man Out of His Humour)* 1599 yılında sahnelendi. Jonson bu oyunların yanı sıra 1600 yılındaki oyunu *Cynthia'nın Eğlenceleri (Cynthia's Revels)* ile de Elizabeth çağı tiyatro sanatına hiciv ve karanlık, hatta kötücül bir komedi üslubu katmaya devam etti.

Alıntı

"Kıskançlığın beslendiği yer burası olduğundan,
Zihindeki boynuzlar daha beterdir kafadakinden."

—Herkes Kendi Saplantısında

Maskeler Her Yerde

Jonson'ın kraliyetle ilgili hisleri, en basit şekilde söylenecek olursa biraz karmaşıktı. Kariyerinin başında kraliyet hanedanını, hapse girecek boyutta hicvetmiş olmasına rağmen 1604 yılında Kraliçe Anne'in sarayında çalışmaya giderek onun için *Karanlığın Mas-*

kesi (The Masque of Blackness) adlı bir oyun yazdı. Süslü dekorların önünde, şatafatlı kostümler giyen aktörlerin (müzikal ara oyunların olduğu) oyunlar sahnelediği maskeli piyesler, o dönem Avrupa saraylarında popüler bir eğlenceydi. Jonson, *Karanlığın Maskesi*'ni Anne'in talebiyle yazdı; Kraliçe, Afrikalı bir kadın olarak bir oyunda yer almak istemişti. Buna karşın (ya da belki de tam da bu yüzden) Jonson'ın bir sonraki oyunu *Doğuya Doğru Hey'di (Eastward Hoe);* bu eser, İskoçlarla öylesine dalga geçiyordu ki, Kraliçe Anne'in İskoç eşi Kral I. James, Jonson'ın burnunu kesmekle tehdit etmişti. Jonson bu skandaldan, kralın Özel Meclisine, Guy Fawkes'ın başarısızlıkla sonuçlanan Barut Komplosuyla ilgili bildiklerini anlatarak burnu bile kanamadan kurtulmuştu. Jonson, belki de kendini borçlu hissederek Kral James'in saray şairi olarak işe başlamış ve burada çoğunlukla da maskeli piyesler yazmıştır. Her ne kadar bu unvanı resmi olarak almasa da Jonson esasen İngiltere devlet şairiydi.

Alıntı

"Kaçtı mı insanın göğsünden utanç? Bu denli kolay,
Bırakıveriyor mu insanlar hem kendi onurunu hem de seninkini?
Bir zamanlar yaşamın anlamı olan,
Şimdi ayaklar altına mı alınmış?
Tevazu da para için sürgün mü edilmiş?

—Celia, Volpone

1605-1614 yılları arası Jonson'ın *Epicoene ya da Sessiz Kadın (Epicoene, or the Silent Woman), Simyacı (The Alchemist)* ve *Bartholomew Panayırı (Bartholomew Fair)* gibi başarılı bulunan tiyatro eserlerini yazdığı en verimli dönemidir. En ünlü piyesi *Volpone* adlı komediydi. Venedik'te geçen oyun, Londra'nın sığ ve servet takıntılı tüccar sınıfını alegorik olarak hicveder.

Baskıya Giderken

Jonson'ın mirası belki de temelde, geride bir miras bırakma kavramının ta kendisidir. Bıkıp usanmadan kendi reklamını yapan ve kendini mitleştiren Jonson, tüm tiyatro eserleri (Works, 1616) folyo formatında basılan ilk oyun yazarıydı; üstelik bu baskı formatını da bulan kişiydi. Folyo, dört sayfalık bir metni büyük tek bir sayfaya basıp daha sonra küçük bir kitap oluşturacak şekilde bu sayfayı ikiye katlamak suretiyle kâğıt tasarrufu sağlayan bir baskı tekniğidir. Kitapların seri imalatını mümkün kılan ilk yollardan biriydi bu.

Jonson, oyunlarının basılıp kitap haline getirilmesinin ne anlama geldiğini biliyordu. Bu yazdıklarına bir kalıcılık hissi vermekle kalmıyor, önem de katıyordu. On yedinci yüzyıldaki geleneksel anlayışa göre, edebiyat eserleri önemli olduğu için basılmaktaydı. Oyunlar eğlence amacıyla sahneleniyor, ehemmiyetsiz ve geçici görülüyordu. Jonson oyunları yayımlayarak bir anda onlara önem kazandırdı. İnandırıcı bir açıklama yapmak üzere derlemesine bir giriş yazısı da yazarak kendini olumlu anlamda, oyunların yazılı formda derlendiği diğer çağlarda yazan antik Yunan oyun yazarlarına benzetti. Sophokles ve Aristophanes gibi Jonson'ın oyunları da dönemin diğer, daha popüler oyun yazarlarından daha dayanıklı oldu. Jonson sayesinde Shakespeare'in oyunları da derlendi. Jonson kendi eserlerini yayımlatmamış olsaydı, Elizabeth çağındaki oyunların hepsi, belki de sonsuza dek yok olacaktı.

WILLIAM SHAKESPEARE

Ölümsüz Ozan

William Shakespeare, 1564 yılının Nisan ayında Stratford-upon-Avon kasabasında doğdu ve kasabanın parasız okulunda eğitim gördü. 1582 yılında (o sırada kendi çocuğuna hamile olan) Anne Hathaway'le evlendi ve on yıl sonra da daha çok para kazanmak için Londra'ya taşındı. İki yıl içinde oyunculuğa ve dönemin en popüler tiyatro kumpanyalarından olan Lord Chamberlain Topluluğu için oyunlar yazmaya başladı. 1590'ların sonuna gelindiğinde İngiliz tiyatrosundaki en meşhur yazar olmuştu.

Alıntı

"Bazıları yüce doğar, bazıları edinir yüceliği,
bazıları da vardır ki, yücelik âdeta dayatılır onlara."

—On İkinci Gece

Shakespeare antik çağlardan beri, üstünlük açısından Yunan tiyatrosuna galip gelen işler yaratan ilk oyun yazarıydı. Hatta kendi eserleriyle oyun yazarlığını yüceltmiş, o zamandan beri de kapsam, çeşitlilik veya popülerlik bağlamında ona yaklaşan kimse olmamıştır. William Shakespeare neredeyse evrensel olarak, İngiliz dili tarihindeki en iyi yazarlardan biri olarak değerlendirilir. Komedyadan tragedyaya, tarihi oyunlardan şiire dek pek çok yazı formunda çok başarılıdır. Shakespeare, karakter gelişimi kavramını eserlere katma konusunda da çok başarılı bulunur. Karakterlerinin, hem oyunun içinde organik biçimde eylemleri şekillendiren hem de gerçek yaşama uygun motivasyonlarını sunmuştur.

Shakespeare aynı zamanda, doğuştan gelen yeteneği ve Elizabeth çağı tiyatro endüstrisinin meşakkatli dünyasında edindiği çalışma ahlakı sayesinde İngiltere'de, edebi dünyada yüce bir konuma yükselen, klasik eğitim almamış ilk yazardı. Hatta edebi kurumların o kadar dışındaydı ki, oyunlarının hepsini kendisinin yazmadığına ya da böylesi eğitimsiz birinin o kadar iyi eserler yazmış olamayacağına dair söylentiler hâlâ devam etmektedir. Shakespeare, yılda ikiden fazla oyun yazarak, bunları sahneleyerek ve sonraki prodüksiyonlar ve yayımlar için düzenleyerek yeteneğini geliştirmiştir. Dönemin en popüler tiyatro oyunlarını yaratıp bunlarda başrol oynayarak yıldızı parlayan mütevazı, yevmiyeli çalışan bir oyun yazarıydı. Oyunları genel olarak bir eğlence olarak değerlendirilse de Shakespeare İngiliz dilini ve tiyatrosunu, daha önce hiç olmadığı kadar yüksek bir seviyeye tek başına taşımıştır. Ancak elbette eğlendirmiştir de; böylece sıradan insanlar ve bunun neticesinde de herkes için bir literatür yaratmıştır.

Oyunlar

Shakespeare sadece yazma biçimiyle değil, yazdıklarının içeriğiyle yani evrensel temalar hakkında, herkesin kendinden bir şeyler bulacağı hikâyeleriyle de kalıcı olmuştur. Yarattığı karakterler büyük çoğunlukla kraliyet ailesi üyeleri, aristokratlar veya tarihi figürler olsa da bunun temelde bir önemi yoktu; o, ölümlülük, güç, aşk ve korku gibi karmaşık sorun ve meselelerle uğraşan karakterler sunuyordu. Tüm bunları da her nasılsa beşli hece ölçüsünün katı sınırları içinde yapıyordu; bu, iki heceden birinin vurgulandığı toplam on hece içeren dizelerden oluşan bir şiir formudur. Shakespeare harika bir hikâye anlatıcısıydı ancak çoğu yazarın, hatta çok meşhurların bile yaptığı gibi, kendini asla tek bir türle sınırlamıyordu. Antik Yunanlar gibi tragedyada *(Macbeth, Kral Lear, Romeo ve Juliet)* yetkindi; ancak Jonathan Swift ya da Daniel Defoe gibi

büyük maceralar *(Fırtına ve Pericles),* romantik komedyalar *(Nasıl Hoşunuza Giderse, Hırçın Kız)* ve tarihi figürlere derinlik ve insancıllık katan düşündürücü, gerçeklere dayalı oyunlar da (V. Henry, III. Richard) yazabiliyordu. Az sayıda yazar tek bir türü kullanarak birden çok klasik eser yaratmıştır; pek çok farklı türü kullanarak birden fazla klasik eser yaratan yazar sayısı bundan da azdır.

Alıntı

"O tek bir çağın değil, tüm çağların yazarıydı!"

—Ben Jonson, Birinci Folyo'nun önsözü

Shakespeare aynı zamanda usta bir editördü. Sık sık diğer yazarların hikâyelerinden unsurlar kullanır ya da bu oyunları yeniden yazarak neredeyse unutulmuş olan bu oyunları yeniden yorumlardı. Örneğin Thomas Kyd, Shakespeare'den önceki dönemde yaşamış meşhur bir yazardı ve *İspanyol Tragedyası (The Spanish Tragedy)* adlı eseri de halkın sevdiği sık sık sahnelenen bir oyundu. Buna rağmen İspanyol Tragedyası, dramatik edebiyatın en büyük başarısı kabul edilen *Hamlet*'e ilham kaynağı olmuştur.

Dünyaya Açılan Globe

Shakespeare, tiyatronun girişken bir destekçisiydi; yaratıcılık kısmıyla olduğu kadar işletme kısmıyla da ilgiliydi. Kumpanyası, her zamanki mekânını kaybedince, dikdörtgen şeklinde sahnesi olan 3000 kişilik açık hava tiyatrosunu, yani Globe Tiyatrosu'nu kurdu ve sahneye daha yakın olanı daha pahalı olan (bir, iki veya üç peni) üç farklı bilet türü hazırladı.

Shakespeare'in eserlerindeki temalar ve karakterler öylesine evrenseldi ve herkeste karşılık buluyordu ki, oyunları günümüzde hâlâ İngiliz dilinde en çok sahnelenen eserler arasındadır. Bunlar,

New York City Shakespeare in the Park'ta sahnelenen geleneksel prodüksiyonlardan, Londra Royal Shakespeare Company'nin son derece yaratıcı uyarlamalarına kadar değişkenlik gösterir. 1996 yapımı *William Shakespeare'in Romeo + Juliet*'i adlı film muhalif Miami çeteleri arasında geçer; klasik Broadway müzikali *Batı Yakası Hikâyesi* de *Romeo ve Juliet* adaptasyonudur.

Edebiyat Dersi

İngiliz dili gerçekten de Shakespeare'in fikirlerini ifade etmek için yeterince geniş değildi. Bu sebeple Shakespeare yüzlerce yeni kelime icat etti. Oyunlarında 17.000'den fazla farklı kelime kullanmıştır; bunların yüzde onu da duruma uygun olarak yarattığı yeni kelimelerdir. Bunlar esrarengiz biçimde dile uymuş ve derhal anlaşılarak konuşma dilinde benimsenmiştir. Shakespeare'in icat ettiği kabul edilen 1700'den fazla kelime arasında şunlar yer almaktadır: reklam (advertising), yatak odası (bedroom), battaniye (blanket), toslama (bump), uzlaşma (compromise), eleştirmen (critic), maruz kalma (exposure), modaya uygun (fashionable), kasvetli (gloomy), birlikte takılmak (hobnob), yalnız (lonely), haşmetli (majestic), taklit etme (mimic), suya batmak (submerge), kasıntı (swagger), maskara (zany) ve Jessica ismi.

Shakespeare'in mirasını canlı tutan bir başka unsur da yeni Globe Tiyatrosu'dur. 1989 yılında, Londra'daki Thames Nehri yakınlarındaki, uzun zaman önce yok olmuş orijinal temel ortaya çıkarıldı. 1997 yılında, orijinal Globe'un ilk oyunundan yaklaşık 400 yıl sonra neredeyse aynı noktada yeniden inşa edilen Globe yeniden açıldı. 12 Haziran 1997 yılında sahnelenen oyun, Shakespeare'in en popüler tarihi oyunlarından biri olan *V. Henry* idi. Bu aynı zamanda 1599 yılında orijinal Globe'un da açılış oyunuydu.

Soneler

Tiyatroya yaptığı katkılar yetmezmiş gibi Shakespeare İngiliz şiirinde de muazzam aşamalar kaydetti. Soneleri bir düşünün. Genel olarak bir sone, beşli hece vezniyle yazılmış on dört dizeden oluşan şiirdir. İtalyan şair Petrarca tarafından 1300'lerin başında icat edilen Petrarca sonesi bir oktav –abba uyak düzenine sahip sekiz dize– ve bir sestetten –genellikle cdecde veya cdcdcd şeklinde farklı uyak düzenlerine sahip altı dizeden– oluşur. Shakespeare sonesiyle karşılaştıralım: üç ayrı dörtlük bir noktaya değinir, bir beyit de bunu özetler. Uyak düzeni abab, cdcd, efef, gg'dir.

Alıntı

"Bir yaz gününe mi benzeteyim seni?
Sen daha tatlı, daha ılımansın:
Haşin rüzgârlar mayısın güzelim tomurcuklarını sarsar,
Üstelik çok da kısa sürer yaz;"

—"Sone 18"

Erken on altıncı yüzyıl şair ve aristokratı Surrey Kontu Henry Howard aslında Shakespeare'in kullandığı sone formunda yazmış, ancak onun eserleri pek ilgi görmemiş ve Shakespeare sonelerini yazmaya başladığı dönemde gözden düşmüştür. Shakespeare'in soneleri öylesine etkiliydi ki bu forma artık Shakespeare sonesi denmektedir. Shakespeare (kimliği günümüzde hâlâ bilinmeyen) "Bay W.H."ye ithaf edilen 154 sone yazıp yayımlamıştır ve bunların neredeyse tamamı romantik bir aşkın keşfiyle ilgilidir.

BÖLÜM 3

RESTORASYON VE SONRASI

On yedinci ve on sekizinci yüzyılın edebiyatını anlamak için ulusun en kaotik ve şiddetli zamanı olan o dönemde İngiltere tarihinde ne olduğunu bilmek gerekir.

İngiliz İçsavaşı (1642–1651) ülkenin nasıl yönetileceğine dair anlaşmazlık yaşandığı için çıktı: (kral veya kraliçenin tüm siyasal güce sahip olduğu) mutlak monarşiyi savunanlar ile (halkın seçilen ya da atanan yetkililer vasıtasıyla siyasal güce sahip olacağı) cumhuriyet taraftarları savaştı. Cumhuriyeti savunanlar kazanınca bunun sonucunda Kral I. Charles başı kesilerek idam edildi ve ülkenin yönetimine Oliver Cromwell getirildi. Ama yeni yöntem de işi yaramadı: On yıl sonra Cumhuriyetin Koruyucusu Lort Oliver Cromwell ölünce her şey altüst oldu. Huzur içinde yatmaya fırsat bulamadan mezarından çıkarılıp bu kez de o "idam" edildi.

Cromwell'den önceki son hükümdar olan Kral I. Charles'ın oğlu Kral II. Charles, 1660 yılında taç giydi ve İngiltere'ye monarşiyi geri getirdi. Bu olay günümüzde Restorasyon olarak bilinir. Kral II. Charles sürgününü Fransa'da geçirmiş, dönerken de beraberinde Fransız kültürünü getirmiştir: devasa peruklar, süslü kıyafetler ve sefahat. Dönemin yazarları elbette bu yeni coşkulu tavır karşısında şüpheciydi. Yakın geçmişin siyasi mücadelelerinde ve savaşlarında yara alanlardan bahsettiler. Bu şüphecilik edebiyatta hiciv (Henry Fielding), klasik fikirlere dönüş çağrısı (Alexander Pope) ve

İngiltere dışındaki kocaman dünyaya merak (Daniel Defoe) biçiminde kendini gösterdi.

Ancak daha sonra II. Charles 1685 yılında ölünce yerine bir Katolik olan kardeşi Kral II. James geçti. İngiltere'nin, Katolik Kilisesinin uzaktan ve baskıcı yönetimine yeniden girmesinden korkanlar "Görkemli Devrim"i başlattı ve Hollandalı Protestan soylu, Oranjlı William'ı tahta geçirdiler. William derhal hükümdarın gücünü kısıtlayan ve Parlamento'nun yetkilerini artıran İnsan Hakları Yasası'nı onayladı. Bu sistem, Avrupa ve İngiltere'ye hızla yayılan Aydınlanma Çağı felsefesiyle çok iyi örtüşüyordu; bu dönemde John Locke gibi düşünürler bilimsel yaklaşımı, her konuda akıl yürütmeyi ve herkesin eşit olduğunu savundular. Bu iyimser felsefi temaların yanı sıra, insanlığın, sonunda "uyanıp" gerçek doğasına kavuştuğu hissi de çağın edebiyatına nüfuz etmişti; buna Jonathan Swift'in ateşli hicivlerinden John Milton'ın düşündürücü, ilahi gücü temel alan şiirlerine kadar her şeyde rastlarız.

JOHN MILTON

Kavuşulan Cennet

John Milton İngiliz dilindeki en kıymetli yazarlardan biri olarak Shakespeare'den hemen sonra gelir. Temelde dini temalar ve insanın, dünyevi ile ruhaniyi uzlaştırmada yaşadığı zorluklar hakkında yazan Milton'ın eserleri, konu veya format olarak Shakespeare'inkiler kadar çeşitli olmasa da çeşitlilik açısından eksik olanı ihtirasıyla fazlasıyla kapamıştı. Başyapıtı *Kayıp Cennet* ile Milton, klasik formu modern teknikler ve modern dille birleştirerek İngiliz dilinin belirleyici epik şiirini ustalıkla işledi. *Kayıp Cennet*, Christopher Marlowe'un iki nesil önce üstlendiği uyaksız dize deneylerini genişleterek İngiliz şiirinin gideceği yönü tayin eder: uyaktaki vurgunun azalması ve betimsel bir metin ve lirik bir üslupla duygular ve karakterlerin dışavurumuna vurgunun artması.

Milton mütevazı bir başlangıç yapmıştı. Mesleği kâtiplik olan ancak müzik besteleme tutkusuna sahip bir baba tarafından yetiştirildi. Tutkularının peşinden gitmeye teşvik edilen (ve ailesi varlıklı olduğu için bunu yapabilen) Milton, Cambridge'de teoloji ile Eski Yunan-Roma edebiyatı, felsefesi ve tarihi okudu. Üniversitenin sonlarına doğru bu iki fikri birleştirmeye çalışarak önce dini temalar hakkında Latince, ardından dünyevi konular hakkında İngilizce, en sonunda da her iki konu hakkında sadece İngilizce şiirler yazdı. İlk eserleri arasında 1628 yılında ölen yeğeni için bir methiye olarak yazdığı "Tatlı Çocuğun Bir Öksürükten Ölmesi Üzerine" (On the Death of a Fair Infant Dying of a Cough), onun ardından da "İsa'nın Doğum Sabahı Üzerine" (On the Morning of Christ's Nativity) yer alır. 1629 Noel'inde yazılan eser, gelişimine doğru küçük bir adım olsa da Milton'ın gelecekteki eserlerine damga vuracak belirleyici özellikleri taşır: Titizlikle kıtalara ayrılmıştır, pek çok gerçek isim kullanır ve uhrevi kavramların bile fiziksel betimlemeleri son derece canlıdır.

Milton 1632 yılında yüksek lisans diploması alarak Cambridge'i bitirdikten sonra, hâlâ bir seçim yapamadığı için bir kez daha hem teoloji hem de klasik şiir okumaya karar verdi. Babasının taşradaki evinde yaşayan Milton, her bir dilin edebiyat eserlerini kapsamlı şekilde incelemesine yetecek ölçüde Latince, Yunanca, İbranice, Fransızca, İspanyolca, İtalyanca ve Eski İngilizcede uzmanlaşırken yoğun biçimde şiir yazdı. Aynı zamanda seyahat etti, birkaç kısa şiir yazdı ve basın özgürlüğü, boşanma hakkı ve hatta bir hükümdarı katletmenin haklı gerekçeleri gibi ilerici konularda denemeler sunan bir hiciv yazarı oldu.

Edebiyat Dersi

Milton, İngiliz İçsavaşı sırasında net biçimde Oliver Cromwell'in yanında yer aldı. Cromwell Koruyucu Lord olduğunda Milton, Yabancı Diller Bakanı olarak atandı. 1660 yılında monarşi yeniden getirildiğinde Milton, Cromwell yönetimiyle ilişkisi sebebiyle tutuklandı; ancak yazılı bir taahhütname vermesiyle serbest bırakılarak tekrar taşradaki evine döndü ve buraya yerleşerek 1639'dan beri aralıklı olarak çalıştığı projeye yoğunlaştı: *Kayıp Cennet*.

Epik Yolculuk

John Milton, başyapıtının bir tür epik şiir olmasını istiyordu ve *Kayıp Cennet*'i yazdı. İngiltere tarihi hakkında yazma fikrini reddettikten sonra daha da geniş kapsamlı bir şeyde karar kıldı: Âdem'in, Şeytan'ın ayartmalarının kurbanı olması ve Lucifer'ın Cennet'ten kovuluşuyla ilgili olarak insanın, Tanrı'nın gözünden düşmesi. İlk olarak 1667 yılında on ciltlik (daha sonra on iki olarak revize edilen) bir seri olarak basılan *Kayıp Cennet*'teki Lucifer karmaşık, çelişkili ve hatta sempatik bir karakterdir. İngiliz dilindeki epik şiir için muazzam bir başarı olan bu şiir, teolojik temaları sunup bunları

tartışırken bir yandan da yazarın hislerinden ilham almaktadır; ki bu anlayış, bir yüzyıl sonraki romantik akıma öncülük edecektir. Eserdeki zengin karakter niteliklerine ve incelikli dile genellikle oldukça yavan olan epik şiirlerde pek rastlanmaz; karmaşık duyguları katı bir vezin yapısıyla aktarmak epey zor olabilmektedir. Milton da uyaksız dizeler kullanarak bunun üstesinden gelmiştir.

Alıntı

"Zihin kendi içinde ve kendi başına
Kılabilir cehennemi cennet, cenneti de cehennem."

—*Kayıp Cennet*

1674'teki yeni baskıya Milton "Savunma" (Argument) başlıklı bir önsöz ekler. Bu, on iki hikâyenin bir özetini içerir ve şiirsel bir form olarak uyaksız dizeleri (blank verse) ya da Milton'ın deyişiyle "şiirin neden uyaklı olmadığını" savunur. Uyaklı dizelerin esere hiçbir şey eklemeyeceğini belirtmiştir. "Kafiye, bilhassa da daha uzun eserlerde şiirin ya da iyi bir nazımın gerekli bir tamamlayıcısı ya da gerçek süsü değil, daha ziyade barbar çağların bir icadıdır," diye yazmıştır.

Kayıp Cennet yayımlandıktan sadece dört yıl sonra Milton dört ciltlik bir devam kitabı yazar: İsa çöldeyken şeytanın onu ayartışını betimleyen *Yeniden Kavuşulan Cennet (Paradise Regained).* Âdem ile Havva'nın, Şeytan'ın tuzağına düşerek cenneti yitirdikleri (Milton'ın, insanın ruhani yükü olarak gördüğü şey) orijinal temayı İsa'nın Şeytan'a direnişiyle İnsan'ın kefaretinin ödenmesi temasıyla birleştirir. Buna ek olarak Şeytan karakteri devam kitabında değişmiştir. Aynı canlılıkla işlenmekle birlikte artık sempatik değil, iblisin genel kabul gören kültürel algısına uygun olarak sinsi ve kaypak bir karakterdir.

Milton, çok ses getiren bir eser olsa da başyapıtından (ya da onun devam kitabından) pek fazla kazanç sağlamadı. Kitap, İngiltere Kilisesi tarafından onaylanıp dağıtılmış, yayımlanmak üzere (o dönem tüm kitapların bunu yapması zorunlu olduğundan) Canterbury Başpiskoposluğu papazı olan Thomas Tomkins'ten lisans almış ve Samuel Simmons tarafından yayımlanmıştır. Milton eseri yayımlatmak için öyle hevesliydi ki yayın hakları için 5£, ilk 1300 kopyalık ilk baskı tükendikten sonra da yine 5£ almayı kabul etmiştir. Milton'ın 1674 yılında ölümünden sonra karısı, *Kayıp Cennet*'in gelecekteki tüm haklarını 8£'a satmıştır.

JOHN LOCKE

Yeni Bir Çağ Yaratmak

John Locke'un *İnsan Anlığı Üzerine Bir Deneme ve Yönetim Üzerine İki İnceleme* adlı eserleri, on sekizinci yüzyıl dünya meseleleriyle ilgili en etkili çalışmalar arasında yer alır. Locke'un düşünceleri pek çok disiplinde, özellikle de felsefe ve dünya politikaları alanında âdeta bir düşünsel devrim başlatmıştır. Bunlar karmaşık eserler olsa da özleri itibariyle Locke'un deneyciliği analizidir; yani zihnin, gözlem, deneyim ve deneyimleri işleme yoluyla nasıl bilgi edindiğini araştırır. Bu, kulağa basit bir kavram gibi gelebilir; ancak sadece İngiliz monarşisinin yönetim biçiminin tamamen gözden geçirilmesini de içeren bazı mantıklı eklentilere ve ciddi alt dallara yönelten bir sıçrama noktası olmuştur.

1632 yılında doğan Locke, Oxford'da çeşitli pozisyonlarda akademisyenlik yaptı. Nihayet 1667 yılında Shaftesbury Kontu Anthony Ashley Cooper'ın evinde hekim olarak çalışmaya başladı. İşvereninin, Kral II. Charles'a suikast girişimindeki rolü sebebiyle Hollanda'da yaşamak zorunda kaldığı beş yıl süresince, çalışmalarını şekillendirecek bir tema olan siyasetin gerçek anlamda tadını aldı. Locke 1688 yılında İngiltere'ye dönüp hükûmet ticaret konseyinde görev aldı ve tam da o zaman siyasetin ve liderliğin felsefi temelleri hakkında ciddi şekilde düşünmeye başladı.

İngiliz monarşisindeki hayati bir değişiklik de Locke'un yazılarını etkiledi: 1688 Görkemli Devrimi. Bu devrimde Parlamento üyelerinden oluşan bir koalisyon, (bir Katolik olan) Kral II. James'i tahttan indirip yerine Hollandalı (ve Protestan) bir soylu olan Oranjlı William'ı ve Kral II. James'in kızı olan karısı Kraliçe II. Mary'yi tahta geçirdiler. Locke'un çalışmalarıyla en yakından ilgili olay yeni kralın, 1689 İnsan Hakları Yasası'nı desteklemesiydi; bu yasayla İngiliz monarşisinin

mutlak gücü sonsuza dek noktalandı ve onun yerine, monarşinin Parlamento tarafından sıkıca denetlendiği yeni bir sistem kuruldu.

Hükûmet Meseleleri

Locke 1690 yılında, bir zamanlar kabul edilen bir düşünce olan kralın ilahi hakları kavramını ya da makul kralların ve kraliçelerin, güvenilir oldukları ve Tanrı izinde yürüdükleri için adil şekilde yöneteceklerine dair inancı açıkça reddeden *Yönetim Üzerine İki İnceleme* adlı eseri yazdı. Locke, huzurlu ve güçlü bir ulus olmak için, yönetilenler ile yönetenler arasında bir toplum sözleşmesi yapılması gerektiğini savundu; bir yönetici "yalnızca belirli neticeler almak üzere hareket eden bir vekil olduğu için, yasama tasarrufunun, duyulan güvenle çeliştiği hallerde kanun koyma yetkisini ortadan kaldırma ya da değiştirme gücü yine halktadır." Locke'un *Yönetim Üzerine İki İnceleme* adlı eserde ana hatlarını belirttiği toplum sözleşmesi fikrine, on yedinci yüzyıl İngiliz filozofu Thomas Hobbes ilham kaynağı olmuştur. Hobbes, 1651'de yazdığı *Leviathan* adlı kitabında sivil toplum için toplum sözleşmesinin şart olduğunu, siyasi gücün halkın iradesini temsil etmesi gerektiğini ve tüm insanların doğuştan eşit olduklarını savunmuştur.

Alıntı

> "Bahsedildiği üzere tüm insanlar, doğaları gereği özgür, eşit ve bağımsız olduklarından kimse bu haktan mahrum edilemez ve kendi rızası olmaksızın bir başkasının siyasi otoritesine maruz bırakılamaz."
>
> —*Yönetim Üzerine İki İnceleme*

Locke bir uyarı yaparak, bir hükümet yurttaşlarına karşı yükümlülüğünü yerine getirmekte başarısız olursa gücünün sınırlanması gerektiğini de eklemiştir. Bunda anlaşılamazsa hükümetin halk

tarafından devrilebileceğini ve hatta devrilmesi gerektiğini, yerine de yurttaşlarının insani ve doğal haklarını tanıyan bir yönetim getirilmesi icap ettiğini savunur. Locke bir yönetimin, yurttaşlarının "yaşam, özgürlük ve mülk" haklarını korumak zorunda olduğuna inanıyordu. Bu düşünce, –Locke'un pek çok eserini okuyan– Thomas Jefferson'ın, insanların "yaşam, özgürlük ve mutluluğa erişme" hakkına sahip olduğunu savunan Bağımsızlık Bildirgesinde yankı bulacaktı.

Daha Büyük Bir Anlayışa Doğru

İnsan Anlığı Üzerine Bir Deneme (1689) adlı eserin ardındaki düşünce Locke'a, bir arkadaşıyla başka bir konu üzerinde tartışıp bir uzlaşıya varamadıkları sırada geldi. İlerleme kaydetmek için öncelikle insan anlayışı düşüncesini incelemesi gerektiğini fark etti. "Kendi becerilerimizi inceleme ve anlayışımızın, hangi objelere uygun olduğunu ya da hangilerine uygun olmadığını görme"nin gerekli olduğunu yazmıştır.

Bu makale zihnin neden ve nasıl işlediğinin felsefi incelemesinin, dünya, insanlık ve ilişkiler hakkındaki her tür felsefi incelemeden önce gelmesi gerektiğini vurgular. Başka bir ifadeyle kişi, bir şeyi analiz etmeden veya hatta bir sanat eseri yaratmadan önce zihnin nasıl işlediğini çözmelidir. Locke zihnin deneyimleri bir araya getirdiğine, analiz edip karşılaştırdığına ve çeşitli şekillerde birleştirerek bilgiyi yaratan fikirler arasındaki ilişkiyi oluşturduğuna inanıyordu; dolayısıyla bu fikir, bilginin deneyim kadar öznel bir şey olduğunu akla getirmektedir.

Locke'un teorileri, monarşilerin mutlak egemenliğiyle kati bir tezat içinde olan, ancak uzun zamandır konuşulan İngiliz kendi kendine yeterli olma düşüncesine uyum sağlayan deneycilik kavramında birleşmiştir. İngiliz okuyucular doğal eşitlik ideallerinde ve benliğin, biriken deneyimlerle dolan boş bir levha olması fikrinde

kendilerini gördüler. Bu, bir bilim insanı olan Locke'un bilimsel fikirleri felsefeye nasıl uyarladığına dair örneklerden yalnızca biridir.

Alıntı

"Zihnin, basit fikirler üzerine gücünü sarf ettiği eylemleri temelde şu üçüdür: 1. Birkaç basit fikri birleştirerek tek bir fikir oluşturmak; böylece tüm karmaşık fikirler oluşur. 2. İkincisi, basit ya da karmaşık iki fikri bir araya getirip, bunları birleştirmeksizin her ikisini aynı anda incelemek üzere yan yana koymak; böylece zihin bağıntı fikirlerini edinir. 3. Üçüncüsü de onları, gerçek varlıkları içinde onlara eşlik eden tüm diğer fikirlerden ayırmaktır: Buna soyutlama denir ve tüm genel fikirler böyle elde edilir."

— *İnsan Anlığı Üzerine Bir Deneme*

Dünyayı Değiştirme

Locke'un fikirleri yalnızca edebiyatı ve yazarları etkilemekle kalmadı; yazıları, dünyanın işleyiş biçimini değiştirdi. Bu da onları en az İncil kadar, diğer kutsal metinler, Magna Carta veya İnsan Hakları Yasası kadar etkili kılar. Verdiği mesaj kitapların *ötesine* geçti. Locke'un görüşleri teolojiye, dinsel hoşgörüye, eğitim kuramına ve İngiliz İmparatorluğu'nu yavaş yavaş parçalayacak olan daha demokratik politik sistemlerin doğuşuna uyarlandı. Locke aklın temel motivasyon ve amaç olduğu Aydınlanma Çağı'nı doğrudan etkilemiştir ve yazıları özgürlük, ilericilik, kiliseyle devletin ayrılması ve yönetilenin rızası kavramlarını geliştirdi. Locke'un okuyucuları, işlerin her zamanki gibi gitmesi gerekmediğini fark etmiş oldu.

DANIEL DEFOE

Robinson Crusoe

Daniel Foe 1660 yılında, seçkin bir balmumu ve mum tüccarının oğlu olarak doğdu. Çocukluğu, Londra'da olmuş olabilecek en trajik olayların bazılarıyla lekelenmiştir. Bu durum, çalışmalarına felaket –ve hayatta kalma– teması şeklinde sirayet edecekti. 1665 yılında Büyük Londra Vebası nüfusun yaklaşık altıda birini, yani 70.000 kişiyi öldürdü. Ertesi yıl Büyük Londra Yangını şehir nüfusunu daha da azalttı; Foe'nun mahallesinde yanmayan sadece üç ev kalmıştı ki bunlardan biri de ailesinin eviydi. Foe'nun yaşamı, 1670 yılında annesinin ölümüyle daha da altüst oldu.

Ebeveynleri Presbiteryen (bu, İngiltere Kilisesinin alt gruplarından biriydi) muhalifler olduğu için Foe, iki büyük ulusal üniversite olan Oxford ve Cambridge'e yasal olarak başvurma hakkına sahip değildi. Böylece o da Morton's Academy'de (Presbiteryen sempatizanı bir okul) okudu; burası Moll Flanders veya Robinson Crusoe'nunkinden pek de farklı olmayan, macera dolu serseri bir yaşamın ilk durağıydı. Bir süre vaiz olmayı düşünen Foe İspanya, Fransa ve Hollanda'da gezici çorap satıcılığı yaptı. Yaklaşık bu sıralarda soyadına daha Fransız ve aristokrat bir hava katmak için önüne "De" ekini getirdi. Seçkin "De Beau Faux" ailesinden geldiğini iddia etti; bu akıllıca ancak pek incelikli olmayan bir şakaydı: Faux, Fransızca "sahte" anlamına gelir.

Defoe, ailesinden kendisine yüklü bir miras kalan bir kadınla evlendikten sonra 1685 yılında Monmouth Dükü'nün yönettiği, krala karşı kötü planlanmış bir isyanı destekledi. Affedildikten sonra, 1688 yılında taç giyen III. William (Oranjlı William) ile yakınlaştı. Defoe, kral için casusluk yaptı; ancak İngilizlerle Fransızlar arasındaki ilişkilerin kötüleşmesi, kurduğu uluslararası ticaret şirketinin batmasına sebep oldu. İflas edince büyük borçlara girdi, borçlarını

ödeyemeyince de borçlular hapishanesine düştü. Serbest bırakılışının ardından Portekiz'e yerleşip şarap ticaretiyle uğraşmaya başladı. 1690'ların son yarısında İngiltere'ye dönerek bir tuğla fabrikası işletti ama başarısız oldu. Yaklaşık 17.000£ borcu olan ve tekrar hapse girmeye korkan Defoe para karşılığı yazmaya karar verdi. 1701 yılında birkaç şiirin yanı sıra İngiltere Kilisesinin muhaliflere karşı uyguladığı, Kilise düşmanlarının öldürülmelerini savunan politikaları hicveden "En Kısa Yoldan Muhaliflerle Baş Etmek" adlı bir kitapçık yayımladı. Bu eser Defoe'nun tutuklanıp hapse atılmasına sebep oldu; ancak serbest bırakıldıktan sonra takma adla gazetecilik ve hiciv yazarlığı yaptı. Sonraki yirmi yıl boyunca 400'den fazla kitap ve kitapçık hazırladı.

Yeni Bir Fikir

Defoe İngiliz edebiyatı için muazzam bir iş başarmıştır, modern romanı popülerleştirmiştir ve bu işe neredeyse altmış yaşına geldiğinde girişmiştir. Ama bu büyük bir girişimdi: Defoe, 1719 yılında *Robinson Crusoe*'yu yazdı.

Edebiyat Dersi

İngiliz dilindeki ilk roman John Bunyan tarafından 1678 yılında yazılmış *Hac Yolunda* adlı eserdir; ancak tek bir hikâye anlatmak için ölçüsüz nesir şeklinde uzun bir form kullanma fikri, *Robinson Crusoe*'nun olağanüstü başarısına dek popüler olmamıştır.

Issız bir adada mahsur kalan Alexander Selkirk'ün gerçek yaşamöyküsünden esinlenen *Robinson Crusoe* da tanıdık bir hikâye örüntüsü izler: Crusoe'nun gençlik isyanları hak edilen bir cezaya (gemi kazası), pişmanlığa (adada mahsur kalma) ve sonra kurtuluşa (eve geri döner) götürür. Defoe'nun hikâyeyi yazma biçimi inanılmaz derecede yenilikçidir. Olay üçüncü tekil şahsın soğuk ve

mesafeli üslubuyla değil, birinci tekil şahısla anlatılmıştır. Birinci tekil şahıs yöntemi o kadar orijinaldi ki Defoe kitabı, gerçekten de Robinson Crusoe tarafından yazılmış gibi sundu; kitabın, kendisinin yalnızca bir editör olduğundan bahsettiği önsözünde şöyle der: "İçinde hiçbir uydurmaca barındırmayan … sadece gerçeklere dayanan bir hikâye."

Romanın tam başlığı bu fikri pekiştirir: *York'lu denizci Robinson Crusoe'nun Yaşamı ve Tuhaf Sürprizlerle Dolu Maceraları: Kendisi Tarafından Yazılmıştır.*

Defoe'nun karakterleri, okuyucunun benimseyeceği pek çok görsel detayla capcanlı ve unutulmaz şekilde işlenmiştir. Crusoe bir şemsiye taşır ve daimi yoldaşı bir papağandır. Kader arkadaşı olan ada yerlisi Cuma, kumda bıraktığı devasa ayak iziyle tanıtılır ve Crusoe onu yamyamlardan kurtarır. Crusoe ve Cuma, İngiliz edebiyatındaki süper ikililerden oluşan uzun listenin muhtemelen ilk sırasında yer alır: Jekyll ve Hyde, Holmes ve Watson, Jeeves ve Wooster da bu ikilinin devamıdır.

İngiltere'nin okur-yazarlık seviyesi artan ve büyüyen orta sınıfı Robinson Crusoe'yu büyük bir heyecanla karşıladı. Bu roman, eski dönem Britanya edebiyatı eserleri gibi resmi veya soğuk değil, heyecan verici, müstehcen ve macera doluydu. Burada okuyucu, Crusoe'nun gazetecilere özgü, aynı zamanda sohbetvari bir dille aktarılan düşünce ve duygularının sırdaşı olur. Bu üslup okuyucuyu romanın dünyasına ve anlatıcının zihninin içine çekerek romanın derin duygularla bezeli olaylarını kafasında canlandırarak deneyimlemesini sağlar.

Kitap o kadar başarılı oldu ki Defoe yalnızca dört ay sonra *Robinson Crusoe'nun Diğer Maceraları* (The Farther Adventures of Robinson Crusoe) adlı bir devam kitabı yayımladı. On dokuzuncu yüzyılın sonu itibariyle orijinal roman, İngiliz dili tarihinde en çok yayımlanan, tercüme edilen ve yeniden düzenlenen kitap oldu. Robinson Crusoe'nun 700'den fazla farklı versiyonu yayımlanmıştır.

Alıntı

"Bir gemi görme umuduyla küçük dağın tepesine çıkıp denizi izlemeden duramıyordum; ardından çok uzaklarda bir yelkenli gördüğümü hayal edip bu umutla kendimi avutuyor, âdeta kör oluncaya dek gözümü kırpmadan uzunca bir süre baktıktan sonra onu gözden yitirince oturup çocuk gibi ağlıyor, kendi aptallığım yüzünden ıstırabımı daha da artırıyordum."

—*Robinson Crusoe*

Defoe, *Robinson Crusoe*'yla günümüzde artık gayet sıradan olan bir edebiyat türünü büyük oranda yaratmıştır. Standart İngiliz roman formatını icat etmiş, böylece kurmaca yazının, şiir kadar geçerli bir edebi form olduğunu kanıtlamıştır. Nihayetinde *Robinson Crusoe*, ticari kurmacanın ya da başka deyişle yalnızca yüksek eğitim gören kişiler için değil sıradan halk için yazılan kitapların da doğuşunu temsil eder.

JONATHAN SWIFT

Hiciv Üstadı

Jonathan Swift'in çocukluk yılları hakkında pek fazla şey bilinmez; ancak bilinenler, içgüdülerine güvenerek başarılı olmaya çalışma ve Swift gibi yazarlar tarafından hicvedilmek için yanıp tutuşan acımasız bir toplum hakkındadır. Swift'in din adamı olan babası, Swift İrlanda'da doğmadan birkaç ay önce ölmüş, İngiliz annesi de Swift ve kardeşlerini bırakarak ülkesine dönmüştür. Swift 1682 yılında Dublin'deki Trinity College'a girdi, ancak zorlukla mezun olmasının ardından bir lordun sekreterliğini yapmak ve Oxford'a kaydolmak üzere Londra'ya gitti. Swift daha sonra Dublin Üniversitesi teoloji doktorasını almak üzere İrlanda'ya geri döndü. İngiltere Kilisesinden papaz unvanı alarak Belfast dışında yerel bir kiliseye papaz olarak atandı.

Swift yazmaya başladığında, edebi hicvin zeminini hazırladı: gözünü değişikliğe dikerek hedef aldığı şeyi aldatıcı ve sıklıkla da alegorik biçimde eleştiren kapsamlı, samimi bir komedi. Hiciv, sinsi bir araçtır, ama iyi anlamda: Edebiyat ve mizah, anlaşmazlık yaratan konuların rahatça sindirilmesine yardımcı olur. Hiciv eğlendirerek insanın en temel güdülerini hedef alır, ancak yine de mesajı gizlice ulaştırmayı başarır. Swift mesajlarını seks, şiddet, macera ve kıvrak bir zekâdan oluşmuş süslü bir karışımla donatarak onları okuyucuya rahatlıkla yutturur.

Bir Fikri Savunma

Swift'in ilk hiciv çalışmaları sonraki işleri kadar insan haklarıyla ilgili değildi. Hatta *Kitapların Savaşı* (*The Battle of the Books*, 1704), klasik ve modern eğitim arasındaki üstünlük savaşı hakkında klasik kahramanları eleştiren bir eserdir. Bu kısa hikâyede Swift'in kitapları canlanarak birbiriyle kavga eder; Swift klasiklerin yanında

yer alır. 1704 yılında *Fıçının Öyküsü (A Tale of a Tub)* adlı bir eser de yayımlamıştır. Bu hicivde –Katolik Kilisesi, İngiltere Kilisesi ve resmi kilise karşıtlığı kavramını temsil eden– üç kardeş durmaksızın ağız dalaşı yapar.

Alıntı

"Londra'da yaşayan çok bilgili Amerikalı bir yakınım iyi bakılmış, bir yaşında sağlıklı bir çocuğun en lezzetli, besleyici ve sağlıklı besin olduğu konusunda beni temin etti."

—"Mütevazı Bir Öneri"

İnsan haklarını savunduğu hiciv eserlerini, Swift'in Belfast'ta yaşadığı dönemdeki deneyimleri etkilemiştir. Swift, İngiliz yönetimi tarafından boyun eğdirilmiş İrlanda alt sınıfının yaşamına ilk elden tanık olmuştur. Hiciv eserlerinden özellikle bir tanesi, hâlâ o formun en mükemmel örnekleri arasında yer alır. Swift 1729 yılında imzasız olarak "Mütevazı Bir Öneri" (A Modest Proposal) adlı bir deneme yayımladı. Niyeti, İngilizlerin, işgal altındaki İrlanda'da yoksul ve açlık çeken halka karşı nasır tutmuş tavırlarını alaya almaktı. Bu duruma duyduğu öfkeyi ciddi ve maharetli bir üslupla absürt bir seviyeye taşıyarak İrlandalıların, fazla sayıdaki çocuklarını yiyecek olarak varlıklılara satmak suretiyle ekonomik sorunlarını hafifletebileceklerini öneriyordu. Buradaki acımasız hiciv, zengin İngilizlerin insanlık seviyesinin altında gördükleri İrlandalıların çocuklarını bile yiyebilecek kadar zalim olduklarıydı. Büyük edebi eserler insanların kalplerine ve zihinlerine dokunarak değişimi tetikleyebilir; Swift de taşlamalı yazılarıyla yabancı, uzak ve alışılmadık olanı okuyucuları için gerçek ve ivedi kılmıştır. Swift aynı zamanda hicvi bir "kontrol ve denge" mekanizması olarak ko-

numlandırdı. Aydınlanma Çağı'nda idealizm almış yürümüştü ve bu gibi denemeler, yönetimdekilerin kendileriyle fazlaca gurur duymalarına izin vermiyordu; bu da hicvin günümüze mirasıdır.

Lilliput'un Ötesi

Swift'in en ünlü eseri, *Gulliver'in Gezileri* adlı dal budak salan macera romanıdır. Günümüzde genellikle bir çocuk romanı olarak değerlendirilmesi, Swift'in farklı seviyelerde işleyen bir eser yaratma becerisini işaret eder. Roman yüzeyde şamatacı ve fantastik bir hikâyedir, ancak Swift'in döneminde roman tam da onun istediği şekilde değerlendirilmişti: İngiliz politikalarından insan doğasına kadar her şeyle dalga geçen, geniş kapsamlı bir hiciv olarak.
Kitap dört ayrı geziye ayrılır:

- I. Bölüm'de Gulliver'in gemisi, yozlaşmış bir politik sisteme ve güç hırsına sahip minik ama son derece küstah insanların yaşadığı Lilliput adlı bir diyarda karaya vurur. (Swift burada, acınacak durumda ancak tehlikeli olarak değerlendirdiği Lilliputlulara benzettiği İngilizlerle dalga geçmektedir.)
- II. Bölüm'de Gulliver Brobdingnag'a ya da devler diyarına seyahat eder. Bir hayvan gibi yakalanan Gulliver devlerin kralına insan olmanın nasıl bir şey olduğunu açıklamak zorunda kalır; bunun üzerine kral, Gulliver'in bir alt insan olduğuna karar verir. Gulliver daha sonra oradan kaçmayı başarır.
- III. Bölüm'de Gulliver, Lagodo adında fütürist bir ütopya şehrini ziyaret eder. Aydınlanma düşünürlerinin bir parodisi olan bilim insanları Lagodo'da özgürce hüküm sürmektedirler ve bilgi peşinde koşmayı, ahlak kuralları ve inançların üzerine taşıyarak ekilebilir ıssız arazileri çorak topraklara dönüştürmüşlerdir.
- IV. Bölüm'de Gulliver istemeden, Yahoolar adı verilen hayvansı aptal insanlarla Houyhnhnmlar denen zeki ve mantıklı atlar arasındaki bir yarışa bulaşır.

Swift, 1720 yılında, Daniel Defoe'nun benzer maceralar içeren romanı *Robinson Crusoe*'nun muazzam başarısının ardından *Gulliver'in Gezileri*'ni yazmaya başladı; ancak kitap, bir haftadan kısa sürede ilk baskısının tükendiği 1726 yılına dek yayımlanmadı. Yayımcı Benjamin Motte, *Gulliver'in Gezileri*'ni piyasaya çıkarmayı kabul etmeden önce, fazlaca taşlama içerdiğinden iftira sınırında gördüğü roman sebebiyle bir kovuşturmaya karşı hem kendini hem de Swift'i korumak adına kitabı fazlaca değiştirdi. Kitabın tam ve gerçek versiyonu İrlandalı yayımcı George Faulkner 1735 yılında Swift'in tüm eserlerini yayımlayana dek ortaya çıkmamıştır; bu kitabın üçüncü cildi, orijinal elyazmasına dayanan *Gulliver'in Gezileri*'nin kesilmemiş halidir. Eserin her iki versiyonu da 300 yıl sonra bile hâlâ basılmaktadır.

Edebiyat Dersi

Çok fazla değiştirildiği için Swift'in "kendi eserimi bile tanıyamıyorum" dediği Motte'nin versiyonunu kendisine ait kabul etmemiştir.

ALEXANDER POPE

Aydınlanmayanlar

On sekizinci yüzyıl başındaki en önemli İngiliz şair olan Alexander Pope (1688–1744) Aydınlanma Çağı'nın serbest ilericilik anlayışına bir direnişi temsil ediyordu. Pope, yüzlerce yıllık kültürel zemini ve ilkeleri terk etmeye çok hevesli bir topluma şüpheyle yaklaşıyordu ve çalışmalarıyla da gittikçe ciddiyetsizleştiğini düşündüğü topluma ve edebi perspektife darbeler indiriyordu.

Haklarından mahrum edilmiş Katolik azınlığın bir üyesi olan Pope, çocukluğunda geçirdiği tüberküloz sebebiyle boyu yalnızca bir metre kırk santim kalınca ve omurgası eğrilince daha neredeyse yaşamının başındayken iyice toplumun dışına itilmişti. Buna rağmen hiciv, estetik ve felsefe alanlarında eşit derecede becerikli, üretken bir şair oldu. Dininden dolayı İngiltere'nin en iyi okullarına yasal başvuru hakkı yoktu; bu yüzden de on iki yaşındayken evde eğitim görmeye başladı ve klasik dillerde özel dersler aldı. Ailesi inançlarından ötürü toplumun pek çok kesimine kabul edilmeyen kişiler olmasına rağmen güçlü dostları da yok değildi, örneğin eski bakanlardan Sir William Trumbull aile dostlarıydı. Trumbull, Pope'u yeteneği konusunda cesaretlendirdi ve onu William Wycherly'le, William Walsh'la, Lord Somers'la ve İngiliz edebiyatının diğer aydınlarıyla tanıştırdı.

Klasiğe Öykünme

Pope ilk çalışması *Pastoraller*'i 1709 yılında, yirmi bir yaşındayken yayımladı. Bu eser nostaljik, geçmişe özenen pastoral şiirlerden bir koleksiyondu ve aynı zamanda Pope'un idolü olan, kendisi de ilk olarak pastoral şiirlerden oluşan *Sığırtmaç Türküleri* adlı bir kitap çıkaran antik Romalı şair Vergilius'a bir saygı duruşu niteliğindeydi. Kendini dünyaya ilk olarak bu şekilde takdim etmek bir nevi

ifade biçimiydi: Pope'un yazı felsefesine göre, kendilerine bırakılan edebiyat mirasını korumak, arılaştırmak ve muhafazakâr bir tutumla bu mirasa eklemelerde bulunmak şairlerin göreviydi. Sanatla alakalı olduğundan modern toplumu reddetti; özellikle de ticari edebiyatın yükselişi Pope'un, İngiliz şiir mirası konusundaki görüşleriyle örtüşmüyordu.

Pope sanata dair düşüncelerini şiirsel bir formda yazdığı *Eleştiri Üzerine Bir Deneme* (*An Essay on Criticism*, 1711) adlı çalışmasında ortaya koydu. Pope'un neoklasik estetiği adına eser, onun incelikli vecizeleri ya da özlü sözleriyle de kayda değerdir. Örneğin:

- "Az öğrenmek tehlikelidir."
- "Meleklerin gitmeye korktuğu yere aptallar koşarak gider."

Deneme, eleştirinin doğasına bir eleştiri niteliğindedir; ileri atılmadan önce geride durma ve analiz etme konusunda bir uyarıdır. Pope, Aydınlanma karşıtı olduğunu açıkça belirtiyor, belirsiz ve gelişigüzel bir gelecektense idealleşmiş geçmişin değerlerini keşfetmeyi tercih ediyordu; edebiyat alanındaki çağdaşlarını hicvetme yöntemi de alaycı epik şiirler şeklinde olacaktı.

Alaya Alınan Bukle

Pope gençliğinden beri İngiliz dilinde, Vergilius'un *Aeneas*'ı kadar başarılı olabilecek anlaşılır bir destan yazmak niyetindeydi. Bunun yerine, kendi çağını hicveden alaycı bir epik yazdı; Aydınlanma Çağı'nın, gerçek bir destanla anılmayı hak etmediğini düşünüyordu. 1712 yılında iki uzun kıta şeklinde basılan, iki yıl sonra beş uzun kıta olarak genişletilen bu alaycı epik *Bukleye Tecavüz*'dü. Özünde, şiir formunda çarpıcı bir kınama olan eser, flört ettiği varlıklı Belinda'nın saçından bir bukle kesen genç bir talibin hikâyesini anlatır; Pope burada, bir aile dostundan duyduğu gerçek bir olaydan ilham almıştır. Pope şiiri, Homeros'a özgü hikâyelerin tüm ihtişamıyla, âşık ve tuhaf bir adamın önemsiz ve acayip bir hareketiyle

birbirine düşen iki aileyi, Truvalı Helen'in onuru için savaşan Yunanlar ve Truvalılar gibi sunar. Pope bir şekilde, ne kadar aptalca davrandıklarını göstererek gerçek yaşamdaki o iki aileyi barıştırma niyetindeydi; ancak nihayetinde, İngiltere üst sınıfını alaya alan acımasız bir parodi yaratmayı başarmıştı.

Alıntı

"Yine de o zarafeti ve gururdan arınmış tatlılığı
Örtebilir tüm kusurlarını, tabii varsa Belles'in saklayacağı:
Düştüyse onun payına da dişilere özgü bazı hatalar,
Yüzüne bir bakınca unutursunuz hepsini."

— *Bukleye Tecavüz*

Pope ehemmiyetsiz meseleleri epik formda tartışarak, çağdaşlarıyla klasik şairler arasında olumsuz bir benzerlik kurar. Pope'un karakterleri, onun İngiltere'sinin bir temsilidir: sığ, kibirli, ahlaki açıdan tartışılır ve zihni son derece bulanık kişiler. (Bir noktada Belinda, saçını kaybetmektense gerçekten tecavüze uğramasının daha iyi olacağını düşünür; çünkü bu en azından herkesin bildiği bir şey olmaz, sadece kendisini utanç içinde bırakırdı: "Ah seni zalim! Zapt etmekten memnun oldun / Görünmeyen tüyleri ele geçirseydin bari ya da bir başkasını, yeter ki bu bukle olmasaydı!") Pope, bu ailelerin servetlerinin onları ahlaki yönden bir çöküşe, Tanrıdan ve geçmişten kopuşa sürüklediğini söyler; bunun, Aydınlanma düşüncesi sürdüğü ve İngiliz emperyalizmini teşvik ettiği için göz önünde bulundurulması gereken bir şey olduğunu düşünür.

Pope eserlerinde kesin biçimde, uyaklı beyitlere sahip beşli İngiliz hece ölçüsünü benimsemişti. Üstelik bu konuda çok da becerikliydi; hem *Bukleye Tecavüz* hem de *Eleştiri Üzerine Bir Deneme*

çok farklı şekillerde bu yapıyı kullanır. Bu aynı zamanda Pope'un, gelecekteki şiirleri için de kullandığı uyak biçimi ve formattı; bunlar arasında kırsalı öven *Windsor Ormanı* (*Windsor Forest*, 1713) ve ünlü on ikinci yüzyıl aşk hikâyesini yeniden anlattığı *Eloisa'dan Abelard'a* (*Eloisa to Abelard*, 1717) yer alır.

1720'lerde gayri resmi devlet şairi olan Pope, İngiliz edebiyat geleneğini koruma rolünü fazlasıyla ciddiye almıştır. Diğer önemli projeleri arasında, Homeros'un günümüze ulaşan iki destanı *İlyada* ve *Odysseia*'nın İngilizceye çevirisi ve derlediği Shakespeare oyunları koleksiyonu yer alır. Ancak Pope her zamanki gibi burada da yanlıydı ve daha neoklasik bir biçimde sunmak adına kendi deyişiyle "iyileştirerek" Büyük Ozan'ın kullandığı sözcükleri değiştirmiştir.

HENRY FIELDING

Komedinin Kralı

Henry Fielding 1707 yılında, aristokrasinin eşiğindeki bir ailede doğdu, ancak iyi talihi kötü şeyler getirdi: Fielding'in çığır açan komedi romanı *Tom Jones*'un baş kahramanına ilham olacak çalkantılı bir çocukluk dönemi. Fielding, romanı eşit ölçüde sanat ve eğlence içeren, saygın —ve de alanında egemen— bir edebiyat formu olarak geliştirecekti.

Komedinin Böylesi

Fielding on bir yaşındayken annesi öldü ve babası, Fielding ile iki kız kardeşini ölen eşinin ailesiyle bırakarak Somerset'teki evini terk edip Londra'ya gitti. Baba Fielding, İtalyan bir dulla evlendikten sonra çocuklarını yanına çağırdı, ancak ölen eşinin ailesi onları vermedi. Üç yıllık yasal bir mücadelenin ardından 1722 yılında, yargıç çocukların büyükanne ve büyükbabalarıyla kalmalarına karar verdi. Genç Henry kendisine kalan aile mirasının bir kısmını İngiltere'deki en eski (Kral VI. Henry zamanında kurulmuştur) ve en prestijli yatılı okullardan biri olan Eton College'a gitmek için kullandı. Okul sırasında çapkın ve sefahat düşkünü olarak nam saldı. On yedi yaşında okuldan ayrıldı; ancak hâlâ klasik edebiyata düşkün olduğundan Yunanca ve Latince öğrendi ve amatör olarak oyun yazarlığıyla uğraştı.

Kötü verilen mali kararlar 1720'lerde Fielding'lerin servetinin büyük kısmını kaybetmesine yol açtı; bu durum Henry Fielding'in Hollanda'da okuduğu Leiden Üniversitesi'ni bırakıp Londra'nın çalışma hayatına katılmaya zorladı. Kendisi gibi klasik eğitim almış biri için bu, gelişen eğlence sektörü yani Londra sahnesi için yazmak anlamına geliyordu. İlk oyunu *Maskeli Aşk (Love in Several Masques)* basit bir komediydi ve pek ses getirmedi. Oyun, 1728

yılında Drury Lane'de sahnelendi ve aynı yıl yayımlandı. *Maskeli Aşk'ı, Tapınak Züppesi (The Temple Beau)* ve *Yazarın Komedisi (The Author's Farce)* gibi daha çok komedi takip etti. Fielding bu saçma, abartılı farslarla kendi tarzını bulmuş oldu ve sekiz yılda yirmi beş oyun yazıp yayımladı.

Söylentilere göre Fielding bu oyunları ehemmiyetsiz ve geçici buluyordu; ancak komedi aracılığıyla defolu karakterlerin eğlendirici hikâyelerini anlatma konusundaki becerisini keskinleştirdiği su götürmezdi. 1730'larda karakterleri daha karmaşık bir hal aldıkça çalışmaları da daha karanlık, daha yergisel bir havaya büründü. *Pasquin*, Robert Walpole yönetimindeki yozlaşma ve yolsuzlukları anlatırken, *1736 Yılı Tarihi Kaydı (The Historical Register for the Year 1736)* öylesine zehir zemberek bir dille yazılmıştı ki Parlamento, Londra'da herhangi bir oyunun, sahnelenmeden önce Lord Chamberlain'in onayından geçmesini zorunlu kılan 1737 Lisans Yasası onayladı. Bu da hiciv tiyatrosunu –ve Fielding'in oyun yazarlığı kariyerini– ciddi biçimde sonlandırmış oldu.

Ciddiye Binen Şaka

Fielding, "Sirke Dilli Kaptan Herkül" mahlasıyla Walpole karşıtı düşüncelerini, 1739'dan 1741'e dek *The Champion* adlı bir gazeteye taşıdı. Bu sıralarda Samuel Richardson adlı meşhur bir Londralı matbaacı *Pamela ya da Mükafaat Bulan Erdem (Pamela: or, Virtue Rewarded)* adlı ses getiren bir roman yayımladı. Binlerce Londralı kitabı satın aldıysa da Fielding bunu pek tutmadı. Pamela'yı fazla duygusal, bencil ve ahlaki açıdan yüzeysel buluyordu. Buna karşılık 1741 yılında isimsiz bir şekilde *Bayan Shamela Andrews'un Yaşamının Müdafaası (An Apology for the Life of Mrs. Shamela Andrews)* adlı bir kitap yayımladı. Her iki kitapta da ana karakter sürekli olarak kendi erdemlerinden bahseder, zampara taliplere direnir ve sonunda da evlenir; Fielding'inki bunun abartılı ve mizah içeren bir şekilde sunumuydu.

Alıntı

"Devam ettikçe bilgisini ortaya koyarak konuşmaya başladı ve bana ten ve ruhun birbirinden çok ayrı şeyler olduğunu, en ufak bir ilişkileri bulunmadığını söyledi. Aşk, arzu gibi (bunlar bizzat onun sözleriydi) maddesel olmayan her şey ruh tarafından yönetilirken güzel evler, geniş mülkler, arabalar ve zarif eğlenceler tenin ürünleriydi. Bu sebeple de, dedi, senin iki kocan var canım: biri aşkının nesnesi, arzunun tatmini için, diğeri de gerek duyduklarını karşılamak, seni tüm o rahatlıklarla donatmak için. (Bunu üç kez tekrar ettiğinden her kelimeyi hatırladığıma eminim; ah, ne iyi biri, ne zaman bir şeyi üç kez tekrar etmesini istesem beni hiç kırmaz!"

— Bayan Shamela Andrews'un Yaşamının Müdafaası

Muziplik etmek niyetiyle kullandığı yergisel düzyazı, Fielding'in en büyük yeteneği haline geldi ve bunun sayesinde onu komedi romanlarının ustası yapacak becerileri geliştirdi. Pamela'nın erkek kardeşi hakkında –aynı hikâye örgüsünü takip eden ancak bu kez erdemli bir delikanlı hakkındaki *Joseph Andrews (The History of the Adventures of Joseph Andrews and His Friend Mr. Abraham Adams)*– bir devam kitabıyla Richardson'ın kitabının parodisini bir kez daha yaptı. Ana karakterlerden Joseph ve onun yol arkadaşı Parson Adams, Pamela serisinden olduğu kadar Don Kişot'tan da etkilenen bu pikaresk (serserilik serüvenlerini içeren) romanda Avrupa'da seyahat ederken pek çok eğlenceli macera yaşarlar. Fielding bu yaklaşımın yanı sıra her şeyi bilen ve hafiften eleştirel bir anlatıcı kullanımını, özellikle de 1749 yılında yayımlanan başyapıtı *Tom Jones* dahil olmak üzere daha pek çok romanda kullanacaktı. Bu roman, fevri ve sevimli bir fırlamanın, evlilik dışı doğmuş, kalbi sevgiyle dolu bir çocuğun hayat hikâyesidir; bu karakterin koca bir kalbi olmasına rağmen iradesi zayıftır, bu da kitabın komik ro-

mantizm bölümlerini besler. Seçkin biri hakkında değil sıradan biri hakkında edebi bir çalışma olması da dikkat çekicidir; hatta roman sıradan birinin bile değil, alt sınıftan gelip sosyal mevkiini yükselten bir öksüzün hikâyesini anlatır. Pikaresk tarzla mizahı, romantizmi ve sosyal statüsünü yükseltenlere dair bir alaycılığı birleştiren romanı kapışan orta sınıf okuyucular için bu kavramlar hem yeni hem de karşı konulmazdı. Sonraki yüzyılların önemli yazarları, özellikle de George Eliot ve Charles Dickens üzerinde hiç şüphesiz bir etki bırakmıştı.

Alıntı

"Bir yazar kendini, özel olarak veya hayır kabilinden ziyafet veren bir beyefendi gibi değil, parası olan herkese kapılarını açan bir aşevi sahibi gibi düşünmelidir."

—Tom Jones

SAMUEL JOHNSON

Sözlüğün Üstadı

On sekizinci yüzyılın ortası itibariyle İngilizce, etkileyici ve çok çeşitli edebi eserlere sahip önemli bir dünya diline dönüşmüştü. Edebiyat geliştikçe bu çalışmaları değerlendirecek ve tarihsel, toplumsal ve diğer sanatlar açısından uygun bağlama yerleştirecek eleştirmenlere ihtiyaç duyuldu. Samuel Johnson (1709–1784) ilk önemli eleştirmen, İngiliz edebiyatının ve İngilizcenin koruyucusu oldu. Sözcüklerden oluşturduğu kariyeri o kadar verimli ve kapsamlıydı ki ilk modern biyografilerden biri olan ve 1791 yılında dostu ve yol arkadaşı James Boswell'in yazdığı *Samuel Johnson'ın Yaşamı'nın (The Life of Samuel Johnson)* konusu haline geldi.

Alıntı

"Yaşama dair hiçbir planı yoktu, geleceği de düşünmez, günübirlik yaşardı. Ancak hiçbir inceleme konusu olmadan, gelişigüzel biçimde, âdeta kader önüne savurmuş gibi çok fazla kitap okurdu, kitaplara duyduğu istek onu yönlendirirdi."

— *Samuel Johnson'ın Yaşamı*

Boswell'in biyografisindeki tanımları bir araya getirerek Johnson'ın itici ve fiziksel açıdan eşsiz biri olduğunu anlıyoruz. Anormal uzunlukta ve iriyarı olan Johnson'ın bir gözü kördü, oldukça fazla yara izi vardı ve gösterişli biriydi. Johnson ayrıca zaman zaman kısa süren yüz felci ve küfürlü konuşma nöbetleri geçiriyordu, muhtemelen Tourette sendromundan mustaripti. O kadar etkileyici bir adamdı ki, bu onun, doğduğu yer olan Staffordshire'daki

öğretmenlik görevini bırakıp yazar ve editör olmak için Londra'ya gitmesine sebep oldu. Johnson şehre geldiğinde çok çalışarak çeşitli dergiler için eleştirel denemeler ve incelemelerin yanı sıra oyunlar ve şiirler yazarak klasik tercümeleri yaptı.

1744'te, dönemin popüler şairi ve aynı zamanda arkadaşı olan biri hakkında ilk önemli kurgu dışı eseri olan *Bay Richard Savage'ın Yaşamı*'nı *(Life of Mr. Richard Savage)* yazdı. Johnson, Londra edebiyat çevresinde güvenilir, üretken ve şaşırtıcı derecede bilgili biri olarak nam salmasının avantajını kullandı.

Kelimeler, Kelimeler, Kelimeler

1740'lar itibariyle kitaplar, seri imalat yapan matbaacılık ve yayıncılığın yükselişiyle beraber artık ender bulunan ve değerli objeler olmaktan çıkmıştı. (Her yerde bulunan haritalar, kitapçıklar, gazeteler, eğitici metinler vs. de cabasıydı.) Ancak büyük miktarda İngilizce basılı materyal olmasına ve coşkulu bir edebiyat topluluğuna rağmen genel kabul gören dilbilgisi, yazım kuralları ve hatta kelime tanımları, yazarlar ve editörlerce sistemleştirilmemiş veya üzerinde genel olarak bir mutabakata varılmamıştı. İngiliz yayıncılık sektörünün, İngilizcenin işleyişi ve kullanımı konusunda son sözü söyleyecek güvenilir, nihai bir sözlüğe ihtiyacı vardı.

1746 yılında Londralı matbaacılar ve kitapçılar birliği Johnson'a, İngilizce kelimelerin tanımlarını ve nasıl kullanıldıklarını içeren teferruatlı ve hatasız kesinlikte bir derleme hazırlamasını teklif ettiler. Tek bir matbaacı bunun ücretini karşılayamayacağı için Johnson'a bir ekip olarak teklif götürdüler.

Çabaları karşılığında Johnson'a 1575£ ya da günümüzdeki karşılığıyla yaklaşık 225.000$ ödendi. Johnson (ve tabii matbaacılar) projenin üç yıl süreceğini düşündüler; Académie française'deki kırk yazarın, Fransızca Sözlüğü oluşturmaları kırk yıl sürmüşken bu oldukça gözü pek bir tahmindi. Nihayetinde Johnson'ın İngiliz

Dili Sözlüğü'nü (A Dictionary of the English Language) derlemesi 1755 yılına dek –dokuz yıl– sürdü. Araştırma ve dikte işi için birkaç asistanı vardı; ancak onun dışında sözlük tamamen Johnson'ın çalışmasıdır.

Edebiyat Dersi

İngiliz Dili Sözlüğü muazzam bir etki yaratacaktı; ancak aynı zamanda gerçek anlamda da muazzamdı: Kırk beşe elli santimlik ekstra geniş boyutuyla 2300 sayfadan daha fazla tutan eser toplamda iki ciltten oluşuyordu. İlk baskı 1600£ (Johnson'a ödenenden fazla) tutmuştu. Setin fiyatı 4£ ya da günümüzdeki karşılığıyla yaklaşık 700$'dı.

Johnson geniş kapsamlı bir çalışma sundu. Sözlükte, her bir kelimenin titizlikle tanımlanıp açıklandığı 42.773 madde mevcuttur. Örneğin "koymak" (put) maddesi 5000 kelime içerir. Johnson "zaman" (time) için 20, "almak" (take) için 134 farklı tanım listeler. Dönemin dilini kaydetmeye çalışan Johnson'ın tanımları, sözlüklerde genellikle kullanılan yavan ve sıkıcı üslubun aksine yalın, sıklıkla da mizahi bir İngilizceyle yazılmıştır. Yulaf (oats) kelimesini şöyle tanımlamıştır: "İngiltere'de genellikle atlara verilen, İskoçya'daysa insanları besleyen tahıl." Ancak Johnson kısa tanımlar da yapar: Çorap (sock) "ayakla ayakkabı arasına konan şey" olarak tanımlanmıştır.

Muazzam bir girişim olmasına rağmen sözlük 1700'lerde bile İngilizce kelimelerin tam bir koleksiyonu değildi ve bu da Johnson'ın planıydı. Pek çok (gaz çıkarmak [fart] dahil) "bayağı" ifadeyi sözlüğe dahil etmesine ve hatta birkaç kelime uydurmasına rağmen Johnson, Fransız karşıtlığını göstererek şampanya (champagne) da dahil olmak üzere neredeyse tüm Fransız kökenli kelimeleri sözlüğün dışında bıraktı.

Edebiyat Dersi

Johnson'ın sözlüğünün, ilk edisyonun başlığı şöyleydi: İNGİLİZ DİLİ SÖZLÜĞÜ: Sözcükler orijinal kökenlerinden çıkarılmıştır, en iyi yazarlardan örneklerle farklı kullanımları betimlenmiştir. Sözlüğün başına DİLİN TARİHİ ve İNGİLİZCE GRAMERİ eklenmiştir.

Bir Dilin Mirası

Johnson, bir kelimenin konuşma dilinde nasıl kullanıldığına ilişkin artık standartlaşan açıklama pratiğini başlatmıştır. Her bir madde, en azından bir edebi alıntıyla, kelimenin nasıl kullanıldığına dair bir örnek içermektedir. Johnson, 500'den fazla yazardan 114.000'den fazla alıntı yapmıştır; en sık kullandığı kaynaklar Shakespeare, John Milton, şair John Dryden ve Jonathan Swift'tir. Ancak alıntı, Johnson'ın tam istediği şekilde kelimenin anlamını karşılamadığında onu değiştirirdi.

Alıntı

"*Bukleye Tecavüz*'e, eleştirmeninden hizmetçi kızlara dek her sınıftan okuyucu tarafından yapılan övgülere bir şey eklemek zordur. Güldürü niteliğindeki eserlerin en çekicisi olarak evrensel açıdan kabul gören bu yapıtı şimdi, bu eğlendirme gücünün ortaya çıktığı kaynaklar açısından inceleyelim."

— *En Üstün İngiliz Şairlerin Yaşamları*

Johnson'ınki, Noah Webster'ın 1828'de yayımlanan ilk Webster Sözlüğü'ne (Webster's Dictionary) kadar standart sözlük oldu ve 1928 yılında tamamlanan Oxford İngilizce Sözlüğü (Oxford English Dictionary) yerini alana dek de en kapsamlı derlemeydi.

Kendi dilinin tamamına ilişkin belirleyici bir eserden sonra bir yazar ne yapar? En iyi yazarlardan oluşan bir ansiklopedi hazırlar. Yaşamının sonlarına doğru Johnson'ın son önemli çalışması En *Ünlü İngiliz Şairlerin Yaşamları (Lives of the Most Eminent English Poets)* adlı, Britanyalı başlıca şairlerin biyografilerinden oluşan çok ciltli bir koleksiyondu. Kitabın asıl etkileyici yanı, Johnson'ın her bir yazar ve çalışmalarını uzun uzadıya incelemesidir. Her zamanki gibi eleştirmenliğini konuşturmuştu.

BÖLÜM 4

ROMANTİK DÖNEM

Romantik dönem belki de şiir sanatı için en ünlü ve tanımlayıcı dönemdir; akla ilk gelen "şair" imgesi, ıstırap veren bir aşk şiiri yazan ya da korseli hanımefendilere kur yapmanın yanı sıra insanın acımasız ve karmaşık tabiatından yakınan bir romantik, bir züppedir.

1790'lardan 1800'lerin ortalarına dek süren romantik dönem, İngiliz şiirini temelden değiştirmiştir. Hikâye anlatımı için roman nazımın yerini aldığından şiir daha az hikâye, daha çok duygu odaklı olmuştur. Bu, şiire deneysel ve son derece ilerici bir yaklaşımdı, aklı takıntı haline getirmiş Aydınlanma Çağı'nı topyekûn bir reddedişti. Romantik şairler mantık yerine tutkuya değer verdiler ve bir bütün olarak insanlığı değil birey olarak insanı keşfetme ihtiyacını ifade ettiler. Önceki yüzyıllarda şiir sanatı, insanların ne yaptığıyla ilgiliyken romantik dönemde şiir, tek bir şairin nasıl hissettiğini dile getiriyordu. Gerçek, öznel ve belirsiz gibi görünüyordu. Romantik şair William Blake'in dediği gibi: "Genellemek aptallıktır. Ayrıştırmak ise erdemin yegâne nişanıdır." Bu yaklaşım günümüzde de geçerliliğini korur. Romanlar ve anı yazıları sadece konularından dolayı değil onları yazan kişiler ve yazılış biçimleriyle de eşsiz ve özeldir.

Bu temalara ve saf duyguların tutkulu, lirik bir tarzda kelimelere dökülmesine rağmen romantizm, akımın başlıca oyuncuları bir arada çalışmış olmasına rağmen toplu bir akım değildi. (William

Wordsworth ve Samuel Taylor Coleridge sık sık birlikte çalışırdı; Percy Bysshe Shelley ve Mary Shelley de evliydi.) Bu sebeple de yalvarışı andıran bir tarzdan incelikli bir üsluba, mesafeli metinlerden oldukça kasvetli üsluplara dek çeşitlilik gösteren bireysel şairlerin eserlerinde genellikle çok az ortak unsur vardır. Bu da romantik şiirdeki bireyselliğin, içsel olanın yüceltilmesine uygun bir çeşitliliktir.

WILLIAM WORDSWORTH

Duygulara Erişmek

Romantizmi belirleyen ilkeler, esasen on sekizinci yüzyılın sonunda birlikte çalışan ve birbirlerinin çalışmalarını değerlendiren iki şair tarafından geliştirilmiştir: William Wordsworth ve Samuel Taylor Coleridge. Doğa ve saflıkla en çok ilişkilendirilen romantik olan Wordsworth, 1798 yılında duyguların hâkim olduğu şiir sanatını desteklemek adına *Lirik Baladlar (Lyrical Ballads)* isminde basit ancak dolambaçsız bir başlığa sahip bir eser yayımladı. Kitabın 1802'deki gözden geçirilen baskısının önsözünde açıkladığı gibi niyeti şuydu:

> "Olağan yaşamdaki hadise ve durumları sunmak ve bunları, mümkün mertebe gerçek insanların kullandıkları bir dil seçkisiyle betimlemek ve açıklamak."

Romantizmin, erişilebilirliğe olan bu bağlılığa ihtiyacı vardı; çünkü bizzat şiirler, belirli bir şairin dünyaya verdiği karşılıktı. Wordsworth önsözde aynı zamanda romantizmin, "mütevazı ve rüstik yaşam"ı tercih etmesini de öngörülü bir şekilde savunur; çünkü doğa, sadelik ve "temel hisler"e dair bir algı sunar.

Bu fikirler şiir geleneğini altüst etmiştir. Wordsworth şiirsel yapının katı taleplerine uymak yerine, İngiliz şiirinin sembolizmini, metaforlarını ve alegoriyi reddederek doğal bir ifade ve yalın temaları benimsedi. Akıl yerine duyguları, anlam yerine (çünkü anlam rastlantısal ve özneldi) güzelliği ifade etmek üzere şiiri kullanma amacındaydı.

İnsanlığa Karşı İnsan

Wordsworth *Lirik Baladlar*'da çağdaşlarının (ve önceki kuşakların) çalışmalarına, özellikle de "pek çok modern yazarın şatafatlı

üslubuna ve anlamsız sözcük seçimleri"ne dikkati çeker. Wordsworth'ün yaklaşımının Fransız Devrimi'yle şekillendiğine neredeyse hiç şüphe yoktur. Wordsworth, 1790'ların başında Fransız devrimi sonrası Cumhuriyet'in ilk günlerinde Fransa'da yaşamıştı. İngiltere 1793 yılında Fransa'ya savaş ilan ettiğinde bir şekilde insanlığa gücenmiş, insanoğlu yüzünden kapıldığı bu hayal kırıklığı ve nahoş hisleri, bireyin aslında eşsiz bir yüceliğe sahip olduğuna dair o derin inancıyla uzlaştırmaya çalışmıştı. "Harap Kulübe" (The Ruined Cottage) ve "Seyyar Satıcı" (The Pedlar) gibi erken dönem şiirlerinden sonra Coleridge'le tanıştı ve birlikte, Coleridge'in "Yaşlı Gemici" şiiriyle başlayıp Wordsworth'un "Tintern Manastırı'nın Birkaç Kilometre Yukarısında Yazılan Şiirler" (Lines Written a Few Miles above Tintern Abbey) adlı eseriyle biten Lirik Baladlar üzerinde çalıştılar. Şiirler genel anlamda, duyguların dürüst ifadesinin bir aracı olarak doğayı keşfe çıkar.

Alıntı

"Yalnızca mevcut hoşnutlukla değil,
Gelecek yıllar için yaşam ve yemek olduğuna dair
Hoş düşüncelerle de. Bu yüzden, hiç şüphesiz
Bu tepelere ilk geldiğim zamankinden farklı olsam da
Umut duymaya cüret ediyorum; dişi bir geyik gibi
Dağlarda, derin nehirlerin ve yalnız akarsuların
Kenarlarında sektiğim zamanlarda,
Doğa nereye götürürse; sevdiği şeyi arayan
Bir adamdan ziyade, korktuğu şeyden
Kaçan biri gibi."

— "Tintern Manastırı'nın Birkaç Kilometre Yukarısında Yazılan Şiirler"

SAMUEL TAYLOR COLERIDGE

Eksik Kalanlar

Samuel Taylor Coleridge Devonshire'da, bir vaizin on çocuğundan en küçüğü olarak dünyaya geldi. Yetenekli bir öğrenci olduğundan üç yaşında okula başladı ve on yaşında babası öldüğünde, yatılı bir okula gönderildi. 1791 yılında on sekiz yaşına gelen Coleridge, Cambridge Üniversitesi'ne kaydoldu; ancak Fransız Devrimi fazlasıyla ilgisini çekince duygusal ve idealist olan genç Coleridge Fransız ayaklanmasına katıldı. Askerlikle pek arası yoktu ancak birlikteki arkadaşlarının eşlerine ve kız arkadaşlarına onlar adına aşk mektupları yazarak gönülleri kazandı.

Alıntı

"Ve korkunç bir şey yapmıştım ben,
Musibet getirecek herkese:
Kanıtlanmıştı öldürdüğüm o kuşu,
Hani estiren şu rüzgârı.
Ah, seni alçak! dediler, katlettin kuşu,
Hani estiren şu rüzgârı!"

—"Yaşlı Gemici"

O zamanlar yeni yetişmekte olan bir şair ve eleştirmen olan Coleridge 1797 yılında Wordsworth'la arkadaş olmak ve birlikte çalışmak istedi. Kendisi fırsatları kollayan biriydi; Wordsworth'un namı ona ulaşmıştı ve birlikte çalışmalarının her ikisine de başarı getireceğini düşünüyordu. Öyle de oldu ve birlikte, ilk versiyonu 1798 yılında çıkan *Lirik Baladlar* üzerinde çalıştılar. Çoğunlukla Wordsworth'un çalışmalarını içeren kitapta Wordsworth'un "Tin-

tern Manastırı'nın Birkaç Kilometre Yukarısında Yazılan Şiirler" (Lines Written a Few Miles above Tintern Abbey) ve orijinal başlığı "Coleridge'e Şiir" (Poem to Coleridge) olan "Prelüd" (The Prelude) adlı şiirleri yer alıyordu.

Coleridge'in en ünlü şiiri "Yaşlı Gemici" kitabın 1800'de çıkan ikinci baskısına dek yayımlanmamıştı. Son derece duygusal ve içsel tasvirler içeren şiir, insanın doğayla ebedi mücadelesini konu eder. (Gerçi bazı uzmanlar şiirin Coleridge'in, köle ticareti yapan bir ulusun üyesi olmaktan duyduğu suçluluk üzerine sembollerle dolu olduğunu düşünmektedir.) Coleridge aynı zamanda "albatross around the neck" (başa açılan bela) ifadesini de dile kazandırmıştır: Bir denizci kuşu öldürür, kötü talihe göğüs gerer ve bu çağlar boyu kullanılan sembolik bir ifade halini alır.

Tamamen İlahi

Wordsworth ve Coleridge arasındaki farklar çok az olmasına rağmen ancak şiir sanatı tarihi için ve romantizmin nasıl şekillendiğini anlamak açısından oldukça önemlidir. Başlıca romantiklerin her birinin bir uzmanlık alanı vardı: Örneğin Lord Byron tutkuyu konu edinir, Wordsworth de doğa, çocukluğun saflığı ve anıların gücüyle kendinden geçerdi. Coleridge'in romantik ekole katkısıysa, hayal gücünün önemini vurgulamak oldu. Onu tüm şiirsel özelliklerin en yücesi, âdeta ilahi bir armağan gibi görüyor, ona sahip olmak şairi, gerçeğin bir aracından ziyade âdeta bir yarı tanrı kılıyordu. Bir diğer başlıca keşif alanı da içsel yaşamla dış dünya arasındaki ilişkiydi. Coleridge, duygularla fiziksel dünya arasında bağlantılar kurmaya çalışıyordu ve sıradan yaşamın ötesinde bir aşkınlık içeren o anlara şiirle erişilebileceğine inanıyordu. "Rüzgâr Arpı" (The Eolian Harp) adlı şiirinde, zihnin içsel işleyişini keşfetmek üzere doğanın imgelerini kullanır.

Edebiyat Dersi

Coleridge İngilizceye pek çok yeni kelime kazandırmıştır. Bunlar arasında psikosomatik (psychosomatic), özgecil (selfless) ve biseksüel (bisexual) yer alır. Coleridge'in biseksüel tanımı, her iki cinse ilgi duyan kişi değil, her iki cinsiyetin niteliklerini kendinde barındıran kişidir.

Güvenilmeyen Anı

Coleridge 1797 yılında afyonun etkisi altındayken oldukça canlı bir düş gördü. Üç saat sonra uyandığında bunu elinden gelen en iyi şekilde yazmaya çalıştı. Bu eser, yani "Kubilay Han" (Kubla Khan) 1816 yılında Lord Byron'ın teşvikine dek yayımlanmadı. Coleridge'in bir rüyadan ilham almış olması akla yakındır, çünkü şiir gerçekten de bir düşü çağrıştırır. Yaratıcı ve detaylar içeren şiir, ismi var cismi yok bir Moğol imparatorunun kraliyet sarayı ya da "zevk kubbesi" olan Xanadu'nun yanı sıra onu çevreleyen cennetsi coğrafyayı ve nehirleri tasvir eder.

Alıntı

"Ah ama şu derin, sevda uçurumu
Yeşil tepelerden sedir ormanına meyleden!
Ne de yabani bir yer! Her daim kutsal ve büyülü,
Solan ay ışığı altında iblis âşığına ağlayan
O hayalet kadının gezindiği!"

—"Kubilay Han"

Coleridge aslında yapabilecekleriyle de anılır. Verimli bir şair ve deneme yazarı olmasına rağmen ardında pek çok tamamlanmamış proje bırakmıştır; genellikle teslim zamanlarını kaçırırdı,

ciddi bir afyon sorunuyla mücadele ediyordu ve hatta kronikleşmiş derecede fazla uyuyordu. Asla tamamlamadığı felsefe kitabı üzerinde yıllarca çalışmıştı ve orijinal "Kubilay Han"ın kaybından yakınmıştı; çünkü uykusundan uyanınca rüyayı yazmaya çalışmış, ancak kapının çalınmasıyla aklındakiler uçup gitmişti.

Shakespeare'e Sahip Çıkmak

Kendi şiir sanatı dışında Coleridge'in en önemli diğer mirası da William Shakespeare'in eserlerine ilgiyi canlandırmasıdır. Büyük Ozan tamamen gözden yitmiş değildi, ancak önceki yaklaşık iki yüzyıl süresince az bilinir olmuştu. Coleridge'in 1817 yılında yazdığı, gözde yazarları konu alan Biographia Literaria adlı eseri İngiliz okuyuculara Shakespeare'in, özellikle de Hamlet'in ne kadar başarılı olduğunu hatırlatmıştır. Shakespeare'in İngiliz dilinde yazmış kesinlikle en iyi yazar olması fikrini ortaya atan kişi Coleridge'dir; o zamandan beri de ana akım edebiyatçılarca doğru kabul edilen bir düşüncedir bu. Coleridge, Shakespeare'den şöyle bahsetmiştir: "Sıradan bir insan değildir o; ne otomatikleşmiş bir deha, ne de ruhun ele geçirdiği pasif bir ilham aracıdır; önce sabırla çalışmış, derin tefekküre dalmış, titizlikle algılamıştır, ta ki bilgi sezgisel ve alışıldık bir hal alana, sıradan hislerine işleyene dek; öyle ki en nihayetinde tüm bu bilgi, kendi sınıfında muadili veya takipçisinin bile olmadığı, yalnız başına sahip olduğu o müthiş gücü doğurmuştur."

JANE AUSTEN

Eksik Kalanlar

Jane Austen'ın aşk, toplum kuralları ve gerçekçi bir üslupla işlenen kadın karakterlerinden oluşan klasik romanları olumlu eleştiriler almış ve İngiliz sosyetesinin gözdesi olmuştu. Austen, İngiliz edebiyatı üzerinde önemli etki bırakan ilk kadın yazarlardan olmasına rağmen bunu görememiştir. Yaşadığı dönemde yayımlanan kitaplarını Austen'ın yazdığı bilinmiyordu. Dönemin kadın yazarları, kitaplarını isimsiz olarak bastırmak zorundaydı çünkü yazarlık, hanımefendilere yakışmayan bir iş olarak küçümseniyordu.

Austen, değişen bir toplumda kadının yeri ve bu kısıtlamalarla mücadele etme gibi temalara odaklanarak kadınların yaşadığı zorluklar hakkında yazdı. Eserlerindeki her türden duygunun ifade edilmesine yapılan vurgu sebebiyle Austen da romantiklerle ilişkilendirilebilir. Evlilikle sonlanan Shakespeare romantik komedi geleneğini sürdürmüştür; ancak onun romanları neredeyse her zaman bir kadın karakterin bakış açısından anlatılmıştır.

Babası bölge papazı olan Austen evde eğitim aldı. Çok erken yaşta ciddi olarak yazmaya başladı; on birle on yedi yaşları arasında yazdığı ilk dönem yazıları ölümünden sonra yirminci yüzyılın ortalarında derlenip *Gençlik Yapıtları* (Juvenilia) başlığı altında yayımlanacaktı. On dokuz ila yirmi bir yaşları arasında *Akıl ve Tutku, Gurur ve Önyargı* ve *Northanger Manastırı* romanlarına dönüşecek hikâyelerin taslaklarını yazmıştır.

Sonsuza Dek Sürmeyen Aşklar

Austen, akıl hastası olan Kral III. George'un tahttan indiği ve naip prens olarak oğlunun yönetime geçtiği İngiltere'nin naiplik dönemine denk gelen on sekizinci yüzyılın ilk başlarında yazmıştır. Ol-

dukça katmanlı bir sınıf sistemiyle belirlenen bir çağdı bu; varlıklı aileler sık sık düzenlenen partiler ve sosyal etkinliklerde düzenli olarak bir araya geliyordu. Austen *Akıl ve Tutku* ve *Emma* gibi romanlarında işte bu sistemden bahseder. Austen züppeleri ve sınıf atlayanları hicveder; ancak kötü yetişmiş kişilerle de eşit ölçüde dalga geçer. Güçlü kadın karakterler sunmasına rağmen, elde edecekleri her tür gelişimin evlilik yoluyla olduğunu da kabul eder. Bu da bize Austen'ın, kadınların zengin biriyle evlenmek dışında çok az seçeneğe sahip olduğu sınıf bilinçli bir sistem hakkında yazdığını gösterir.

Alıntı

"İddia ediyorum ki neticede okumaktan daha büyük bir keyif yoktur! İnsan, bir kitap dışında her şeyden çabucak bıkar! Kendime ait bir evim olduğunda, mükemmel bir kitaplığım olmazsa perişan olurum."

—*Gurur ve Önyargı*

Austen'ın *Gurur ve Önyargı* adlı romanındaki Elizabeth Bennet ve Bay Darcy edebiyatın büyük âşıkları arasında yer alır; ancak böylesine yapısal bir toplumda ve Elizabeth'in itirazlarına ve engellerine rağmen gerçek aşkı bulmuş olmaları bir mucizedir. *Gurur ve Önyargı*'daki mutlu sonun aslında "sonsuza dek mutlu yaşama" şeklinde okunmaması da romantizmle oldukça örtüşür. Elizabeth Bay Darcy'yi gerçekten seviyor mudur yoksa Darcy sadece onun mizacına en uygun seçenek midir? Duygular belirsiz, karmaşık ve gerçekçi bir üsluba sahiptir.

Austen'ın edebiyatı ancak 1817 yılında, ölümünden uzun zaman sonra bir nebze tanınmıştır. Austen'a büyük ilgi gerçek anlamıyla, Austen'ın yeğeni James Edward Austen-Leigh tarafından

yazılıp 1869 yılında yayımlanan *Jane Austen Biyografisi (A Memoir of Jane Austen)* ile başlamıştır. Austen'ın bir İngiliz edebiyatı devi haline gelmesiyse yirminci yüzyılın sonlarında, tüm romanlarının beyazperdeye uyarlanmasından sonra olmuştur; Anne Hathaway'in başrolünde yer aldığı, yazarın gelişme yıllarını konu eden *Aşkın Kitabı* (*Becoming Jane,* 2007) adlı filmin başarısının da bunda etkisi yadsınamaz.

LORD BYRON

Romantik Don Juan

George Gordon Lord Byron, hem romantik dönemi tanımlayan son derece duygusal nazım biçimiyle hem de frapan karakteri, yakışıklılığı ve kalbin öngörüsüz eylemlerinin mantığa galip geldiği (şiirleri de zaten bununla ilgilidir) tartışmalı davranışlarıyla muhtemelen tüm zamanların en belirleyici şairidir.

George Gordon 1788 yılında, Kaptan John "Deli Jack" Byron ve kendisine İskoçya'da geniş bir mülk miras kalan Catherine Gordon'ın oğlu olarak dünyaya geldi. Karısının servetini alabilmek için Deli Jack kendisinin ve oğlunun soyadını Gordon olarak değiştirdi. Ancak "Lord" unvanının vârisi Deli Jack değil, büyük amcası, yani bir önceki Lord Byron ölünce on yaşında resmi olarak Lord Byron sayılan genç George oldu. Lord unvanıyla birlikte Parlamento'nun Lordlar Kamarası'na üyelik de geliyordu. Şair de yirmi bir yaşında burada yerini alacaktı.

Genç Lord Byron on yedi yaşına geldiğinde *Kaçak Parçalar* (*Fugitive Pieces*, 1806) adlı şiir kitabını yayımlamıştı bile ve daha sonra Cambridge'de okuyup bazı edebiyat kulüplerine katılacaktı. Yeni yazmaya başlayan pek çok şairin gençlik eserleri ya da daha inceliksiz erken dönem çalışmaları hâlâ büyümekte ve üslubunu geliştirmekte olan bir sanatçıyı temsil ederken Byron'ınkiler oldukça güçlü çalışmalardı: Kitaptaki bazı şiirler cinsel açıdan o denli canlıydı ki onları düzenleyip kitabı yeniden piyasaya sürmek zorunda kaldı. Buna yanıt olarak da genç Byron, "İngiliz Ozanlar ve İskoç Eleştirmenler" (English Bards and Scotch Reviewers) başlıklı, bağnaz edebiyat eleştirmenlerine yönelik öfkeli, uzun bir şiir yazdı.

Kahramanın İzinde

Byron yirmi dört yaşından itibaren, 1812-1818 arasında dört kısımda yayımlanan anlatı şiiri "Childe Harold'ın Kutsal Yolculuğu" (Childe Harold's Pilgrimage) ile edebiyat sahnesinde büyük bir etki yarattı. Byron, lüks ve aşırılıklardan bıktığı için anlam arayışıyla uzaklara seyahat eden genç ancak şimdiden hayal kırıklığına uğramış ve melankolik bir adam hakkındaki şiiri yazarken kendi hayatından ilham aldı. İlk "Byron kahramanı"nın ortaya çıktığı eser "Childe Harold'ın Kutsal Yolculuğu"dur. Artık, modern dünyanın çatışmalı kahramanlarıyla ilişkilendirilen edebi bir arketip olan Harold, biraz iyi biraz kötü ve ahlaki açıdan son derece ıstırap içindedir. Byron'ın tüm kahramanlarında olduğu gibi Harold da değişmeyen küstahlığı, alaycılığı ve otorite figürlerini rahatsız etme eğilimi yüzünden kendine zarar veren zeki, yakışıklı ve etkileyici bir kötü çocuktur. Karakterin kulağa Byron gibi gelmesi şaşırtıcı değildir; çünkü Childe Harold'ın Haccı genel anlamda otobiyografik bir eserdir.

Köklere Dönüş

Lord Byron şairin bakış açısının eşsizliğinin yanı sıra doğanın görkemine inanırdı; bu da onu sağlam bir biçimde romantiklerin arasına yerleştirir. 1810'larda Avrupa'da, bilhassa da Yunanistan ve Türkiye'ye yaptığı kapsamlı seyahatlerle hem konuyla ilgili yaşam deneyimi kazandı hem de doğanın muazzam güzelliğinin keyfini çıkardı. Şiirleri de tıpkı seyahatleri gibi çeşitlilik gösteriyordu. Romantik bir felsefeyle yazmasına rağmen belirli bir şiirsel yönteme nadiren takılı kalırdı. Forma dair kapsamlı bilgisi sayesinde konuya hangi teknik uygun düşerse onu kullandığından James Joyce gibi modernistlerin atası sayılırdı. Byron kısa şiirler ve epikler yazdı. Uyaksız dizeler, beşli ölçü vezninde yazılmış uyaklı beyitler, uyaklı stanza, dörtlükler; hangisinin doğru olduğunu hissediyorsa o formu kullandı.

Alıntı

"Keyif alınır patikasız ormanlarda,
Büyük sevinç duyulur yalnız kıyılarda,
Bir toplum var kimsenin izinsiz giremediği
Açık denizlerde ve kükreyişinin müziğinde:
Daha az seviyor değilim insanı, ama Doğa'yı daha fazla."

—"Childe Harold'ın Kutsal Yolculuğu"

Form kullanımı haricinde Byron, klasiklere çağdaşlarından daha fazla önem verdi. Hayranlık duydukları Restorasyon ve Augustus çağı şairleri, özellikle de John Dryden ve Alexander Pope'tu. Bu şairlerin vezin kullanımını ve kıvrak zekâlarını beğeniyordu. Byron sıklıkla, varoluşun özünde bulunan hem içsel hem de dışsal olan büyük çatışmalar hakkında yazıyordu. Byron'ın keşfettiği konular arasında şunlar yer alır:

- Doğaya karşı medeniyet
- Zulüm ve baskıya karşı özgürlük
- Kısıtlamaların gerekli mi yoksa yüzeysel mi oldukları.

Ancak Lord Byron en çok da aşk (ve seks) hakkında yazardı. O hem romantik akımdan bir şair hem de gerçekten romantik biriydi.

Don Juan

Byron 1819 yılında, John Milton'ın *Kayıp Cennet*'inden beri en önemli İngiliz epik şiirlerinden biri olan müstehcen *Don Juan* adlı eseri sebebiyle ürkek edebi kesimin canını bir kez daha sıktı. Byron onu edebiyat tarihine eklemeden önce de Don Juan hakkında efsaneler mevcuttu; ancak o gönül avcısı âşığı meşhur eden kişi Byron'dı. *Don Juan* romantizm ya da romantizmin yokluğu hakkında romantik bir şiirdir. Aşk idealiyle dalga geçen ve onu nahoş

bir şekilde seksin zevkleriyle karşılaştıran, umursamaz, ileri görüşlü bir eserdir. Byron aşkın doğal bir histen ziyade insanoğlunun suni bir icadı olduğunu söyler. Don Juan, bir eleştirmenin deyişiyle "ahlakdışı içeriği"ne rağmen ya da tam da bu sebeple son derece popüler olmuştu. Eserin fazlasıyla da korsan satışı yapılmıştır. Yetkisi olmayan yayımcılardan biri yakalandığında şiirler son derece rezil bir içeriğe sahip olduğundan telif hakkını hak etmediklerini savunmuştur.

Ne Romantik

Lord Byron romantik akımdan bir şairdi, ancak öncelikle o gerçek bir romantik, yani kadınların gözdesi ve çapkın biriydi. Görünüşe bakılırsa oldukça yakışıklı ve nazik olduğundan pek çok kadınla aşk yaşıyordu. 1815 yılında mirasyedi Annabella Milbanke'yle evlendiyse de sürekli zamparalıkları yüzünden evliliği sona erdi.

Para konusunda da benzer şekilde düşüncesizdi ve seyahat ihtiyacı tamamen sanatsal motivasyonlara dayanmıyordu. Borçlarının yanı sıra üvey kız kardeşiyle ilişkisi olduğu söylentilerinden kaçmak üzere 1816 yılında İngiltere'den ayrıldı ve yaşamının kalan sekiz yılını yurtdışında geçirdi. 1824 yılında, otuz altı yaşındayken öldü; üstelik de pek romantik olmayan bir şekilde, Türkiye'nin egemen olduğu Lepanto'ya, Yunan bağımsızlığı için bir saldırı planlarken öldürücü bir soğuk algınlığına yakalandı ve durumunu iyileştirmek üzere yerel doktorların uyguladığı kan akıtma tedavisinin de buna pek yardımı dokunmadı. Kan akıtma, en az antik Yunan'a dek uzanan, ilkel bir tedavi şekliydi. Beden sıvılarının dengesiz olduğu teorisine dayanarak, fazla kabul edilen kanın bir kısmı vücut dışına akıtılıyordu. Tahmin edebileceğiniz üzere bu tedavi işe yaramadı. Kan akıtma yöntemi durumunu kesin olarak iyileştirmemiş olsa da Lord Byron'ın ölümü muhtemelen kan zehirlenmesi kaynaklı olmuş, enfekte tıbbi aletlerle tedavi edildikten sonra bedensel faaliyetleri durmuştu.

Alıntı

"Ve öyle yumuşak, öyle narin ve dokunaklı
O yanakta, o alnın üzerinde
Muzaffer tebessümler, parıldayan renkler,
Anlatır iyiliklerin yitip gittiği günleri,
Her şeyin ötesinde huzurlu bir zihni
Sevgisi masum bir kalbi!

—"Yürür Güzellikte"

WILLIAM BLAKE

Işıl Işıl Yanan

Romantik akımın tohumları Almanya'da 1700'lerde, Wolfgang von Goethe'nin, insanın çok fazla bilgiye erişip etrafıyla duygusal bir bağ kurmadan yaşamda sürüklenmesinin tehlikelerinden bahseden Faust efsanelerine dayanan *Faust* adlı oyunuyla (ve İngiliz oyun yazarı Christopher Marlowe'un *Doktor Faustus*'uyla) atıldı. Romantik şairler bu fikirleri keşfedip genişlettiler; kırsal yaşam, diğer kültürleri keşfetme ihtiyacı ve sıradan insanın yüceltilmesi gibi konuları işlediler.

William Blake 1780'ler ve 1790'larda bu kavramları benimseyen ilk İngiliz şairlerden olmasına rağmen şiir sanatına katkıları, romantik akım gelip gittikten (ve 1827'deki ölümünden) çok sonrasına, yani 1800'lerin sonlarına dek geniş anlamda takdir görmedi. Ancak onun yaptığı şey muazzamdı: Şiirin, yüzyıllardır olduğu gibi sadece bir anlatı sunmak yerine, anlaşılması güç duygusal kavramları keşfetmek üzere kullanılabileceğini gösterdi.

Taraf Olmak

1757'de doğan Blake ticaretle uğraştı. Kraliyet Akademisi'nde gravürcü olmak üzere eğitim alıyordu; ancak ortamı ve öğretim tarzını, sanatı için fazla boğucu buldu. Mezun olmamasına rağmen gravürcü ve illüstratör olarak kendi işini kurdu. Aldığı siparişlerle ve matbaalara yaptığı çalışmalarla geçimini sağlıyordu; ancak yeteneği sayesinde (az sayıda olmasına ve çok az ilgi görmesine rağmen) kitap çıkararak çalışmalarını gün yüzüne çıkardı. Kitapları arasında *Şiirsel Eskizler* (*Poetical Sketches*, 1783), *Masumiyet Şarkıları* (1789) ve *Deneyim Şarkıları* (1794) yer alır. Sözcüklerle imgeleri

aynı levhaya yan yana koymak Blake'in eserlerine ekstra bir anlam katmanı ve diğer şairlerin sağlayamadığı bir amaç kazandırdı ve yeni bir tür yarattığı için bunun faydası oldu.

Alıntı

"Vazgeçmeyeceğim zihin kavgasından,
Ne de kılıcım uyuyacak elimde:
Ta ki inşa edene dek Kudüs'ü,
İngiltere'nin yeşil ve güzelim topraklarında."

—"Kudüs"

Blake, romantizmin bireyselliğini ve hümanizmini etkileyerek kendinden önce gelen Alexander Pope ve Edmund Spenser gibi İngiltere'yi yücelten yazarlardan kopuşu temsil eder. Onun ilgi alanı basitçe İngiliz olmanın ne anlama geldiği değil, hayatta olmanın ne anlama geldiğidir. Blake bireysel özgürleşme hakkında yazar, kadınlar için eşit haklara inanır, İngiltere Kilisesinin mutlak otoritesini reddeder ve hatta evlilik dışı cinsel birliktelikleri bile savunurdu. Örneğin epik şiiri *Milton*'da (1810) İngiltere'yi yüceltir yüceltmesine, ancak kraliyeti ya da imparatorluğun gücünü değil, İngiltere'nin sanatını ve aynı zamanda sanatın anlamını över. Blake şiir sanatında bir karakterdir ve yazarlarla yarattıkları etkiler arasındaki ilişkiyi nazım biçiminde keşfe çıkmak üzere canlandırdığı John Milton'la güçlerini birleştirir. Genelde "Kudüs" (Jerusalem) olarak bilinen şiirin girişi, kraliyet veya saltanatın gücü yerine İngiliz sanatını överek eserin tonunu belirler.

Özgürleşme

Blake dönemin saldırgan Britanya sömürgeciliğine ve onu takip eden sanayileşmeye tamamen karşıydı. Yoksul bir sanatçı oldu-

ğundan toplum içinde çok az hakkı vardı ve o dönem Fransa'da ve Yeni Dünya'daki İngiltere kolonilerinde ortaya çıkan daha olumlu, insan odaklı devrimlere umutla bakıyordu. Karakter odaklı şiirleri sıklıkla, hükûmetin, evlilik kurumunun ya da Kilisenin baskısından özgürleşmeye çalışan bir kahramanı konu alırdı. Blake pek çok konuda, özellikle de din konusunda çatışmalar yaşıyordu. Şiirleri İncil'den pek çok anıştırma içermesine rağmen örgütlü dini pek yenir yutulur bulmuyor, gerçek anlamda spiritüel olan her şeyden ayrı bir yapı olarak değerlendiriyordu. Onun alternatifi olan ve Blake'e göre hayal gücünün baskılanması anlamına gelen bilim ve rasyonalizm de onu pek memnun etmiyordu.

Blake'in en ünlü şiiri ve spiritüel temaları, doğayı, soyut düşünceleri sorgulayışını ve bireysel bakış açısını bir araya getiren eseri, aslen *Deneyim Şarkıları*'nda yer alan "Kaplan"dır. Şiir yapısal olarak oldukça basittir: uyaklı beyitler şeklinde düzenlenen altı kıta. Bir öneri niteliğindeki her kısım "Kaplan gibi bir hayvanı yaratan Tanrının doğası nasıldır?" sorusunun yanıtını arayan ilkini açıklığa kavuşturmak üzere başka bir soru sorar. Şiir, ilahi yaratıcıyı bir demirciye benzetir; bu imge şiirin etkili ritim kullanımı aracılığıyla okuyucunun zihninde canlanır: beyitler bir makinenin işleyişinin temposunu andırır.

Blake'in çalışması, bazı önemli yirminci yüzyıl popüler kültür eserlerine ilham olarak ikinci kez canlanmanın keyfini sürdü. 1809 yılında yaptığı *Kızıl Ejder ve Güneşi Giymiş Kadın (The Great Red Dragon and the Woman Clothed in Sun)* adlı tablosu Thomas Harris'in 1981 yılında yayımlanan *Kuzuların Sessizliği*'nden önceki kitabı Kızıl Ejder'de oldukça ön plandadır. Bu kitapta resme takıntılı olan bir seri katil, eserdeki ejderhaya dönüşebileceğini düşünmektedir ve sırtını kaplayan bir ejderha dövmesine sahiptir. Blake'in şiirlerinden satırlar Bob Dylan, Doors ve U2 gibi müzisyen ve müzik gruplarının şarkılarında bile karşımıza çıkar.

Alıntı

Kaplan, kaplan, ışıl ışıl yanan,
Gecenin ormanlarında:
Hangi ölümsüz el ya da göz,
Kurabildi o korkunç simetrini?"

—"Kaplan"

HORACE WALPOLE, MARY SHELLEY VE GOTİK ROMANTİZM

Korkunç Canavarlar ve Tüyler Ürpertici Şeyler

Doğa, müthiş güzellikler ve mucizeler barındırdığı gibi dehşet verici karanlıklar ve gizemler de içerir. Romantik şairler doğanın güzelliği ve iyiliğini keşfederken, gotik romantikler karamsarlık, kötücül alametler ve büyük bir dehşet gibi doğal hisleri incelediler. Romantizm doğal olana bakarken gotik romantizm doğaüstü ihtimalini araştırır; bu da hiç şüphesiz karanlık tarafa bir bakıştır. Gotik kurmaca ve şiir, varoluşun karanlık kısımlarını keşif yoluyla okuyucusunu heyecanlandırarak keyif verme amacı taşır; temelde, yazılı formda bir Cadılar Bayramı gibidir. Gotik kurmaca, kötücül, okült ve doğaüstü olana yöneldiği için ondan tiksinmesi gereken Victoria çağı toplumu için büyüleyici ve karşı konulmaz bir hal almıştı.

Enikonu Tekinsiz

Özünde romantizm, bir tür gerçeği arayış için geçmişe dönüşü temsil eder. Gotik romantizm de geçmişe döner; ancak doğanın nötrlüğü ve geçmiş çağlarına değil, doğrudan doğruya ortaçağa. Gotik, genellikle o çağla ilişkilendirilen karanlık, huzursuz hisleri kucaklar ve taklit eder. Bu sebeple gotik hikâyeler neredeyse her zaman zindanları, gizli geçitleri, açıklanamayan sesleri ve hemen bitişiğindeki muhtemelen perili olan mezarlıklarıyla kadim, meşum ve kasvetli şatolarda geçer. Bu detaylar, yabancılaşma ve umutsuzluk hislerinin sembolleriydi; ancak o denli dehşetlilerdi ve yanıt sunmak yerine gizem yaratıyorlardı ki bizzat bu edebiyat türünün imleyicileri oldular. Gotik edebiyat Victoria dönemi yazarlarının eserlerinde de yer alacak ve dönemin ana akım romanlarını

tanımlayacaktı; fiziksel çevre olarak şatolar yerine ürkütücü kentsel mekânlar seçen Dickens'ın ve Kuzey İngiltere'nin sisli bozkırlarında geçen umutsuz hikâyeler anlatan Brontë kardeşlerin romanları bunlar arasında ilk akla gelenlerdir.

Horace Walpole

Horace Walpole tarafından yazılan ilk gerçek gotik romanın başlığı bile kulağa gotik gelir: *Otranto Şatosu (The Castle of Otranto).* 1764 yılında yayımlanan roman perili bir şatoda geçer. Hikâyede bir sırrı olan, eziyet çeken bir kahraman (Lord Byron'ın ortaya çıkışından onlarca yıl önce yaratılmış bir Byron kahramanı), gizemli şekilde ölen bazı insanlar, geceleri inleyen bir portre ve ıstırap, dehşet ve sırlardan doğan aşırı yoğun duygularla bunalan karakterler vardır; romantizm akımından olduğu için de nihayete eremeyen tutkulu bir aşk içerir. Başka bir deyişle gotik romantizmin belirleyici tüm unsurları mevcuttur.

Walpole romanı gotik uyanış olarak bilinen mimari tarzda yazmak istemişti; bu tarzın geçmişi ortaçağ dönemindeki, yüksek kemerli ve payandalı süslü binalara dek uzanır. (Şatoları, katedralleri ve eski üniversite binalarını düşünün; bunlar ya gotik ya da gotik uyanış mimarisidir.) Başbakan Sir Robert Walpole'un oğlu olan Horace Walpole, Thames Nehri'ndeki mülkü Strawberry Hill'e taşınmış ve burayı, ortaçağ mimarisini taklit etmek üzere ufak kuleler, mazgallı siperler, kemerli kapılar ve diğer süslemelerle yeniden düzenlemişti. Bu tadilat mimaride, tıpkı Walpole'un edebiyatta da yarattığına benzer çılgın bir moda başlattı. Walpole'un etkisiyle gotik romantizm elli yıl kadar İngiltere'deki en popüler edebi tür olarak Clara Reeve, Ann Radcliffe ve en önemlisi de Mary Shelley gibi yazarlara ilham olacaktı.

Bir Canavar Yaratmak

Mary Wollstonecraft Godwin olarak 1797 yılında doğan Mary Shelley, insan olmanın anlamına ilişkin felsefi düşünce yapısını ve bu yüzden ıstırap çekme huyunu ailesinden almıştı: Babası, siyaset bilimci William Godwin, annesi de feminist yazar (bebek Mary'nin doğumundan bir ay sonra ölen) Mary Wollstonecraft'tı. Sadece babası tarafından büyütülen Mary, edebiyat ve ilerici siyaset teorisi alanlarında özel ve kapsamlı bir eğitim aldı. On yedi yaşındayken romantik şair Percy Bysshe Shelley'le kaçıp Avrupa'da seyahat etti ve prematüre doğan kızı bebekken öldü. Çift, Shelley'nin karısı Harriet, kocasının ilişkisi yüzünden intihar ettikten sonra 1816 yılında evlendi. Gerçekten de gotik bir yaşam değil mi?

Edebiyat Dersi

Tüm zamanların en belirleyici ve kalıcı gotik romanı Mary Shelley'nin *Frankenstein* adlı eseridir *(Frankenstein; or The Modern Prometheus)*. Eserin adı, gotiğin nasıl romantizmden geldiğini gösterir; Yunan eserlerinde Prometheus'un insanlığı yaratan ilah olduğu söylendiğinden antik Yunan mitolojisini çağrıştırır.

Mary Shelley, kocası onu ilk okuyucusu ve editörü olarak görevlendirene dek seyahat yazarı olarak mütevazı bir kariyerin keyfini sürüyordu. Shelley'ler, romantik şairlerden efsanevi bir grubun üyeleriydiler ve 1818 yılında Shelley'ler ve Lord Byron, İsviçre, Cenevre Gölü'ndeki bir evde birlikte bir yaz geçirdiler. Yağmurlu bir gün grup, Alman hayalet öyküleri okuyarak vakit geçiriyordu. Mary Shelley, Alman edebiyat geleneğinin uzun zamandır parçası olan karanlık, dehşetli unsurlardan (örneğin Grimm Kardeşler, o tuhaf peri masallarını Almanca yazmıştı) büyülendi. Byron'ın önerisiyle yapılan bir hayalet hikâyesi yarışması Frankenstein fikrine ilham kaynağı oldu.

Frankenstein ince bir romandır, ancak basit görünen tezinden daha fazla derinliğe sahiptir. Roman, ölülerin beden parçalarından insana benzer bir şey yaratma amacında olan ancak kazara bir canavar yaratan bir bilim insanının hikâyesini anlatır. Ancak Shelley'nin kitabı aslında bizi neyin insan kıldığını, insanların Tanrıcılık oynayıp oynamayacağını, bilim ve sanayinin tehlikeleri ve sınırlamalarını ve o dönem romantiklerin boğuştuğu tüm diğer temaları anlatır. Onu gotik kılan şey detaylarıdır: Dr. Frankenstein, cesetlerin organ ve uzuvlarını çalmak için mezarlıklarda gizlice dolaşır ve kasvetli şatosundaki atölyesinde bunları dikerek birleştirir.

Edebiyat Dersi

Lord Byron'ın yazı müsabakasının olduğu gün Cenevre Gölü'nde bulunan bir başka kişi de 1819 yılında *Vampir* adlı kitabı yazan John William Polidori'ydi. Doğu Avrupa halk hikâyelerinden esinlenen yazar, kan emen vampirlere dair modern görüşün pek çok öğesini yaratmıştır. Eser, vampir hikâyelerine bir düşkünlük yaratmıştır ve gotik geleneğin en kalıcı unsurudur.

Frankenstein aynı zamanda, romanın bilimsel açıdan eksikliğine veya hatta bilimle alay eden yanlarına rağmen ilk bilimkurgu romanı olarak da değerlendirilebilir. Frankenstein'ın canavarı öylece canlanıverir, ancak bunun nasıl olduğu açıklanmaz. Hikâyede anlatılan şey şudur: insanlığın ahlaki meseleleri ve bir yaşam yaratmanın sonuçları.

ROBERT BURNS

İskoç Ozan

Robert Burns 1759 yılında Alloway köyünde, oğullarının okuma yazma öğrenmesine ve başta Alexander Pope gibi yazarların şiirleri dahil olmak üzere pek çok kitaba erişmesine önem veren ve çiftçilikle uğraşan bir ailede dünyaya geldi. Sık sık âşık olan ve tutkusunu anlatan şiirler yazan Burns gerçek bir romantikti. En önemli ilk şiiri, Nellie Kilpatrick adında genç bir hanımefendi için yazılmış olan "Güzel Nell" (Handsome Nell) idi. Sık sık ve sırılsıklam âşık olarak bununla ilgili koşuklar yazmak Burns'ün yaşamında tekerrür eden bir tema olacaktı.

Burns İngiliz edebiyatına, yalnızca romantik dönemin sonlarında sahneye çıkan önemli bir şair olarak katkı sağlamakla kalmaz, aynı zamanda İskoçya'nın en önemli kalemlerinden biridir. Romantizm akımı Burns'ün geleneksel kültürü ve doğal güzelliği de dahil olmak üzere İskoç yaşamının sadeliğini öven, daha çok bireylerle ilgili ve samimi hislerle dolu yüzlerce şiiriyle gayet güzel bütünleşmiştir. Burns aynı zamanda sınıf ayrımları ve İskoçlara özgü gelenek ve dini uygulamalar hakkında yazmış ve bunu İskoç diyalektiyle yapmıştır.

İskoçya'nın Gözdesi

Burns bir yandan yazmasına rağmen ailesinin çiftliğinde de çalışmak zorundaydı. Ancak aile işiyle mümkün olduğunca az zaman harcayıp doğa ve kadınlarla flört hakkında şiirler yazmayı tercih ediyordu. 1784 yılında çiftlik kendisine miras kaldıysa da bu işle pek ilgilenmediğinden borçlarını ödeyemez hale geldi. Geleceğin İskoç ulusal şairi Burns, iki yıl sonra (karısı Jean Armour'dan olan

ikizlere ek olarak) iki farklı kadını hamile bıraktığı sırada temelli Jamaika'ya kaçmaya hazırlanıyordu. "Dağlar Kızı Mary" (Highland Mary) şiirine ilham kaynağı olan Mary Campbell'la birlikte kaçmayı planlıyordu ki Mary aniden ölünce Burns'ün *İskoç Diyalektiyle Yazılmış Şiirler (Poems Chiefly in the Scottish Dialect)* adlı kitabı beklenmedik bir şekilde çok satmaya başladı.

Alıntı

"Ne tatlı tomurcuk açar canlı, yeşil huş,
Ne zengindir alıcın çiçekleri;
Onların kokulu gölgeleri altında,
Sımsıkı göğsüme sardım onu!
Meleğin kanatlarındaki altın saatler,
Uçtu benim üzerimden ve sevdiceğimin;
Çünkü benim tatlı dağlar kızı Mary'm,
Işık ve yaşam kadar kıymetliydi benim için."

—"Dağlar Kızı Mary"

"Yahniye Övgü (Address to a Haggis) ve "Dağlar Kızı Lassie" (The Highland Lassie) gibi önemli İskoç eserlerle neredeyse anında meşhur oldu. Romantik ve pastoral şiirlere ilgi arttığı için Burns'ün, Britanya Krallığı'ndaki en romantik ve pastoral yerlerden biri olan İskoç arka planıyla *Şiirler (Poems)* adlı kitabı çok doğru bir zamanda çıkmıştı. Burns, şehrin edebiyat sahnesinde yıldızlaştığı Edinburgh'a taşındı ve orada son derece üretken bir dönem geçirdi. 1786-1789 yılları arasında 300'den fazla şiir ve şarkı yazdı; bunlardan çoğu, İskoç folk şarkıları ve müziğini korumak ve tanıtmak üzere İskoç Müzik Müzesi'nde toplandı. Burns'ün o dönemki işleri arasında en çok söylenen yılbaşı gecesi şarkılarından "Auld Lang Syne" ve "Ae Fond Kiss" de yer alır.

Ulusal Hazine

Burns, İskoç *Diyalektiyle Yazılmış Şiirler* adlı kitabından ve diğer çalışmalarından bir servet kazandı ve hepsini, Edinburgh'da gününü gün ederek on sekiz ayda yiyip bitirdi. 1789 yılında (gayrimeşrular da dahil olmak üzere tüm çocuklarını büyüten) karısına geri döndü ve vergi tahsildarı olarak çalışmaya başladı. Şiirleri bu dönemde daha politik ve ulusçu bir havaya büründü ve en ünlü, en atmosferik manzum hikâyesi "Tam o'Shanter"ı (1791) yazdı. Bu şiir, Alloway'deki bir cadılar meclisini sinirlendirip yaşlı gri kısrağı Meg'le kaçmak zorunda kalan Tam adında bir adam hakkındadır. Nannie adlı bir cadı onu Doon Nehri'nde yakalar, ancak sular onun büyüsünün gücünü alır ve Tam de köprüden kaçar. (Ancak Meg o kadar şanslı değildir.)

Burns, İskoçya ulusal şairi olarak değerlendiriliyordu; bu, şairin açık açık reklamını yaptığı bir unvandı. 1787'de kendinden şöyle bahsetmişti:

> "Adını gururla taşıyan ve en yüce arzusu, ülkesinin hizmetinde şiirler düzmek olan ve memleketinin saygın kişilerinin, atalarının erdemlerinin vârisi olan ve bu onuru taşıyanların himayesine girmek isteyen İskoç Ozan."

"Wauchope Hanesi Hanımına Yanıt" (The Answer, to the Guidwife of Wauchope-House) adlı şiirinde de şöyle der:

> "Başka hiçbir ulusa, hiçbir kuruluşa / Asla imrenemem bir daha: / Her daim İskoçum ben, bir leke olsam da, / Tanımam yüce bir övgü bundan başka."

Burns'ün İskoçya ulusal şairi olması gayet yerindeydi. Kendinden öncekilerden veya çağdaşlarından ayrışan eşsiz bir şiir yeteneğinin yanı sıra özellikle de İskoç edebiyatını, kültürünü ve dilini korumaya kendini fazlasıyla adamıştı. On sekizinci yüzyılın sonlarında İngiltere'yle birleşme, İngilizcenin yaygın bir şekilde

benimsenmesine yol açıp yerel dili tehdit ettiği için İskoç lehçesi ölmekteydi. Bu tehdit, Burns'ün ölümünden on yıllar sonra bile devam etti, ancak Burns'ün şiirleri İskoç diyalektinin çağlar boyu korunmasını sağladı.

Burns 1796'da görece erken bir yaşta, otuz yedisinde öldü. Bir gece fazlaca içtikten sonra yağmur altında, bir yol kenarında uyuyakaldı ve ateşli romatizmaya yakalanarak öldü. İskoç askeri cenaze töreniyle gömüldü ve pek çok çocuğu için para toplamak adına şiirlerinin anma edisyonu yayımlandı.

Edebiyat Dersi

İngilizce konuşan ülkelerde her yıl 25 Ocak'ta şiir severler ve İskoçlar Burns Gecesi yaparlar. Burns'ün doğum gününde, ölümünden birkaç yıl sonra "Rençber Şiiri"ni (The Ploughman Poet) onurlandırmak üzere arkadaşları tarafından başlatılan Burns Gecesi yemeğinde ("Yahniye Övgü" okunurken) sakatat yahnisiyle viski eşliğinde Burns'ün şiirleri okunur ve son olarak da grup halinde "Auld Lang Syne" söylenir.

Üst: İngiliz Halkının Kilise Tarihi adlı eserin yazarı "Muhterem Bede"nin *Nuremberg Chronicle*'daki illüstrasyonu.

Sol alt: *Canterbury Hikayeleri*'nin Ellesmere tezhibinden Şövalye illüstrasyonu.

Sağ alt: *Canterbury Hikayeleri*'nin yazarı Geoffrey Chaucer gravürü.

Üst: Kral Arthur ve Yuvarlak Masa Şövalyeleri illüstrasyonu.

Alt: Kral Arthur'un ölümü (*Le Morte d'Arthur*) illüstrasyonu.

Üst: William Shakespeare'in "Chandos" portresinin R.A. Artlett tarafından yapılmış bir gravürü.

Alt: William Shakespeare'in 1644 yılında yıkılmış olan ünlü tiyatrosu Globe'un rekonstrüksiyonu.

Sol üst: *Kayıp Cennet*'in yazarı John Milton.

Sağ üst: Jonathan Swift'in kitabı *Gulliver'in Gezileri*'nden bir sahne.

Alt: İngiltere, Chawton'daki Jane Austen Müzesi. Austen, Mansfield Park, *Emma* ve *İkna*'yı yazdığı 1809-1817 yılları arasında burada yaşamıştır.

Üst: William Blake'in, *Deneyim Şarkıları* adlı kitabındaki resimli şiiri "Kaplan".

Alt: Charles Dickens'ı Gad's Hill Place'teki çalışma odasında resmeden bir gravür.

Alt ek: John Leech'in "Üç Ruhun İkincisi" (The Second of the Three Spirits) adlı eseri. Charles Dickens'ın *Noel Şarkısı* adlı kitabındaki Geçmiş Noellerin Ruhu'nun bir tasviri.

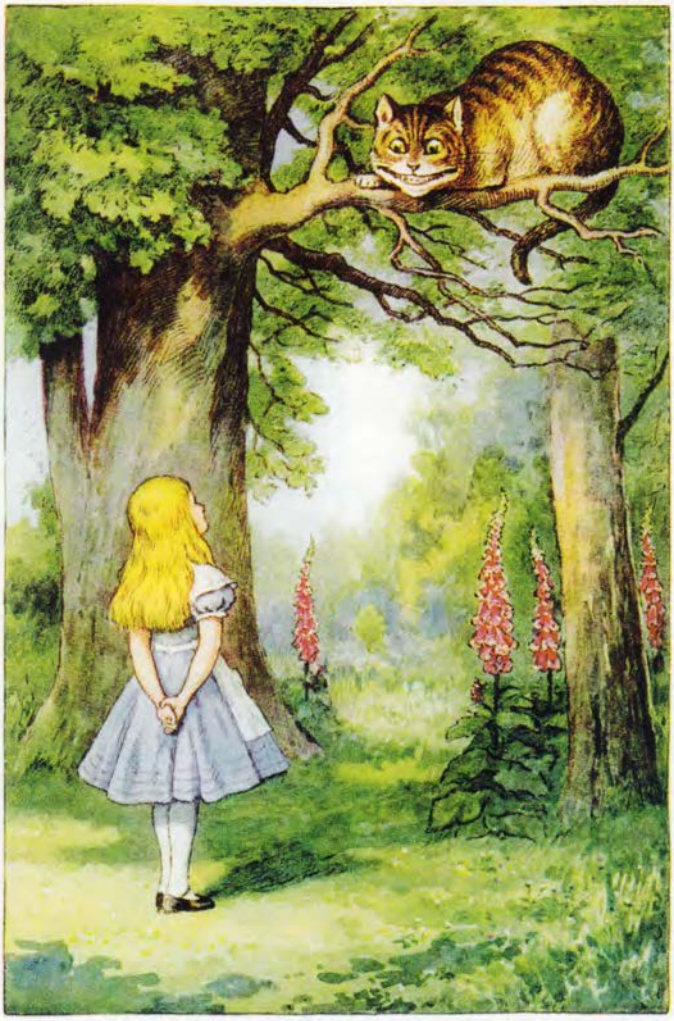

Üst: George Richmond'ın bir çizimine dayanarak Evert A. Duyckinck'in yaptığı Charlotte Bronte portresi.

Alt: Emily Bronte'nin *Uğultulu Tepeler* adlı romanında Heathcliffe ve Cathy'nin buluşma yeri olarak meşhur olan İngiltere'deki Penistone Kayalıkları.

"KEYİFLİYKEN HIRLARIM,
KIZGINKEN KUYRUK SALLARIM."

Lewis Carroll'ın kitabı *Alice Harikalar Diyarında*'dan bir sahnenin John Tenniel tarafından yapılmış bir illüstrasyonu.

Sol üst: Alex Ehrenzweig'ın James Joyce portresi.

Sağ üst: Sidney Paget tarafından yapılmış "Sherlock Holmes'ün Ölümü" adlı eser. Bu resim, Sir Arthur Conan Doyle'un, Holmes'ün vakitsiz ölümünü içeren *Sherlock Holmes'ün Anıları* adlı kitabının iç kapak resmidir.

Alt: Doğum yeri Ukrayna'daki Joseph Conrad anıtı. Anıtta, *Lord Jim* adlı romanından bir alıntı yer alır: "İnsanı denizdeki yaşamdan daha çok cezbeden, kendine getiren ve esir eden başka bir şey yoktur."

BÖLÜM 5

VICTORIA ÇAĞI VE SANAYİ DEVRİMİ

Kraliçe Victoria (1837–1901) Britanya toplumunu ve sanatını şimdiye dek taç giymiş tüm İngiltere kral ve kraliçelerinden daha çok etkiledi ve şahsi ahlak anlayışı ile tercihleri tebaası üzerinde geniş çapta yankı bulan son hükümdar oldu. Victoria çağı, küresellik ve emperyalizm "İngilizlik" kavramını çok daha karmaşık bir hale getirmeden önce İngiltere'nin monokültüre sahip olduğu son dönemdi. Ancak yazarlar ellerini ovuşturarak şimdiden, sürekli değişen ve gittikçe zalimleşen bir dünyada İngiliz olmanın anlamını sorgulamaya başlamışlardı bile. Bununla birlikte dönemin edebiyatı, İngiliz toplumunun inanılmaz derecede tanzim edilmiş ve bölünmüş yaşamını, sayısız sosyal normunu ve başka insanların düşündükleriyle ilgili sürekli endişe halini anlatmış, hicvetmiş ve sorgulamıştır.

Okur-yazar olmak daha çok mümkün oldukça ve matbaalar, kitapların her yere yayılmasını ve uygun fiyatlı olmasını sağladıkça büyük şairlerin sıklıkla akademik ve didaktik çalışmaları, düzyazının hakiki, insanın kendinden bir şeyler bulabileceği ve gerçek yaşamı yansıtan yapısı ve hikâyelerinin yanında popülerliğini yitirmiştir. Roman, hikâyelerinde karakterlerinin zihinlerine giren ve onların düşüncelerini doğrudan okuyucuların zihinlerine yerleştiren Henry Fielding ve Jane Austen gibi yazarların mirasıdır. Bütün

sanatlarda olduğu gibi bu formun da klişeleri ve kendine has özellikleri oluşmuştu. Victoria çağı romanlarındaki baskın tür macera hikâyeleri, toplumsal hiciv ve iyi adamların şans eseri, sıkı çalışma ve aşk sayesinde kazandıkları, kötü adamların da hak ettikleri şekilde cezalandırıldıkları idealleştirilmiş hikâyelerdi.

Victoria çağındakiler, çocukluğu romantikleştirerek bu dönemin, keşfe, öğrenmeye ve oyuncul heveslere adandığı özel, belirli ve masum bir dönem olduğu fikrini benimsemiştir. Çok kapsamlı okul reformları sayesinde de tarihte ilk defa çocuklar genel olarak okur-yazardı ve yayıncılar da onlara kitap sağlamaktan memnunlardı. Lewis Carroll, Robert Louis Stevenson ve Charles Dickens, dünyayı bir çocuğun gördüğü gibi gören ve çocuksu bir hayranlığa sahip birinci tekil şahıs karakterler yaratarak çocuk romanlarının temel formunun oluşmasına yardımcı oldular. Yetişkinlere gelince, onlar da büyük ve heyecan verici hikâyeler istiyordu. Yazarlar onların kalbini, Sherlock Holmes, Dr. Jekyll (ve Mr. Hyde) ve Dracula gibi örneklerini gördüğümüz gizemli ve doğaüstü hikâyelerle kazanmıştı.

LORD ALFRED TENNYSON

Kral Olmak Güzeldir

Alfred Tennyson 1809 yılının Ağustos ayında, cennet gibi bir yer olan Somersby kasabasında dünyaya geldi. Yirminci yüzyılda *Yıldız Savaşları*'nı izledikten sonra evinin arka bahçesinde, ağaç dalından ışın kılıcıyla Luke Skywalker taklidi yapan bir çocuk gibi Tennyson da kafayı, şiir sever annesinin sık sık yüksek sesle okuduğu Kral Arthur efsanelerine takmıştı ve çocukluğunu bir dere kenarında Kral Arthur ya da Sir Lancelot rolü yaparak geçirmişti. O hikâyeler ve o edebi gelenek Tennyson'ı meşhur bir edebiyatçı olmaya götürecekti.

Tennyson'ın babası akıl hastası, epileptik ve alkolikti; tüm bunlara rağmen Somersby papaz evini yöneten, Cambridge'de eğitim görmüş bir rahipti. Tennyson'ın yalnızca klasikleri okumasında ve din adamlığı gibi daha uygun bir kariyer edinmesinde ısrar ediyordu; ancak Tennyson'ın annesi onu, kendi epik hikâyelerini yazmaya teşvik etmekteydi. Tennyson, onun gözetimi altında *Arthur'un Ölümü*'nün ve John Milton'ın *Kayıp Cennet*'inin büyük bölümünü ezberledi. On dört yaşına geldiğinde kendi şövalye hikâyelerinin yanı sıra 6000 dizelik epik bir şiir ve uyaksız dizelerle *Şeytan ve Hanımefendi (The Devil and the Lady)* adlı bir oyun yazmıştı. On sekiz yaşında Cambridge'e başladı ve erkek kardeşi Charles'la birlikte *İki Kardeşin Şiirleri (Poems by Two Brothers)* adlı bir kitap yayımladı. Edebi açıdan büyük heyecan uyandırmadıysa da üniversitenin bir başka öğrencisi Arthur Hallam tarafından yönetilen bir yeraltı edebiyat kulübünün ilgisini çekmeyi başardı. Hallam ve Tennyson yakın arkadaş oldular ancak Hallam 1833 yılında, yani sadece altı yıl sonra beyin kanamasından öldü. Tennyson'ın pek çok şiiri Hallam'a ithaf edilmiştir ve en önemli Tennyson âlimlerinden biri olacak Tennyson'ın oğluna da Hallam Tennyson adı verilmiştir. Ten-

nyson Arthur Hallam'ı, kendisine sadece istediği şeyi (neredeyse yalnızca Kral Arthur hakkında) yazma konusunda güven vermekle kalmayıp şiirlerini yüksek sesle icra etmesinde de cesaretlendirdiği için yüceltir.

Alıntı

"Ama ağında mutludur yine
Örmekten aynanın sihirli görüntülerini
Çünkü sessiz gecelerin içinden sık sık
Bir cenaze, duman bulutları ve ışıklarıyla
Ve müziğiyle, gelir Camelot'tan:"

—"Shalott'un Hanımı"

Lord Alfred Tennyson'ın, İngiltere tarihine en dikkat çekici katkısı, ülke sanatında milliyetçi bir tutkuyu ve gururu ateşlemesidir. Bunu, Kral Arthur ve Yuvarlak Masa Şövalyeleri efsanelerini canlandırarak başarmıştır. Zaten Tennyson'ın niyeti de tam olarak buydu. Ona göre Kral Arthur hikâyeleri İngiliz kültürel mirasının önemli bir parçasıydı ve bu hikâyelerin temaları kendi dönemiyle de çok bağlantılı olduğundan çağdaş okuyucuların bunları benimsemesi gerektiğini düşünüyordu. Bu efsanelere "şiirsel konuların en önemlisi" diyordu; çünkü bu hikâyeler, onur ve şövalyelik gibi evrensel temalar hakkındaydı ve gerçekçi karakter arketipleri sunuyordu.

İyi Şövalye

Tennyson'ın tek başına derlediği şiirlerden ilki olan *Şiirler* (*Poems*, 1833) adlı kitabı, Kral Arthur'a odaklanan birkaç şiir içerir ve bunları "Shalott'un Hanımı" (Lady of Shalott), "Sir Launcelot ve Kraliçe Guinevere" (Sir Launcelot and Queen Guinevere), "Sir Galahad" ve "Arthur'un Ölümü" (Morte d'Arthur) gibi daha uzun şiirler izler. Bu şiirler her ne kadar Arthur hikâyelerini ve efsanelerini yüceltiyor

olsa da çoğu Tennyson'ın kendi analizlerini içeren ona özel versiyonlardır. Örneğin "Sir Galahad" şiirinde Tennyson'ın şövalyesi saf ve dürüsttür, ancak kendini analiz eden, kibirli bir karaktere sahiptir ve –Victoria döneminin ortaçağ idealine uygun şekilde– maceraya atılmak için sabırsızlanıp durur.

Tam zamanlı yazarlık yapabilecek kadar varlıklı olan Tennyson, 1830'larda pek dikkat çekmeyen şiirler ve bir şiir koleksiyonu üzerinde çalışıp durdu. Ardından 1840'larda bazı kötü yatırımlar neticesinde tüm mirasını yitirince Emily Sellwood adlı nişanlısıyla da ayrıldı. Ancak neyse ki 1842'de *Şiirler*'in iki ciltlik baskısı sayesinde mirasına tekrar kavuştu. Eserin adı 1833 baskısıyla aynı kalmasına rağmen bu tamamen yeni bir derlemeydi ve Kral Arthur şiirlerine ağırlık veriyordu. Okuyucular ve eleştirmenler arasında çok tutuldu. Peki, bu, on dokuzuncu yüzyılın ortalarında İngiltere'de yaşayan bir şair için ne anlama geliyordu? William Wordsworth'ün başarısının ardından İngiltere'nin on ikinci devlet şairi unvanını kazanması anlamına geliyordu. Bu başarı, Sellwood'un aşkını da geri kazanmasına yardımcı oldu.

Tennyson artık kraliçenin resmi şairiydi ve pek çok açıdan Victoria çağının resmi yazarıydı. O dönem İngiltere'deki en ünlü ve apolitik figürdü. Uzun sakalı, pelerini ve geniş şapkasıyla ihtişamlı bir görünümüne sahip olduğundan halk arasında da dikkat çeken bir figürdü ve gürleyen sesiyle şiir okumaları yapardı. Kraliyet şairi olarak İngiltere'nin sanayi ve siyasi alandaki pek çok zaferini öven şiirler yazması gerekiyordu. Ne tuhaftır ki, politika ve askeri dünya Tennyson'ın aşina olduğu ve hatta rahat ettiği alanlar değildi; kendini, kırsal İngiltere'yle daha uyumlu hissediyordu. Ama bu tam da Victoria çağına özgü bir durumdu: Tennyson, hızla değişen bir topluma olan görevleriyle doğanın ve geçmişin saflığı ve gerçekliğine duyduğu sevgi arasında bölünmüştü. Ne olursa olsun bu görevi ona yılda 10.000£ kazandırıyordu; bu, çok sevdiği kırsalda bir ev alıp zamanının çoğunu *Kralın İdilleri (Idylls of the King)* adlı eseri üzerinde çalışarak geçirmesine yetecek bir meblağdı.

Kırsalın Şiirleri

Tennyson büyük eseri haline gelecek *Kralın İdilleri*'ni yazmaya 1831 yılında, henüz yirmi iki yaşındayken başladı. Bu eseri yazmak, yeniden yazmak ve gözden geçirip düzeltmek için nihayetinde on yıllar harcayacaktı. Örneğin 1833 yılında on iki bölümlük bir taslağı düzyazı olarak tamamladı, ancak 1840 yılında bunu, beş perdelik müzikal bir pandomim performansına dönüştürdü. Sonunda da 1859-1885 yılları arasında on iki tane uyaksız manzume serisi olarak yayımlandı. Tennyson bu eserin, dönemin meseleleri ve sorunlarını yansıtan –Britonların kendilerinden bir şeyler ve bir derinlik bulduğu ulusal İngiliz destanı olan– Kral Arthur efsanelerinin çağdaş bir "diriliş"i olmasını amaçlamıştı. *Kralın İdilleri* gerçekten de Victoria çağı İngiltere'sinin idealizm ve ahlak kavramlarının Arthur efsaneleri aracılığıyla sunulan bir ifadesidir. Eser, dönemin alaycı ve bencil tutumuna bir darbe niteliğindeydi ve Tennyson'ın okuyucularının, geçmişin ideallerini kucaklamasına imkân tanımıştı. Tennyson'ın onu yazmak için harcadığı tüm zamana değmişti. *Kralın İdilleri* basıldığı ilk ay 10.000 kopya sattı. İngiliz kültürüne ve milli gurura katkılarından ötürü Kraliçe Victoria, 1884 yılında Alfred Tennyson'ı lort ilan etti. Bunun ardından Lord Alfred Tennyson olarak bilinen yazar, bundan yalnızca sekiz yıl sonra öldü.

Edebiyat Dersi

Tennyson'ın, Arthur'u konu alanların dışındaki işleri arasında 1847 yılının Noel'inde yayımlanan "Prenses" (The Princess) adlı uzun bir şiir yer alır. Şiirin ilk kıtalarında Tennyson, cesurca bir tavırla kadınların erkeklerle eşit olduklarını, eğitime ve özel okullara ihtiyaç duyduklarını savunur. Ancak "Prenses" ilerlerken Tennyson biraz geri adım atarak kadınların erkeklerle aynı entelektüel seviyede olmalarına rağmen farklı doğal rolleri olduğunu söyler. (Şiirin sonunda erkek kahraman daha erkeksi, kadın kahraman da daha dişi bir havaya bürünür ve her ikisi de mutluluğu bu şekilde bulur.)

CHARLES DICKENS

Halkın Sesi

Charles Dickens (1812–1870) Victoria dönemi ve sanayi çağı İngiliz edebiyatında çok önemli bir figürdür. Romanları ve hikâyeleri, on dokuzuncu yüzyıl İngiltere'sinin yaşantısını öyle canlılıkla sunar ki hem tasvirler hem de duygusal gerçekçilik içerdiklerinden dönemin âdeta yaşayan, soluk alan bir belgesi haline gelir. Örneğin bürokrasi, mahkemeler ya da yetimhaneler biçiminde sunulan sisteme boyun eğmek zorunda kalan alt sınıflar, öksüzler ve kadınlar hakkındaki hikâyeleri İngiltere'de gerçek anlamda sosyal ve yasal değişiklikler, gelişmiş bir sosyal güvenlik ağı oluşmasını sağlamıştır.

Dickens'ın *Büyük Umutlar, Oliver Twist* ve *Kasvetli Ev* gibi gerçekçi, insanın kendinden bir şeyler bulabileceği romanları aynı zamanda kitlesel iletişim araçlarının gelişimiyle de aynı zamana denk gelmiş ve bunların oluşmasına yardımcı olmuştur. Aslında Dickens'ın romanları, pek çoğu her ay bir bölüm olarak seri biçiminde yayımlanmış olsalar da ilk modern romanlardır. Romanların o dönem bu şekilde sunulmasının sebebi, bu olağanüstü yazarın ürettiği herhangi bir şeye büyük talep olması ve insanların onu hemen okumak istemesiydi. Dickens'ın yirminci yüzyılın ünlü, isim yapmış yazarlarının öncüsü olduğu savunulabilir.

Gündelik Yaşam Edebiyatı

İngiliz alt sınıfının kasvetli dünyası hakkında yazmak, çocukluğunda bu türden bir baskıya ve yoksulluğa ilk elden maruz kalan Dickens'a doğal geliyordu. Çocuk yaşta iki kardeşini kaybettikten sonra ailesi Londra'ya taşındı; Dickens on iki yaşındayken ayakkabı cilası fabrikasında kavanozları etiketleme işi buldu. Ailesi borçlular hapishanesine gönderildiğinde bir pansiyonda oda kiralamaya yetecek kadar kazanıyordu. Dickens yetişkinliğe geçtiği dönemde

pek çok farklı işte çalıştı: hukuk kâtipliği, gazete muhabirliği ve o sıralarda ortaya çıkan magazin formatı için kısa hikâye yazarlığı.

Dickens halktan biri olduğundan alelade insanlar için yazıyordu. Romantik dönem kadar yakın bir döneme dek okuma ve yazma yalnızca varlıklılara özgü bir uğraştı, çünkü sürekli olarak bütün bir gün boyunca çalışmak zorunda değillerdi. Dahası varlıklı ve soylular çoğu kez yazılı eserlerin de konusu oluyordu. (Shakespeare'in oyunları bile esasen hanedan ve soylu ailelerle ilgiliydi.) Dickens'ın sıradan insanlar hakkındaki öyküleri, bu sıradan insanların da genel anlamda edebiyatla, özellikle de Dickens'ın kitaplarıyla ilgilenmelerini sağladı.

Kültürel ve Edebi Bir Etki Yaratmak

Dickens'ın ufak tefek pek çok yeniliği arasında paralel hikâye yapısı da vardır. Örneğin *Nicholas Nickleby'ın Yaşamı ve Maceraları* yıllar süren bir dönemi kapsar ve pek çok karakter içerir; bu karakterlerden bazılarının hikâyesi birkaç sayfalığına ayrıca anlatılır. Bu tür bir yapı, romanların Dickens'tan önceki kurmacalarda olduğu gibi tek bir ana konu yerine farklı farklı karakter, hikâye ve sahnelerle dolmasına imkân tanımıştır. Dickens aynı zamanda, bir hikâye anlatma aracı olarak geriye dönüş kullanımını da (örneğin *Noel Şarkısı*'ndaki Noel Geçmişi Hayaleti) popülerleştirmiştir. Dickens okuyucuya karakterin geçmişine bir göz atma fırsatı sunarak, kurnazlıkla karakterin motivasyonunu ortaya çıkarır, böylece daha kapsamlı, daha gerçekçi figürler yaratır.

Ancak en önemlisi de Dickens, mekânların ya da insanların fiziksel detaylarını uzun paragraflar boyunca tasvir eden başlıca ilk romancıydı. Bunun öncesinde, oyun yazarlığı geleneğinin bir sonucu olarak tasvirler seyrekti. Dickens, seçtiği farklı karakter isimleriyle de ayırt edici özellikleri pekiştiriyor ve pek de gizli kapaklı olmayan bir yolla okuyucuyu karakter hakkında bilgilendiriyordu: Örneğin *İki Şehrin Hikâyesi*'ndeki Bay Stryver idealist bir avukat ya da çok çalışkan biriydi.

Alıntı

"En iyi zamanlardı, en kötü zamanlardı, bilgelik çağıydı, aptallık çağıydı, inanç devriydi, kuşku devriydi, aydınlık mevsimiydi, karanlık mevsimiydi, umudun baharıydı, çaresizliğin kışıydı."

—*İki Şehrin Hikâyesi*

Eserleri, İngilizce konuşan dünyanın kimliğinin bir parçası haline geldi. Örneğin Dickens'ın döneminde 25 Aralık Londra'da sıradan bir iş günüydü. Bu durum Noel Şarkısı ile değişti. Dickens bu kısa romanda, bir bayramı sıcak ve cömert bir şekilde kutlamamanın yanlış olduğunu göstermek üzere huysuz ve cimri Ebenezer Scrooge'u kullanmıştır. Hikâyedeki "Noel'in gerçek anlamı" temasıyla Dickens, Noel'in nostaljik ve duygulu bir zaman olması gerektiğini savunmuştur. Yine bu fikri de kendi çocukluğundan almış, Noel Şarkısı'nı karlar içinde bitirerek pek çok neslin "beyaz bir Noel" arzulamasına sebep olmuştur. Londra'da artık aralık ayının sonlarında neredeyse hiç kar yağmıyor, ancak Dickens 1810'larda küçük bir çocukken her Noel yağardı.

Edebiyat Dersi

Size hiç Varyemez (Scrooge) diyen oldu mu? Olduysa, bundan Dickens'ı sorumlu tutabilirsiniz. *Noel Şarkısı*'ndaki Ebenezer Scrooge adlı kişinin soyadı (Varyemez) o denli çağrışım yüklüdür ki, bu sözcük huysuz ve pinti, bilhassa da Noel'den keyif almayan biri anlamını kazanarak modern konuşma diline girmiştir.

İsimleri bir sıfat olacak denli kalıcı iz bırakan yalnızca bir avuç yazar vardır. Ancak "Shakespearevari", "Kafkavari" ve "Shawvari" ifadeleri, sırasıyla William Shakespeare, Franz Kafka ve George Bernard Shaw'dan esinlenen eserleri tanımlamak için kullanılsa da "Dickensvari", gerçek dünyaya sızarak acınası bir yoksulluk halini anlatır.

GEORGE ELIOT

Kırsalda

George Eliot ismini duymuş ancak bunun sadece bir mahlas olduğunu bilmiyor olabilirsiniz. George Eliot gerçekte Mary Ann Evans adlı bir kadın olarak bilinirdi, ancak kitaplarında takma isim olarak bir erkek adı kullanmıştı.

Eliot, on dokuzuncu yüzyılın ortalarındaki İngiltere'de genellikle kadınların avantajları olarak görülen şeylere sahip değildi; zengin ya da seçkin bir aileden gelmiyordu, hatta bir hanımefendiye "uygun" şekilde evlenmeyi bile reddetmişti. Karısını kendisini boşamaya ikna edemeyen George Henry Lewes'le arkadaşlık ediyordu. Ve elbette bir yazardı; bu da görgülü üst sınıf tarafından, daha çok değilse bile en az bu arkadaşlık ilişkisi kadar kınanan bir şeydi. İşte bu yüzden kendisine yazmak için bir erkek adı seçmek zorunda kalmıştı. Eliot resmi bir eğitim almamıştı, ancak becerisini geliştirmek üzere gittikçe yoğunlaşan bir çalışma programıyla yetişkinliğinde kendini eğitti. Detaylara dikkat etmeyi öğrenmek üzere Alman felsefe metinlerini İngilizceye çevirdi; bir yandan çağdaş yazarlar ve biçemsel akımları takip ederken yapının işleyişini ve biçimi analiz etmeye kendini zorlamak için makaleler yazdı ve derledi. Kendini hazır hissettiğinde kurmaca yazarlığına başladı; zaman içinde de kısa hikâyelerden romanlara geçti.

1873 yılında Eliot edebiyat dünyasında bir yıldızken, Cambridge Üniversitesi'nde edebiyat eleştirmeni F.W.H. Myers'la tanıştı. Sohbetleri sırasında çoğu edebiyat eserinin en çok incelediği üç kavramda mutabık kaldılar: Tanrı, ölümsüzlük ve görev. Myers'ın ifadesine göre Eliot'ın konu hakkındaki düşünceleri şöyleydi:

> "İlki nasıl tasavvur edilemez, ikincisi ne denli inanılmazdır; oysaki üçüncü, ne kadar da mecburi ve mutlaktır."

Bu düşünceler sadece onun çalışmalarının bir temsili değil, aynı zamanda Victoria çağının sonlarında gittikçe artan genel kanıydı. Bilinç ve teknoloji ilerledikçe dünya küçüldü ve İngiltere'deki insanlar tek gerçek inançlarından ya da en azından İngiltere Kilisesinin bu inanca dair yorumundan şüphe etmeye başladılar. Bazı şairler diğer türlere duyulan sevginin ya da doğaya dönüşün bu boşluğun yerine konabileceğini söyleseler de Eliot'ın romanları, dini dogmalardan bağımsız dahi olsa ahlakın yaşama anlam katabileceğini ileri sürecekti.

Daha Gerçekçi

Eliot özellikle de kariyerinin başında, bildiği şeyleri yazdı; bu, şevkle yazmaya başlamak isteyen biri için senaryolar ve karakterler uydurmaktan daha kolay bir yoldu. Eliot, Victoria çağının önemli bir yazarı ve edebiyat tarihinde öne çıkan bir figür haline geldi, çünkü eserleri son derece gerçekçiydi ve tam teşekküllü bir akım olarak gerçekçiliğe yöneliyordu. Eliot'ın gerçekçiliği (ve bir akım olarak gerçekçilik) iki yönlüdür:

- Eliot'ın çalışmaları, insan doğasına dair incelikli ve derin psikolojik içgörüler içerir.
- Ayrıca eserlerinde, çoğu İngiliz romanında ezici üstünlüğe sahip Londra'nın dışındaki yaşamı tasvir etmiştir. İngiliz nüfusunun çok büyük kısmının yaşadığı kasabalar ve köylerin de en az şehirdeki kadar dram (ve görkem) içerdiğini göstermiştir.

Dickens gibi Eliot da ahlakın zaferine ilişkin basit hikâyeler anlatmıştır; yalnızca Eliot bunu kasabalılar hakkında yazarak ve onlar için yapmıştır.

Değirmen ve Marner

Eliot'ın ilk önemli eseri, *Floss Nehrindeki Değirmen* (1860) adlı yarı otobiyografik romandır. Doğu İngiltere'de bir köyde büyüyen iki

kardeş Tom ve Maggie Tulliver'ın yaşamlarının on yılını anlatır. Kırsalda yaşayanların genel sorunlarını betimlerken seçim ve şans arasındaki çatışmayı inceler. Tom ve Maggie'nin babası, inatçılığı yüzünden borçlarını bir türlü ödeyemezken, diğerlerinin de geçimlerini nasıl sağlayacakları tamamen şansa kalmıştır. Bu sırada Maggie büyür ve pek tatminkâr olmasa da belli belirsiz bir aşk kavramıyla tanışır.

Alıntı

"Eski zamanlarda gelip insanların elinden tutan ve onları yıkım şehrinden alıp götüren melekler vardı. Beyaz kanatlı melekler görmüyoruz artık. Ama yine de insanlar bu tehditkâr yıkımdan uzaklaştırılıp götürülüyor: Bir el ellerini tutarak onları nazikçe daha huzurlu ve aydınlık bir diyara götürüyor, böylece artık geriye hiç bakmıyorlar; küçük bir çocuğun eli olabiliyor bu."

—Silas Marner

Eliot daha sonra, tüm altınlarını ve neredeyse ruhunu kaybeden ancak Noel'de gelen bir öksüz sayesinde kurtuluşa kavuşan yalnız ve pinti bir adamla ilgili *Silas Marner* (1861) adlı kısa romanı yayımladı. Eliot'ın diğer romanları gibi bu da basit yaşamları ve sıradan insanları yüceltir, insanlığın iyi yanı ve karanlık yanı arasındaki daimi etkileşimi inceler.

Sıradanı Yüceltme

Middlemarch'ta (1877) Eliot'ın taşra yaşamını dikkatle incelemeye başladığını görürüz. Dönemin en titizlikle işlenmiş gerçekçi romanlarından biri olan eserde Eliot'ın, (o yaşam tarzını değilse de) burada geçen kasabayı uydurmuş olması ironiktir. Olaylar, kendinden yaşça epey büyük ve gayet aksi biri olan Muhterem Casaubon'la yeni evlenen Dorothea başta olmak üzere yedi karak-

ter etrafında toplanır. Uzayıp giden roman, hikâyeye pek de etkisi olmasa da ortamı resmeden ve dolayısıyla da konuları ve karakterleri daha canlı kılan pek çok gündelik detay içerir.

Alıntı

"Ancak etrafındakiler üzerindeki etkisi çok ama çok büyüktü: Çünkü dünyanın artan iyiliği, kısmen tarihsel olmayan eylemlere bağlıdır; senin ve benim için o kadar kötü sayılmayabilecek şeyler de bunu kısmen, sadık bir şekilde gizli yaşamlar sürmüş ve ziyaret edilmeyen mezarlarda yatanlara borçludur."

—*Middlemarch*

Middlemarch, büyük olayların değil gündelik yaşam gerçeklerinin yüceltilmesi bağlamında geçmişin büyük edebi metinlerinden ayrışır. Eliot'ın, evliliği romantik olmayan şekilde tasvir etmesi de dikkat çekicidir. Çoğu kurmaca eser ve oyun, bir düğünle ve "sonsuza dek mutlu bir yaşam"la biterken Eliot *Middlemarch*'ta evliliği başlangıç noktası alır ve bunu çoğunlukla karmaşık bir yolculuk olarak anlatır.

Genişleyen Bakış Açısı

Eliot her zaman doğu İngiltere'deki küçük, sakin sayılabilecek köyler hakkında yazmamıştır. *Romola*'da (1863) ne kendi döneminde ne de İngiltere'de geçen bir romanla başka bir dala geçer. 1490'larda Floransa'da geçen, İtalyan Rönesansı hakkındaki bu tarihi roman hem sanat hem de din alanında yaşanmakta olan büyük değişimleri inceler.

Daniel Deronda da (1876) ulusal ve kültürel kimliğe, İngilizliğin doğasına ve yerleşik önyargılara iğneleyici bir bakıştır. Esere adını veren karakter, Yahudi olduğunu öğrenen İngiliz bir aristokrattır. Deronda bir anda ülkesindeki Yahudi karşıtlığının farkına varır ve

romanın sonunda Britanya'yı terk ederek Ortadoğu'ya gider. Roman öncelikle İngiltere'ye yönelik apaçık eleştirisinden dolayı ve (Eliot'ın suçlamalarını doğrular nitelikte) Yahudi bir başkahramana sahip ilk İngiliz romanı olması sebebiyle tartışma yaratmıştır.
Eliot'ın düzyazısındaki en yenilikçi unsur yazarın, karakterleri acımasızca eleştirmeden, eylemleri üzerine yorum yapmadan veya okuyucunun hissetmesi gereken duyguları tasarlamadan duramamasıdır. Örneğin *Middlemarch*'ta Eliot âdeta okuyucuya, kafasını kaldırıp etrafını sarmalayan sefalete bakmasını haykırır (ama bu sefalet onları fazlasıyla sarsabilir):

> "Tekerrürün ta kendisinde yatan o trajedi unsuru, henüz insanlığın kaba duygularına sirayet etmedi; belki de buna katlanmamız mümkün olmaz. Sıradan insan yaşamını keskin bir bakışla görüp hissedebilseydik, bu, çimenlerin büyürken çıkardığı sesi duymak, sincabın kalp atışlarını işitmek gibi bir şey olurdu ve o zaman sessizliğin diğer yüzünde bulunan o uğultu bizi öldürürdü."

Eliot, kitaplarını yayımladığı yirmi yılda İngiliz edebiyatı kapsamını daha çok üslup içerecek şekilde genişletmiştir. Yazarlığın kadınlar için uygun bir meslek olmadığına dair gittikçe saçma görünen görüşe meydan okumakla kalmamış, kırsal toplumlardaki insanların da diyecek sözleri olduğunu göstermiştir. Eliot olmasaydı, daha sonraki Brontë kardeşler ve Thomas Hardy gibi edebi ışıkların doğmaları büyük ölçüde zorlaşırdı.

BRONTË KARDEŞLER

Bozkırın Gücü

Charlotte, Emily ve Anne Brontë, nesiller boyu sanatsal bir ilham sonucu yazarlığa bir şans veren soylular ya da varlıklı kimselerin aksine yazarlık üzerinde çalışmaya ve bunu meslek edinmeye karar veren yeni nesil yazarlar arasında yer alırlar. Bu da edebiyata işçi sınıfı (ya da çalışan yoksullar) bakış açısını katmıştı; kadın olmaları da cabasıydı. İngiliz edebiyatında her iki kesimin de sesi o güne dek işitilmemişti.

Ülkenin kuzey kısmındaki Yorkshire bozkırlarında yer alan Haworth cemaatini yöneten İrlandalı din adamı Patrick Brontë'nin kızları Londra'nın yakınında bile değillerdi. Yaşadıkları yerin konumuna rağmen Brontëlerin popüler olması, gelecek yüzyılın Londralı olmayan, Londra'da yaşamayan ve Londra hakkında yazmayan yeni yazarlarının doğuşunun habercisi niteliğindeydi. George Eliot'ın yanı sıra onlar da İngiltere'deki başka yerler ve başka insanlar hakkında yazarak ulusal edebiyatın kapsamını genişlettiler. Eserleri her ne kadar şehrin sınırları dışındaki dünyayı gözler önüne serse de Brontë kardeşler dünyaya karşı oldukça nahoş hisler besliyordu.

Kuzey Kasabasında Yaşam

Brontëlerin, Yorkshire bozkırı romanları gotik, karanlık ve duygusal açıdan dürüst bir niteliktedir. Brontëler böylesi soyut hisler o dönem çoğunlukla şiirlerde ele alınmasına rağmen duyguları temel alan romanlar yazmışlardır. Ancak bunu, gotik kurmacanın tüm unsurlarını kullanarak yapmışlardır:

- büyük evler
- kasvetli ortam
- ürkütücü unsurlar
- melankoli ve kötü talihe ilişkin alametler
- aşk gibi iyi şeyleri bile sarmalayan derin, acılı hisler

Hikâyenin geçtiği yerler gayet ilkel, canlı ve unutulmaz, karakterler de psikolojik açıdan gerçekçi ve dürüstçe tasvir edilmiştir. Bu da Brontëleri ilk feminist yazarlar arasına yerleştirir.

Mahlasla Gelen Başarı

Brontëlerin kariyerleri neredeyse daha başlamadan bitecekti. 1846 yılında Charlotte Brontë birkaç şiirini, o dönem İngiltere'nin devlet şairi olan Robert Southey'ye gönderdi. İyi haber, Southey şiirleri okuyup cevap yazmıştı. Kötü haberse, kadın olduğu için edebiyatta bir geleceği olmadığını söylemişti. Southey şöyle yazmıştı:

> "Edebiyat kadınların mesleği olamaz ve olmamalıdır da. Kendi görevleriyle daha çok haşır neşir oldukça, ister bir meşgale ister bir iş olarak buna ayıracak daha az zamanları olacaktır."

Gözü pek Charlotte Brontë en iyi şiirlerinin yanı sıra Emily ve Anne'inkileri de derleyip Londralı bir yayınevi olan Aylott and Jones'a gönderdi; yayınevi de şiirleri Currer, Ellis ve Acton Bell tarafından yazılmış *Şiirler* başlığıyla yayımladı. Southey örneğinde görülen mevcut önyargılar sebebiyle bunlar erkek isimleriydi; Currer, Ellis ve Acton Bell sırasıyla Charlotte, Emily ve Anne Brontë'nin baş harfleriyle başlar. İlk baskıda satılan kopya sayısı ikiydi.

Peki, şiirlerinin başarısızlığı karşısında Brontëler ne mi yaptılar? Roman yazdılar. Kısmen cinsiyetçi yayıncılık sektörünü atlatabilmek kısmen de kitapları iyi satarsa tanınmak istemediklerinden mahlaslarını kullanmaya devam edeceklerdi.

Alıntı

"Yoksul, sıradan, gösterişsiz ve gencim diye ruhsuz ve kalpsiz olduğumu mu düşünüyorsun? Öyleyse yanılıyorsun! En az senin kadar ruhum, seninki kadar dolu bir kalbim var! Tanrı bana biraz güzellik ve zenginlik bahşetmiş olsaydı şu an benim için senden ayrılmak ne kadar zorsa senin benden ayrılman da o kadar zor olurdu!"

—*Jane Eyre*

Pek de Sıradan Olmayan Bir Karakter

Charlotte Brontë (Currer Bell), genellikle genç bir kadının yetişkinliğe geçişi ve bu süreçte deneyimlediği duygular hakkında, çoğunlukla mantık ve sağduyuyu tutkular ve kalbin sesiyle dengeleyen yarım düzine roman yazmıştır. Bu tür nitelikler taşıyan *Shirley* (1849) ve *Villette* (1853) gibi sonraki eserlerden önce ilk yazdığı roman *Jane Eyre* idi (1847). Ana karakterin bakış açısından anlatılan (bu, genellikle şiir sanatının işaretlerinden biri sayılır) yoğun duygular ve kararlı bir üslupla kaleme alınmış roman, kitaba adını veren karakterin Thornfield Malikânesinin efendisi Bay Rochester'a âşık olup kendi ahlaki inançlarını geliştirerek çocukluktan yetişkinliğe geçiş yolculuğunu anlatır. Jane'in bakış açısından anlatılan ve bunu oldukça içsel bir şekilde yapan eser, anlatı formunda ve feminizm bağlamında önemli bir gelişmedir.

Yeni Tepelere Doğru

Brontë ailesi 1847'de iki klasik roman üretti. İlki *Jane Eyre*, ardından Ellis Bell/Emily Brontë'nin *Uğultulu Tepeler* adlı romanı. *Uğultulu Tepeler*, karakterlerin yaşamlarının zor olması, bu sıkıntıların sıkı

çalışma sonucu aşılarak mutlu bir sona varılması bağlamında tam bir Victoria çağı romanıdır. Ancak aynı zamanda gotik romantizm geleneğine geri dönüş çağrısıdır; kocaman, ürkütücü bir evde gezinerek ıstırap çeken, kendine acıyarak debelenip duran ve günahkâr doğalarına dövünen karakterlerle dolu pek çok sahne vardır. Kuzey İngiltere'nin uzak bozkırlarında geçtiğinden karakterler coğrafi koşullar sebebiyle izole bir yaşam sürmekte, onlar için pek bir anlam ifade etmeyen Londra'dan kopuk yaşamaktadırlar. Londra sahnesiyle kuşatılmamış birkaç Victoria çağı romanından biridir. Londra farkındalığı kesinlikle mevcuttur (Catherine ve Heathcliff görünmez lortlar ve leydilerin, onların eylemlerini nasıl yargılayacaklarından fazlasıyla endişe ederler) ancak şehir uzaktadır, oysa karakterler bireysel sorunlarıyla burada ve şimdi uğraşmaktadırlar.

Alıntı

"Ehemmiyetsiz varlığının tüm gücüyle sevse bile, benim bir günde verebileceğim sevgiyi seksen yılda veremezdi."

—*Uğultulu Tepeler*

Uğultulu Tepeler aynı zamanda Brontë'nin, karakterlerin duygu ve motivasyonlarının en derinlerine nüfuz etmesi bağlamında Victoria çağı romanından ziyade bir aşk romanıdır. Heathcliff şiddete eğilimli, duygusal açıdan enkaz gibidir ve dünyanın yükünü omuzlarında taşır. Hem dehşet saçan bir canavardır hem de Victoria çağına has edep kurallarını reddettiği ve tüm duygularını şevkle yaşadığı için okuyucunun ilişki kurabildiği hatta çekici bile gelen bir karakterdir.

Alıntı

"Bizi yaşama bağlayan şeyler senin tahmin ettiğinden ya da ne kadar sertçe çekiştirilseler de kopmayacaklarını hissetmeyen herhangi birinin tahmin edebileceğinden daha sağlamdır."

—Agnes Grey

Hall'da Gri Günler

Anne Brontë de (ya da Acton Bell) 1847 yılında bir roman yazdı: *Agnes Grey*. Genel hatları yazarın Yorkshire'da yaptığı mürebbiyelik deneyimlerine dayanan romanda Agnes her biri korkunç ve saygısız çocuklarla dolu varlıklı kişilerin evlerinde çalışır. Sorumlu olduğu çocuklardan biri büyüyüp berbat bir evlilik yapar, Agnes'in babası ölür ve o da sonunda bir bölge papazıyla evlenir.

Anne Brontë 1848 yılında ikinci (ve sonuncu) romanı *Wildfell Hall'un Kiracısı*'nı yazdı. Henüz adı bile bilinmeyen feminizme dair ilk gerçek romanlardan biri olan eser, Bayan Helen Graham (evlenmeden önceki soyadı Huntingdon) hakkındadır; oğluyla birlikte, kendilerine kötü muamele eden alkolik kocasından kaçan kadın, ismini değiştirerek baba evine sığınır ve dul kaldığı yalanını söyleyerek geçimini resim satarak kazanır.

Hazin Sonlar

Brontëlerin her biri kendi dönemleri içinde klasik, mükemmele yakın romanlar yazdı. Ancak yazdıkları kasvetli, gotik üsluba uygun düşercesine bir dizi trajik ve tuhaf olayla en verimli çağlarında yaşama veda ettiler. Neredeyse tüm Brontë sülalesinin birlikte yaşadığı Yorkshire'daki eve tüberküloz bulaştı. Brontëlerin erkek kardeşi Branwell 1848 yılının eylül ayında, otuz bir yaşındayken öldü.

İki ay sonra hastalık otuz yaşındaki Emily Brontë'yi ele geçirdi. Noel'de Anne, grip sandıkları –ancak elbette tüberküloz olan– bir hastalığa yakalandı ve sonraki mayısta, yirmi dokuz yaşındayken öldü. Charlotte Brontë hepsinden uzun yaşadıysa da bu pek fazla sürmedi. Tifo sebebiyle aşırı susuz ve gıdasız kalarak Mart 1855'te otuz sekiz yaşındayken öldü.

ROBERT BROWNING VE ELIZABETH BARRETT BROWNING

Şiirin İlk Çifti

Victoria dönemi şairi Robert Browning zengin ve ebedi imgeler kullanarak, akıcı bir üslupla sanat, ahlak ve değişim kavramları hakkında yazmıştır. Bu kavramlar, iki nesilden daha kısa bir zaman zarfında kır ve tarım toplumu olmaktan çıkıp sanayi ve kent toplumu haline gelen bir ülkede başlıca tartışma konularını oluşturmuştur. Browning, insanların bunları anlamlandırmalarına yardımcı oldu. Eşi (ve sıklıkla ana teması) İngiliz tarihinin en acımasız dönemlerinden birinde sosyal değişimin şiirsel savunuculuğunu üstlenen ve mağdurların sözcüsü Elizabeth Barret olduğu için muhtemelen Robert Browning'in de ünü artmıştı.

Browning 1812 yılında Güney Londra'da doğdu ve İngiltere Bankası kâtibinin oğlu olarak rahat bir yaşantı sürdü. Daha da önemlisi Browning'in babasının 6000'den fazla kitap içeren özel bir kitaplığı vardı ve genç Browning de bu eserleri bir solukta okuyup on iki yaşındayken şiir yazmaya başladı. Hemen hemen aynı zamanlarda resmi özel okulunun kısıtlamalarından bunalıp evde eğitim vermesi için özel bir öğretmen istedi ve kitaplıktaki eserlerle kendini eğitmeye koyuldu. Browning on dört yaşına geldiğinde akıcı bir şekilde Yunanca, Fransızca, Latince ve İtalyanca konuşuyordu ve romantiklerin özellikle de Lord Byron'ın şiirleriyle oldukça haşır neşirdi.

Browning şiirlerini sıklıkla, oyunlarda rastlayabileceğiniz türden dramatik monologlar şeklinde sunardı. Konuşan kişi hakkındaki gerçekleri, onun sorununu ve bakış açısını ortaya sermek için imgeler ve semboller kullanırdı; ayrıca romantiklerden yoğun biçimde etkilenmiş olmasına rağmen onlardan, şiirlerindeki an-

latıcının (oyun yazarının dramatik bir karakteri yazacağı şekilde) Browning'in kendisi değil bir karakter olması bağlamında ayrılır. Romantik şiirdeyse şairin bakış açısı kendisiyle eş anlamlıydı ve şiirler de o şairin gerçekleriydi.

Sahne Oluşturmak

Browning aynı zamanda okuyucuyu, tıpkı bir oyunda olduğu gibi şiir "sahne"sine davet eder. Karakterler Browning'in düşünce ve fikirlerini keşfettiği kanallardır. Bu yansızlık, aynı zamanda bir yazar ve anlatıcı olarak mesafe almasına da olanak tanır. Yirminci yüzyılda yaygın şekilde benimsenen bir tekniktir bu; örneğin T.S. Eliot, J. Alfred Prufrock'la aynı kişi değildir ve ille de aynı görüşü paylaşmazlar.

Browning'in eserlerinde tekrarlayan bir tema da İngiliz halkının şehirlileşmesinin etkileridir. Sanayileşme, işlerin çiftliklerden Londra ve Birmingham gibi şehirlerdeki fabrikalara ve değirmenlere kayması anlamına geliyordu ve bu da o şehirlere kitlesel bir göç demekti. Peki ya bu göçün sonuçları?

- Mesafelerin yakınlaşması
- Yoksulluk
- Şiddet
- Hijyen eksikliği

Belki de en çok sanat için önem taşıyan bu göçler, –en azından işçi sınıfı ve eski rençperler için– katı toplumsal geleneklerin gevşemesiyle sonuçlandı. Şehir yaşamı kim kime dumdumaydı, yani küçük kasabalara özgü dedikodular, insanı gözleyip yargılayacak akrabalar yoktu. Bunun sonucunda da aşırı içki tüketimi ve cinsellik, gündelik yaşamın sıradan bir parçası haline geldi. Browning bu meselelerin yanı sıra şehrin sunduğu özgürlükle aile ve aşinalığın sağladığı sosyal güvenlik ağının kaybı arasındaki çatışmalara da değindi. Dahası Browning, kent yaşamının aşırı uyaran ve hissiz-

leştiren nitelikte olduğuna inanıyordu. Eserlerinde şiddet, kent yaşamıyla neredeyse eşanlamlı hale geldi.

Netice itibariyle Viktoryen tutuculuk, kent yaşamının kaos ve ahlaki umursamazlığına muhafazakâr bir yanıttı. Browning için bu, sanatla ahlak arasındaki ilişkiyi incelemek için başlangıç noktasıydı. Sanatın, ahlaki bir mesaj taşıması gerekiyor muydu? Deneyciliğin, dinsel normlara bilimle meydan okuyarak entelektüel ve sanatsal tavır için mantıklı bir temel oluşturabileceği zihniyetindeydi.

Mektup Âşıkları

Browning 1860'ların sonlarına, yaklaşık altmış yaşına gelinceye dek fazlaca tanınan bir edebi figür değildi. Victoria çağı şiirinin temellerini oluşturduğu için her ne kadar etkili ve önemli bir şair olsa da çalışmaları hiçbir şekilde Elizabeth Barrett'ınkiler kadar popüler olmadı. 1844 yılında Barrett'ın *Şiirler* adlı antolojisi çıktı ve "Lady Geraldine'in Flörtü" adlı şiirinde Browning'e hoş bir referans vardı. Gururu okşanan Browning, Barrett'a bir mektup yazdı ve yaklaşık 600 mektubun yazıldığı sonraki bir buçuk yıl içinde birbirlerinin eserlerini takdir etme üzerine kurulu ilişkileri romantik bir havaya büründü. 1845 yılında Browning ve Barrett (tüm evliliklere karşı olan babasının itirazına rağmen) evlenip Floransa'ya taşındılar.

Barrett, eserleriyle bir toplum savaşçısıydı; köle ticareti, çocuk işçiler ve 1800'lerde kadınların yaptığı her şeydeki genel kısıtlamalar gibi çeşitli toplumsal sorunları irdeleyen ve bunlara çözümler sunan, politik açıdan ilerici şiirler yaratıyordu.

Bir Kennedy veya Roosevelt gibi, Barrett da varlıklı bir aileden geliyordu ancak yeterince temsil edilmeyenlerin savunucusuydu. Babasının Jamaika'da şeker plantasyonları vardı ve Herefordshire'da Hope End adında 200 hektarlık bir mülkün sahibiydi. 1810 yılında dört yaşındaki Barrett şiir yazmaya başladı ve babası ona "Hope End'in Devlet Şairi" lakabını taktı. Barrett on yaşına geldi-

ğinde İngiltere, antik Yunan ve antik Roma tarihini, Shakespeare'in eserlerinin çoğunu ve *Kayıp Cennet*'i, İbranice İncil'i ve Homer destanlarının çevirilerini okumuştu. Aslen erkek kardeşi Edward'a yardımcı olan özel öğretmenden ara sıra ders almak dışında da kendi kendini eğitmişti. En fazla insan hakları konularını işleyen, Victoria çağının zalimliğine sanatsal bir yanıt niteliğindeki şiirlerinin zeminini oluşturan daha modern filozofları (Voltaire, Rousseau, Wollstonecraft) okumayı seviyordu. Barrett'ın ilk önemli eseri *Zihin Üzerine Bir Deneme* (An Essay on Mind, with Other Poems) 1826 yılında isimsiz olarak yayımlandı. Yirmi yaşındaki biri için cesur bir çalışma olan bu kitabın merkezinde şiir, bilim ve felsefe tarihlerini bir arada dokumaya çalışan seksen sekiz sayfalık bir şiir vardı.

Talihsiz İlham

1832 yılında ailenin Jamaika'daki plantasyonlarının mali açıdan yanlış yönetilmesi Barrett ailesinin servetini ve mülklerini kaybetmesine sebep oldu. Elizabeth Barrett bundan önce, on beş yaşındayken ata eyer vurmaya çalışırken omurgasını zedelemişti ve yedi yıl sonra da göğsündeki bir damar çatladı. Kalan yaşamı boyunca kronik güçsüzlük ve kötü bir öksürükten mustarip oldu. Plantasyonlar yitirilince ailesi Barrett'ın sağlığı için sahil kasabası Sidmouth'a taşındıysa da Elizabeth üç yıl sonra Londra'ya gitti.

Alıntı

"Ama vurmaz ay ışığı fırtınada
Isobel'in çocuğuna,
Belki de onu ışığın içinde gördün
Durgun tebessümünün yalnızlığında."

—"Isobel'in Çocuğu"

Daha önce hiç şehirde yaşamamış olduğundan hem dehşete kapılmış hem de ilham bulmuştu. Tüm binalar birbirine benziyordu, sokaklar pisti ve her şey isle kaplıydı; değişim ve güzellik ihtiyacı hakkındaki şiirlerine ilham olan bir ortamdı bu. Ancak şehir aynı zamanda İngiliz sanatı ve edebiyatının da merkeziydi; 1838 yılında bu defa kendi adıyla *Serafim ve Diğer Şiirler* (The Seraphim, and Other Poems) yayımlandı. Eleştirmenler, İncil hikâyelerini yeniden aktaran ve gerçekleştiği şekilde İsa'nın çarmıha gerilmesinden bahseden Cennet'teki iki melek hakkındaki bu uzun şiirsel dramı göklere çıkardılar. Kitaptaki diğer şiirler arasında bir bebeğin ölümünü anlatan hüzünlü ve duygulu şiir "Isobel'in Çocuğu" da (Isobel's Child) vardı.

Değişim Gerçekleşecek

Ancak tam meşhur olmuşken Barrett'ın sağlığı kötüye gitmeye başladı ve yıllarını yatalak bir şekilde önce kıyı şeridinde yer alan Devonshire'da, ardından Londra'da geçirdi. Mutsuz ancak kitap satışları ve miras sayesinde varlıklı olan Barrett günlerini şiir yazarak ve onlarcasını İngiliz ve Amerikan dergilerine göndererek geçirdi. 1844 yılında derlenen *Şiirler* (Poems), özellikle de Barrett'ın en meşhur şiiri "Lady Geraldine'in Flörtü" sayesinde (yalnızca Robert Browning'in değil) pek çok kişinin dikkatini çekti. Şiir, bir kontun kızına âşık olan genç ve yoksul bir şair hakkındadır. Şair, hanımefendinin kendi dengi olmadığını düşünür ancak nihayetinde bu durumu tasvip etmeyen, sınıfçı topluma rağmen mutlu sona kavuşurlar.

Alıntı

"Küçük kuzular çayırlarda meliyor.
Küçük kuşlar yuvalarında ötüyor.
Küçük geyikler gölgelerde oynuyor.
Küçük çiçekler batıya doğru sallanıyor.
Ama küçük, küçücük çocuklar, ah kardeşlerim,
Onlarsa acı acı ağlıyor!"

—"Çocukların Ağlayışı"

Bir yıl sonra Barrett'ın "Çocukların Ağlayışı" (The Cry of the Children) adlı şiiri, *Blackwood's Edinburgh Magazine*'de yayımlandı. Barrett, çocuk işçilerin madenler ve fabrikalardaki içler acısı çalışma şartları hakkında okuyup buna bizzat şahit olduktan sonra öfkeyle bunları anlattı ve değişim talebinde bulundu. Reformların savunuculuğunu yapan Barrett ve Charles Dickens gibi popüler yazarlar sayesinde değişim sonraki birkaç on yıl içinde yavaş yavaş gelecekti. Barrett'ın etkisi ve popülerliği öyle bir boyuttaydı ki söylenenlere göre 1850'de devlet şairliği için düşünülmüştü; bu, o dönem bir kadın için düşünülmesi imkânsız bir mevkiydi. Gerçi böyle bir şey olmayacaktı (çünkü neticede bu bir hanımefendiye yakışmazdı) ve Barrett, sakatlıkları ve hastalıkları sebebiyle 1861 yılında öldü. Browning ondan neredeyse otuz yıl fazla yaşadı.

LEWIS CARROLL

Absürde Yolculuk

Tüm zamanların en özgün yazarlarından biri olan Lewis Carroll'ın ilk icadı tam da bu "Lewis Carroll" fikriydi. Lewis Carroll diye biri yoktur; bu, edebi bir kimliği, normalde ciddi ve ağırbaşlı bir din adamı ve matematik profesörü olan Charles Dodgson'dan net biçimde ayırmak için yaratılmış bir mahlastır. Doğru duydunuz; *Alice Harikalar Diyarında*'daki psikedelik atmosferi yaratan adam aslında bir matematikçiydi!

Bir yazar olarak Carroll kendi zamanını tanımlayan ve yorumlayan eserlerinde fantezi, kelime oyunları, hiciv, klasik İngiliz mizah anlayışını ve tamamen saçma bazı öğeleri birleştirdi. Çalışmaları, keyif veren bazı imgelerin yanı sıra yaşamın absürtlüğünün kabulü ve bunun yarattığı karmaşayı da içeriyordu. O dönem farklı seviyelerde hem çocukların hem de yetişkinlerin keyif aldığı kitaplar, konuşan hayvanlar ve fantastik unsurlar içermesi sebebiyle çocuk edebiyatıyla ilişkilendirilmiştir. Ancak edebiyatı –ve yaşama dair gözlemleri– tuhaf, genellikle karanlık ve rahatsız edici alanlara taşıdığı için Britanya edebiyatı içinde bir yeri hak eder.

On Parmağında On Marifet

Dodgson 1832 yılında (Cheshire Kedisi'nin adını aldığı) Cheshire, Daresbury'de, İngiltere Kilisesi baş diyakozunun on bir çocuğundan biri olarak dünyaya geldi. Dodgson babasının izinden gitmeyi arzuladıysa da bir matematikçi ve bir yazar da olmak istiyordu. Gençken Shakespeare, Coleridge ve Tennyson'ın eserlerini bir solukta bitirmişti ve evde Mischmasch adını verdiği kendi mecmuası için yazılar yazıp resim çiziyordu. Nihayetinde bu üç uğraşla da

ilgilenebildi. Dodgson Oxford'dan hem matematik hem de klasik çalışmalar alanında üstün başarıyla mezun oldu. 1856'dan itibaren Oxford'da matematik eğitmenliği yaptı.

Tavşan Deliğinden Aşağı

Dodgson 1856 yılında üniversitenin yeni dekanı Henry Liddell ve ailesiyle samimiyet kurdu. Thames Nehri'nde sık sık yaptıkları sandal gezintileri sırasında Dodgson çocukları eğlendirir, onlarla şakalaşır, onlara resimler çizer ve fantastik hikâyeler anlatırdı; bu çocukların hepsi Dodgson'ın fotoğraflarına da konu olmuştur. Dodgson çocuk izleyicilerini seviyordu: Kendisiyle benzer absürtlükte ve saçmalıkta bir mizah anlayışları olduğunu ve kekelemesine aldırmadıklarını düşünüyordu. Ayrıca bu saçma mizah anlayışı ve kekeleme sorunu sebebiyle pek yetişkin arkadaşı da yoktu.

Edebiyat Dersi

Carroll'un uydurduğu, İngilizcede günlük kullanıma giren kelimeler arasında şunlar yer alır: kıkırdama (chortle), lambur lumbur yürümek (galumph) ve iki sözcüğün karışımından türetilen –"newscast"in (haber bülteni) news (haber) ve broadcast (yayın) kelimelerinin karışımı olması gibi– yeni bir sözcük anlamına gelen "portmanteau" kelimesi.

Dodgson, hiç düşünmeden saçma şiirler ve çılgınca hikâyeler uydurmaktan o kadar keyif alıyordu ki ciddi olarak yazarlık yapmaya karar verdi. Kendi adıyla yazdığı yarım düzine matematik kitabına rağmen yaratıcılık ateşi içten içe yanıyordu ve Dodgson böylece mecmualara yazı göndermeye başladı. Oxford matematik profesörü kimliğinden ayrı bir kimlik yaratmak üzere Lewis Carroll mahlasını kullandı. Eserlerine damga vuracak zeki kelime oyunla-

rından birini sergileyen Dodgson bu mahlası, adını ve göbek adını önce Latinceye sonra biraz değiştirerek tekrar İngilizceye çevirip yerlerini değiştirerek oluşturdu. Yani, Charles Lutwidge, Carolus Ludovicus oldu, bu da Carroll Lewis ya da Lewis Carroll'a dönüştü.

1860'ların başında bir öğleden sonra Liddell'lerin çocuklarıyla piknik yapan Dodgson, Alice adında (Liddell ailesindeki favorisi olan sekiz yaşındaki Alice'in adaşı) bir kızla ilgili bir hikâye uydurdu; hikâyede Alice, bir delikten yerin altına inen tavşanı takip ederek çılgın şapkacı, bilmece seven bir kedi ve Kupa Kraliçesi gibi karakterler içeren tuhaf ve gerçeküstü bir maceraya atılıyordu. Alice Liddell öyküyü o kadar sevdi ki Dodgson'a, canı her istediğinde okuyabilsin diye hikâyeyi yazması için yalvardı. Dodgson daha da iyisini yaparak bunu 1865 yılında *Alice Harikalar Diyarında* adıyla yayımlattı.

Kitap başlangıçta iyi eleştiriler almadı ve çok satmadı. Çocukları eğlendirmek için, çoğunlukla doğaçlama şekilde yazılmıştı; bu yüzden herhangi bir edebiyat geleneğine uymuyordu. Kısacası o kadar orijinal ve yenilikçi bir eserdi ki (tuhaflığından bahsetmeye bile gerek yok) kimse ona ne anlam vermesi gerektiğini bilmiyordu. Eleştirmenler ve okuyucular, kitabın en kötü tamamen saçmalık en iyi halde de aşırı derecede absürt olduğunu iddia ederek onu önemsemedi. Övgü alan tek şey, John Tenniel'ın, bu çılgın hikâyeleri okuyucuya yardımcı olacak şekilde detaylandıran illüstrasyonlarıydı. Bu çizimler, günümüzde kitabın bir parçası olmayı sürdürür.

Alice Harikalar Diyarında, farklı olmanın hiç hoş karşılanmadığı bir çağda sırf farklı olmaya cüret ettiği için öylesine bir yankı uyandırdı ki okuyucuların iştahını kabarttı; kitap, pek çok kişi tüm bu yaygaranın sebebi öğrenmek ya da yeni ve orijinal bir şey deneyimlemek istediği için çok satanlar arasına girdi. Sonraki altı yıl

boyunca kitap öyle bir prestije erişti ki Dodgson 1871 yılında *Aynanın İçinden* adlı bir devam kitabı hazırlayıp yayımladı. O sırada Dodgson artık Liddell'larla görüşmüyordu; bunun sebebi belki de Alice'in çıplak fotoğraflarını çekmesiydi. İkinci kitap başka bir Alice için, beş yaşındaki kuzeni Alice Theodora Raikes için yazılmıştı.

Edebiyat Dersi

Carroll, çocuk kitabı ve şiirlerinin yanı sıra *Parlamenter Temsilin İlkeleri* gibi siyasi incelemeler ve aynı zamanda *Karman Çorman Bir Hikâye (A Tangled Tale)* adında bir eser de yazmıştır. Carroll'ın matematik sevgisini saçma çocuk hikâyeleriyle birleştiren bu ikinci eserde okuyucunun öyküde ilerleyebilmesi için matematik bulmacalarını çözmesi gerekmektedir. Bu kitap belki de interaktif kurmacanın ilk örneğidir.

Bölünmüş Kişilik

Dodgson, bir yandan Alice kitaplarını ve akademik eserlerini yazıp bir yandan Oxford'da ders verirken, dergilerde yayımlatmaya yine de vakit bulduğu şiirlerini 1869 yılında *Fantazmagorya ve Diğer Şiirler (Phantasmagoria and Other Poems)* adıyla derledi. Daha sonra en ünlü ve halüsinasyonu andırır absürtlükte şaşırtıcı unsurlar içeren iki şiirini yazacaktı: "Snark'ın Avlanması" (1876) ve "Abuk Sabuk" (Jabberwocky, 1871).

Dodgson'ın şiirleri ve Alice kitapları, normal mantık ve doğal sistemlere aykırıdır, bunların temellerini bileşenlerine ayırır ve yeniden oluşturur. Bu, bir matematik profesörü için ilginç bir yaklaşımdır ve yazarın motivasyonu ve niyetine ilişkin pek çok teoriye yol açmıştır. Bazı eleştirmenler Alice kitaplarının, mantıklı matematikçi Dodgson'la gerçeküstücü Carroll'ın birleştiği yerde ortaya

çıktığını düşünür; bunlar Dodgson'ın, yaratıcılık ve hatta yorumlamaya alan tanımadığını düşündüğü bir çağ olan on dokuzuncu yüzyılda matematikteki yeni düşünceleri hicveden uzun ve tek bir metafor gibi görülebilirler. Ancak daha sık olarak yapılan spekülasyon ise Dodgson'ın, zihinsel bir hastalık ya da uyuşturucuların desteği olmaksızın durup dururken, kendi kendine böyle fantastik dünyalar uydurmuş olamayacağına ilişkindir.

Dodgson ve Carroll, muamma olarak kalmaya devam ediyor çünkü yazdıkları ölümünden sonra yakılmıştır. Günlüklerinin çok az bir bölümü günümüze ulaşmıştır, ancak onların bile sayfaları eksiktir. Bu da onu bir gizemle sarmalar; görece modern, üstelik de inanılmaz popüler ve meşhur bir yazar için nadir rastlanan bir başarıdır bu.

Edebiyat Dersi

Lewis Carroll'ın yarattığı psikedelik, gerçeküstü, "kâbusun sınırında gezinen hayalsilikte", "hiçbir şeyin göründüğü gibi olmadığı" dünyanın başta edebiyat (zihnin serbestçe gezinmesine izin verdikten sonra bu düşünceleri yazmak James Joyce gibi modernistlerin başlıca unsuruydu) müzik (Jefferson Airplane'in "White Rabbit"inden Taylor Swift'in "Wonderland"ine dek) ve sinema olmak üzere yirminci ve yirmi birinci yüzyıl sanatı ve popüler kültürü üzerinde muazzam etkisi olmuştur. *Alice Harikalar Diyarında*, bir Disney filmi olarak uyarlanmış, "çılgın çay partisi" ve "tavşan deliğinden aşağı" gibi kavramlara ilham olmuştur.

ROBERT LOUIS STEVENSON

Macera Rotasını Belirle

Robert Louis Stevenson'ın kitapları on dokuzuncu yüzyılın sonlarındaki İngiltere'nin gittikçe büyüyen orta ve alt sınıflarının başlıca eğlencelerinden biriydi. İnanılmaz şeyler ve büyük maceralarla ilgili şaşırtıcı, son derece detaylı tasvirlerle dolu hikâyeler yazdı; en ünlü kitaplarından ikisi olan *Define Adası* ile *Dr. Jekyll ve Mr. Hyde* dünyaya, sırasıyla korsanlara dair popüler bir algı ve korku arketiplerini kazandırmıştır.

Seyahat Tutkusu

1850 yılında İskoçya'da doğan Stevenson'ın macera hikâyeleri yazmasının sebebi macera arayışıyla dünyayı gezmesiydi. Birbirini etkileyen seyahat tutkusuyla yazma arzusu, çoktan belirlenmiş kasvetli ancak sabit geleceğinden kaçma isteğinden doğmuştu. Bu gelecek, aile işi olan deniz feneri üretimiydi. Stevenson, buna hazırlanmak amacıyla mühendislik okumak için on yedi yaşındayken Edinburgh Üniversitesi'ne bile kaydoldu; ancak daha sonra daha kelimelere dayanan, hukuk eğitimine geçti. Yaz tatillerinde, avukatlar ve ressamlarla vakit geçirmek için Fransa'ya gidiyordu. Seyahat ve ilginç insanlar, hukuktan daha eğiticiydi; Stevenson, 1875 yılında hukuktan mezun olmasına rağmen asla bu mesleği yapmadı ve onun yerine vaktini, seyahate ve yazmaya eşit oranda ayırdı.

Dünya İnsanı

Stevenson'ın döneminde gezi günlükleri, 2000'lerde televizyonlardaki seyahat programlarında olduğu gibi son derece popüler bir kitap türüydü. İnsanlar uzak diyarlar ve kültürlere ufak bir bakış atmaktan hoşlanıyordu ve 1870'lerde fotoğraf henüz emekleme aşamasındayken bu kültürlerden haberdar olmak için okumak

hâlâ tek yöntemdi. Stevenson'un Oise Nehri boyunca Belçika ve Fransa'da yaptığı kano yolculuğunu anlattığı ilk kitabı *Karada Deniz Seyahati* (*An Inland Voyage*, 1878) halkın bu açlığından faydalandı. Ayrıca zamanın çoğu gezi günlüğü verilere dayalı, kuru bir dille yazılmış olsalar da Stevenson yolculuğunu becerikli ve süslü bir üslupla anlattı. Ayrıca okuyucuların ilgisini çekecek özel bir duruma da sahipti; tekneyle değil ufacık bir kanoyla seyahat ediyordu. Hikâyede Stevenson anlatıcıdır ancak kitap sanki birinci tekil şahsın bakış açısıyla anlatılmış bir roman gibidir. Stevenson, *Karada Deniz Seyahati*'nde ve onu takip eden *Cévennes'de Eşekle Yolculuklar* adlı kitabında öyküsel kurmacayla gezi yazısı arasındaki ayrımı eğlenceli bir şekilde muğlaklaştırır.

Stevenson iki kurgu dışı kitabı başarılı olunca Amerika'ya taşınarak kurgu yazarlığına geçti. 1878 yılında Fanny Osbourne adında Amerikalı bir kadınla evlendi ve çift balayı için, onca yer arasından Kuzey California'da terk edilmiş bir gümüş madenini seçti. Bu ziyaretin iki amacı vardı: Stevenson büyük ihtimalle teşhis edilmemiş tüberkülozdan mustaripti ve sağlığını düzeltmek için sıcak iklimler arıyordu. Amerika Birleşik Devletleri'nde yaşarken iç kanama yapan ciğerleri onu birkaç ay boyunca yatağa mahkûm ediyor, Stevenson'ın elinden de yazmaktan başka pek bir şey gelmiyordu. İki klasik romanı *Define Adası* (1883'te yayımlandı) ve *Dr. Jekyll ve Mr. Hyde*'ı (1886) yatalak olduğu dönemde yazmıştır.

Açılın, Korsanlar Geliyor!

Define Adası, korsanlı macera hikâyelerinin prototipidir. O dönem açık denizlerde gemileri yağmalayan ve Britanya donanmasına korku saçan gerçekten ürkütücü kişiler, olayları fazla yaklaşmadan keşfetmek isteyen Victoria çağı okuyucuları için sayfaların güvenli mesafesinde canlanmıştı. Ancak korsanlar ironik biçimde kahraman ve çekici bir havaya büründü; çünkü Stevenson onları bu şekilde işleyerek romantikleştirmişti. Modern okuyucuların korsanlarla ilişkilendirdiği tüm detaylar Define Adası'ndan gelir;

bunlar arasında rom hakkındaki şarkılardan, tahta bacaklara, evcil papağanlardan gizli define haritalarına, kara lekelerden hazine sandıklarına pek çok unsur yer alır.

Stevenson çok tatlı bir şeyden, on iki yaşındaki üvey oğlu için çizdiği define haritasından ilham almıştır. Bu haritaya renk katmak için bir de hikâye yazdı ve o da Ekim 1881'den Ocak 1882'ye dek gençlere yönelik mecmua Young Folks'ta seri halinde yayımlandı. Hikâye, okuyucular arasında oldukça popülerdi, 1882 yılında kitap olarak yayımlandığındaysa çok satanlar arasına girdi. O dönemin –herhangi bir türde– en çok satan kitaplarından biri oldu.

İçerideki Canavar

Stevenson'ın 1880'lerde çok satan kitaplarından bir diğeri de, her ne kadar öncekinden tamamen farklı olsa da ve son derece farklı bir okuyucu kitlesine hitap etse de *Dr. Jekyll ve Mr. Hyde*'dı. Yüzeyde, kişiliğini (biri iyi biri kötü) iki parçaya bölen bir iksir içen bir bilim insanı hakkında oldukça heyecan verici ve ürkütücü bir hikâye anlatan bu kısa roman, hepimizin içinde yaşayan farklı kişilikler ve kötü taraflarımızın iyileri nasıl sabote ettiği hakkında bazı sembolik anlamlar ve toplumsal bir eleştiri içerir. (Son derece Victoria çağına özgü bir yaklaşım.) En ünlü ve basit hikâyelerden biri olan bu eser tiyatroya ve yüzden fazla kez filme uyarlanmış, hicvedilmiş ve referans gösterilmiştir.

Edebiyat Dersi

Stevenson'ın en ebedi ve popüler kitaplarından biri neredeyse sonsuza dek yok olacaktı. Stevenson, *Dr. Jekyll ve Mr. Hyde*'ın ilk taslağını tamamladıktan hemen sonra karısı Fanny okudu ve hikâyeden o kadar nefret etti ki onu ateşe atıverdi. Stevenson bunu pek mesele etmedi. Şahsen en iyi çalışması olarak gördüğü bu eserden o kadar memnundu ki sadece üç günde onu tekrar yazdı.

Çocuklara mı Büyüklere mi?

Stevenson'ın, geniş bir kitleye hitap etmesi için tasarlanan eserleri oldukça kolay okunabilir ve anlaşılabilir kitaplardır. Kitaplarının, özellikle de *Define Adası*'nın günümüzde çoğunlukla çocuklar tarafından okunmasının bir sebebi de budur. Stevenson ayrıca Viktoryen romanlar da yazmıştır: Karakterler belirgin biçimde iyi veya kötüdür, iyiler her zaman sıkı çalışma ve sebat gibi Victoria çağı değerleri sayesinde kazanırlar. Buna rağmen Stevenson, Victoria çağı balonu içinde yazmamıştır; *Define Adası* gibi uzak diyarlardaki macera hikâyeleri, Jonathan Swift ve Daniel Defoe'ya (en azından hikâye bağlamında) çok şey borçludur; *Dr. Jekyll ve Mr. Hyde* da gotik romantik dönemde üretilen herhangi bir eser kadar karanlık, kasvetli ve ürkütücüdür.

Tasasız Hikâyeler

Akciğer rahatsızlığını gidermek için sürekli daha ılık iklimler arayışında olan Stevenson ve ailesi, 1888'de Pasifik Adaları'na seyahat etti. İlk durakları (Stevenson'ın, Kral Kalakaua'nın sarayına konuk olduğu) Hawaii'den sonra 1889 yılında Samoa'ya yerleşerek burada bir ev yaptılar. Adalar, Stevenson'ın sağlığını bir nebze düzeltti ve bu da *Yıkıcı (The Wrecker), Cezir Hali (The Ebb-Tide)* ve *Ada Gecelerinin Eğlenceleri (Island Nights' Entertainments)* gibi Pasifik Adaları'nda geçen eserlerini yazmasına imkân tanıdı. Bunlar büyük maceraları değil, gündelik yaşamı tasvir eden olağan, tasasız hikâyelerdi. Daha şahsi bir hava taşıyan romanlar, korsanlarla canavarların kısıtlamaları olmaksızın Stevenson'ın öykü anlatma yeteneğini gözler önüne seriyordu. Stevenson 1894 yılında felç geçirerek öldü. Çalışmalarının çoğu basılmaya devam ediyor; özellikle de Rudyard Kipling, J.M. Barrie gibi yazarlar için başlıca ilham kaynağı olmuştur.

RUDYARD KIPLING

Vahşi Ormana Hoş Geldiniz

Anadili İngilizce olan ve İngiliz ebeveynler tarafından yetiştirilen Rudyard Kipling, Britanya emperyalizmi ve sömürgeciliğinin başlangıcında ortaya çıkan ilk önemli İngiliz yazarlar arasındadır. Emperyalist, sömürgeci bakış açısı –ve İngiltere'nin yüceliği ve haklılığından en ufak bir şüphe duymama tavrı– eserlerinde rahatlıkla gözlense de bugün en çok çocuk hikâyeleriyle, özellikle de *Orman Kitabı* ile hatırlanmaktadır.

Yaşamın İlk Yılları

Rudyard Kipling 1865 yılında, babasının Sir Jamsetjee Jeejebhoy Sanat Okulu'nda müdürlük yaptığı Bombay'da doğdu. Oğlunun, günün birinde eserlerinde vurgulayacağı doğu ve batı, yerli ve sömürge çatışmalarına dair meseleleri âdeta önceden tahmin eden John Lockwood Kipling zaten alt kıtaya, Hint sanat eserlerini çalmak, satmak veya sanatçıları sömürmek isteyen Britanyalı kolonicilerden Hint sanatını ve mimarisini korumak, canlandırmak ve teşvik etmek üzere gelmişti. 1871 yılında, altı yaşındaki Rudyard Kipling eğitimi için ebeveynlerinin memleketi olan İngiltere'ye geri gönderilmiş, orada kaldığı misafirhanenin sahibi kadın ve oğlu tarafından korkutulup taciz edildiği için de buraya "yeis evi" demişti.

Yeteneğini, okul gazetelerinde yazarak ve editörlük yaparak geliştirmişti, ancak babasının sanat küratörü ve aktivist olması, üniversiteye gidecek paralarının olmaması anlamına geliyordu. Böylece Kipling 1882 yılında Hindistan'a geri döndü ve Lahore'daki *Civil and Military Gazette* adlı İngiliz yayın organında asistan editör olarak çalışma yaşamına atıldı. Bu sırada İngiltere'de yayım-

lanan onlarca dergi ve ucuz mecmuadan bazılarına şiirler ve macera hikâyeleri yazmaya başladı. Kipling'in hikâyeleri o kadar sık yayımlanıyordu ki, İngiltere'de gerçek bir yazar olarak kariyerinde ilerleyebileceğini düşünerek 1889 yılında ülkeye geri döndü.

Haklıydı da. İlk hikâye derlemesi –egzotik Hindistan hakkında, orta sınıf, beyaz İngiliz okuyucular göz önünde bulundurularak yazılmış son derece betimsel ve büyüleyici masallar– *Tepelerden Yalın Hikâyeler (Plain Tales From The Hills)* okuyucuları mestetti. Okuyucular, oyuncul uyaklardan, aksanlı diyaloglardan ve eserlerindeki emperyalizmi destekleyen temalardan hoşlanmıştı. 1890'larda Kipling, edebiyatın süper starıydı; kendi döneminde tıpkı Charles Dickens gibi ünlü ve sevilen biriydi. Ne tuhaftır ki, yaşamının az bir kısmını İngiltere'de geçirdi; gençliğinde Hindistan'daydı ve yetişkin yaşamının büyük kısmında da Amerikalı karısıyla birlikte Vermont'ta yaşadı.

Vermont'un Vahşi Ormanlarından

Kipling Vermont'dayken en popüler ve kalıcı eserleri olan *Orman Kitabı* (1894) ve yaratıcı bir başlığa sahip *İkinci Orman Kitabı*'nı (1895) yazdı. Kipling bunları kadim halk masalları olarak yapılandırdı ancak kendi yaratıcı icatlarından da pek çok şey kattı; örneğin dönemin emperyalist tarzına uygun biçimde Hindistan'a özgü bir şeyi alıp İngilizleştirdi. Kipling, Hindistan'da küçük bir çocukken duyduğu, aslanlar arasında yaşayan ve onların hain babunlara karşı birlik oluşturmalarına yardımcı olan Güney Afrikalı bir aslan avcısının hikâyesinden çok etkilendiğini söylemişti. Bu hikâye Kipling'in, kurtlar tarafından büyütülen ve bazı hayvanlarla müttefik olup başka hayvanlarla mücadele eden Mowgli adlı bir çocuğu anlattığı genel anlamda birbiriyle bağlantılı *Ormanın Kitabı* serisini kesinlikle çağrıştırmaktadır. Öyküler aynı zamanda MÖ 4. yüzyıla dayanan Hint Jataka masallarını da andırır.

Alıntı

"Hiçbir şeyi sebepsiz yere emretmeyen Orman Yasası tüm yaratıklara, çocuklarına öldürmeyi öğretmesi haricinde İnsan yemeyi yasaklar; o zaman da sürüsünün ya da kabilesinin av alanlarının dışında avlanmalıdır. Bunun asıl sebebi insan öldürmenin er ya da geç, fillerin tepesindeki silahlı, beyaz derili adamların ve gonkları, fişekleri ve meşaleleriyle yüzlerce koyu derili adamın gelmesine sebep olmasıdır. İşte o zaman da ormandaki herkes acı çeker."

—*Orman Kitabı*

Kipling 1896'da İngiltere'ye dönerek açık denizler hakkında canlı bir üslupla anlatılmış bir macera romanı yazdı: *Korkusuz Kaptanlar*. Kipling'in diğer eserlerinde olduğu gibi bu romandan da birçok seviyede keyif almak mümkündür. Roman yüzeyde, uzun bir deniz yolculuğu sırasında gemiden düşen ve kendisini kurtaran balıkçı teknesinin tayfasına katılan, böylece de kendi başına bir yerlere gelen, şımarık Harvey Cheyne Jr. hakkındadır. Bu her ne kadar kalıplara uygun ve ilham verici bir hikâye olsa da aslında Kipling'in, İngilizliği yüceltmesini destekleme hizmeti görür: Harvey, bir İngiliz değeri olduğu için kendi başına bir yerlere gelir; o dönemde İngilizler kendilerini kurnaz ve cesur olarak görmek istiyorlardı. İngiltere'nin dünyada yaptığı şeyler de para veya güçle alakalı değil, İngiliz değerlerini yayma amacı taşıyordu.

Tam Bir Boer

Kipling 1901 yılında olgun, gayet Viktoryen bir roman olan *Kim*'i yazarak çağdaş Anglo-Hint ilişkilerini belirleyen karmaşık politikaları açıklamaya dair ciddi bir girişimde bulundu. Roman, Lahore'da (o dönem Hindistan'da bulunan ancak günümüzde Pakistan'da

yer alan şehir) evsiz olarak büyüyen ve ardından Hindistan sınırında, İngiltere adına Rusları gözetlemek üzere merhum babasının eski alayı tarafından görevlendirilen, Kim adında İrlandalı bir öksüz oğlan hakkındadır.

İngiltere siyasi olarak sola kaymış ve Victoria çağına özgü İngilizlik gururundan uzaklaşmış olmasına rağmen, Kipling'in son dönem şiirleri çoğunlukla ulusçuluk ve uluslararası politikalar hakkındaydı. Aşırı vatansever ve emperyalist üslubu, İngiltere'yi kanlı Boer Savaşı'nın yanı sıra Birinci Dünya Savaşı'na da sürükleyen siyaset felsefeleriyle bağlantılıydı. Buna rağmen 1907 yılında Edebiyat alanında Nobel Ödülü aldı.

Kipling'in eserlerinin çoğu, köklü biçimde kendi kültürel iklimine aittir ve birçok filme uyarlandığından en meşhur romanı *Orman Kitabı* hariç pek azı günümüzde okunmaktadır. Ancak eserin, bilhassa da insanın temel ihtiyaçlarıyla kendini ve başkalarını modernleştirme ihtiyacı arasındaki çatışmasını konu eden temaları, fazlasıyla Victoria çağı kurmacasının temsilidir. Kipling her hâlükârda İngiliz edebiyatına, Hindistan'ın ve doğunun zengin imgelerini eklemiş, bu da eserlere hâkim olan pis Londra sokakları ya da pastoral manzaralara renkli bir kontrast sunmuştur.

OSCAR WILDE

Sanat İçin

Shakespeare kadar çok yönlü, Dickens kadar ünlü ve Jonathan Swift kadar nüktedan olan Oscar Wilde, Victoria çağının sonları ve modern çağın başına özgü İngiliz ince zekâsı ve mizah anlayışına sahipti; üstelik her iki dönem içinde de kendini rahat hissediyor, bunları sert bir dille eleştirmekten büyük keyif alıyordu. Hem popülist hem de bir entelektüel olan Wilde, birçok önemli oyun (komedyalar, tragedyalar ve tarihi oyunlar), klasikleşen tek bir empresyonist roman (*Dorian Gray'in Portresi*), şiirler, çocuk öyküleri, eleştiri yazıları ve toplumsal eleştiriler yazdı ve sanatın anlamı ve amacına ilişkin gerçek anlamda ilerici görüşler geliştirdi.

Mentorlar ve Modernizm

Oscar Wilde Dublin'de doğdu, ancak Oxford'da eğitim alarak burada sanat tarihçileri John Ruskin ve Walter Pater'la çalıştı. Bu akıl hocaları aracılığıyla Wilde, modernizmin doktrinlerinden biri haline gelecek sanatsal tezini geliştirdi: Sanat, sanat için yaratılmalıdır. Sanat yargı ve amaçtan bağımsız, kendi başına var olmalıdır. Wilde toplumun gelişerek, sanatın aslında bir şey deme ya da herhangi bir ders veya amaç sunma ihtiyacı duymadığı bir noktaya eriştiğine inanıyordu. O, sanatın doğası gereği yüzeysel olması gerektiğine değil, yalnızca sanatın kendi için var olması ve sanatçıların etik endişeler taşımaması gerektiğine inanıyordu.

Tıpkı İrlandalı geçmişi ve dönemin toplumsal sorunları gibi bu "sanat, sanat içindir" düşüncesi de Wilde'ın tüm yaratıcı yaşamına nüfuz etmişti. Zenginle yoksul arasındaki uçurum, on dokuzuncu yüzyıl sonlarında daha da büyümüştü; milyonlarca emekçi fabrikalarda günde on sekiz saat çalışmasına rağmen yoksullukla bo-

ğuşurken, üst sınıflar neyin "doğru" olduğu konusunda fikir beyan etmek dışında pek bir şey yapmamalarına karşın lüks içinde yaşıyordu. Wilde'ın kendisi de İrlandalı bir işçi sınıfı ailesinden geliyordu; ancak 1879'dan itibaren kendini Londra'ya ehlikeyif, biraz züppe, nüktedan, şık, konuşkan ve sivri dilli bir karakter olarak tanıttı. Wilde yüksek sosyetede tanınan biriydi; ancak uçarı davranışlarıyla âdeta yüzlerine karşı üst tabakayla dalga geçtiğinden, onlar arasında küçümsenen bir karakterdi.

Estetik anlayışına uymadığından dönemin edebiyatına hâkim gerçekçilik anlayışı Wilde'ın pek ilgisini çekmiyordu. Topluma ya da insan ruhuna ayna tutmakla da pek ilgilenmiyordu. Bunun yerine, diyaloglar olarak sunduğu eğlenceli, kıvrak bir dilbilgisi yeteneğine sahip, genellikle paradoksal özellikler taşıyan iğneleyici şakalarına uygun, kurulu bir dünya sahnesi yaratmak istiyordu. (Gerçekten de sanat, sanat içindi.) 1892 yılında yazdığı *Lady Windermere'in Yelpazesi* adlı oyunuyla bu şablonu geliştirdi. Pek çok oyununda olduğu gibi burada da hikâyenin konusu farsla komedinin geleneksel, tahmin edilebilir bir kombinasyonuydu; karıştırılan kimlikler ve fiyakası bozulan züppeler içeriyordu. Ne tuhaftır ki züppeler (kibar Victoria sosyetesi) açılış gecesinde *Lady Windermere'in Yelpazesi*'ni çok beğendiler ve perde indikten sonra oyuncularla Wild'ı alkışlarla sahneye çağırdılar. Oyun 156 kez sahnelendi. Daha da önemlisi Wilde, 1770'lerde Richard Sheridan döneminden beri pasif olan İngiliz komedi tiyatrosunu canlandırmış oldu.

Son Derece Önemli

1895 yılında *Ciddi Olmanın Önemi* ilk çıkışını yaptı. Belki de en ünlü tiyatro komedilerinden biri olan ve birtakım kimliklerin birbirine karışmasını ve sahte bir akraba uydurup soy sopla ilgili bir entrika çevirerek toplumsal sorumluluklarından kaçmaya çalışan yetişkinleri konu alan bu oyun dışarıdan önemsiz görünse de aslında

oldukça anlamlıdır. Wilde sanatın bir amaca hizmet etmesi gerektiğini düşünmese de kendi eserleri hemen her zaman bunu yapmıştı. *Ciddi Olmanın Önemi* bile orta sınıfın yüzeyselliği ve tüketim anlayışına saldırır. Oyunun anafikri saygın ve düzgün biri olmanın insanı sıkıcı, keyifsiz bir yaşama sürüklemesidir.

Alıntı

"Sürekli hem ahlaksız hem de iyi biriymiş gibi davranarak çifte bir yaşam sürmüyorsundur umarım. Bu tam bir ikiyüzlülük olur çünkü."

— *Ciddi Olmanın Önemi*

Wilde sıklıkla ifade özgürlüğüne duyulan ihtiyaç hakkında yazardı; belki de bunun sebebi, toplumu gevşetmeye yönelik eylemlerine rağmen hayatının büyük kısmını gizli yaşamak zorunda kalmasıydı. *Ciddi Olmanın Önemi* ve *Dorian Gray*'in Portresi, sır saklama hakkındadır ve şifreli mesajlar içerir. Tıpkı, gerçek Dorian cesur ancak sahte bir ifade takınırken trajik biçimde yaşlanan Dorian Gray'in portresi gibi Wilde da çifte bir yaşam sürdü; çünkü evli ve iki çocuklu olmasına rağmen aslında gizlenmek zorunda kalan bir homoseksüeldi.

Büyük Ahlaksızlık

Wilde'ın dahil olmaya çalıştığı sosyete nihayetinde ona düşman oldu, çünkü ondan da söylediklerinden de hoşlanmadılar. Wilde bir İrlandalı ve lafını esirgemeyen bir sosyalistti; düşünceleri ve eylemleri Viktoryen sisteme her anlamda bir hakaret gibiydi. 1895'te Queensberry Markisi Wilde'ı homoseksüellik "örneği" olmakla suçladı; çünkü Wilde'ın, oğlu Lord Alfred Douglas'la ilişkisi vardı. Her daim gösteri düşkünü olan, nüktedan Wilde, markiye onur kırıcı

iftirada bulunmaktan dava açmaya karar verdi. Wilde'ın homoseksüel olduğunu kanıtlamak gayet kolay olduğundan, Douglas'la ilişkilerinin detayları keşfedildi ve Wilde, homoseksüelliği suç kabul eden 1885 yılı "büyük ahlaksızlık yasasıyla" cezalandırıldı. 1895-1897 arasında iki yıl ağır ceza kampında hapis yattı.

Alıntı

"Kurduğumuz haliyle toplumda bana bir yer olmayacak, bana sunacak bir şeyi de yok; oysaki Doğanın, tatlı yağmurları hem haklıya hem de haksıza dökülen doğanın, kayalarında gizlenebileceğim yarıkları, sessizliği içinde rahatsız edilmeden ağlayabileceğim gizli vadileri var. Karanlıkta tökezlemeden yürüyebileyim diye geceleri yıldızlarla donatacak, kimse acımın izini süremesin diye rüzgârla silecek ayak izlerimi. Açık denizlerle arındıracak beni ve acı otlarıyla bütünleyecek."

— *De Profundisi*

Wilde hapishanedeyken eleştiri yazıları, siyasal ve toplumsal konular üzerine denemeler yazdı. Son eseri *Reading Zindanı Baladı*, hapisten çıktıktan sonra yazıldı. 1898 yılında yayımlanan ve Reading Zindanı'ndaki hücre numarası "C.3.3"e ithaf edilen balat, karısını öldürmekten ölüm cezasına mahkûm edilen bir adamın hikâyesini anlatır. Özellikle de aktardığı hüzün ve suçluluk hisleri bağlamında, Wilde'ın yazdığı en gerçekçi eserdir.

Wilde hapisten çıktıktan sonra dikkat çekmekten kaçındı. Sebastian Melmoth takma adıyla üç buçuk yıl Avrupa'da gezdikten sonra 30 Kasım 1900'de iflas etmiş bir şekilde Paris'te bir otel odasında hayatını kaybetti.

THOMAS HARDY

İlerlemek İçin Geri Gitmek

Thomas Hardy, en popüler ve kalıcı Victoria çağı romanlarından bazılarını yazdı. Dickens ve Austen'a benzeyen, ancak mutlu sonların olmadığı romanlarda Hardy temel olarak on dokuzuncu yüzyılın sonlarındaki kırsal İngiltere hakkında yazıyordu. Hardy, taşralıların büyük kısmının mutsuz olduğuna ve modernizmin yükselişinin onları mağdur ettiğine inanıyordu. Teknolojinin gelişimi ideal kırsal yaşama büyük zarar veriyor, dolayısıyla da insan ruhunu çok ciddi biçimde tehdit ediyordu. Hardy kendisini öncelikle bir şair olarak değerlendiriyordu ve şiirleri de toplumun ve İngiliz kültürünün hızlı çöküşünü yansıtıyordu.

Mimari Yaklaşım

Hardy 1840 yılında Upper Bockhampton'ın cennetsi köyü Dorset'te doğdu. Bir inşaat kalfası ile aşçının oğlu olan Hardy, çocukluğunun büyük kısmını, günün birinde eserlerinde idealize edeceği kırsalı keşfederek geçirdi. İngiltere Kilisesinin kendisi gibi yoksul çocukların eğitimi için kurduğu okulda Latince ve Fransızca okudu. En çok edebiyattan, bilhassa da Yunan ve Roma klasiklerinden, Shakespeare'den, Alexandre Dumas ve destansı macera ve aşk öykülerinden hoşlanıyordu.

Ailesinin maddi durumu müsait olmadığından üniversiteye gidemeyen Hardy, 1856 yılında okuldan ayrılıp kilise restorasyonunda uzmanlaşmış bir mimarın yanına çırak olarak girdi. Okuldaki William Barnes adlı öğretmeninin şiirlerini keşfettikten sonra o da Barnes gibi yerel Dorset diyalektiyle kırsal yaşamı öven lirik şiirler yazmaya başladı. Hardy, bir kilise restorasyonunda çalışırken, bir bölge papazının Cambridge'de eğitim görmüş oğluyla ve onun vasıtasıyla da, Lord Alfred Tennyson'ın şiirleri ve Charles Darwin'in

Türlerin Kökeni adlı kitabı gibi eserler sayesinde çağdaş İngiliz yazınıyla tanıştı. Hardy işte o zaman, sanat ve kültür atmosferini solumak üzere (faturaları ödemek için başka bir mimarlık işi bularak) Londra'ya taşınmaya karar verdi: Orada oyunlar izledi, müzelere gitti ve Charles Dickens'ın derslerine katıldı.

Hardy 1865 yılında "Kendime Nasıl Bir Ev Yaptım?" (How I Built Myself a House) isimli kısa hikâyesiyle bir yazı yarışmasına katıldı ve kazandı. Yine de kalbini kâğıda aktarmak için şiire döndü. Bir inanç krizi sebebiyle Hıristiyanlığı reddedip eserlerini belirleyecek kavramları kucakladı. Teknolojik gelişmelere karşı oldukça şüpheciydi, çünkü onun bireyselliği bastırdığını ve insanı mutsuzluğa sürüklediğini düşünüyordu.

Hardy pek ilgi görmeyen romanlar yazıp yayımlamaya devam ederken mimarlar için çalışmaya devam ediyordu; bu eserlerden bazıları şunlardır:

- *Yoksul Adam ve Leydi* (The Poor Man and the Lady)
- *Ümit Vaat Etmeyen Çareler* (Desperate Remedies)
- *Dalları Yapraklı Ağacın Altında* (Under the Greenwood Tree)
- *Bir Çift Mavi Göz* (A Pair of Blue Eyes)

Sonunda 1874 yılında *Çılgın Kalabalıktan Uzak* romanıyla dilediği çıkışı yakaladı. Kitapta anlatılan olay, yazarın Wessex dediği, Güneybatı İngiltere'nin hem finansal çöküşten etkilenen hem de sanayileşme ve modernleşmeden ötürü doğadan kopmanın sancılarını çeken kurmaca bir kırsal yöresinde geçmektedir. Bu sorunlar nihayetinde ve kaçınılmaz olarak karakterleri sefalete sürükler. *Çılgın Kalabalıktan Uzak* Hardy için bir başarıydı; öyle ki artık mimarlık işlerini bırakıp kendini tam zamanlı olarak yazmaya adayabilmesine imkân tanımıştı. *Çılgın Kalabalıktan Uzak*'ın satışlarından beklenmedik bir şekilde gelen kazanç sayesinde Hardy ve karısı, Sturminster Newton kasabasında, nehir kıyısında bir eve taşındı. Bu kasaba Dorset'teki gerçek Wessex'ti; gerçi burası, Dorset'in diğer kısımları kadar çöküşe geçmiş ya da kimliğini kaybet-

me tehlikesiyle karşı karşıya kalmış değildi. Hardy daha sonraları Sturminster Newton döneminden, yaşamının en güzel zamanları olarak bahsetmiştir.

Alıntı

"Bir karakterin güzelliği ya da çirkinliği yalnızca başarılarında değil, aynı zamanda amaçları ve dürtülerinde yatar; gerçek geçmişi yaptıklarında değil arzuladıklarındadır."

—*Tess*

Romandan Uzakta

Hardy'nin romanı *Tess (Tess of the d'Urbervilles)* 1891 yılında yayımlandığında ufak çaplı bir skandala sebep oldu. Hem kasvetli hem de kösnül olan roman geleneksel Victoria romanı formatına uymuyordu. Örneğin romandaki kötü karakter, edepsiz bir aristokrattı ve genç, güzel, masum Tess'i baştan çıkararak onunla ilişkiye giriyordu. Hardy, yayımlanabilmesi için romanın cinsel içeriğini ve ahlaka aykırı üslubunu hafifletmek zorunda kaldı. Aynı şeyi 1895 yılında, yine müstehcen öğeler içeren *Adsız Sansız Bir Jude*'un yayımlanabilmesi için de yapmak zorunda kaldı. Gün ışığına çıkabilmeleri adına –şiir yazarak geçimini sağlayamadığı için benimsediği bir form olan– romanlarını değiştirmek zorunda kalmasına çok kızan Hardy, 1898 yılında düzyazıyı tamamen bıraktığını ve şiire döndüğünü açıkladı. Formatını değiştirdiyse de eserleri hâlâ taşrada geçiyordu ve 1898 yılında eski şiirlerinden oluşan *Wessex Şiirleri* adlı bir antoloji yayımladı. Hardy sözünü tuttu ve otuz yıl sonra ölünceye dek yaklaşık bin adet şiir yazdı. Hardy'nin yaşamının son yıllarındaki son derece hırslı başlıca eser, 1803-1815 yılları arasında Avrupa'yı sarsan Napolyon Savaşları hakkında (130 sahne içeren) üç oyunluk bir seri olan *Hükümdarlar'dı (The Dynasts)*. Hardy yine de sözünü tutmuş, oyunları koşuklu ve uyaklı yazmıştı.

BÖLÜM 6

MODERNİST AKIM

Tüm sosyal değişimler, teknolojik gelişmeler ve benliğin daha iyi anlaşılması çabası, Birinci Dünya Savaşı'nın yarattığı yıkım ve ölümlerden sonra manasızlaşmıştı. Yazarlar, insanlığı anlama çabasının gerçekten anlamlı olup olmadığını sorgulamaya başladılar. Bunun yerine, modernizm adı verilecek akımın takipçileri her şeyi, hatta edebiyatın araçlarını dahi sorguladılar.

Önceki edebi akımların süslü püslü ifadelerinin çoğunu sıyırıp attığından modernizmde bir tür keskinlik vardır. Modernist yazarlar, dünyalarının soğuk, endüstriyel ve yabancılaştıran bir atmosferi olduğunu keşfetti. Eski hikâye anlatım yöntemlerinin kendileri için işe yaramadığını fark eden modernistler yeni anlatı formları yarattılar.

Virginia Woolf, olayların oluş sırasını bozarak anlattığı hikâyeleri düşsel durumlarla birleştirdi. James Joyce, dille ve bilinç akışı yöntemiyle öyle yoğun şekilde oynadı ki kimi zaman ne dediği anlaşılamadı. Başka yazarların kitaplarında anlatıcılar ya güvenilmez kişilerdi ya da anlattıkları hikâyenin bir parçasıydılar. Bizzat gerçeklik güven vermeyen bir şeydi; dolayısıyla yirminci yüzyıla değin şaşırtıcı biçimde hiç denenmemiş olan birinci tekil şahıs formunda yazılmış modernist kurmacanın parçalı gerçekliği de bundan nasibini alıyordu.

Modernist edebiyatta karakterler, hicvedilme veya incelenme niyetiyle sembolik felsefe arketipleri haline geldi. Romanlar mutlu sonla bitmiyordu, hatta bazılarının sonu olmuyordu. Eserin amacı kendisi oldu. Romantik şiirden aktarılan tek şey, kendi müstesna ve eşsiz bakış açısı sebebiyle bizzat yazarın övülmesiydi.

WILLIAM BUTLER YEATS

Zümrüt Adanın Elması

İrlanda'nın en önemli şairi William Butler Yeats, 1865 yılında Dublin'in hemen dışındaki Sandymount'ta doğdu. Annesi varlıklı, tüccar bir aileden geliyordu, babası da ressamdı. Yeats gibi şairlerin daima hakkını teslim etmeye çalıştığı o güzelim İrlanda kırsalına özgü pastoral ortamda, büyük bir taşra evinde yaşıyorlardı. Yeats çocukken ailesi, John Yeats'in resim kariyerini ilerletmesi için İngiltere'ye taşındı; William, ev eğitimi ve taşra yaşantısından, Londra kent yaşamında resmi bir okula geçmekte epey zorlandı. Neyse ki Yeats on beşine bastığında ailesi Dublin'e döndü; okula gitmeye devam ettiyse de zamanının çoğunu, Dublinli yazar ve sanatçıların toplanma yeri olan babasının resim stüdyosunda geçiriyordu. İşte Yeats ilk o zaman şiir yazma cesaretinde bulundu; yirmi yaşına geldiğinde İrlanda'yı konu alan şiirlerden ilk antolojisi Dublin *University Review*'da yayımlanmıştı.

Alıntı

"Ah o ne güzel düşünceydi, çünkü en kötü
Hainlerin ve serserilerin öldüklerini düşündük.
Tüm dişler çekilmiş, tüm kadim hileler unutulmuştu,
Ve büyük bir ordu ama gösterişçi bir şey;
Hiçbir topun saban demirine çevrilmemiş olmasının
Ne önemi var? Parlamento ve kral biraz barut yanmazsa
Borazancıların borazan çalmaktan patlayacağını düşündü
Yine de tüm ihtişamından yoksun;"

—"Bin Dokuz Yüz On Dokuz"

Yeats, Percy Bysshe Shelley ve William Blake'in yayılıp genişleyen, duygusal şiirlerinden oldukça etkilenmişti; ancak aynı zamanda Edmund Spenser gibi daha eski şairler tarafından kullanılmış titiz bir iyileştirme anlayışı da aşk şiirleri yazmaya duyduğu tutkuyu beslemişti. 1887'de Londra'ya döndü; çünkü burası Dublin'den daha büyük bir edebiyat camiasına sahipti. Burada Uyakçılar Kulübü (Rhymers' Club) dedikleri ve şiirlerini okumak üzere publarda buluşan şairlerden oluşan bir kolektife katıldı.

İrlanda geleneğinden geldiği için Yeats'in eserleri sıklıkla mistik ve mesafeli olarak yanlış yorumlandı ama aslında eserleri, oldukça cesur ve aktif bir üsluba sahiptir. Hem İrlanda edebi formlarını hem de belirgin derecede Britanya'ya özgü olanları anladığından her iki dünyayı da temsil etmiş ve İrlanda edebiyatıyla İngiliz edebiyatı arasında bir köprü oluşturmuştur. Ancak Yeats çoğunlukla –ve tutkulu bir şekilde– İrlanda'yla özdeşleştirilir. Eserleri, İrlanda ulusu için gurur kaynağıydı ve Yeats, İrlanda sanatının boğuculuğunu ülkedeki baskılarla karşılaştırdığından sık sık 1910'lardaki ve 1920'lerdeki İrlanda bağımsızlık hareketlerinde okunmuştur. "Eylül, 1913"te yazdığı gibi:

> "Romantik İrlanda göçüp gitti çoktan, / O'Leary'yle birlikte mezarda artık."

Yeats, İrlandalı liderlerin İngiliz yetkilileri defetmeye yönelik başarısız bir girişimi olan Paskalya Ayaklanması hakkındaki şiiri "1916 Paskalyası"nda (Easter, 1916) bir kez daha bağımsızlık konusuna değinecekti. Yeats'in duyarlı, şair kişiliğinin İrlanda'nın özgürleşmesi arzusuyla anlaşmazlık içinde olduğu eserlerinde açıkça görülmektedir; şiddetten doğacak özgürlüğün, bunun için verilecek kavgaya değip değmediğini sorgular. Nihayetinde 1921 yılında, İrlanda'nın bağımsızlığıyla sonlanacak İngiltere-İrlanda Savaşı'nın başlangıcı hakkındaki "Bin Dokuz Yüz On Dokuz" hem sanatın büyük bir savunucusu hem de şiddet karşıtı olmayı başarır; aynı za-

manda insanların hem sanata hem şiddete ihtiyaçları yoksa bile yetenekleri olduğunu modernist bir biçimde kabul eder.

İrlanda'nın Şairi

İrlanda, Yeats'in korktuğu gibi kan ve mücadeleyle bağımsızlığına erişti. Bu romantik türdeki ıstırabı sayfalara dökerek zamanının önde gelen şairlerinden biri oldu ve yurttaşlarını gururlandırdı. Yeats, şiddetten duyduğu rahatsızlığa rağmen İrlanda tarihinin en ünlü şairiydi.

Yeats, İrlanda kültürü ve sanatını geliştirmek için çok şey yaptı. 1904 yılında İrlanda Ulusal Tiyatro Topluluğu'nu oluşturdu; bu topluluk, İrlanda Ulusal Tiyatrosu haline gelecek olan Abbey Tiyatrosu'nu kurdu. Yeats, kız kardeşi Elizabeth Yeats'le birlikte tamamen İrlandalı yazarların kitaplarını basmak üzere (elle basılan tek bir eserle işe başlayan) Cuala Press adlı yayınevini kurdu. Cuala; Lady Gregory, John Millington Synge ve bizzat Yeats gibi İrlandalı aydınların eserlerini bastı. Yeats, yayınevi ve tiyatrosuyla ülkenin kendi edebi eserlerinin artmasını teşvik eden İrlanda Edebiyatının Canlanması hareketini tetikledi.

Alıntı

"Ey Tanrı'nın kutsal ateşinde duran bilgeler,
Tıpkı bir duvardaki altın mozaikler gibi,
Gelin kutsal ateşten, oluşturun bir çember,
Ve ruhumun şarkı söyleyen üstatları olun.
Yakıp kül edin kalbimi; arzuyla hasta olan
Ve ne olduğunu bilmediği
Ölen bir hayvana bağlı kalbimi;
Ve bir araya getirin yeniden, sonsuzluğun aldatıcılığında."

—"Bizans'a Yolculuk"

1923 yılında, yani İrlanda'nın özgür bir devlet olmasından iki yıl sonra Yeats, Edebiyat alanında Nobel Ödülü alan ilk İrlanda yurttaşı oldu. Komite, şairi "bütün bir ulusun ruhunu anlatan son derece sanatsal bir forma sahip, ilham veren şiirleri" sebebiyle onurlandırdı.

T.S. ELIOT

Çorak Ülkelerde

T.S. Eliot, aslında Amerikalı olan nadir İngiliz yazarlardandı. 1888'de St. Louis'te doğmuş, ancak kendi imgesinde oluşturduğu bir İngiliz haline gelmiş ve sonra da İngiliz edebiyatına öyle büyük bir katkı sağlamıştır ki bizzat İngiliz edebiyatı onu sahiplenmiştir.

Doğuya Yolculuk

Thomas Stearns Eliot orta batılı zengin bir aileden geliyordu ve öncelikle 1906 yılında, üç yılda lisans derecesini tamamladığı Harvard'a kayıt olarak İngiltere'ye doğru yavaş yavaş yol almaya başlamıştı. Eliot'ın annesi şairdi ve bu sevgiyi ona aşılayan kişiydi. Ivy League'de okuduğu üç konudan biri klasik şiir, diğer ikisi de felsefe ve edebi eleştiriydi. Bu üç konu da eserlerini derinden etkileyecekti. Klasik şiir öğrenimi sırasında Charles Baudelaire ve Arthur Rimbaud gibi on dokuzuncu yüzyıl Fransız sembolist şairlere öykünmeye çalışmıştı. Eliot'ın modernist şiirleri, Fransız şairlerin keskin sembolizmiyle rüya gibi ve duyumsal bir tarzda sunulan imgelerin bir kombinasyonunun, Fransız sembolist şair Jules Laforgue'un öncülüğünü yaptığı psikolojik detaylar ve ironik mesafelilikle birleşmesi olarak tanımlanabilir.

Eliot, Sorbonne'da bir yıl geçirdikten sonra Sanskritçe dilindeki lisansüstü çalışması için Harvard'a döndü; ancak sonra, Birinci Dünya Savaşı çıktığında mahsur kalacağı Avrupa'ya geri gitti. Böylesi bir anlamda daha iyi olmuştu: Vivienne Haigh-Wood adında İngiliz bir kadınla evlenmiş, Londra Lloyds Bank'te yabancı belge analisti (yabancı diller konusundaki uzmanlığı ona bu fırsatı sağladı) olarak işe girmişti. Bu işte on yıl çalışacaktı. Hem işi hem de yıl-

larca akıl hastanelerine girip çıkan Haigh-Wood'la mutsuz evliliği, şiirlerinin özüne işleyen o huzursuzluk ve tatminsizlik duygularına kesinlikle etki edecekti.

Geçmişin İzleri

Eliot bu süreçte, politik açıdan oldukça liberal ve sanatsal olarak da gayet deneysel oldukları için Amerika Birleşik Devletleri'nden Avrupa'ya gelen bir grup göçmen Amerikalı yazardan büyük destek gördü. Grubun diğer üyeleri arasında şunlar yer alır:

- Gertrude Stein
- F. Scott Fitzgerald
- Ernest Hemingway
- Ezra Pound

Pound, Eliot'ın duyarlılığı ve –şiiri hem teknik hem de konu açısından kökten değiştirmeye dair– hedeflerinin kendisininkilere benzer olduğunu düşünüyordu. Eliot'ın ilk önemli eseri olan "J. Alfred Prufrock'ın Aşk Şarkısı"nın 1915 yılında *Poetry* mecmuasında basılmasını sağladı. *Poetry* editörü Harriet Monroe'ya Eliot'ı överek onun, hiçbir disiplinde eğitim almadığı ve o kadar uzun zamandır yazmadığı için özellikle etkileyici olduğunu söylemişti. Pound şöyle yazmıştı:

"Kendi kendini eğitip modernleştirmiştir."

Eliot'ın en ünlü eserlerinden biri olan "J. Alfred Prufrock'ın Aşk Şarkısı"nda kendi neslinde bir salgın olan hayal kırıklığı hissini ifade etmek üzere etkilendiği kişilerden öğrendiği sembolizmin yanı sıra John Donne gibi metafizik şairlerden çıkacak türden tuhaf metaforlar kullanacaktı. Özellikle de Birinci Dünya Savaşı'nın getirdiği ölüm ve yıkımın ve Victoria çağının dayattığı sahte ahlak anlayışının ardından Eliot ve grup arkadaşları için yaşam, bir nevi hüzünlü düzmece gibiydi.

Alıntı

"Değecek miydi neticede,
Değecek miydi,
Gün batımlarından, avlulardan ve darmadağın olmuş
sokaklardan sonra,
Romanlardan, çay fincanlarından, yerde sürünen
eteklerden sonra,
Buna ve çok daha fazlasına?"

—"J. Alfred Prufrock'ın Aşk Şarkısı"

Etraflıca Düşünmek

Eliot'ın, erken dönem eserlerinde yaptığı bir şey de görece yeni olan psikoloji bilimini şiire uyarlamaktır. Edebiyat her zaman insan doğasının nasılını ve niçinini keşfetmekle ilgilenmiştir; Carl Jung ve Sigmund Freud gibi öncüler sayesinde de yirminci yüzyılın başlangıcında yazarlar, cephaneliklerini böylesine keskin bilimsel silahlarla doldurdular. Bilinçaltı zihni didiklerken duyguların karıştığı bir mantıksallık belirleyici biçimde modernist bir yaklaşımdır ve Eliot da, insan düşüncesi ve hislerinin nüanslarını zarafet ve ince bir zekâyla keşfeder.

"J. Alfred Prufrock'ın Aşk Şarkısı" sayesinde Eliot'ın ünü sonraki birkaç yılda arttı ve 1919 yılında *Şiirler* adı altında bir antoloji yayımladı. Kitabın öne çıkan eseri, o ana dek İngilizcede yayımlanmış herhangi bir şeyden çok daha psikolojik gerçekliğe sahip bir çalışma olarak kabul edilen, "Gerontion" adlı şiirdi. Anlatan kişinin dikkatini dağıtan şeyleri ve karanlık düşüncelerini, hiçbir ayrıntıyı gizlemeksizin sunan, bilinç akışı türünde içsel bir monologdu. Ayrıca şiir, artık yüzlerce yıl öncesinden kalma uyaksız dize yapısı kullanılarak yazılmış olsa da canlılığından hiçbir şey yitirmemişti.

Alıntı

"Tarihin pek çok kurnaz geçidi vardır,
uydurma koridorları ve konuları."

—"Gerontion"

Muazzam Bir Başarı

Eliot 1922 yılında, kendi yaşamından çekip çıkardığı anlardan dramatik sahnelerin bir derlemesi olan "Çorak Ülke" adlı şiirini yayımladı. Bu eseri, babasının ölümünün ardından geçirdiği bir sinir kriziyle mücadele ettikten ve evliliği sona erdikten sonra yazdığı için şiire umutsuzluk hissi ve hüzün hâkimdir. Daha büyük ölçekte bakıldığında eser aynı zamanda, yirminci yüzyılda hissedilen hayal kırıklığı üzerine girift, duygusal yoğunluğa sahip bilimsel bir incelemedir; ancak 1920'lerde cazı andıran aksak ritimler "Çorak Ülke"yi çevrelerken edebi referansların çokluğu onu klasik eserlerle daha uyumlu kılar. Önemli eleştirmenlerden Edmund Wilson, bu eserin yirminci yüzyılın en önemli şiirlerinden biri olduğunu beyan eden bir makale yazmıştır.

Alıntı

"Güneşin vurduğu yerlerde kırık dökük imgeler yığını,
Ve ne ölü ağaç bir sığınak, ne cırcırböceği huzur,
Ne kuru taş suyun sesini getirir. Yalnızca
Gölge var bu kızıl kayanın altında,
(Gel gir bu kızıl kayanın gölgesi altına),
Sabahleyin uzun adımlarla ardınca gelen
Ya da akşamleyin seni karşılamak için yükselen gölgenden
Her ikisinden de farklı bir şey göstereceğim sana;
Korkuyu göstereceğim sana bir avuç tozda."

—"Çorak Ülke"

Başka Bir Dala

Eliot ileri görüşlü biriydi ve ilerlemeye devam etti. 1920'lerin sonunda İngiltere Kilisesine katıldı ve kariyerinin başındaki ideallerini büyük oranda terk eden çalışmaları, neredeyse tamamen Hıristiyanlıkla ve muhafazakâr politikalarla ilgili hale geldi. Eliot 1930 yılında kendisinden şöyle bahsetmiştir:

"edebiyatta klasikçi, siyasette kraliyetçi, dindeyse Anglo-Katolik."

O dönem şiirleri arasında "Müneccimlerin Yolculuğu" (1927) ve altı kısımdan oluşan Kül Çarşambası (1930) adlı bir destan yer alır. Bunlar arasındaki nadir istisna ise, çocuklar için şakasına yazdığı *İhtiyar Farenin Kediler Kitabı* adlı şiir kitabıdır. Bu eser daha sonra beklenmedik biçimde, Andrew Lloyd Webber'in Cats adlı müzikaline ilham kaynağı olacaktı.

Eliot en çok da oyun yazmaya başlayarak, yirminci yüzyılın başındaki İngiliz oyun yazarı Noel Coward'ın komedyalarındaki kıvrak diyalogları, dini temalar ve klasik olay örgüleriyle birleştirmeye

girişmiştir. Örneğin Eliot'ın uyaksız dizelerle yazdığı tiyatro oyunu *Aile Buluşması* Yunan oyun yazarı Aiskhylos'un *Oresteia* adlı üçlemesinin üçüncü ve sonuncu kısmı olan *Eumenidler*'e dayanır. Eliot kaynak materyalin olay örgüsünü büyük oranda korur; hikâyede, bir zamanlar saygı duyulan bir adam bir cinayetle ilgili suçluluk duygusuyla ve hatta belki de affedilmeyi bile hak etmediği düşünceleriyle cebelleşir. Eliot hikâyenin geçtiği yeri antik Yunan'dan 1930'lar İngiltere'sindeki bir malikâneye taşımıştır.

Eliot, kalan yaşamının büyük kısmında oyun yazarlığı ve siyasi yazarlıkla meşgul olmuştur. 1948 yılında Edebiyat alanında Nobel Ödülü'ne layık görülmüş, 1965 yılında da hayatını kaybetmiştir.

D.H. LAWRENCE

Kötü Giden Aşk

On dokuzuncu yüzyılın sonlarına dek, dikkat çeken önemli İngiliz yazar veya şairlerin neredeyse hepsi ayrıcalıklı ailelerde doğmuştu. Aileleri ister aristokrasinin üyeleri ister son derece varlıklı olsun bu yazarlar, sanat kariyerlerini sürdürmek için ihtiyaç duydukları Oxford ya da Cambridge'de eğitim ya da yeteneklerini geliştirmek üzere kullanabilecekleri boş vakit gibi tüm avantajlı kaynaklara sahiptiler. D.H. Lawrence bu gelenekte büyük bir kırılmayı temsil eder.

1885 yılında Nottinghamshire, Eastwood'daki kırsal kömür madeni kasabasında doğan David Herbert Lawrence'ın her iki ebeveyni de işçiydi: Biri kömür madeninde çalışıyor, diğeri dantel dikiyordu. Lawrence'ın annesiyle babası varlıklı ailelerde büyümüş, ancak evlendikleri zamana kadar servetlerinin çoğunu kaybettilerse de edebi içgüdülerini yitirmemişlerdi. Lawrence'ın annesi örgün eğitim almış ve geleceğin yazarını, yaşamdaki konumundan daha yükseğe erişmeye teşvik etmiş, Lawrence da buna uymuştu.

Lawrence, gerçekten bir işçi sınıfı ailesinden olup kendisi gibi yeterli hizmet alamayan insan toplulukları için ve onlar hakkında yazan ilk sanayi sonrası çağ yazarları arasındaydı. Bununla beraber Lawrence, yazılarına gelince "olur böyle şeyler" ekolündendi. Çünkü Lawrence, elinden geldiğince gerçekçi bir şekilde, gerçek insanlar hakkında yazıyordu; ilişkiler, cinsellik ve son demlerini yaşayan bir sınıf sistemi gibi meseleleri dürüst bir duygusallık ve psikolojik açıdan karmaşık bir üslupla anlatırken eserleri de oldukça müstehcen olma eğilimindeydi.

Sanat Yaşamdan Esinlenir,

Yaşam da Sanattan

Lawrence, bursla okuduğu liseden mezun olduktan sonra (yine bursla) Nottingham Üniversitesi'ne başladı ve 1906 yılında birden çok hikâyeyle başvurabilmek için arkadaşı Jessie Chambers'ın adını da kullanarak katıldığı kısa hikâye yarışmasını "Keyifli Bir Noel: Prelüt" (An Enjoyable Christmas: A Prelude) ile kazandı. Chambers, Lawrence'ın şiirlerini *English Review*'da yayımlatmasına yardım ederek ve ilk romanı *Beyaz Tavus Kuşu'nu (The White Peacock)* 1911 yılında bir yayımcıya önererek onun ilk dönem destekçilerinden olacaktı. Lawrence'ın memleketi Eastwood'da geçen *Beyaz Tavus Kuşu*, Lawrence'a özgü şablonu sunan bir romandır: işçi sınıfına mensup insanların geçim zorluğuyla mücadele ettikleri ve kendi sosyal sınıfları dışındaki insanlara âşık oldukları halde onlarla evlenemedikleri için kendi sınıflarına mensup ama sevmedikleri kişilerle yaptıkları mutsuz evliliklerle dolu bir toplumun çılgınlığı.

Sınıfsal açıdan birbirine denk olmayan talihsiz âşıklar teması Lawrence'ın romanlarında olduğu kadar kendi yaşamında da belirecekti. *Beyaz Tavus Kuşu*'nun yayımlandığı sıralarda daha önce evlenmiş, üç çocuk annesi Frieda Weekley adında Alman bir aristokrata âşık oldu. Ancak Weekley'nin evi gibi olan Londra sosyetesinin gözünde Lawrence, altı üstü bir madencinin oğluydu. Böylece sosyete onların ilişkisini onaylamadı. Hal böyleyken çift Almanya'ya kaçtı.

Lawrence insanı, toplumun yapay kısıtlamalarının ötesinde, gerçekten istediği şeylerin peşine düşmesi için doğal şekilde motive etmek üzere aşkın (ve seksin) maharetleri hakkında tutkuyla yazmıştır. Eserlerinin, yirminci yüzyılın başındaki baskıcı –ve hatalı– kültürel normlara hem dikkat çekmesini hem de onları yıkmasını istiyordu. Bir keresinde şöyle demişti:

"Dünyada bunca yalan olmasaydı ... hiçbir şey yazamazdım."

Bu derin konuları, kişisel bir boyutta yazarak bunların aşk, evlilik ve aile ilişkilerini nasıl etkilediğini gösterdi.

Çatışmayla Flört

Lawrence 1913 yılında Weekley ile İtalya'da yaşarken *Oğullar ve Sevgililer*'i yayımladı. Bu romanda bir zamanlar varlıklı olan dul Gertrude Morel, kendinden alt seviyede bir madenciyle evlenir ve elit sosyetenin kınamalarının yarattığı baskıyla mutsuzlaşan evlilik, pek paraları olmaması gerçeğiyle daha da kötüleşir. Gertrude, yetişkin oğullarına sağlıksız bir bağlılık geliştirerek teselli bulmaya çalışır; ilk olarak William'a, o ölünce de hayatını annesiyle geçirmek için gerçek aşkı reddeden Paul'e bağlanır. *Oğullar ve Sevgililer*, mutlu bir son, hatta herhangi bir sona sahip olmaması anlamında gittikçe büyüyen modernizm trendinin bir örneğidir: Paul'ün artık bir sevgilisi yoktur, Gertrude da ölür. Diğer modernist temalar arasında Lawrence'ın gerçekçilikle –iyi kötü her yönüyle– işlediği ilişkiler vardır; sınır çizgisindeki Ödipal sürecin yanı sıra, İngiliz toplum sisteminin işe yaramaz, eski kafalı, onur kırıcı olduğu ve insanları mutsuz ettiğine dair genel bir his de hüküm sürer.

Oğullar ve Sevgililer o kadar iyi sattı ki Lawrence tam zamanlı yazarlık yapmaya ve memleketiyle (boğucu İngiltere'den çok daha makul ve özgürlükçü bulduğu) İtalya arasında gidip gelmeye başlayabildi. Romantizm, seks ve ilişkiler hakkında yazmaya başladığı bir diğer roman o kadar uzun oldu ki onu iki kısma böldü. İlk yarısı Gökkuşağı 1915 yılında basıldı, ancak bazı seks sahnelerinin canlı tasvirleri sebebiyle İngiltere'de müstehcen bulunarak yasaklandı ve tüm kopyalara el konularak yakıldı. Bu da Lawrence'ın keyfini sürdüğü maddi veya sanatsal başarıları aniden kesiverdi.

Birinci Dünya Savaşı'nın patlak vermesiyle de İtalya'ya dönemeyen Lawrence, Cornwall'a taşındı. Ancak orada da yetkililer

tarafından kasabadan kovuldu; karısının Alman oluşu güvenlik açısından risk olarak görülüyordu.

Yasak Aşk

Savaşın sonuna dek Weekley'yle birlikte İngiltere'de pek çok arkadaşının evinde kalan Lawrence, kısa kısa ancak yoğun olarak yazmaya devam etti. Ardından çift İtalya'ya taşındı ve Lawrence 1920'de *Âşık Kadınlar*'ı yayımladı. *Gökkuşağı*'nın ikinci kısmı olan *Âşık Kadınlar*, iki adama âşık olan ve Londra'daki yeraltı kulüplerinde ve sanatçı mekânlarında takılan iki kadın hakkındadır. Tamamen modern bir roman olan *Âşık Kadınlar* aslında küreselleşme, sanayileşme ve savaşın, bireysel soyutlanma ve mesafe doğurması ve ilişki kurma becerisinin yitirilmesi bağlamında kişilerarası ilişkileri nasıl değiştirdiğine bir bakıştır. Bir cinayet girişimi ve başarılı bir intiharla, uğursuz bir sonla biter.

Âşık

Lawrence 1920'lerin büyük kısmını, gittikçe kötüleşen tüberkülozunu tedavi etmek maksadıyla seyahat edip ılıman iklimler arayarak geçirdikten sonra 1928 yılında *Lady Chatterley'in Sevgilisi*'ni yayımladı; ya da en azından bunu denedi. Roman, İtalya'daki yayınevi tarafından kabul edildi, ancak tıpkı *Gökkuşağı* gibi bu da İngiltere'de yasaklandı. Eser, aristokrat Lady Chatterley'in koru bekçisiyle olan yasak ilişkisinin hikâyesidir. Müstehcen olma noktasında bir cinsellik tasvirine sahip olan kitaptaki cinsellik anlayışı sebepsiz veya iç gıcıklayıcı türden değildir; hikâyenin ve karakter motivasyonlarının çok büyük bir kısmını oluşturan ana bir unsurdur. Lord Chatterley, Birinci Dünya Savaşı sırasında felç olmuş ve iktidarsız kalmış, Lady Chatterley de bu sebeple bir ilişki arayışına girmiştir. Sadece bu dobra yaklaşım bile anlaşılır biçimde, uzun ve

detaylı şekilde tasvir edilen sevişme sahneleri kadar tepki çekti. Seks temasına uyarlanan gerçekçilik, hiçbir konuda konuşmamak ve biyolojik ya da "uygunsuz" meseleleri hasıraltı etmek gibi (alt sınıfların pek umursamadığı) Viktoryen geleneklere bağlı kalan üst sınıflarda bir sansasyona yol açtı.

Roman, zamanı için fazla ilericiydi. *Lady Chatterley'in Sevgilisi* Amerika Birleşik Devletleri'nde 1959'a, İngiltere'de de 1960'a dek yasaklandı. Birleşik Krallık'ta jüri Penguin Books'u, Britanya Muzır Neşriyat Yasası gereğince suçsuz buldu ve nihayet romanın basılmasına izin verdi. Bu duruşma, ifade özgürlüğü için bir dönüm noktası, sansüre bir ölüm çanı niteliğinde ve elit sosyetede ve popüler kültürde cinsel tartışmaların gerçek anlamda bir başlangıcıdır. İyi ya da kötü, kitaplar, filmler ve televizyondaki cinsel temalar, D.H. Lawrence'la başlamıştır.

Lawrence, derinlemesine irdelediği cinsel temaların ana akım tarafından kabul edildiğini görecek kadar uzun yaşamadı. 1930 yılında, kırk dört yaşındayken tüberkülozdan hayatını kaybetti. Lawrence, *Lady Chatterley* tartışmaları hâlâ sürerken saygınlığını yitirmiş ve edebiyat yerine pornografik içerikli eserler yazdığına dair yaygın bir görüş sebebiyle bir yazar olarak itibarını da yitirme tehlikesiyle karşı karşıyayken ölmüştür.

E.M. FORSTER

Doğanın İnsan Doğasıyla Buluşması

E.M. Forster'ın yaşamı oldukça eşsiz bir zaman aralığını kapsar. 1879'da doğup 1970'te ölen Forster, geç dönem Victoria çağına ilk elden tanıklık edip bu konuda yazmış, aynı zamanda her iki Dünya Savaşı'nı, savaş sonrası Britanya'yı ve hatta sinemanın doğuşunu görmüştür. Forster, vakur on dokuzuncu yüzyıldan özgürlükçü ancak nevrotik yirminci yüzyıla geçişte, özellikle romanda İngiliz edebiyatına rehberlik etti. E.M. Forster yirminci yüzyılın ilk yirmi yılında İngiliz romanı dünyasına egemendi. Öyküleri o kadar evrensel, o kadar cazipti ve öylesine çekici ve süslü detaylarla işlenmiş, somut bir müstehcenlikle yönlendirilmişti ki bu kitapların *(Manzaralı Bir Oda, Howards End ve Hindistan'a Bir Geçit)* yirminci yüzyılın son yirmi yılında entelektüel filmlere damga vurmaları şaşırtıcı değildir.

İtalya'ya Bakış

Forster, akademik açıdan yeterli olmadığını düşündüğü çocukluk eğitiminin ardından Cambridge'e kaydoldu ve mezun olurken halasından kendisine bir miras kaldı. Bu sayede İtalya ve Yunanistan'a uzun seyahatlere çıkma fırsatı buldu ve okuduğu, ilgisini çeken kültürleri bizzat inceleyebildi.

Forster doğayı kucaklamak adına (diğerlerinin yanı sıra Thomas Hardy gibi çağdaşlar tarafından öne sürülen bir fikir) Victoria çağı geleneklerini ve modern konforları tamamen reddetmediyse de bireyin ve onun eşsizliğinin, sanayileşmenin şiddetli saldırısıyla ezilmesini sorguladı. Forster, hızlı değişimi sorgulamak için şüpheciliğin önemli ve sağlıklı olduğuna inanıyordu. Bu anlamda çalışmalarında sıklıkla, görece özgürlükçü ve felsefi açıdan deneysel

antik Yunan ve Roma ideallerini on dokuzuncu yüzyıl Avrupa'sının yapay bağnazlığıyla karşılaştırırdı. Forster'a göre İngiltere (iklimi de insanları da) donuk, sınıfçı ve soğuktu. Akdeniz ise, tam hayal ettiği gibi, bir o kadar romantik, güzel ve ılımandı. Romanlarının genellikle İtalya'yı keşfeden İngilizler içermesi ya da ilk romanı *Meleklerin Uğramadığı Yer*'in (1905) Toskana'da geçmesi bu bağlamda şaşırtıcı değildir.

Forster romantiklerden miras kalan temayı benimseyerek mutluluk unsurlarından birinin doğayla bir tür bağlantı kurmaktan geçtiğine inanıyordu. Buna kendisi de hayal gücünün ve ileri görüşlü olmanın önemini katmıştı. Başka bir deyişle Forster doğalla yapay, eskiyle yeni arasında bir denge arıyordu; İtalya'nın, bir yandan romantizm ve tarihini korurken bir yandan sanayileşmeyi benimseyerek bunu gayet iyi başardığını düşünüyordu. İngiltere'yse bu dengeden yoksundu; Forster ülkenin, sosyal sınıflarla kuralların baskısı altında olduğunu düşünüyordu. Kendi ülkesi, mantık ve duygular pahasına sosyal sınıflara ve sanayileşmeye takılıp kalmıştı. *En Uzun Yolculuk (The Longest Journey,* 1907) adlı romanı yazar olma arzusunu körelten bir öğretmenlik işine başlayan, Cambridge mezunu bir genç olan Rickie Elliott hakkındadır. Rickie alkolik üvey kardeşiyle ilgilenmek üzere işini ve ailesini terk eder, ancak sorunlu kardeşini kurtarmaya çalışırken nihayetinde kendisi ölür. Kısacası toplum onun, hem toplumsal yapılara uymasını hem de kalbinin sesini dinlemesini imkânsız kılar.

Forster modernizmi benimserken aynı zamanda bu modernizmi ve denge hissini gerçek anlamda kucaklayabilmek için toplumsal bir değişiklik arzusundadır. Onun romanlarında kadın, o zamana dek erkek yazarların eserlerinde görmeye alışık olmadığımız biçimde, erkekle eşittir ve başkarakterlerden biridir. Kadınlar ne bir piyon ne de kazanılacak objedir; tıpkı Forster'ın erkek kahramanları gibi, sürekli bir irdeleme ve ahlaki ikilemlerle karşı karşıya

kalan karakterlerdir. Forster ayrıca argo, günlük dil ve lehçelerden istifade eden modern romanın süslü araçlarını da benimsemiştir.

Bozuk Bir Düzen

Forster romanlarında basit hikâyeler anlatıyordu; böylece okuyucunun, olay örgüsü içinde kaybolmadan toplum eleştirilerini ve sembolizmini rahatlıkla anlamasına imkân tanıyordu. İşlediği temalar en açık biçimde, İngiliz sınıf sisteminin absürtlüğünü, "sonu belli olmayan" keyfiliğini ve yüzeyselliğini vurguladığı 1908 yılında yazılan *Manzaralı Bir Oda* adlı romanında görülür. İtalya'nın sosyal özgürlükleriyle İngiltere'nin boğuculuğunu karşılaştıran bu romanda, varlıklı Lucy Honeychurch İtalya seyahatinde kaldığı otelde varlıklı olmayan George Emerson adlı bir adamla tanışır. Birbirlerine âşık olsalar da Lucy adamı reddeder, çünkü kuzeni Charlotte gencin ailesini tasvip etmez. Lucy İngiltere'ye geri döner ve ailesine uygun, korkunç bir adamla nişanlanır. Daha sonra George'a kaçarak onunla nişanlanınca annesi onu evlatlıktan reddeder.

Howards End de *Manzaralı Bir Oda* ile benzer temalara sahiptir ve muazzam yankı uyandırmıştır. Roman, İngiltere üst sınıfının genç, idealist üyelerini temsil eden Margaret ve Helen Schlegel ile Howards End'in sahibesi (muhafazakâr kesimi temsil eden) Ruth Wilcox'u konu alır. Ruth'un kocası Henry Wilcox ve çiftin çocukları fark edilir biçimde materyalist karakterler olarak tasvir edilmiştir. Sembolik olarak Margaret, Ruth'un ölümünden sonra Henry Wilcox'la evlenerek yaralı adamı Howards End'e geri getirir ve böylece geçmişle gelecek arasında güçsüz de olsa bir bağ kurar.

Emperyalizm

1912 yılında Hindistan'ı ziyaret ettiği ve Birinci Dünya Savaşı sırasında Mısır'da görev aldığı sırada Forster, İngiltere'nin dünyayı medenileştirme ve kendi değerlerini farklı kültürlere dayatma gi-

rişiminde benimsediği agresif yöntemlere tanık oldu. Forster emperyalizmin tehlikelerinden bahsetmeye başladı ve İngilizlerin, diğer insanları insan gibi görmeksizin kendi zevkleri uğruna egzotik olanı nasıl sömürdüğü ve bir fetiş haline getirdiğine odaklandı. Bu fikirler, *Hindistan'a Bir Geçit* adlı romanında ortaya çıkar.

Bu romanda Forster, doğal düzenle baskıcı ilerlemenin bir arada varlığını sürdürmesinin Hindistan'da zor olduğunu ileri sürer; çünkü İngiliz yaşam tarzı dar kalıplı ve hayal gücünden yoksunken burası engin bir kültüre ve toprağa sahiptir. Emperyalizm Hindistan'ı ezmiş, sanayileşme bu yeni diyara Dickens'a özgü kâbuslar gibi çökmüştür. *Hindistan'a Bir Geçit,* Britanya ile Hindistan arasında sembolik bir açmazla son bulur. 1920'lerdeki Hint bağımsızlık hareketi sırasında geçen bu roman, bir Hintli ve İngiliz'in gerçekten dost olup olamayacağı sorusunu irdeler. *Hindistan'a Bir Geçit* devrim niteliğinde bir eserdi ve içerdiği konu itibariyle tartışma yaratan roman, İngilizlerin genel anlamda Hintlilerle dost olmak bir yana, onları kendilerine denk veya hatta insan gibi görmediklerini anlatır.

Zar Zor İlerleyiş

İki Dünya Savaşı yaşamak Forster'ı, değerlerini gözden geçirmeye itti ve modernizm karşısında daha basit değerleri benimsedi; çünkü modernizmin ölüm ve yıkıma daha etkili biçimde yol açmaktan öteye gitmediğine inanıyordu. İnsanlığı doğayla ve ilerlemeyle barıştırmak onun nihai hedefi olarak kalmaya devam etti; ancak bu ideal, teknoloji karşısında imkânsız görünüyordu.

İkinci Dünya Savaşı'nda romanlarıyla olduğu kadar felsefi görüşleriyle de tanınıyordu; çünkü her türden totaliterliği (merkezi bir hükümetin mutlak ve tam kontrolünü) reddediyordu. Kendisinin "terbiyeli" bir İngiliz beyefendisi olmasına yönelik beklentileri de karşılamak istemiyordu.

Edebiyat Dersi

Forster, İngilizlerin ne denli terbiyeli ve boğucu olabildikleri ve olağanın bir nebze dışına çıkan her şeyi baskılama eğilimleri hakkında konuşmayı eşsiz şekilde beceriyordu. Kendisi eşcinsel olmakla kalmayıp Birinci Dünya Savaşı sırasında Mısır'da Kızılhaç görevlisiyken Mısırlı bir otobüs şoförüne de âşık olmuştu. Farklı ırklar bir yana eşcinsel bir ilişki o dönem kabul edilebilecek bir şey değildi. 1912'de benzer temaları içeren *Maurice* adlı eşcinsel bir aşk romanı yazdı; ancak kitap, Forster'ın ölümünden bir yıl sonraya yani 1971 yılına dek yayımlanmadı.

Cambridge 1946 yılında Forster'a fahri üyelik verdi ve Forster bilge bir edebiyatçı ve düşünür olarak kabul edildi. Hiçbir ideolojiyle bağlantılı olmayan şefkat ve ahlak anlayışını vurguladı. Ancak Forster genel anlamda, romantizm akımının yolunda ilerleyen ve mahvolmaya mahkûm Viktoryen sistemin pek çok sorununu tam isabetle saptayan ve büyüten erken dönem romanlarıyla hatırlanır.

VIRGINIA WOOLF

Kendine Ait Bir Akım

Adeline Virginia Stephen, bilinen adıyla Virginia Woolf –modern yazarların ilki ve en etkilisi olarak değilse bile– en iyi modernist yazarlardan biri olarak tanınır. Dünyanın henüz depresyon ve feminizm gibi konuları keşfetmeye alışkın olmadığı bir zamanda bu temalarla uğraşırken yaşamı yazılarını, yazıları da yaşamını etkilemiştir. Geçmişi de, karmaşık ve nefes kesici yeni hikâye anlatım formlarını (hem üslup hem de yapısal açıdan) getiren çalışmaları ve benliğinin, sayfalara döktüğü son derece mahrem, itiraf niteliğindeki ve huzursuz edici kısımları kadar ilginçtir.

Gençlik Yılları

Woolf daha sonra önemli konumunu yazar kadınların değerlendirebilecekleri fırsatları artırmak için kullanacaktı; gençlik yıllarıysa onun bir sanatçı olarak serpilmesine olanak tanıyan kusursuz şartları sağlamış gibiydi. Varlıklı ailesi sayesinde maddi olarak bağımsızdı, (gayri resmi de olsa) eğitimliydi ve yeteneği, cinsiyetine uygun olmadığı gerekçesiyle edebiyat çevrelerince görmezden gelinmemişti. Babası Sir Leslie Stephen, önemli Britonların yaşamlarını inceleyen Ulusal Biyografiler Sözlüğü'nün (Dictionary of National Biography) altmış iki cildinin editörüydü. Kız kardeşi ressam, erkek kardeşleri de önemli profesörlerdi. Ancak, zeki olmasına ve babasının etkisiyle okuyup çalışmasına rağmen Woolf'un resmi bir eğitim almasına izin verilmemişti. O dönem için bu normaldi, ancak Woolf bunu hiç unutmadı ve affetmedi; bütün yaşamı boyunca "düzgün" bir eğitim almadığı için utanç duydu.

Virginia ve kardeşleri, ebeveynleri öldüğünde Kensington'daki konaklarından Londra'da, Bloomsbury denen köhne bir ma-

halleye taşındılar ve burada, daha sonra Bloomsbury Grubu olarak anılacak bir salon (entelektüellerin özgürce fikir alışverişinde bulunabilecekleri bir toplanma mekânı) açtılar. Stephen'lara, Leonard Woolf ve John Maynard Keynes gibi önde gelen Londralı düşünürler katıldı. Salon Virginia'yı, *Dışa Yolculuk* adlı romanından önce bir dizi Londra dergisi için başlangıçta makale yazıları, kitap incelemeleri ve edebiyat eleştirileri yazmaya teşvik etti. Bu oldukça standart romanı yazıp tamamlaması beş yılını aldı. Ancak roman onun daha çok yazmasını ve ana akımın dışında kalma içgüdüsüne uymasını sağlamaya yetecek kadar olumlu eleştiriler aldı. Her yazdığı eser form, yapı ve dille bir öncekinden daha fazla oynadı.

Karanlığın İçinde Bir Işık

Virginia 1912 yılında, Leonard Woolf'un, Virgina kırdaki bir bakımevinde sinirsel bir çöküntü sonrası tedavi gördüğü sırada gelen evlenme teklifini kabul etti. Leonard Woolf, kendisinden daha iyi olduğunu düşündüğü Virginia'yı yazması için cesaretlendirdi. Kendisi de bir romancıydı. Virginia'yla birlikte Hogarth Press'i kurdu ve T.S. Eliot, E.M. Forster gibi az bilinen yazarların kitaplarını bastı.

Hogarth 1927'de, Virginia Woolf'un *Deniz Feneri* adlı romanını bastı; bu eser yazarın, kurmaca türüne en yenilikçi ve önemli katkılarını sundu: hem olaylar hem de anlatıcının düşünceleri bağlamında doğrusal olmayan bir şekilde anlatılan hikâyeler. Günümüzde bu serbest düzyazı tarzına, düşünceler içinde kaybolmuş beynin içsel işleyişini gerçekçi bir şekilde aktardığı için bilinç akışı adı verilir.

Londra kültür çevresi onu, on yıllar içinde gelmiş geçmiş en orijinal yazarlardan biri olarak övdüyse de geniş çapta bir kabul görmemiş olmak Woolf'un depresyonunu ağırlaştırdı. Ancak bu üslubu kullanmaya devam etti ve çalışmaları daha da deneysel bir

hal aldı. O gerçek bir modernistti: Dünyanın kendisi değişiyor ve gittikçe daha da absürt bir hal alıyordu. Böylesi bir dünyanın sanatsal algısı da en az o hızda değişmeliydi.

Alıntı

"Şimdilik kimseyi düşünmesi gerekmiyor. Kendi başına, kendisi olabilir. Sıkça ihtiyaç duyduğu şey de işte bu... düşünmek; hatta düşünmek bile değil. Sessiz olmak, yalnız kalmak. Tüm bu engin, parıltılı, sesli oluşlar ve edişler buharlaştı; ve insan ağırbaşlılıkla kendi olmaya çekildi, karanlığın kama biçimli özüne, başkalarına görünmeyene... ve tüm bağlarından sıyrılmış bu benlik, en tuhaf maceralara açıktı."

—*Deniz Feneri*

Bir Oda Yaratmak

Virginia Woolf aynı zamanda İngiltere'nin önde gelen edebi eleştirmenlerinden ve makale yazarlarından biri haline geldi. En etkili eserlerinden *Kendine Ait Bir Oda* (1929) Cambridge Üniversitesi'nde verdiği bir dizi konuşmayı içerir. *Kendine Ait Bir Oda*'da, çalışan kadın yazarların eksikliğine hayıflanır, ancak bu sorunu belli sosyal sıkıntılara atfeder: Kadınlar, kendilerini yazar olarak ciddiye almadıkları için yazar olarak ciddiye alınmıyor, der. Kadınlar hâlâ toplumun alt sınıflarından biri olarak görülüyordu ve pek az kadın yazmaya vakit ayırmasına imkân verecek maddi bağımsızlığa sahipti. Ayrıca eğitimli de değillerdi, ki bu da diğer iki semptomun semptomuydu.

Sadece sorunları işaret etmekle yetinen diğer yazarların aksine Woolf bu soruna gerçek, pragmatik bir çözüm önerdi: yetenekli oldukları düşünülen kadın yazarlar için yılda 500£ burs ve özel

odalar. Bu yardım programı pek ilerleyemedi ancak pek çok yazara sadece yazmaları için bir fırsat sunan sanatsal burs anlayışı için ilham kaynağı oldu.

Maalesef Woolf'un eserlerinde çok iyi ifade ettiği depresyon onun sonunu getirecekti. 28 Mart 1941 yılında cepleri taşlarla dolu halde Ouse Nehri'ne girerek boğuldu. Elli dokuz yaşındaydı.

Alıntı

"İçinizden ne geliyorsa onu yazmak, önemli olan tek şey budur; bunun çağlar boyu mu yoksa sadece birkaç saat için mi önemli olacağını ise kimse söyleyemez."

—*Kendine Ait Bir Oda*

JAMES JOYCE

Bir Sanatçının Portresi

Tarihsel açıdan bakacak olursak Britanya Adaları'ndaki entelektüel edebiyatın ne İrlanda için ne de İrlanda hakkında olduğunu söyleyebiliriz. Batı edebiyatı geleneği, Homeros, Sophokles ve Aiskhylos gibi Eski Yunan yazarların destanlarıyla başladı, Beowulf gibi Anglosakson şiirlerle ilerledi ve Chaucer, Shakespeare, Milton ve Dickens'la devam etti. Yirminci yüzyıla gelindiğinde İrlanda'dan, İngiliz dilinde yazmış önemli sadece birkaç yazar çıkması şaşırtıcı değildi. Çünkü İrlanda genel anlamda İngiltere'ye kızgındı.

İngilizce, İngiltere Kilisesinin diliydi ve bu dil de adada tercih edilen Katolikliği hükmü altına almıştı ve İngilizce de yabancı işgalcilerin konuştuğu dildi. İngilizce, İrlanda için barbarlığın diliydi. Ancak kültürler ve diller arasındaki bu problematik ve karmaşık ilişkinin içinden, İrlanda'yı –ve Dublin kültürünü– İngiliz edebiyatının en yükseklerine taşıyan James Joyce gibi bir yazar çıktı.

Dillerin Hâkimi

1882 yılında Dublin'de doğan James Joyce, on çocuğun en büyüğüydü. Babası, ailenin azıcık gelirini içkiye harcayan, yetenekli bir şarkıcıydı. James, çocukken bile, edebiyat alanındaki isteklerini gerçekleştirebilmek için elinden geleni yapması gerektiğinin farkındaydı. Örneğin Norveçli gerçekçi oyun yazarı Henrik Ibsen'in oyunlarını, çevirmenleri ve önyargılarını araya sokmadan tam manasıyla anlayabilmek adına Joyce kendi başına Norveççe öğrendi. University College Dublin'de modern diller eğitimi aldı, ancak mezun olduktan sonra tıp eğitimi için Paris'e taşındı. Joy-

ce annesi hastalandıktan sonra kısa bir süreliğine Dublin'e döndü ve bu sırada karısı (ve ilk okuyucusu) olacak Nora Barnacle'la tanışıp evlendi. Dillere bu denli hâkim olmak o sırada bile işine yaradı: Joyce taşındıkları Hırvatistan'da İngilizce dersleri verdi ve İtalyanca öğrendi. Nihayetinde standart Avrupa Romen dillerinden (İtalyanca, Fransızca) Arapça, Sanskritçe, Yunanca ve tabii Norveççe dahil olmak üzere on yedi dile hâkim olacaktı.

Alıntı

"Loş merdivende durmuş, uzaklardan gelen müziği dinleyen bir kadının neyin simgesi olduğunu sordu kendine. Ressam olsa, tam o haliyle resmini yapardı kadının. Mavi keçe şapkası, karanlığa karşı bronz rengi saçlarını öne çıkarırdı, eteğinin koyu renk çizgileri de açık renk olanları. *Uzak Müzik* adını verirdi tabloya, ressam olsaydı eğer."

—"Ölüler"

Dublin İçin

Joyce'un başlıca ilk eseri olan öykü derlemesi *Dublinliler* 1914'te yayımlandı. Gerçekçilik alanında önemli bir yapıt olan bu derlemenin amacı, "önemsiz şeylerin anlamı"nı tasvir etmekti ve sıradan yaşamları içinde sıradan insanları anlatarak bunu başardı. Joyce aynı zamanda yeterince temsil edilmeyen İrlanda başkenti Dublin'de yaşamın gerçekte nasıl olduğunu göstermek istemişti. Derleme aynı zamanda modernizme büyük bir etki yaptı. Konu olarak, Dublin'deki yaşamın *iyi olmadığını* gösterir. Joyce'un "modern yaşam felcinin merkezi" olarak tanımladığı şehir, hem Britanya Monarşisinin hem de Katolik Kilisesinin uzaktan kontrolüyle kötürüm kalmıştır. Joyce'un *Dublinliler* adlı romanındaki

Dublin, yaşayan, nefes alan ve ölen bir varlıktır; derlemenin son hikâyesi "Ölüler"dir.

Küllerinden Doğarken

Dublinliler'in devamı stil açısından farklı ancak konu olarak benzer bir eser olan *Sanatçının Bir Genç Adam Olarak Portresi*'dir (1916). *Stephen Hero* adını vereceği, kendi çocukluğunu konu alan yarı otobiyografik bir roman yazma niyetiyle işe başlayan Joyce ilk taslaktan o kadar nefret etti ki onu şömineye attı. Neyse ki Nora onu kurtarmayı başardı ve Joyce da onun üzerinde yeniden çalışarak bir büyüme hikâyesinden çok daha deneysel olan *Sanatçının Bir Genç Adam Olarak Portresi*'ni ortaya çıkardı. Eser, dünyaya tepki olarak içsel yaşam ve düşünceleri tasvir etmek için yenilikçi bilinç akışı yöntemiyle yazıldı; düşünceler, illa düzgün bir anlatı şeklinde değil sözcükler ve parçalar olarak sayfaya yansır. O çabucak gelen, başıboş düşüncelerin diğer düşüncelerle benzer şekilde ileri geri atlanarak sunulması, okuyucunun kendisini anlatıcının zihninin derinliklerine nüfuz etmiş gibi hissetmesine sebep olur. Hikâye, birinci şahıs anlatısının âdeta ötesine geçerek son derece öznel bir hal alır.

Yaşamda Bir Gün

Joyce'un bir sonraki eseri *Ulysses*'ti. Bu muhtemelen, şimdiye dek yazılmış en iddialı ve ileri görüşlü romanlardan biridir ve Joyce'un dönemindeki çağdaş edebiyatın yaklaşık üç kuşak ilerisindeydi. Edebi kinayeler, kültürel referanslar, şakalar, söz oyunları ve dönemin Dublin'ine atıflarla o kadar doludur ki okuyucuların, eserin büyük kısmını anlayabilmeleri için telefon rehberi kalınlığında kılavuzlara ihtiyacı vardır.

Edebiyat Dersi

Joyce ve Shakespeare and Company yayınevi *Ulysses*'in gerçekçiliği fazla gerçek olduğu için yasal sorunlar yaşadı. "Nausicaa" bölümü bir mastürbasyon sahnesi içerir. Kitap, müstehcenlik suçlamasıyla 1933'e kadar yasaklandı. Pek çok ülke kitabın orijinal halini yasaklamıştı. Peki, yasağı son kaldıran ülke hangisiydi? İrlanda.

Shakespeare and Company tarafından 1922 yılında Fransa'da bütün olarak yayımlanmadan önce Amerika Birleşik Devletleri'nde *Little Review*'da seri halde yayımlanan *Ulysses*, Joyce'un en büyük yeniliklerinden birini sergiler: Hikâyenin anlatılış biçimi, yani dilin ve söz diziminin kullanılış biçimi, hikâyenin kendisine değiştirilemez biçimde işlemiştir. Bir yazarın nasıl yazdığı ne hakkında yazabileceğini bile belirleyebilir. "Bildiğin şeyi yazma"nın bu karanlık yönü bazı yazarları sınırlamış olsa da Joyce'u engelleyememiştir. Enstrümanları, farklı formlara ve dillere hâkimiyeti de içeren biçimde öyle çeşitliydi ki hikâyenin her bir kısmını anlatmak için dilediği aracı kullanıyordu.

Bu esnekliğe bir örnek olarak Joyce, doğumhanede geçen bir bölüme eski İngilizce bir şiirle başlar, İrlanda lehçesiyle son verir; yani dile gebe kalır ve onu "doğurur". Fanteziler ve kâbuslarla ilgili başka bir sahne de Joyce öyle uygun gördüğü için oyun senaryosu şeklinde yazılmıştır. Tüm bunlar okuyucuların, sık sık kafa karıştırıcı bir etkiyle, karakterin içsel yaşamı ve düşüncelerine derin şekilde aşina olmaları için zihinden hızla geçen düşüncelerin son derece tutarlı bir yansıması biçiminde bilinç akışı tarzına hizmet eder.

Alıntı

"Her yaşam bir dolu gün, günbegün. Kendi içimizden geçerek yürüyoruz, hırsızlarla, hayaletlerle, devlerle, ihtiyar adamlarla, genç adamlarla, refikalarla, dullarla, âşık kardeşlerle karşılaşarak, ama her daim kendimizle karşılaşarak.

—*"Ulysses"*

Ulysses tek bir hikâye olmadığından Joyce, birden çok formata ihtiyaç duydu. Kitap, Dublin'de sadece bir gün içinde, 16 Haziran 1904 günü geçen (ve çoğu kurmaca olan) olayları mümkün olduğunca gerçekçi detaylarla anlatır. *Ulysses*, Joyce'un gerçek hayatta tanık olduğu bir olayı konu alan bir öykü olarak doğmuştur. *Dublinliler*'de yer alan bu öyküde bir öğretmenin bir polisle tartışması ve orta yaşlı Yahudi bir adam tarafından kurtarılması konu edilir. Ancak Joyce eskiçağda Yunanların yaptıklarına benzer bir modern destan yaratmak isteyince bu kısa öykü gittikçe uzar. *Ulysses, Odysseia*'yı temel alır ve kitabın on sekiz bölümünün her biri, Homeros'un destanının on sekiz kısmının yeniden düzenlenmiş hali veya ona yanıt şeklindedir.

Edebiyat Dersi

Joyce'un, tarihe kazımak için 16 Haziran 1904'ü seçme sebebi ne miydi? Bu, müstakbel karısı Nora Barnacle'la tanıştığı gündü.

Ulysses'deki ana karakter, yarıda kesilmiş kısa hikâyedeki orta yaşlı İrlandalı Yahudi Leopold Bloom'dur. Bloom sokakta yürürken okuyucu derhal onun, ihtiyaçlardan duygulara geçiş yaparak oradan oraya savrulan düşüncelerinin sırdaşı olur. Ara sıra kızgınlık ve

can sıkıntısı gibi hislere de rastlarız. Tıpkı sıradan bir günde olduğu gibi. Ayrıca Joyce'un yeni ve yaratıcı hikâye anlatma tekniklerine rağmen kitap genellikle duygusal ve hoş bir üsluba sahiptir. *Ulysses*'de sıradan insanların bakış açılarından aktarılan ufak tefek şeyler adına büyük olaylar ve insanlar önemsiz görülmüştür.

Ulysses Uyanması

Formu bir yandan yıkarken diğer yandan hem tanıdık hem de yabancı gelen bir tarzda yeniden inşa eden *Ulysses* gibi son derece deneysel bir romanın ardından bir yazar ne yapar? Yapıyı yeniden parçalayıp inşa eder; bu defa yapıtaşı olarak (kelime oyunları, şakalar ve kinayeler dahil) dili kullanır. İşte bu da Joyce'un on yedi yılını alan *Finnegan Uyanması*'nı ortaya çıkarır. Uydurma sözcükleri ve (karakterlerin aksine) bizzat yazarın kendisinin bilinç akışından ötürü, bu metni okumak *Beowulf*'u eski İngilizce okumaya çalışmak gibidir.

Ardında Bıraktıkları

Joyce yaşamı boyunca göz sorunlarından mustaripti ve bir dizi göz ameliyatı geçirdi. Yaşamının sonuna doğru neredeyse kör olmuştu. Görebilmek için kocaman kâğıtlara kırmızı pastel boyalar kullanarak yazmaya devam etti.

Joyce bir bağırsak operasyonunun ardından 13 Ocak 1941'de, elli dokuz yaşındayken Zürih'teki Schwesternhaus von Rotenkreuz hastanesinde yaşamını kaybetti. Her 16 Haziran'da tüm Dublin'i, özellikle de *Ulysses*'te adı geçen sokakları ve barları kapsayan Bloomsday kutlamalarıyla anılır.

W.H. AUDEN

Yeni Bir Klasikçi

Wystan Hugh Auden, yeni gelişmekte olan psikoloji biliminin ilk uygulayıcılarından bir baba ve son derece dindar bir annenin oğlu olarak 1907 yılında York'ta dünyaya geldi. Bir fabrika şehrinde büyüdü ve her fırsatını bulduğunda makinelerin işleyişini izlerdi; aynı zamanda yerel kilise korosunda da yer alıyordu. Dini ibadetler, dile karşı da bir hassasiyet geliştirmesini sağladı ve bu da Oxford'a girişiyle semeresini verdi. Auden yazılarında, çocukluğunda öne çıkan şu iki temayı uzlaştırmayı araştırırdı:

- bilim
- din

Auden büyüdükçe, birbiriyle çekişme halindeki bu iki ilgi alanına daha çok yoğunlaştı. Hem bilim hem de müfredat ağırlıklı olarak romantiklere ve onların duygusal stiline odaklandığından pek de ilgisini çekmemesine rağmen İngiliz edebiyatı okudu. Yeni şeyler deneme ve şiirsel türlerde sadeleşmenin son derece revaçta olduğu yirminci yüzyılın başlarında yetişkinliğe adım attığı için şanslıydı. Peki, Auden'ın buna katkısı ne mi oldu? Psikoloji terminolojisi ve imgelerini kullanan ilk İngiliz şairdi. Auden bunu, çalışmalarını zaman zaman anlaşılmaz kılan ve onlara mistik bir hava katan Anglosakson dili ve temalarına duyduğu ilgi ve kullanımla birleştirdi.

Auden, (Dylan Thomas, T.S. Eliot ve Philip Larkin'in yanı sıra) "ünlü şairler"in sonuncularındandı. Eserleri çok zekice, hatta bilimseldi ve İngiliz şiirinin tarihine egemen olan, duyguların temel alındığı şiire zıttı. Auden hislerin güvenilmezliğiyle değil, bilim ve mantıkla yazardı.

Alıntı

"Böyle bir doktordu o: sekseninde bile
pek çok makul gencin, yaşamlarımızdaki
azgınlığı tehditler veya övgülerle
itaate davet edeceğini düşünmek isterdi,
ama isteği reddedildi: toplanmış,
ölümümüzü kıskanan ve kafası karışmış
akrabalar gibi, o hepimizin bildiği,
sorunlar tablosuyla kapadı gözlerini."

—"Sigmund Freud Anısına"

Amerika'ya

Auden Ocak 1939'da İkinci Dünya Savaşı'ndan kaçarak Amerika'ya yerleşti. Aynı yıl yaşam boyu dostu olacak Chester Kallman'la tanıştı ve 1946'da ABD vatandaşı oldu. Kariyerinin ileriki dönemlerinde akla dayalı şiirlerini terk edip neredeyse tamamen dinsel bir doğaya sahip eserlere yöneldi; hatta yeni düşünceleriyle uyumlu olmaları için eski çalışmalarının çoğunu yeniden yazdı; solcu politikalarını bırakıp daha ılımlı muhafazakâr bir duruşun yanı sıra Hıristiyanlığı da yeniden benimsedi.

Ancak şiir dünyasında pek çok değişiklik oluyordu, yeni konular hakkında yazmak onun çeşitliliğine uygun düştü. *Endişe Çağı (The Age of Anxiety)* adlı eseriyle 1948 Pulitzer Ödülü almasından kısa bir süre sonra profesörlük yapmak üzere Oxford'a döndü. Auden, 1973 yılında 66 yaşındayken kalp yetmezliğinden hayatını kaybetti.

DYLAN THOMAS

Karmaşık Hislerin Belirgin Dışavurumu

Dylan Thomas sıra dışı bir karakter, ölüm ve sebatla ilgili yazdığı bir dize, yirminci yüzyılın en çok hatırlanan ve iç görüye sahip şiirsel mesajını içeren Gallerli taşkın bir şairdi: "öfkelen, öfkelen ışığın ölümü karşısında." Thomas, kalpten gelen hislerle yazardı ve şiir sanatının daha (W.H. Auden ve T.S. Eliot örneklerinde olduğu gibi) akılcı, rasyonel bir yön aldığı bir çağda eski romantik üsluba daha yakın, tutkulu bir şairdi. Thomas yerel dili hiç öğrenmemiş olmasına, o duygusal tınılar içeren, yoğun ve baskın üslubuyla İngiliz şiirinde ustalaşmayı seçmesine rağmen Galler'de ulusal bir kahramandı.

Thomas'ın şiirleri duygu yüklü ve lirik olmasına, uçarı ya da doğaçlama gibi algılanabilmesine rağmen Thomas bıkıp usanmadan mükemmele ulaşana dek şiirlerini düzenler ve yeniden yazardı. Bir şiire yaklaşık 500 revizyon yaptığı söylenir. Sözcüklerin şekillenişini daha iyi hissedebilmek ve doğru yolda olup olmadığını görmek için her defasında tekrar tekrar yazardı. Bu çok amansız bir çabaydı elbette ve Thomas'ın şiir sanatını "şu kasvetli sanat" olarak adlandırmasının da muhtemel sebebidir.

Ancak Thomas'ın yazma süreci entelektüel ve titiz olmasına rağmen aynı şeyi şiirleri için söylemek mümkün değildir; özellikle de onu, örneğin T.S. Eliot veya W.H. Auden'la karşılaştırdığımızda. Sanatın doğası veya toplumsal sorunlar hakkında pek yazmamış, onun yerine yoğun duygulara ve yapısal açıdan dönüşen imgelere odaklanmıştır. Bir arkadaşına mektubunda, yaklaşımını şöyle tarif eder:

> "Bir imge yaratıyorum, gerçi 'yaratmak' doğru kelime değil; belki de o imgenin duygusal olarak içimde 'yaratılmasına' izin veriyor, sonra da ona sahip olduğum entelektüel ve eleştirel güçleri uyguluyorum, bırakıyorum bir başkası doğsun, bu imge ilkiyle çelişsin."

Nasıl akıl yürüttüğüne bakılacak olursa, Thomas'ın modernistlerdense romantik şairler çizgisinde olduğunu söylemek gerekir.

Meşhur Şair

Thomas'ın sayfalara döktüğü o anlaşılabilir, içgüdüsel duygular onu kendi zamanında oldukça popüler bir şair kıldı ve antolojileri, yirminci yüzyılın çok satanları arasındaydı. Ancak eleştirmenler onu pek beğenmiyordu. Thomas çoğu zaman, anlamı kasıtlı olarak şiirlerinin içine gömmekle suçlanırdı; dönemin eleştirmenleri modernist şairlerin entelektüel üslubuna ve şiirlerindeki çaresizlik havasına daha çok alışkındı. Thomas kalbinden gelen, kendisinin de açıkça kabullendiği üzere karmaşık ve çelişkili olabilecek duyguları yazardı.

Thomas, Amerika Birleşik Devletleri'nde isim olarak da olsa iyi bilinen bir avuç İngiliz şair arasındadır. Mark Twain ya da Charles Dickens gibi o da dikkat çekici bir karakterdi ve bu da Amerika'ya kapsamlı dersler ve okuma turları düzenlemesi açısından fayda sağlamıştı. Bu turlar büyük sükse yapıyordu; Thomas görülmeye değer biriydi. Hırpani bir kılıkla okumalara katılır, hayranlarıyla bir iki içki içmeyi kabul eder ve şiir performanslarını da yoğun bir işçi sınıfı aksanıyla sergilerdi.

Thomas aynı zamanda elektronik medyayı kullanan ilk yazarlar arasındadır. Şiirlerini okuduğu ve radyo oyunları sunduğu İngiliz radyosunda da popüler bir figürdü. En ünlü tek dramatik eseri *Süt Ağacı Altında (Under Milk Wood)* adlı radyo tiyatrosudur.

Thomas'ın ölümünden sonra 1954 yılında BBC tarafından hazırlanan eser, Galler'deki sahil kasabası Llareggub'da geçer. Aliterasyonlu nesir şeklinde sunulan oyun bir terzi kadını, sevgilisini ve hayalleriyle sıkıcı gündelik yaşantılarından bahseden bir grup kasabalıyı konu alan melankolik bir eserdir.

Oyun ilk olarak Mayıs 1953'te New York'taki "92nd Street Y" adlı kültür merkezinde sergilendi; burada Thomas iki rolü kendisi okudu. Bir süre sonra Kasım ayında, çok içki içtiği bir gecenin ardından New York'ta hayatını kaybetti. Söylenenlere göre son sözleri şuydu:

> "Tam on sekiz kadeh sek viski içtim. Bence bu bir rekor. Otuz dokuz sene içinde kaydettiğim tek başarı işte bu."

Thomas ölümünden sonra bile, çağın diğer şairlerinin donuk ve duygu yoksunu şiirlerine romantik, tutkulu bir yanıt niteliğindeki, 1940'lar ve devamında süren Yeni Kıyamet hareketinin en sevilen başlıca şairlerinden biri olarak kalmaya devam etti.

Alıntı

"Zaman geçiyor. Dinle bak. Geçiyor zaman.
Yaklaş yanıma.
O ağır, derin tuzun içinde, sokaklarda uyuyan evleri ve
sessiz siyahi, sargılı geceyi sen duyabilirsin bir tek.

—Süt Ağacı Altında

BÖLÜM 7

ÇAĞDAŞ İNGİLİZ EDEBİYATI

Yirminci yüzyıl (ve sonrası) İngiliz edebiyatının ayırt edici niteliği, iki cephede hızlı bir genişlemedir. Bir cephede yazarların, bizzat yazılı iletişimin yapıtaşlarıyla deneysel çalışmalar yaptığı modernist akım vardı. Diğer cephedeyse edebiyat bir eğlence türü olmaya başlamıştı. Buna ek olarak İngiltere'deki yazarların geliştirdiği kurmaca anlatım standartları, kendi edebi kimliklerini geliştirmeye devam eden, İngilizce konuşan ülkeler için de standart hikâye anlatım kuralları haline geldi. Bu standartlar aynı zamanda dünya çapında gelişmekte olan film, radyo, yeni tiyatro formları ve televizyon gibi mecralarda anlatılan hikâyeleri de etkiledi.

Yirminci yüzyılın ikinci yarısı, İngiliz edebiyatında daha çok üslup ve yazara alan tanıdı. Emperyalizm, sömürgecilik ve savaş, İngiliz dilini dünyaya yaymıştı. Daha çok İngilizce okuyucu demek daha fazla İngiliz dilinde yazar anlamına geliyordu. Bu bağlamda İngiliz edebiyatı dünya edebiyatı oldu ve İngiltere de etnik açıdan daha çeşitli bir yer haline geldi.

İngiliz edebiyatı bu değişime ayak uydururken bir yandan da her zaman yaptığı şeyi yapmaya, yani bu, her ne kadar gelişen ve büyüyen bir kavram olsa da "İngilizlik" temasının ne anlama geldiğine değinmeye devam etti. Yirminci yüzyılın sonu ve yirmi birinci yüzyılın başındaki önemli edebi eserler, ülke edebiyatına

katkıda bulunurken aynı zamanda kendilerinden önceki edebiyatçılardan büyük oranda ilham alarak onlardan bahsettiler. Örneğin J.K. Rowling; J.R.R. Tolkien ve C.S. Lewis gibi büyük yazarların yarattığı bir janrda fantezi kurmaca eserler yazdı; Harold Pinter'ın oyunları doğrudan, on yıllarca önce George Bernard Shaw'un yazdığı, toplumu iğneleyen parodileri örnek aldı.

Ancak ister eski bir forma yeni bir bakış sunsun, ister eski bir tarzı canlandırsın, İngiltere'deki çağdaş edebiyat Shakespeare, Chaucer ve hatta Beowulf zamanında olduğundan o kadar da farklı değildir: Evet, eserler İngiltere ve Batı uygarlığı hakkındadır; fakat aslında olabildiğince dürüst, gerçekçi ve sanatsal bir şekilde aktarılmak istenen şey insan olma deneyimidir.

SIR ARTHUR CONAN DOYLE

Çok Basit Vakalar

Sir Arthur Conan Doyle'un Sherlock Holmes'ü, Kral Arthur ve Robin Hood'la birlikte, büyük edebiyat kahramanlarından biri olarak simgesel İngiliz karakterler arasına girmekle birlikte aynı zamanda kafa karıştıran, modern bir karakterdir: Esrarengiz, âdeta akıl sır ermez biridir ve o kadar zekidir ki insanda huşu uyandırır. Ayrıca tam bir çelişki yumağıdır. Sherlock yaptığı işte muazzamdır, ancak sosyal açıdan uyumsuz biridir. Âdeta doğaüstü bir beceriyle detayları fark eden dünyanın en iyi dedektifi, ama aynı zamanda bir uyuşturucu bağımlısıdır. Gerçeğin peşinde tutkuyla koşar, ancak başka duygularla başı derttedir. Sherlock en basit ifadeyle karmaşık bir karakterdir, ancak çelişkileri ona derinlik katar ve çok daha gerçekçi görünmesini sağlar. Ve suçlarla savaşırken kendisine eşlik eden –okuyucu yerine geçen ve Sherlock hikâyelerini anlatan– Dr. John Watson'la birlikte tüm zamanların en büyük edebi ikilisini oluşturur.

Doyle'un yazım üslubu açık şekilde Viktoryen'dir, ancak o aynı zamanda ileri görüşlü de biriydi. Yazı dili, Sherlock'un konuşmaları hariç, Victoria çağının diğer temsilcilerinde olduğu gibi cafcaflıdır ve pek çok sözcük içerir. Ancak Sherlock lafı evirip çevirmez. Diğer karakterler Victoria çağı halkı gibi konuşurlarken o kısa ve öz konuşur. Sherlock aynı zamanda Victoria çağı mitlerini ve hayaletler dünyasını defetmek üzere aklı kullanır. Ona göre akılcı düşünce her zaman şayiaları ve saçmalıkları alt eder. Bu sebeple Sherlock hikâyeleri oldukça işleve yönelik ve popülist olmalarına rağmen aynı zamanda gayet moderndirler; "insanlar için modernizm" anlayışına sahiptirler.

Oyun Başlıyor

Doyle da tıpkı Watson gibi tıp okumuştu; ancak 1880'ler Londra'sında bir insan pek çok popüler dergiye yazı yazarak göz doktorluğundan daha fazla para kazanabiliyordu. Doyle çeşitli hikâyeler yazıp iyi bir kazanç elde edince *Kızıl Dosya* ile 1887 yılında Holmes formülünü oluşturdu. Bu hikâye okuyuculara, tamamen geliştirilmiş halleriyle Holmes ve Watson karakterlerini tanıttı. Holmes, bir cinayetin gizemini çözmek için ayrıntılı gözlem ve mantıksal çıkarım yöntemini kullanan aşırı zeki, uyuşturucu bağımlısı, keman çalan bir polis danışmanıdır. (Doyle aslında Holmes'ü birlikte okuduğu Joseph Bell adında, detaylar konusunda son derece dikkatli bir doktordan ilham alarak yazmıştır.) Bir Noel dergisinde yayınlanan *Kızıl Dosya* pek ilgi çekmedi. Doyle'un, Holmes ve Watson'a muhbirlik ve ayakçılık yapan sokak serserilerinden oluşan Baker Sokağı Çetesi'ni de işin içine kattığı bir sonraki Holmes romanı *Dörtlerin İmzası* da öyle.

Edebiyat Dersi

Sherlock teknik olarak gizemleri çözmek için tümdengelim yöntemini kullanmaz. Tümdengelim, geride doğru teori kalıncaya dek diğer olasılıkları eler. Sherlock'un kullandığı şeyse, kanıtların, gözlemlerin ve teoride boşluk yaratmak üzere kullanılan dış verilerin dikkatlice değerlendirilmesini içeren hepten gidimsel çıkarımdır.

Holmes ancak, Doyle roman yerine kısa öyküler şeklinde yazıp onları daha ulaşılabilir kılınca bir fenomen haline geldi. 1891 yılında *Strand Magazine*'nde yayımlandıklarında Holmes büyük yankı uyandırdı. İki yıl boyunca biriken bağımsız hikâyeler 1892 yılında *Sherlock Holmes'un Maceraları* adı altında basıldığında en çok satan kitap oldu.

Kısa Süren Talihsiz Bir Ölüm

Doyle bu hikâyeleri alaycı bir şekilde para kazanma aracı olarak görse de ilk koleksiyon yayımlandığında bu karaktere hikâye yazmaktan sıkılmıştı bile. Yeni şeyler denemeye can atan bir sanatçıydı. 1891 yılında Doyle tutkulu projesi, Yüzyıl Savaşları hakkında epik bir roman olan *Beyaz Birlik*'i yayımladı. Doyle bu kitabın, kendisinin ileride hatırlanmasını sağlayacak tek ve büyük başarısı, onun *Savaş ve Barış*'ı, *Middlemarch*'ı veya *İki Şehrin Hikâyesi* gibi olacağına inanıyor ya da bunu umuyordu. Eleştirmenlerden olumlu tepkiler aldıysa da eser o kadar iyi satmadı: Sürekli okuyucuları, daha fazla Sherlock Holmes hikâyesi istiyordu. Ya inadından ya da roman yazma arzusundan, 1893 yılında basılan *Sherlock Holmes'un Anıları*'nda Doyle "Son Vaka" adlı bir öykü yazdı. Bunun sonunda Sherlock ölüyordu.

Doyle dileğine kavuştu ve sırf Sherlock'un yaratıcısının elinden çıktığı için iyi satan başka eserler yazarak altı yıl geçirdi, ancak hiçbiri Sherlock Holmes kadar etkileyici değildi ve kesinlikle günümüzde pek okunmazlar. *Tuğgeneral Gerald'ın Serüvenleri'ni (The Exploits of Brigadier Gerard)* hatırlayan var mı? Peki ya *Beyaz Birlik*'in devamı niteliğinde olan ve Doyle'un şahsen üstün nitelikli bulduğu *Sir Nigel*'ı?

Edebiyat Dersi

Aslında Sir Arthur Conan Doyle'un Sherlock Holmes romanları ya da hikâyelerinin hiçbirinde Sherlock, karakterle en çok özdeşleşen o meşhur laf olan "Çok basit, Watson!" demez. Ancak dört defa "Kesinlikle sevgili Watson!" demiştir.

Doyle nihayetinde halkın isteğine yenilip Sherlock karakterini ve hikâyelerini 1899 yılında yeniden canlandırmıştır. Canı istediğinde hikâyelere son verme hakkını elinde tutmak istediğinden ilk

başta, yeni yazılan tüm Sherlock hikâyelerinin, Sherlock ölmeden önceki bir zamanda gerçekleştiğini ifade etmiş, ancak bu düşünceyi çabucak terk ederek her zamankinden çok daha fazla hikâye üretmiştir. Hikâyeler *Strand Magazine*'de yayımlanmaya devam etti; bunlara büyük ihtimalle en meşhur hikâye olan, doğaüstü yanı baskın *Baskerville'lerin Köpeği* (1902) de dahildir. Tüm hikâyeler tamamlandığında Doyle toplamda elli altı Sherlock öyküsü ve dört Sherlock romanı yazmış oldu. İnanması güç olsa da bunların hepsi hâlâ basılmaktadır.

Şövalyenin Hikâyesi

Doyle'un Sherlock harici yazdığı en ünlü eseri hiç şüphesiz, Boer Savaşı'nın (son derece taraflı ve İngiltere'yi öven) teferruatlı ve haberciliğe özgü bir anlatımı olan *Büyük Boer Savaşı (The Great Boer War)* adlı romandır. Doyle bu kitap (ve Sherlock) sebebiyle 1902 yılında şövalyelik nişanı aldı. Doyle külliyatındaki bir diğer önemli eser de *Kayıp Dünya*'ydı. Sherlock kitapları gibi bu da çoğunluk için yazılmış, ses getiren bir ticari eserdi. Afrika'daki Avrupa sömürgelerinde geçen hikâyede bir kâşif, kıtanın içlerine dek ilerler ve –dinozorlar da dahil– tarihöncesi bir medeniyet keşfeder. Sherlock gibi epey meşhur olan başkarakter George Edward Challenger frapan, kibirli ve korkusuz biridir.

Günümüzdeki gizemli hikâyeler ve polisiye romanlar hâlâ, dedektiflik hikâyelerinin yaratıcısı Doyle'un belirlediği formüllerden faydalanır. Sherlock hikâyeleri aynı zamanda popüler kurmaca ve anlatı alanında bir mihenk taşıdır. Yaratılmasından buyana 100 yıldan fazla zaman geçmiş olmasına rağmen en popüler ve kalıcı karakterlerden biri olan Sherlock'un psikoloji ve suçları çözme konusundaki etkisi sürmektedir. Sherlock hepsi de 2010'lu yıllarda yapılan bir film serisi, bir İngiliz dizisi ve bir de Amerikan dizisiyle hâlâ önemli bir popüler kültür ikonudur.

GEORGE BERNARD SHAW

İrlanda'nın Shakespeare'i

George Bernard Shaw'ın eserleri modernizmin yenilgiyi kabullenen tavrına pragmatik bir yanıt niteliğindeydi. Modernizm büyük oranda birey olarak yazarın, umutsuz derecede bozuk olan toplumla ve bireyin, toplum sorunları ve hatta kendi kötücül doğasına ilişkin yapabileceği hiçbir şey olmaması gerçeğiyle uzlaşması hakkındaydı. Mecra mesajı aktarmaya uygundu: Bu bağlamda romanlar ve şiirler kişisel, içe dönük ve içseldi. George Bernard Shaw'ın mecrası da mesajına uyuyordu: O kendi düşüncelerine ve içsel yaşantısına kapılıp gitmiyordu. Toplum sorunları ve bunların çözümlenmesi için sunduğu önerilere dair bu son derece dışa dönük mesajını herkes duysun diye sergilenen –çoğunlukla oyun formunda– toplumsal eleştiriler yazdı.

Shaw, yirminci yüzyılın başlarındaki en baskın ve kalıcı İngiliz oyun yazarı olarak kabul edilir. (Ölçütlerden biri sayı üstünlüğü olsa, sırf bu yüzden bile başarılı sayılırdı: 60'tan fazla oyun yazmıştı.) Toplum eleştirileri, ironi ve iğneleyici bir mizah anlayışı, üslubuna öylesine nüfuz etmişti ki günümüzde buna benzer herhangi bir şey yapan yazar hemen "Shaw'cu" olarak etiketlenir.

Son Derece Teatral

George Bernard Shaw 1856 yılında Dublin'de doğdu; ailesinin çokça arazisi vardı ancak pek parası yoktu. Babası başarısız bir mısır tüccarı ve alkolikti, bu yüzden ailenin geçimini sağlamak için annesi piyano dersleri veriyordu. Shaw okullardan nefret ediyor (onları hapishanelere benzetiyordu), kendi kendini, dilediği şekilde eğitmek istiyordu; bu da onun için, romantik şairlerin eserlerini bir çırpıda okumak ve sık sık tiyatroya gitmek demekti. Genç bir delikanlı olarak mümkün olduğunca çok oyun izlemek ve British

Museum'daki konuşmalara katılmak için Londra'ya taşındı. Bu taşınma sayesinde hiciv konuşmaları hazırlayarak yazarlık kariyerine doğru ilerlemeye başladı: Evlilik, eğitim, politika ve din konularında pek çok kuralıyla Victoria çağı İngiltere'sinin baskıcı tutumuyla dalga geçen toplum eleştirileriydi bunlar. Yaşamı boyunca, şu devrimci ilkeleri savunan kitaplar ve siyasi makaleler yazdı:

- Sosyalizm
- Stalincilik
- Kadın hakları
- Vejetaryenlik

Shaw aynı zamanda biraz tuhaf biriydi: Victoria dönemi edebiyat eserlerinden pek çoğunu, özellikle de Charles Dickens'ın, kuralları çiğneyen uyumsuz karakterlerini, "kötü davranışlara" teşvik ettiği gerekçesiyle adamakıllı eleştiriyordu.

Alıntı

"İngilizlerin kendi dillerine hiç saygıları yok, çocuklarına da bu dili konuşmayı öğretmeyecekler... Bir İngiliz'in ağzını açıp da diğer İngiliz yurttaşların kendisinden nefret etmesine ya da kendisini küçümsemesine sebep olmadan tek söz etmesinin imkânı yok... Reformcu İngiltere'nin bugün ihtiyacı olan şey çalışkan bir sesbilim uzmanı: Popüler bir oyunun kahramanını böyle biri yapmamın sebebi işte bu."

—*Pygmalion*'un önsözünden

1895 itibariyle Shaw, Saturday Review'un tiyatro eleştirmeniydi, ancak oyun da yazıyordu. Oyunlarında cinsiyetçilik ve baskıcı tutum gibi toplumsal sorunları tartışan Norveçli oyun yazarı Henrik Ibsen'e hayrandı. Shaw da aynı şeyi İngilizce olarak İngiliz toplumu için yapmak istiyordu. Oyunları kısmen toplumsal bir eleştiri

kısmen de hiciv içeriyordu. Shaw'ın tiyatro eserleri günümüzde bile, karakterlerin sıklıkla gerçek ve doğrudan bir üslupla açık biçimde yazarın bakış açısını aktardığı oldukça gerçekçi eserler olarak kabul edilir.

Ciddiyet Zamanı

Shaw'ın oyunlarının çoğu zaman içinde etkisini yitirdi; çünkü yapı ve kelime oyunlarından ziyade toplumsal bir meseleye ilişkin oldukça net bir mesaj vermeyi önemsiyorlardı. Bu yaklaşım, yirminci yüzyıl tiyatrosunu tanımlayacaktı; oyunlar genellikle "ciddi", müzikallerse "hafif"tir. İronik biçimde Shaw'ın en ünlü oyunu *Pygmalion*, doğu Londralı çiçekçi bir kız ve ona düzgün İngilizce konuşmayı öğreten kibirli bir profesör arasındaki sınıf farklarına vurgu yapar. Eser, hikâyenin sonunda çiçekçi kızla profesörün gerçek aşkı bulmaları bağlamında orijinalinden ayrılan *Güzel Hanımefendi (My Fair Lady)* adlı müzikale uyarlanmıştır. Shaw'ın hikâyedeki asıl niyeti, kötü İngilizce kullanımının yaygınlaşmasına dikkat çekmekti.

Shaw oyunlarında o kadar ileri görüşlü ve toplum odaklıydı ki formla ilgili sanatsal ustalıklar sergilemeyi reddetmişti. Shakespeare'den bile nefret ederdi. 1949 yılında *Shakespeare Shaw'a Karşı (Shakes versus Shav)* adlı kukla oyununu yazdı. Punch ve Judy türündeki bu kukla oyununda, Shaw William Shakespeare'e tapınırcasına duyulan hayranlık ve kimin daha iyi bir yazar olduğu hakkında Shakespeare ile kavgaya tutuşur. Ve bilin bakalım kim kazanır?

Shaw kukla oyununu yazdıktan kısa bir süre sonra doksan dört yaşında öldü. Eserleri, hem sahnede hem de dünya genelinde yaşamaya devam etmektedir. Oyunlarının çoğu, özellikle de *Pygmalion, Binbaşı Barbara* ve *Aziz Joan* hâlâ oldukça yaygın bir şekilde sahnelenmektedir. Feminizm ve vejetaryenlik gibi toplumsal görüşleri de son yüzyılda geniş kitlelerce kabul kazanmıştır.

Edebiyat Dersi

Shaw 1925 yılında edebiyat alanında Nobel Ödülü'ne layık görüldü. Ancak –yaklaşık 118.000 İsveç kronu, yani bugünün rayiciyle 450.000$ değerindeki– para ödülünü, ihtiyacı olmadığını söyleyerek reddetti. Bunun üzerine para ödülü, İsveç ve Birleşik Krallık arasında bir kültürel ilişkiler kurulu oluşturmak için kullanıldı.

JOSEPH CONRAD

Karanlığa Doğru

Joseph Conrad, İngiltere edebiyatına oldukça yeni bir soluk getirmiştir. Rusya'da Polonyalı ebeveynleri tarafından büyütülen Conrad, ilk olarak uzak denizlere seyahat eden ve Robert Louis Stevenson veya Daniel Defoe tarafından girişilen eğlenceli serüvenlerin karanlık yanlarını temsil eden bir denizci ve kâşifti. Conrad kırklı yaşlarında İngiliz vatandaşı olduğunda İngiliz sömürgeciliğinin karanlık ve gizemli yanlarıyla ve bunun, hem dünyada hem de insan doğasında yarattığı tahribatla yüzleşmiş ve bunlar hakkında yazmıştı.

Sürgün

Józef Konrad Korzeniowski, 1857 yılında, Rusya'nın şu an Ukrayna'ya ait olan bir bölgesinde doğdu. Ailesi çarlık Rusya'sı yönetiminde yaşayan *szlachta* sınıfına yani Polonya soylular sınıfına mensuptu. Babası Apollo Korzeniowski, Victor Hugo ve Shakespeare gibi yazarları Polonyacaya çevirmişti ve kendisi de hem kölelerin özgürleşmesini hem de Polonya'nın bağımsızlığını destekleyen bir ulusalcıydı. Bu sebeple aile yönetim tarafından gözlem altında tutuluyordu ve 1861 yılında Korzeniowski'nin her iki ebeveyni de Rusya karşıtı Polonya komplosunun bir parçası olmaktan tutuklandı. Kuzey Rusya'nın ücra, soğuk ve çorak Vologda bölgesine sürgüne gönderildiler. 1869 itibariyle, Korzeniowski on iki yaşındayken hem annesi hem de babası tüberküloza yakalanıp öldü.

Polonya'da amcası tarafından yetiştirilen Conrad on altı yaşında Fransa, Marseilles'e kaçana ve ticaret gemilerinde çalışmaya başlayana dek birtakım okullara girip çıktı. Fransa'ya gitmesinin sebebi hocasından Fransızca öğrenmiş olması, ticaret gemilerinde

çalışmaya başlamasının sebebi de "kara kıta" Afrika'yı görmek istemesiydi. (Aynı zamanda Rus ordusuna alınmaktan da kaçıyordu.)

Denizde Yaşam

Ticaret gemilerindeki Fransız mürettebatla beş yıl geçirdikten sonra aşırı biriken kumar borçlarından kaçmak için intihar etmeye kalkıştı. Amcası borcunu ödediyse de Korzeniowski Fransız ticaret filosundan atıldı. Daha sonra İngiliz gemilerine kaydolup adını Joseph Conrad olarak değiştirdi ve 1888 yılında İngiltere vatandaşı oldu. Maceraları sayesinde Güney Amerika, Karayipler, Hindistan, Avustralya ve on yedi yıl seyahatin ardından sonunda 1890 yılında Afrika'yı ziyaret edebildi.

Bu seyahat onu hem duygusal hem de fiziksel olarak sarstı. İlk kez buharlı bir gemiye komuta etmek zorunda kalan Conrad'ın Georges Antoine Klein adlı Belçikalı bir tüccarı bir yere götürmesi gerekiyordu. Yolculuk esnasında Klein öldü ve Conrad da sıtmaya yakalandı. Bu durum gut hastalığını ve depresyonunu daha da kötüleştirince Conrad macera yaşamını bırakıp kalıcı olarak İngiltere'ye yerleşmeye karar verdi. Günlükleri dışında bir şey yazmamış olan Conrad, neredeyse kırk yaşına gelinceye dek yazar olmayı düşünmemişti. 1896 yılında bir yayıncının kızıyla evlenince bu sayede H.G. Wells ve T.S. Eliot'ı keşfetmiş bir yazar ve editör olan Ford Madox Ford gibi edebi figürlerle tanıştı. Gerçek serüvenlerini macera romanlarına çevirmesi konusunda yüreklendirilen Conrad, Borneo'da geçen eğlenceli ve şamatalı bir roman olan *Almayer'in Sırça Köşkü*'nü yazdı.

Dehşet!

Conrad yazmaya başladıktan çok kısa bir süre sonra işi gayet ciddiye aldı. Denizciler ve kâşiflerle ilgili yazmaya devam etti; ancak yeni hikâyelerinde bunlar, başkalarına acımasızca davranan ve

evlerinden binlerce mil uzakta, evcilleşmemiş "yabani" diyarlarda acımasızlıklara maruz kalan Avrupalı kâşiflerdi. Romantizmin daha karanlık dürtülerini benimseyen Conrad, hem doğanın hem de bireyin gücü hakkında yazdı; ancak o doğanın güzelliğinden değil zalimliğinden ve kayıtsızlığından bahsetti. Özellikle keskin psikolojik gerçekçiliği ve insan doğasının karanlık yanını gözler önüne sermesi sebebiyle Conrad'ın romanlarının modernizm üzerinde büyük etkisi oldu.

Alıntı

"Yaşamı yarı kapalı gözler, ilgisiz kulaklar ve uyuşuk düşüncelerle sürdürmemiz olağandışı bir şey. Belki de böylesi doğrudur; yaşamı hesap edilemez bir çoğunluk için bu denli dayanılır ve hoş kılan bu hissizliğin ta kendisi olabilir. Yine de o tatlı uyuşukluk haline geri dönmeden önce her şeyi –ansızın– haddinden fazla anlayıp, görüp, işittiğimiz şu nadir aydınlanma anlarını yaşamamış bir avuç insan olabilir ancak."

—*Lord Jim*

Lord Jim adlı romanı, korkak bir denizci olan ve ücra bir güney denizi adasına kaçarak batan bir gemideki yolcularını korkakça terk etmesinin etkilerinden kurtulmaya çalışan Jim'i (soyadı yok) anlatır. Jim adaya gelince güç kazanır ve geçmiş eylemleriyle kaçınılmaz şekilde yüzleşir.

Conrad'ın bir sonraki eseri bir başyapıt olan *Karanlığın Yüreği*'ydi. Ağır ilerleyen, psikolojik açıdan yoğun ve kötü alametler içeren bu kısa roman İngiliz bir adamın, kendini o toprakların efendisi ilan etmiş eski tacir ve gizemli (muhtemelen de kötü) bir figür olan Kurtz'u bulmak üzere Kongo'nun derinliklerine seyahatini anlatır.

Alıntı

"Size bir düş anlatmaya çalışıyormuşum gibi geliyor bana, beyhude bir çabayla, çünkü hiçbir anlatı düşteki hisleri, mücadeleci bir başkaldırının yarattığı ürpertideki o absürtlük, şaşkınlık ve hayret karışımı duyguları, bizzat düşlerin özünü oluşturan o muazzam şey tarafından ele geçirilme arzusunu anlatamaz... Hayır, bu imkânsız; insanın ömrünün herhangi bir dönemindeki o yaşamsal duyumları –onun gerçeğini, anlamını– o kavranması güç, içe işleyen özünü anlatmak imkânsızdır. İmkânsız. Tıpkı düşlerde olduğu gibi yaşamda da yalnızız."

—*Karanlığın Yüreği*

Lord Jim ve *Karanlığın Yüreği* birbirine eşlik eden romanlardır: Her iki kitapta da insan doğasının iyi ve kötü (çoğunlukla kötü) yanlarını ve tüm bu etiketlerin ne kadar rastlantısal, muğlak olduğunu ve sürekli bulanıklaştığını göstermek üzere çarpıcı, canlı ve hatta dehşet verici imgeler kullanılmıştır. Conrad, çok çeşitli ahlaki meseleleri ve insanın yozlaşma ve kendini yok etmeye dair meylini keşfetmek üzere bir anti-kahraman kullanır; yani kahraman özellikleri taşımayan bu baş karakterler, nazik, cesur veya idealist olmak yerine sahtekâr, kötü veya bencildir. Elbette bu içsel çatışmalar dönemin büyük siyasi hikâyeleriyle de paralellik gösterir: *Karanlığın Yüreği*'nde bir adamın Kongo'ya yolculuğu ve karşılaştığı korkunç şeyler, sömürgeciliğe ve Avrupa'nın, Afrika'yı fethetmeye yönelik hastalıklı tutumuna dair gayet açık bir eleştiridir.

İngiliz Dünya Vatandaşı

Conrad'ın keskin psikolojik gerçekçilik anlayışı ve insan doğasının karanlık yanı hakkındaki düşünceleri, modernistlere ve insan düşüncesinin mümkün olduğunca gerçekçi bir tasvirini sunmaya dair bağlılıklarına etki edecekti. Bu kavramlar aynı zamanda Ya-

bancı adlı kitabında *Karanlığın Yüreği*'ndeki dobra, soğukkanlı ve sıradan kötülük tasvirlerine benzer imgelerle karşılaştığımız Albert Camus gibi varoluşçuları da (yaşamın, insanların rastlantısal bir şekilde atfettikleri dışında hiçbir anlamı olmadığına inanan bir grup yirminci yüzyıl filozofu) etkiledi. Flannery O'Connor ve William Faulkner gibi güneyli, gotik Amerikan yazarlar da Conrad'dan etkilenmiştir.

Edebiyat Dersi

İngiliz edebiyatına pek çok katkısından ötürü Başbakan Ramsay MacDonald, Mayıs 1924'te Conrad'a şövalyelik nişanı teklif etti. Ancak Conrad bunu da, diğer beş onur nişanı gibi geri çevirdi. Conrad 1924 Ağustos'unda hayatını kaybetti ancak eserleriyle çok uzun zamandır yaşamaya devam ediyor. *Karanlığın Yüreği*, Amerikan liseleri ve üniversitelerinin edebiyat derslerinde en çok okutulan kitaplardan biridir. Aynı zamanda Francis Ford Coppola'nın 1979 yılında çektiği yürek burkan savaş filmi *Kıyamet'e (Apocalypse Now)* de ilham kaynağı olmuştur.

Conrad, İngiliz kurmacasındaki ilk "yabancı"yı temsil eder. Doğumuyla değil seçimiyle İngiliz olan ve yaşamının ilk kırk yılını İngiltere dışında her yerde geçiren Conrad bir dünya vatandaşı ve bakışlarını ömürlerinin en karanlık anlarını yaşayan insanlara çeviren iyi bir gözlemciydi. Conrad'ın başarısı, İngiliz edebiyatını yirminci ve yirmi birinci yüzyıllarda sarıp genişletecek olan çok kültürlü seslerin devriminin habercisiydi. İngiliz edebiyatı artık sadece İngilizler için, İngiltere hakkında yazılmıyordu ve bir daha da asla böyle olmayacaktı.

WILLIAM GOLDING

Sineklerin Tanrısı

Modernizmin, Birinci Dünya Savaşı'nın ardından önem kazanan temalarından biri, ölüm ve yıkıma bir anlam verme, insanlığın içsel karanlığını kabullenme çabasıydı. İkinci Dünya Savaşı'ndan sonra bu tema yeniden canlandı ve yazarlar insanoğlunun, o vahşi ve yabani doğasını –yani aslında kötücül yanını– gerçek anlamda bir kenara koyup koyamayacağı üzerinde kafa yordular. Kutsal metinlere göre bu ilk günah, modern düşünceye göreyse insanın kaçınılmaz vahşiliğiydi. Bu felsefenin hayata geçmiş başlıca örneği William Golding'in 1954 yılında yazdığı romanı *Sineklerin Tanrısı*'ydı.

Bir Daha, Bir Daha Dene

William Golding, Cornwall'da büyüdü ve Oxford'da eğitim gördü. *Şiirler* adlı ilk kitabının ticari başarısızlığının ardından Golding, 1935 yılında Salisbury'deki Bishop Wordsworth's Okulu'nda İngilizce öğretmenliğine başladı. İkinci Dünya Savaşı'nda Kraliyet Donanması'nda görev yaptıktan sonra öğretmenliğe devam ettiyse de hiçbir zaman yazar olma hayalinden vazgeçmedi. Dersler sırasında projeleri üzerinde çalışır, öğrencileri, yayınevlerine göndereceği eserlerindeki kelimeleri saymakla görevlendirirdi. Ve bir sürü de yayınevi vardı. 1950'lerin başında Golding, *Sineklerin Tanrısı*'nın elyazması taslağını yirmi bir farklı yayıncıya gönderdi. Hepsi de kitabı reddettiler, ta ki Faber and Faber'daki çaylak bir editör onu çöp tenekesinde görüp alana kadar. Başka bir editör taslağın üzerine "absürt ve yavan" diye not düşmüştü.

Uyumsuz Oğlanlar Adası

Sineklerin Tanrısı'nda, çok uzak olmayan gelecekteki nükleer bir savaş sırasında (Golding'in, Salisbury'de ders verdikleri gibi) bir İn-

giliz erkek öğrenci grubu tahliye edilir. Uçakları okyanusa düşünce adaya sığınırlar. Romandaki olay örgüsünün oldukça sembolik bir işlevi vardır: Ada toplumu, karakterler de farklı türden insanları temsil eder. Örneğin Cesur Ralph naif ama asil bir liderdir; onun danışmanı Piggy mantıklı ve entelektüeldir; Jack de lider olmak istemektedir ve herkesi Ralph ve Piggy'nin mantıklı yöntemlerinden vahşiliğe, bencil bir hayatta kalma mücadelesine çekmek için, hepsine tehdit oluşturan görünmez bir "canavar"la korku uyandırmaya çalışır. Oğlanlar sonunda kurtarılırlar ve en karanlık sırlarını yüzeyin hemen altına gömmeyi tercih ederek hiçbir şey olmamış gibi davranırlar, çünkü insan doğasıyla savaşmak da insanın doğasındadır. Golding, *Sineklerin Tanrısı*'nı hiç şüphesiz İkinci Dünya Savaşı ve onun ardından yeniden kurulan Avrupa üzerine bir eleştiride bulunmak için kaleme almıştır.

Sineklerin Tanrısı, umutsuz ve karamsar bir romandır. Golding'in psikolojik açıdan gerçekçi (ve vahşi) karakterleri, hem kendi öğrencileri arasında gözlemlediği davranışlara hem de çocukluk döneminde kendi yaptığı zorbalıklara ve donanma yıllarına ait anılarına dayanmaktadır. Golding daha sonra şöyle demiştir:

> "İnsanların nelere muktedir olduklarını görmeye başladım... İnsanın, bal üreten bir arı gibi kötülük ürettiğini anlamadan yıllarını geçiren herhangi biri ya kör ya da aklından bir zoru olmalıdır."

Hem modernist hem de varoluşçu gelenekte, adadaki oğlanlarla ve İkinci Dünya Savaşı'nın akıbetiyle Golding, insanlarda yalnızca karanlık bir yan olduğu değil, onların tam da doğaları gereği vahşi, ilkel, barbar ve kötü oldukları iddiasında bulunur. Dünyayı yönetmek ve hayatta kalmak için yozlaşarak korkuya, şiddete ve vahşiliğe kapılmak normaldir.

Kitaptaki bu ve daha pek çok temayı fark etmek oldukça kolay, çünkü Golding, *Sineklerin Tanrısı*'nı açık seçik bolca sembolle donatır. Adanın dünyayı, oğlanların da toplumu temsil etmesi gibi

büyük sembollerin yanı sıra örneğin Piggy'nin nesneleri daha net görmeye yarayan bir araç olan gözlükleri, akıl ve medeniyeti temsil eder; bu yüzden de olayların belli bir aşamasında o gözlüklerin kırılması kesinlikle anlamlıdır.

Edebiyat Dersi

Sineklerin Tanrısı'na başta ilgi göstermeyenler sadece yayıncılar değildi, kitap okurların da ilgisini çekmemişti. Faber and Faber tarafından basıldığı ilk yıl roman, yalnızca 4000 kopya sattı ve baskısı tükendi. Ancak Birleşik Krallık ve Amerika Birleşik Devletleri'ndeki edebiyat öğretmenleri arasında popülerliğini sürdürdü. Kulaktan kulağa ününün artmasıyla kaybolup gitmekten kurtuldu ve 1962 itibariyle tekrar baskıya girip yüzlerce sınıfta okuma listelerine alındı.

Golding'in en cesur hamlesi, toplumun aynası olarak çocukları kullanmasıydı. Golding, toplum ya da yetişkinliğin yükleriyle zihinleri henüz bulanmamış olan çocukların saf ve temiz varlıklar olduğunu ve insanlıklarının da bu saflık ve temizlikten nasibini aldığını öne sürer. Ancak çocuklar yine de en karanlık ve en vahşi güdülerine yenik düşerler. Ne tuhaftır ki, *Sineklerin Tanrısı* pek çok ülkenin ortaokul ve liselerinde bugün hâlâ okunur; kitabı ilk kez eline alan okurların çoğu, romanın karakterleriyle aynı yaştadır.

Rahatsız Edici Gerçeklik

Sineklerin Tanrısı hem modernist bir romandır hem de değildir. Vurgulanan hiçbir ahlak dersi olmadan, muğlak şekilde bitmesi ve insanda yalnızca kötü hisler uyandırması açısından modernisttir. Modernist bir roman olmamasının sebebiyse Golding'in hikâyeyi pek çok alegori kullanarak basit, doğrudan bir üslupla anlatması ve formla, işlevle ve söz dizimiyle James Joyce ya da Virginia Wo-

olf'un yaptığı gibi oynamamasıdır. Golding romanı, karakterlerin pek de detaylı, kusurlu veya gerçekçi olmadığı, tek bir tema ya da değeri simgelediği bir fabl gibi yapılandırır. (Jack vahşiliği, Piggy mantığı temsil eder vs.) Gerçi karakterlerde yine de biraz belirsizlik mevcuttur; tamamen tek yönlü karakterler olarak tasvir edilseler-di kitap, aşırı ahlakçı bir havaya bürünür ve etkileyiciliği fazlasıy-la azalırdı. Temsil ettikleri gerçek yaşamın değer yargılarıyla ilgili sorunları yoğunlaştırmak için karakterlere içsel çatışmalar eklen-miştir. Piggy bir bilim insanıdır ve diğer oğlanlardan daha akıllı ve mantıklıdır; ancak onları hizada tutma konusunda son derece güçsüzdür.

Sineklerin Tanrısı, Golding'in açık ara en kalıcı eseri olmasına rağmen *Geçiş Ayinleri, Piramit* ve *Kıskaç Martin* gibi insanın zalim-liği gibi benzer temalar hakkında yazdığı çok satan, ödül kazanan romanları da mevcuttur. Bir emekli öğretmene 1983 yılında ede-biyat alanında Nobel Ödülü kazandıran işte bu eserler bütünüdür.

J.R.R. TOLKIEN VE C.S. LEWIS

İki Kule

J.R.R. Tolkien ve C.S. Lewis yakın dostlardı ve ortak pek çok yönleri vardı. Her ikisi de yirminci yüzyılın ortalarında Oxford'da profesördü ve her ikisi de oldukça dindardı; hatta Tolkien Lewis'in Hıristiyanlığı benimsemesine yardımcı olmuş, ancak Lewis Tolkien'in Katolik Kilisesi yerine İngiltere Kilisesi'ne katılmıştı. Ve tabii ki her ikisi de, bakış açılarını ve akademik ilgi alanlarını açıklamak ve gittikçe karmaşıklaşan ve kafa karıştıran dünyayı anlamlandırmak üzere muazzam derecede popüler ve etkili, birkaç ciltten oluşan fantastik (ya da spekülatif kurgu) eserler yazmıştır.

Tolkien

John Ronald Reuel Tolkien, 1892 yılında Güney Afrika'da İngiliz bir ebeveynin çocuğu olarak dünyaya geldi. Çocukluğu zor ve trajik geçti. Babası, o henüz bebekken öldü ve bir Protestan olan babasının ailesi, Tolkien, annesi ve erkek kardeşleri Katolikliğe geçince onlara bir süredir verdikleri maddi desteği kesti. Daha sonra Tolkien'in annesi öldü ve oğlanları mahalle papazı büyüttü. Ancak Tolkien'in dile inanılmaz bir yeteneği vardı; sadece İngilizceden değil, dilbilimden de anlıyordu. Yeni dilleri rahatlıkla öğrenebiliyor, konuşabiliyor, bu dillerde okuyabiliyor, bu dillerin yapılarını ve kuruluş biçimlerini hızla kavrayabiliyordu. Tolkien bu yeteneği sayesinde Oxford'da eğitim aldı ve yetişkinliği boyunca burada edebiyat ve dil profesörü olarak çalıştı.

Tolkien ağırlıklı olarak akademik yaşamın gerektirdiği şeyler yazdı: pek çok eleştirel inceleme ve analiz yazısı. Eski İngilizceyi o kadar iyi biliyordu ki Beowulf hakkındaki ilk modern değerlendirmelerden birini yazdı: "*Beowulf*: Canavarlar ve Eleştirmenler" (*Beowulf:* The Monsters and the Critics) öncelikle bir konuşma olarak

sunuldu, onun ardından 1936'da *Proceedings of the British Academy* adlı dergide yayımlandı. Bu yazı İngiliz edebiyat geleneğinin bir parçası olan bu antik epik şiirin incelenmesine duyulan ilgiyi tek başına ateşlemiştir.

Beowulf, Tolkien'in en sevdiği metindi ve onu kendi kurmaca hikâyelerini yazmaya teşvik etti. Tolkien, İngiltere için benzer bir mitoloji ya da en azından Kral Arthur ve Robin Hood masallarına ek bir eser sunma maksadıyla Beowulf gibi son derece eski moda destanlar yazmak istiyordu. Ancak Tolkien mitleri sadece uydurulmuş hikâyeler olarak görmüyordu. Onun için mitler yaşamın, uydurulmuş hikâyeler aracılığıyla ifade edilen aşkın ve inkâr edilemez gerçekleriydi. Son derece dindar biri olan Tolkien için mitoloji okumak veya yazmak neredeyse bir tür ibadet biçimi, yaşamın büyük gerçekleri üzerine tefekküre dalma ve evrenle bağlantı kurma yoluydu. Tolkien şöyle yazmıştır:

> "Tanrı'dan geldik ve yalnızca mitler aracılığıyla, öykü anlatımı aracılığıyla, yaşamak için yaratıldığımız hayata Tanrı'yla erişebiliriz."

Beowulf'ta kullanılan Anglosakson dilinin işleyişi de Tolkien'in yaratıcı çalışmalarına ilham olmuştur. Dili akademik seviyede anlaması onu becerikli bir taklitçi kılıyordu; bu sayede kulağa gerçek gibi gelen ancak (söz dizim ve dilbilgisi kurallarıyla) aslı astarı olmayan yeni bir dil yaratabiliyor ve bu dili, yine gerçek olması mümkün görünen uydurma mitolojilerle iç içe geçirebiliyordu. İşte Tolkien, çocuklar için yazdığı *Hobbit* (1937) adlı kahramanlık öyküsünü ve onun devamı niteliğindeki, iyinin kötüyü (güç bela) yenmesini anlatan ve gittikçe karanlıklaşan *Yüzüklerin Efendisi* (1954-1955) adlı üçlemesini kurduğu Orta Dünya evrenini böyle yaratmıştır. İkinci roman, İkinci Dünya Savaşı sırasında Avrupa'da gerçekleşen olayların alegorisidir.

Hobbit'te Gandalf adlı bir büyücü, atalarından kalma topraklarını ve altınlarını kötü ejderhadan kurtarmak isteyen bir grup cü-

ceye yardım etmesi için naif, yarım insan boyunda bir ev kuşu olan Bilbo Baggins'i görevlendirir. Yolculuk sırasında Bilbo sihirli bir yüzük bulur, bu da *Yüzüklerin Efendisi*'nin konusunu oluşturur. Yüzük, takan kişiye özel güçler vermesinin yanı sıra insanın ruhunu tüketen kötücül güçlere de sahiptir. Yüzüğü ele geçirmek üzere ordular toplanır ve Bilbo'nun yeğeni Frodo Baggins'in yüzüğü Hüküm Dağı'nın ateşlerinde yok etmek üzere bir yolculuğa çıkması gerekir.

Alıntı

"Ama sonunda bu sadece geçici bir şey,
bu gölge; karanlık bile geçmek zorunda."

—Yüzüklerin Efendisi

Tolkien'in destanının olağanüstü ve kalıcı başarısı, insanların kendilerinden daha büyük bir şeyle bağlantı kurmaya dair derin ihtiyaçlarını tatmin etmek üzere dinin yanı sıra mitoloji okumanın da bir yol olduğu teorisini oldukça haklı çıkarır. Fantezi kurmaca türüne etkisi de –tüm fantezi kurmaca eserleri Tolkien'e bir şeyler borçludur– benzer bir şeyi kanıtlar. Epik hikâyeler en keyifli ve en derin hallerine, karakterler, uydurma geçmişler ve dillerden oluşan büyük, çok ciltlik bir "evren"in parçası olarak anlatıldıklarında bürünür. *Yüzüklerin Efendisi*, *Harry Potter* serisi ve George R.R. Martin'in *Buz ve Ateşin Şarkısı* adlı romanları da bunun yalnızca birkaç örneğidir; bu eserlerin hepsi de tamamen gerçeğe dönüştürülmüş dünyaları, zengin bir hayal gücüyle yaratılmış karakterleri ve mitolojileri olan çok ciltlik serilerdir ve oldukça geniş ve sadık bir hayran kitleleri vardır.

Tolkien'in dilbilim ve mitoloji çalışmalarıyla attığı temele dayanıyor olmalarına (kendisinin de Oxford profesörü olmasına) rağmen, romanları ilk basılmalarından en az on yıl sonrasına dek ede-

biyat eseri olarak ciddiye alınmadı. Az miktarda satıldılar ve Orta Dünya, 1960'larda karşı-kültürcüler tarafından benimsendiğinde yitip gitmek üzereydi. Bu "hippiler" kendilerini yoğun bir şekilde hobbitlerle özdeşleştirdi: mutluluk ve huzur içinde basit yaşamlar sürmek isteyen ve dünyayı tehdit eden büyük kötülüklere hiç bulaşmak istemeyen basit, dostane insanlar. Gerisi malum; Hobbit ve *Yüzüklerin Efendisi* günümüzde İngilizce basılmış en çok satan kitaplar arasında yer alıyor.

Lewis

Clive Staples Lewis, 1898 yılında Belfast'ta doğdu; daha çok küçük bir çocukken adının Jack olduğuna karar verdi ve hayatı boyunca arkadaşları ve ailesi ona bu adla seslendi. Daha çocukken gelecekteki fantezi eserlerini kurmaya başlamıştı bile. Lewis ve erkek kardeşi, Boxen dedikleri girift bir fantezi dünyası yaratmıştı ve burada her gün, konuşan hayali canavarlar, yiğit krallar ve savaşçılarla oynuyorlardı. Birinci Dünya Savaşı'nda aldığı görev, vücuduna saplanan şarapnelle vaktinden önce biten Lewis, edebiyat ve felsefe alanlarında Oxford'dan mezun olduktan sonra hocalık etmek üzere üniversitede kaldı. Inklings adı verilen, profesörlerin oluşturduğu gayri resmi bir edebiyat kulübüne katıldı; Tolkien'le de burada tanışıp 1931 yılında Hıristiyanlığı benimsedi.

İbadetlerini uygulayan bir Hıristiyan olan Tolkien, daha ziyade evrensel spiritüel temalar hakkında yazıyordu. Lewis ise, bilhassa Hıristiyanlık dünyası içinde geçen kurgu ve kurgu dışı eserler üretiyordu. Hem bir entelektüel hem de Hıristiyanlık savunucusuydu; modernizmin tanrıtanımazlığına edebi yanıt niteliğinde eserler veriyordu. Lewis doğrudan doğruya inancıyla ilgili nutuklar atmıyor, bunun yerine dinin öğretilerini, mantıkla ve duygulara hitap etmek de dahil diğer tekniklerle savunmayı tercih ediyordu. Böyle yaparak da yakın tarihteki en etkili (ve çok çatan) filozoflardan biri oldu.

Lewis'in başlıca ilk kurmaca eseri *Sessiz Gezegenden* (*Out of the Silent Planet,* 1938) idi. Görünürde Malacandra'ya yerleşip oranın halkıyla birlikte yaşamak üzere Dünya'yı terk eden bir grup insan hakkındaki roman, aslında ırkçılık ve sömürgecilik üzerine alegorik bir hikâyedir. İngiltere İkinci Dünya Savaşı'na dahil olduğunda Lewis radyo vaazları yazıp sunarak görev aldı. Savaşın yıprattığı bir ulusa teselli sunmaya ek olarak bu, Lewis'in, Hıristiyanlığı savunucu çalışmalarının da başlangıcını temsil eder; bu eserlerinde yazar, Hıristiyanlığın gizemli yanlarını açıklamak üzere öyküsel kurmaca tekniğini kullanır.

Alıntı

"Gerçekten de Cehennem'e giden en güvenli yol kademeli olandır; ani dönüşlerin, kilometre taşlarının, yön tabelalarının olmadığı hafif bir yokuş, yumuşak bir zemin."

—*Screwtape'in Mektupları*

Lewis'in bu türdeki başlıca eserlerinden biri *Screwtape'in Mektupları*'dır. Bu bir mektup romandır; yani hikâye, bir dizi mektup aracılığıyla anlatılır. Kitaptaki yazışmalar yüksek rütbeli bir iblis olan Screwtape ile onun aptal yeğeni Wormwood arasında geçer. Mektuplar, Hıristiyanlığı benimseyen bir insan ("Hasta" olarak bahsediliyor) ve onu karanlık tarafa çekme çabaları hakkındadır. Nihayetinde Screwtape ve Wormwood başarısız olurlar. Lewis bunu, ruhların sürekli hareket halinde olduğunu, insan olmanın doğasında iyilik de kötülük de bulunmasına rağmen hangi tarafta olacağına karar vermenin bilinçli bir seçim olduğunu anlatan nükteli, uyarı niteliğinde bir öykü şeklinde yazmıştır. Karakterler olarak iblisleri kullanmak, Milton'ın Kayıp Cennet'ine bir saygı duruşu niteliğindedir ve insanların kötülüğe muktedir olması üzerine

tartışmalar da onu, yirminci yüzyılın diğer eserleriyle, bilhassa da *Sineklerin Tanrısı*'yla aynı eksene koyar. Ancak meslektaşlarının pek çoğunun aksine Lewis kötülük karşısında iyiliğin daima zafer kazanacağını düşünen biridir.

Screwtape'in Mektupları ve *Salt Hıristiyanlık (Mere Christianity)* gibi Hıristiyanlığı savunan diğer eserleri, net biçimde dinle ilgiliyken *Narnia Günlükleri* serisi alegorik kurmaca türündedir. Bu seri, konuşan hayvanların, özellikle de net bir İsa simgesi olan Aslan'ın yaşadığı bir dünyayı, sembolizm ve macera yoluyla çocuklara anlatan yedi kitap içerir.

GEORGE ORWELL

Büyük Birader Seni İzliyor

George Orwell deneme yazarı, romancı, eleştirmen ve provokatör Eric Blair'in takma adıdır. 1903 yılında, o dönem bir Britanya bölgesi olan Hindistan'da doğan Blair, bebekken ailesiyle birlikte İngiltere'ye döndü ve burslu olarak özel bir okul olan St. Cyprian's School'a başladı. Burada, Victoria çağından çıkmış bir nesil olan 1920'ler İngiltere'sinde hâlâ sağlam bir şekilde hüküm süren sosyal sınıfları öğrendi. Diğer herkes varlıklıyken o orta sınıftan olduğu için okul arkadaşları tarafından dışlandı. Üniversiteye gitmek için parası olmadığından Hint Kraliyet Polis Teşkilatı'na katıldı ve Burma'da askerlik yaptı. Burada, İngiliz sömürgeciliğinin ve yerel halka kötü muamelenin etkilerine ilk elden şahit oldu; bu da Blair'i ezilenlerin savunuculuğunu yapmaya yöneltti.

Alıntı

"Gerçek hislerini bir yetişkine açık etmemek, görünüşe bakılırsa yedi, sekiz yaşından itibaren içgüdüsel bir şeydir."

—"Ne mutluluktu"

Toplumsal Deneyler

Blair İngiltere'ye döndü ve sosyal bir deney olarak kendini "sınıfsız" kıldı. Başka bir ifadeyle, hem Londra hem de Paris'te böyle insanlarla daha fazla empati kurabilmek adına gönüllü olarak son derece yoksul biri gibi yaşadı. İyi niyetli olmasına (örneğin üşümenin nasıl bir his olduğunu anlamak için kışın palto giymezdi) rağmen zaman zaman yanlış fikirlere de sahip olan (yoksulların öyle yaptığını düşünerek sofra adabına uymayı da reddederdi) Blair oldukça

sık hastalanmaya başladı ve gerçekten de yoksullaşınca deneyi bıraktı. Ancak tüm bunlar eserlerini etkiledi: 1933 yılında deneyimlerini (Suffolk'taki Orwell Nehri'nden esinlenerek) George Orwell mahlasıyla *Paris ve Londra'da Beş Parasız* adlı bir anı kitabı yayımladı. Edebiyata yeni ve modern bir soluk getiren Blair/Orwell hemen, Londra'da o dönem moda olan ve genç yazarların yaşadığı Hampstead semtine taşındı ve bir sahafta çalışmaya başladı, böylece yazmak için vakit buldu. Hızlı bir şekilde arka arkaya *Burma Günleri* ve *Papazın Kızı* adlı iki roman yazdı; ikinci kitap güvenilmez bir anlatıcıya (başkarakter bellek yitiminden mustariptir) ve değişen tekniklere (senaryo formatında yazılmış bir bölüm vardır) sahip, kapitalizm karşıtı görüşlerle örülü deneysel bir romandır.

Edebiyat Dersi

Orwell internete girebilse muhtemelen kendini çok rahat hissederdi. O da yeni bir yazı türü yarattı denebilir: bu yazı türü, internet olmasa yüzeysel görünebilecek konular hakkında derin, ciddi ve detaylı makaleleri içerir. Orwell, kartpostallar, mükemmel çay yapma yolları ve İngiliz ve Amerikan ucuz romanları arasındaki farklar gibi konular hakkında yazan, tek adamlık BuzzFeed gibiydi.

Orwell otuzlu yaşlarında dergiler için pek çok konuda bol bol yazı yazdı, geçimini de bu şekilde sağlıyordu. Bunların en ünlüsü, Burma'da hırçın bir filin vurulması emrini veren (Orwell olduğu varsayılan) bir İngiliz hakkında 1936 yılında yazılmış bir hikâyedir. Ancak sonrasında verdiği bu emir adamın içini kemirir. Tematik açıdan fili vurmak İngilizlerin, emperyalizm aracılığıyla dünyayı ele geçirmesinin ve baskı altına almasının bir metaforudur; hikâyede fil ölür, anlatıcı mahvolur, bu da emperyalizmin tüm tarafları mahvettiğini ima eder. Orwell gayet açık biçimde şöyle der:

"Beyaz adam zorbalaştı mı yok ettiği şey kendi özgürlüğü olur."

Hikâye ve temaları ifade ediş biçimi de Orwell'in, okuyucusuna olan tutumunun bir işaretidir. Üslubu yalın ve doğrudandır, Amerikalı çağdaşı Ernest Hemingway'e benzer şekilde dili son derece ekonomik kullanarak gereksiz süsler ve tumturaklı ifadelerden uzak durur. Orwell, eserlerinin mümkün olduğunca geniş bir okuyucu kitlesi, özellikle de her zaman özgürleştirmeyi arzuladığı eğitimsiz ve alt sınıf okuyucular tarafından okunup anlaşılmasını istiyordu.

Muğlak Bir Gelecek

Yozlaşmaya ve kontrolsüz güçlere karşı savunmasını daha da ileri götürerek Cumhuriyetçilerin yanında İspanyol İçsavaşı'na katılan Orwell burada vurularak ölümün kıyısından döndü. Daha sonra, işçi sınıfına vurgu yapan ve Komünistlerin orta sınıf birliğine karşı çıkan İspanyol sosyalist partisi POUM'a katıldı. Bu da onda totaliterliğe, özellikle de Stalinciliğe karşı bir nefret yarattı ve Orwell'in meşhur *1984* (1949) adlı romanına ilham kaynağı oldu. Bu romanla Orwell bilim kurguyu ve tüm edebiyatı yeni bir kavramla tanıştırdı: distopya.

O noktaya kadar edebiyat her zaman daha iyi bir gelecek arzusundaydı, ancak *1984*'le Orwell daha kötüsünün nasıl olabileceğini sorguladı. Onun gelecek anlayışı, çığırından çıkan emperyalizm ve totaliterliğin bir sonucu, yaşamın her anını kontrol etmek üzere gözetim ("Büyük Birader seni izliyor") ve propaganda araçlarını kullanan eşit ölçüde baskıcı üç ulusa bölünmüş kasvetli bir dünyadır. Bu anlamda Orwell tüm zamanların en popüler ve etkili bilimkurgu romanlarından birini yazmış ve böylece ucuz romanlarla ilişkili görülen bir janrın da büyük edebi değer taşıyabileceğini göstermiştir.

Alıntı

"i. Yayımlanmış eserlerde görmeye alıştığın bir metafor, teşbih veya eğretilemeyi asla kullanma.

ii. Kısa bir kelimeyle aynı işi görebilecekken onun yerine asla uzun bir kelime kullanma.
iii. [Bir cümleden] bir kelime çıkarmak mümkünse daima çıkar.
iv. Edilgen bir anlatıcıdansa etken bir anlatıcı kullan.
v. Gündelik İngilizcede karşılığını bulabiliyorsan asla yabancı bir ifade, bilimsel bir sözcük ya da jargon kullanma.
vi. Barbarca bir şey söyleyeceğine hemen bu kuralları çiğne daha iyi."
—"Siyaset ve İngilizce" adlı yazısından, Orwell'in iyi yazmak için altı kuralı

Onunla aynı kuşaktan, hayal kırıklığına uğramış bazı kişiler gibi Orwell da totaliter rejimlerin kaçınılmaz şekilde Batı'yı ele geçireceğine inanıyordu. Böyle olmadıysa da her an her yeri gözetim altında tutan, aşırı korumacı "dadı devlet" formunun Birleşik Krallık'ı ele geçirdiği kesinlikle söylenebilir.

Çiftlikte

Orwell'ın bir diğer önemli romanı olan *Hayvan Çiftliği* (1945), görünürde cennetsi, pastoral bir ortamda geçen, Leon Trotsky ve Joseph Stalin'i temsil eden iki domuzu merkezine alan Sovyet karşıtı bir hicivdir. Orwell'in, İkinci Dünya Savaşı sonundaki iktidar boşluğunda öne çıkan Komünizm ("Tüm hayvanlar eşittir, ancak bazıları diğerlerinden daha eşittir") ve totaliterliğin sert ve oldukça güncel bir eleştirisi niteliğindeki romanı, insanları çökertip kendilerini güçlü kılmak için her şeyi yapmaya muktedir yozlaşmış liderlerin, halktan daha suçlu olduklarını iddia eder. Fazlasıyla karamsar olan Orwell, insanların kendilerini yönetme yetisine sahip olmadıklarını, özellikle de daha temelden yozlaşmış bir sistem içinde bunun kesinlikle mümkün olmadığını söyler. Ve tüm bunları çiftlik hayvanlarını konuşturarak başarır.

YENİ SOLUKLAR

Genişleyen "İngilizlik" Tanımı

İngiliz edebiyatı 1000 yıldan uzun bir zaman dilimini kapsar. Sürekli değişen ve gelişen eserlerden bir koleksiyona sahiptir. Edebiyatın hızlı gelişimi İngiliz dilini adapte olmaya zorladı; böylece yazarlar da kendilerini ifade etmek ve insan doğasını tasvir etmek için ellerinde daha çok araç bulundurabildiler.

Bu adaptasyon, daha da karmaşıklaşan dünyayı cesaretle anlamlandırmaya çalışan İngiliz yazarlar arasında hâlâ sürer. Günümüzdeki önemli yazarlar, geçmiş yazarların muazzam mirasından etkilenmeden edemez, onlar da tıpkı Shakespeare, Austen, Chaucer ya da Eliot gibidir: Müthiş, büyüleyici ve evrensel hikâyeler anlatmak için müthiş bir dil kullanırlar.

Son on yıllardan günümüze dek gelen İngiliz edebiyatının bazı önemli yazarlarına bir göz atalım.

Zadie Smith

İngiliz bir baba ile Jamaikalı bir annenin Cambridge eğitimli kızları olan Zadie Smith, yirmi birinci yüzyılın etnik ve kültürel açıdan zengin Londra'sını tasvir eder. Geniş ve birbiriyle bağlantılı üç aile hakkındaki *İnci Gibi Dişler* (2000) adlı romanıyla otuzundan önce yıldızı parlayan Smith aynı zamanda *NW Londra, Güzelliğe Dair* ve *İmza Toplayan Adam* romanlarıyla ödüller kazandı.

Hilary Mantel

Hilary Mantel tarihi kurmaca türünde, Britanya tarihinin dönemlerini ve ikonlarını modern okuyucunun gözünde canlandırmak üzere tarihi perspektifin zenginliklerini kullanan önemli bir figürdür. En iyi bilinen eseri, VIII. Henry'nin sarayında Thomas Cromwell'in yükselişi ve düşüşü hakkındaki üçlemesidir:

- *Kurtlar Hanedanı*
- *Ölüleri Getirin*
- *Ayna ve Işık*

Mantel'in sıkıcı tarih kitaplarına ya da göz kamaştıran olumlu biyografilere benzemeyen eserlerindeki gerçek tarihsel kişiliklerin tasvirleri onları oldukları halleriyle –şiddete eğilimli, psikolojik açıdan karmaşık ve insani karakterler olarak– gözler önüne serer.

Kazuo Ishiguro

Kazuo Ishiguro, E.M. Forster veya Thomas Hardy gibi tumturaklı, ağır ve doğayı yücelten bir tarzda yazar, ancak bu üslubu modern bir dokunuşla altüst eder. Ishiguro, özlem ve dayatılan kuralların çılgınlığı gibi Victoria çağı temalarına değinir, ancak bunlara ilerici unsurlar, hassasiyet ve hatta bilimkurgu öğeleri ekler. Romanları bizimkine benzer bir dünyada geçer ancak hafif bir uyumsuzluk yaratacak birkaç detay da içerir.

Booker Ödülü kazanan *Günden Kalanlar* adlı romanı, 1940'ların sonunda geçer; ancak okuyucu aslında romanın Victoria çağının sonlarında geçtiğini düşünebilir. Ishiguro'nun kötü giden bir gençlik aşkını anlattığı, kendine has bir atmosfere sahip romanı Beni Asla Bırakma bir bilimkurgu şaşırtmacasıyla donatılmıştır. Ishiguro, kusurlu karakterler yaratır ve romanlarında karakterler nadiren bir tür çözüme kavuşurlar.

Edebiyat Dersi

Artık ticari açıdan en başarılı edebi tür olmasa da İngiliz şiiri de canlılığını korumaktadır. Birleşik Krallık resmi devlet şairini bile belirlemeyi sürdürmektedir. Bu mevkide bulunan başlıca şairler arasında Carol Ann Duffy (2009'dan günümüze), Ted Hughes (1984–1998) ve Cecil Day-Lewis (1968–1972) yer alır. İrlanda'da doğup Oxford'da eğitim gören Day-Lewis kendi şiirlerinden oluşan

bir düzine kitap yayımlamış, Romalı şair Vergilius'un başlıca eserlerini İngilizceye çevirmiş, bunun yanı sıra da Nicholas Blake takma adıyla yirmiden fazla popüler gizemli roman yayımlamıştır. Üç kez Oscar ödülü kazanan oyuncu Daniel Day-Lewis onun oğludur.

Neil Gaiman

Neil Gaiman Britanya edebiyatına tek başına büyük katkı sağlamıştır. Hem çocuklar hem de yetişkinler tarafından sevilen, gotik korku tarzında yazar *(Mezarlık Kitabı, Coraline)*, ancak aynı zamanda Wilde veya Wodehouse'a yakışır cinsten, İngilizlere özgü tuhaf, keskin bir espri yeteneğine de *(İyi Alametler, Good Omens)* sahiptir. Gaiman grafik roman serisi *Sandman*'le (1989) dikkatleri çekti; *New York Times* çok satanlar listesine girmeyi başaran az sayıda grafik romandan biri olan eser aynı zamanda edebi eser olarak kabul edilen ilk çizgi romanlardandır.

Gaiman'ın bazı oldukça özgün eserleri filmlere de uyarlandı; bunlar arasında fantezi romanı *Yıldız Tozu* (2007) ve *Coraline* (2009) yer alır; aynı zamanda *Mezarlık Kitabı, Sandman* ve mitolojiden esinlendiği *Amerikan Tanrıları* (2001) romanından uyarlanan bir TV dizisinin prodüksiyonu sürmektedir. 2013 yılında yazdığı ve fantastik unsurları nispeten daha az olan *Yolun Sonundaki Okyanus (The Ocean at the End of the Lane)* İngiliz Kitap Ödülleri'nde Yılın Kitabı ödülünü kazandı.

Nick Hornby

Günümüz İngiliz erkekliği –ve tembelliği– hakkında yazan bir ozandır. X kuşağının (İkinci Dünya Savaşı'ndan sonraki bebek patlaması kuşağının çocuklarının) bakış açısıyla konuşan Hornby'nin karakterleri, kendilerini kaybolmuş hisseden ve onları yüzüstü bırakan Thatcher dönemi sistemiyle yanlış yola sapmış beyaz İngiliz erkeklerdir. Hornby'nin karakterleri de kendisiyle birlikte büyü-

müştür; anı kitabı *Futbol Ateşi*'ndeki futbol düşkünü gençten, *Ölümüne Sadakat*'teki müziğe takıntılı, plak dükkânı sahibine kadar hepsi böyledir. Hornby, karakterlerinin takıntılı olduğu popüler kültür hakkında yazar; çünkü bu kültür yirminci yüzyıl Britonları için, 300 yıl önceki İngiltere Kilisesinin dini kadar evrenseldir.

Harold Pinter

İngilizlerin dünyaya müdahalesi hakkında yazan Nobel ödüllü oyun yazarı Harold Pinter, sıkıcı salon oyunlarını bırakıp gerçek zamanda ya da geriye doğru anlatılan (*Aldatma*'nın bazı sahneleri, çöken bir evliliğin trajedisini artırmak için geriye dönüşlü sunulur) çarpıcı ve incelikli dramlar (*Doğum Günü Partisi*) yazar. Gerçekçilik anlayışı oldukça somuttur; ancak karakterlerinin hepsi, İngiliz kültürünün soğukkanlılığını paylaşır ve gerçek benliklerinin su yüzüne çıkması fikriyle dehşete kapılırlar. Pinter'ın oyunlarındaki diyaloglar hemen hemen her zaman kısacıktır ve alt metinle yüklüdür. Nobel komitesinin, "günlük gevezeliklerin altında yatan derin uçurumu" ortaya çıkardığını söylediği Pinter, 2005 yılında, Britanya Adaları'ndan edebiyat alanında Nobel Ödülü kazanmayı başaran yegâne oyun yazarları George Bernard Shaw ve Samuel Beckett'e katılmıştır.

Martin Amis

Martin Amis, komedi romancısı Kingsley Amis'in (*Şanslı Jim*) oğludur ve bir Oxford mezunudur; 1973 yılında yayımlanan ilk romanı *The Rachel Papers*'ı hemen ardından *Ölü Bebekler (Dead Babies)* ve *Başarı (Success)* takip etmiştir. Salman Rushdie gibi çağdaşlarıyla birlikte son yılların en felsefi İngiliz romancılarından biridir. İstisnai karakterlere sahip olmalarına rağmen sıradan hayatlar süren insanların, modern yaşamın tuzaklarına düşmelerine dair epik hikâyeler anlatan yazarın üslubu, John Updike ve Saul Bellow gibi yazarlara benzer şekilde hem edebi hem de ticari bir çizgidedir.

Londra üçlemesi *(Para: Bir İntihar Mektubu, Londra Toprakları ve Bilgi)* Thatcher dönemindeki açgözlülük ve yozlaşmayı konu eder. Abartılı şekilde karikatürize edilmiş karakterlerle absürtlüğü vurgulayarak, kapitalizm ve beyaz ırk ayrıcalığının yarattığı zalimlik ve nahoşluğa ışık tutar.

J.K. Rowling

J.K. Rowling, *Harry Potter* serisiyle dal budak salan Tolkienvari bir evrende geçen fantezi roman türünü yeniden icat etmiştir; ancak bu seri günümüzde geçerek daha önce hiç görülmemiş bir popüler kültür fenomeni yarattı. Rowling'in hikâyeleri, klasik temaları –iyi ve kötünün savaşı– kullanır ancak özünde İngiliz'dir. Neticede olayların büyük kısmı, öğrencilerin üniformalar giydikleri ve farklı "evler"e ayrıldıkları yüzlerce yıllık bir yatılı okulda gerçekleşir. Kitaplar dünya çapında ilgi görerek Rowling'i 1 milyar dolar kazanan ilk yazar yaptı.

Ancak günümüzde geçmesine rağmen, ilk kitabı 1997'de yayımlanan *Harry Potter* serisi şimdiden başlıca İngiliz edebi eserleri arasına girmiştir. Bu biraz da serinin, İngiliz dili okuyucuları için derinlere işlemiş klasik temaları kucaklayıp tasvir etmesinden kaynaklanır. *Harry Potter*'daki unsurlar, ilk İngiliz hikâyesine dek uzanır. *Beowulf*'ta, krallığı tehdit eden büyük kötülüğü yenebilecek tek kişi olarak özel biri seçilir. Ve *Beowulf* bunu başarır; ancak daha sonra bir kez daha kötücül güçlere karşı savaşmak zorunda kalır. *Harry Potter* serisi de benzer bir rota izler: Genç büyücü Harry – bebekken– kötü büyücü Voldemort'un ellerinde ölmeyi reddeder. Yedi kitap sonra Voldemort yeniden harekete geçerek bir ordu kurar ve Harry de kendi birlikleriyle onu bir kez daha bozguna uğratır. İyi ve kötünün savaşından daha evrensel başka bir tema yoktur.

DİZİN

A

Amis, Martin 245
Auden, W.H. 207, 208, 209
Austen, Jane 11, 109, 110, 111, 129, 172, 242

B

Bilinç akışı 175, 183, 198, 203, 204, 206
Blake, William 101, 117, 118, 119, 178
Byron, Lord 106, 107, 112, 113, 114, 115, 122, 123, 124, 149

C

Carroll, Lewis 12, 130, 155, 156, 157, 158, 159
Chaucer, Geoffrey 21, 29, 30, 31, 32, 56, 201, 214, 242
Coleridge, Samuel Taylor 102, 103, 104, 105, 106, 107, 108, 155
Conrad, Joseph 223, 224, 225, 226, 227

D

Defoe, Daniel 64, 70, 79, 80, 81, 82, 86, 163, 223
Deneycilik 75, 77, 151
Dickens, Charles 11, 94, 122, 130, 135, 136, 137, 139, 154, 165, 168, 172, 173, 195, 201, 210, 220
Donne, John 47, 48, 49, 50, 182
Doyle, Sir Arthur Conan 215, 216, 217, 218

E

Eliot, George 94, 138, 139, 140, 141, 142, 143, 242
Eliot, T.S. 181, 182, 183, 184, 185, 186, 198, 207, 209, 224

F

Fielding, Henry 69, 91, 92, 93, 129
Forster, E.M. 192, 193, 194, 195, 196, 198, 243

G

Gaiman, Neil 244
Golding, William 228, 229, 230, 231
Gotik romantizm 121, 122, 146

H

Hardy, Thomas 142, 172, 173, 174, 192, 243
Hornby, Nick 244, 245

I

Ishiguro, Kazuo 243

J

Joyce, James 113, 159, 175, 201, 202, 203, 204, 205, 206, 230

K

Kipling, Rudyard 163, 164, 165, 166, 167
Kral Arthur 24, 33, 34, 35, 36, 56, 131, 132, 133, 134, 215, 233

L

Lawrence, D.H. 12, 187, 188, 189, 190, 191
Lewis, C.S. 214, 232, 235, 236, 237

M

Malory, Thomas 34, 35, 36
Mantel, Hilary 242, 243
Milton, John 70, 71, 72, 73, 74, 98, 114, 118, 131, 201, 236
Modernizm 168, 172, 175, 189, 193, 195, 202, 215, 219, 225, 228, 235
More, Thomas 48

O

Orwell, George 238, 239, 240, 241

P

Pinter, Harold 214, 245

R

Romantizm 93, 94, 101, 103, 106, 110, 114, 118, 121, 122, 123, 125, 189, 193, 196, 225
Rowling, J.K. 214, 246

S

Sanayi Devrimi 129
Shakespeare, William 12, 21, 37, 54, 60, 62, 63, 64, 65, 66, 67, 71, 90, 98, 108, 109, 136, 137, 152, 155, 168, 172, 201, 204, 214, 219, 221, 223, 242
Shaw, George Bernard 137, 214, 219, 220, 221, 222, 245
Shelley, Mary 102, 122, 123, 124
Shelley, Percy Bysshe 102, 123, 178
Smith, Zadie 242
Southey, Robert 144
Spenser, Edmund 55, 56, 57, 58, 118, 178
Stevenson, Robert Louis 130, 160, 161, 162, 163, 223
Surrey, Henry 52, 67
Swift, Jonathan 64, 70, 83, 84, 85, 86, 98, 159, 163, 168

T

Thomas, Dylan 207, 209, 210, 211
Tolkien, J.R.R. 21, 214, 232, 233, 234, 235

W

Walpole, Horace 122
Wilde, Oscar 168, 169, 170, 171, 244
Woolf, Virginia 175, 197, 198, 199, 200, 230
Wordsworth, William 102, 103, 104, 105, 106, 133, 228

Y

Yeats, William Butler 177, 178, 179, 180

BİR ÇIRPIDA CHAUCER, AUSTEN, JOYCE VE ORWELL

Chaucer'dan Orwell'a *Beowulf*'tan *Yüzüklerin Efendisi*'ne dek belli başlı yazar ve eserleri kısa kısa inceleyen *İngiliz Edebiyatı 101* yaklaşık 1500 yıllık bir süre içinde İngiltere'de hangi edebiyat biçim, üslup ve tekniklerinin, hangi fikir ve temaların kullanıldığı konusunda sizi aydınlatıyor. Aynı zamanda yazar ve şairlerin yaşamlarından çok ilginç kesitlere de yer veriyor, önemli eserlerin nasıl ve hangi koşullarda yazıldıklarına ışık tutuyor. Mary Shelley, Charles Dickens, Jane Austen ve Daniel Defoe gibi yazarları Frankenstein, Ebenezer Scrooge, Bay Darcy ve Robinson Crusoe gibi evrenselleşmiş karakterleri yaratmaya iten motivasyonları ele alıyor. Edebiyat meraklıları bir okuma kılavuzu niteliğini de taşıyan bu kitabı çok beğenecek.

KDV'den muaftır
internet satış
saykitap.com
25 TL
ISBN 978-605-02-0705-7
9 786050 207057
SAY YAYINLARI

sayyayincilik.com
facebook.com/sayyayinlari
twitter.com/sayyayinlari
instagram.com/sayyayincilik